P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM, LIBRI QUATUORDECIM, IN TOTIDEM...

Pierre : de La Ramée,
Johannes Piscator

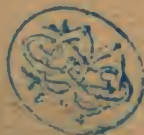

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
34 C
13

P. RAMI SCHOLARVM METAPHYSICARUM, LIBRI QVATVORDECIM, IN totidem Metaphyſicos libros Ariſtotelis.

Recéns emendati per Joan. Piſcatorem Argentinenſem.

CUM INDICE COPIOSO.

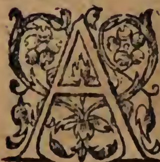

FRANCOFURTI
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
M. D. LXXXIII.

P. RAMI PRAEFATIO IN SCHOLAS METAPHYSICAS.

RISTOTELES *in Logica, mihi videtur quidam Protogenes in pictura; manum siquidem de tabula tollere non potest. De Logica, id est, de argumentis & argumentorum dispositione libros varios descripsit; alios logico, id est suo proprioque nomine, alios nomine rhetorico, alios acroamatico: contra quos omnes adhuc multiplices Scholæ nobis explicatæ sunt; ut Aristotelis de materia formaque artis legibus, variæ & plerunque discrepantes Aristotelis sententiæ regerentur & conformarentur. In arte nihil esto (ait Aristoteles) nisi* κατὰ παντὸς *omnino necessarióque verum: nisi* καθ᾽ αὐτὸ, *homogeneum, totiusque artis naturale & essentiale documentum: nisi* καθ᾽ ὅλου πρῶτον, *proprium & reciprocum: nisi denique natura prius, loco priore collocatum. His legibus cæteræ singulares artes componuntur: his vinculis doctrinarũ reliquarum theoremata continentur: ut nihil falsum fortuitumve, nihil heterogeneum, nihil inæquabile doceant, nihil* ὕστερ

πρότερον confundant. Atque ita quidem reliquarum artium decreta á ſui ſtudioſis obſervantur, ut contrá nulla ſit rei cujuſquam aut voluntatis, aut loci, aut occaſionis exceptio: quin obediēdum, aut dependendum ſit. Marcellus Grammaticus cúm ex oratione Tiberium reprehendiſſet, affirmante Athejo Capitone, & eſſe illud latinum, & ſi non eſſet, futurum certé: jam inde mentitur (inquit) Capito, Tu enim Cæſar, civitatem dare potes hominibus, verba non potes. Tanti itaque imperator Grammatico non fuit, ut Grammaticæ legibus ſolveretur: Eadem eſt in cæteris artibus legum authoritas ac reverētia. Sola eſt ex omnibus diſciplinis Logica, quæ legibus ipſa ſuis libera ſolutaque neſcio quibus ἀλόγοις eſſe videatur. Neq; veró tot Scholis noſtris ad liberales artes inſtaurandum ullus adhuc elenchus cōtra authorem quemquam propoſitus eſt, quin captionis alicujus exceptione ab ineptis hominibus defenderetur. At (ut valde confido) pudor aliquādo fuerit, grammaticum Grammaticæ, rhetorem Rhetoricæ, mathematicum Mathematicæ legibus ſine excuſatione ulla obſequi: Logicum veró, id eſt artificum reliquorum principem artificem, doctoremque ſummum, infinitam contra Logicæ leges licentiam vel potiús calumniam ſibi permittere. Leges, leges (inquam) iſtæ, ſunt omni exceptione majores ſuperioreſque; neque ſolúm in cæteris inferioribus diſciplinis, ſed in ipſa in primis legum magiſtra cuſtodiendæ, obſervandæ, colendæ. Quapropter hoc fundamento bene & ex ordine collocato, logiciſque & æquis judicibus approbato; magna animi alacritate ad

tate ad quatuordecim Aristotelis Metaphysicos libros expendendum & examinandum accedamus. Etenim præter superiores libros, Aristoteles alios quatuordecim conscripsit, non illos dico Arabis nescio cujus, editos Aristotelis nomine; sed eos qui gracé inter græca Aristotelis opera leguntur; quatuordecim, inquam, libros Aristoteles cōscripsit de Logica titulis variis inscriptos, tum Sophiæ, tum Philosophiæ, tum Philosophiæ primæ, tum Theologiæ, tū Metaphysicæ, ut vulgó in scholis τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ, appellatur. De Theologia tamen pauculi versus erunt: logica aūt reliqua sunt omnia: aut nominatim, ut de caussis, oppositis, cōparatis, & reliquis Logicæ decretis: aut idearum mathematumque nomine, in quibus logica quædam de caussis, de genere, & specie disputantur. Itaque Philosophi quidam jam ante Alexandrum Aphrodisëum hanc Aristotelis mataotechniam deprehenderant, ut dicetur in principio tertii Metaphysici; & Plutarchi in Alexandro de his libris judicium illustre est. Ἀληθῶς γὰρ ἡ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματεία πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον. Revera (ait) Metaphysica tractatio, ad docendum & discendum, nil utilitatis habet. Atqui tamen Aristoteles minimé Logicam videtur in hoc argumento cogitasse: cúm in Logica sæpe appellet hanc artem modó κυρίαν πάντων, dominam omnium, ut 7. cap. 1. Poster. modó quandam scientiam, quæ universaliter conetur demonstrare universalia, ut 8. cap. 1. Poster. & 11. cap. 1. Elench. modó quæ δι' ἀκριβείας, per accurationem doceat definiendi doctrinam, ut 2.

cap. 7. Topici, & sic aliis locis in Logica & Philosophia reliqua permultis: sed in primis quarto & sexto Theologiæ ipsius libro manifesta erit, miniméque dubia Aristotelis hac de re sententia; quód hîc scientiam cogitarit, á Logica diversam, omnium caussarum; sed præsertim primæ: seu omnis entis quatenus est ens, sed præcipué primi. hinc mirabiles hujus sapientiæ laudes, non ab interpretibus solúm, qui vocant Metaphysicam ἐπιστήμην ἐπιστημῶν, τέχνην τεχνῶν, scientiam scientiarum, artem artium, πολυύμνητον σοφίαν, prædicabilem sapientiam; sed laudes ab Aristotele, in primis secundo capite libri primi, quæ tum meliús prædicabuntur. Quare, cúm dico, in quatuordecim libris nil nisi logicum ab Aristotele confundi: non dico, ab Aristotele sciente & prudente contra logicas Aristotelis leges confundi; sed huc tamen revera, ac veritate, Philosophum contra philosophiæ suæ decreta delapsum esse. Quin Platonicæ laudis æmulationem (ne quid de laudibus Aristotelis prætercam) hîc aliquam fuisse suspicor. Socrates enim apud Platonem Dialecticam multis & mirificis laudibus afficit, ejusque docet esse varium & admirabilem usum, cúm in singularibus & quotidianis rebus interrogando, respondendo, rationem quærendo, capiendoque; tum maximé in communibus & perpetuis rebus, quales sunt in artibus & scientiis comprehensæ; ut Dialecticæ lumine videamus earum communiones, similitudines, differentias, dissimilitudines, principia; quæ sit in physicis πίστις, quæ sit in mathematicis διάνοια, quæ sit in logicis ipsis νόησις: ut tandem

tandem cúm divini solis umbram quãdam in his universalibus exemplis deprehenderimus, operaque Dei, divinorumque operum ordinem, symmetriam, descriptionem, é mathematicis, logica mente contemplati fuerimus, tum ad eum ipsum clarissimum solem contemplandum, vitæque integritate imitandum convertamur. Hac de re Socrates in Philebo, & septimo de Republica, multa magnificé philosophatur, & Dialecticam hìc appellat. Recentiores autem Platonici, Aristotelis philosophia non multó diligentiús, quám Platonis imbuti ajunt, talibus locis nomine Dialecticæ Metaphysicam á Platone significari: In eoque doctoris Aristotelis errorem sequuntur. Aristoteles enim Socratis argumentum æmulatus, summum illum Dialecticæ usum (quo principia & caussas specialium artium: quo deniq; omnium rerum singulare principium, singularemque caussam dignoscamus) Metaphysicis quatuordecim libris copiosiús & uberiús videtur persequi. Quin æmulationis Platonicæ vestigia quædam, vel Platonis verbis tertio Metaphysicæ manifestiús apparebunt, Aristotelis igitur voluntas dubia jam esse non potest, quin artem quandam omnium artium maximam á Logica differentem complecti velit; sed quám logicé, quám legitimé, quám recté, quám congruenter velit, deinceps erit é logicis legibus æstimandum & considerandum: Quamobrem Theologiæ veræ studiosi, amatores, patroni, defensores, adeste æquis animis, & controversiam lõgé maximam ac nobilissimã cognoscite. Quatuordecim Metaphysicos libros, quatuorde-

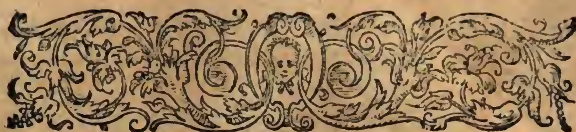
cim logicarum tautologiarum cumulos esse statuo; & quidem rerum, non solúm in aliis Aristotelis libris, sed in præsentibus etiam sæpius scriptarum, & rescriptarum: theologiam veró (quæ hic appellatur) impietatem omniũ impietatum maximé detestabilem & execrabilem esse confirmo; flagitiumque inexpiabile statuo, in Christianis quibusdam scholasticis, etiam (quod magis mirere) purioris Theologiæ studiosis, cõfirmare publicatis scriptis; Metaphysicam Aristotelis, Christianæ religionis tanquam columnam quandam esse. At enim Scholæ physicæ physicam Aristotelis theologiam infinitatum & æternitatum, impietate refertam docuerunt: Metaphysicæ autem Scholæ repetitas é Physicis easdem impietates, & aliis multó fœdioribus cumulatas docebunt; brevique spero futurum, ut Christianos tam fœdæ theologiæ pudeat, & pœniteat: conversisque animis non solúm paganam illam vix Satyris Faunisque dignam theologiam repudient, sed purius sanctiusq; Evangelium, tam miseris sordibus expurgatum, totis animis amplectantur. Enimvero Aristoteles varios in utraque lingua interpretes doctrina diligentiaque præstantes habuit: sed interpretes, qui qualis esset Aristoteles, explicarent, ac plerunque ne explicarent quidem: judices adhuc nullos habuit, qui quid ageret, & quamobrem, & quomodo leges ipse legislator observaret, considerandum, judicandumque sibi proponerent. Etenim é pictoribus (ut illud in Aristotelis poëtica eleganter comparatum, ad istius quoque disceptationis comparationem usurpetur) Poly-

gnotus

gnotus præstantiores, Pauson deteriores, Dionysius pares imagines pinxit: é poëtis Homerus meliores mores, Hegemon pejores, Cleophon pares expressit: Quin Euripides quales essent, Sophocles quales esse deberent. At, inquam, Aristotelis philosophia varios interpretes tanquam pictores & poëtas habuit; Pausonas & Hegemones permultos; Dionysios, & Cleophontes & Euripides raros: Polygnotum certé, Sophoclem, Homerum prorsus neminem: cúm tamen Aristoteles in philosophis antiquis Polygnotus, Sophocles, Homerus esse omnibus modis contendisset. Atq; hîc mihi post Aristotelem ipsum præcipué res erit cum Alexandro professore Athenis imperatorio, & principe Aristotelis interprete. Nam licét Aspasius & Sosigenes interpretes, ab eo nonnunquam appellentur in his libris; eorum tamen nihil extat. Syrianus autem tertio libro, & duobus ultimis, adversus Aristotelem, Pythagoreos & Xenocraticos defendit. Quapropter philosophi (quicunq; Scholas istas lecturi, & cognituri estis) per sanctam Dei sapientiam (quam nobis hîc Aristoteles pollicetur) agité, & in Aristotelis philosophia pingenda & conformanda Polygnotum, Sophoclem, Homerum optate; vel potiús Aristotelis catholicas leges serió vobis proponite: Pictores enim omnes, poëtas omnes longissimé superabunt. Os humerosq; Deo similem speciem, versus & numeros tali poëmate dignos, illam deniq; Polygnoti antiquitatem, illam Sophoclis gravitatem, illam Homeri majestatem abundé præstabunt. Ducibus igitur Aristotelis legibus, ad theologiam Aristotelis retexen-

dum accedatur: quæraturq́ue, utrúm tota Aristotelis Metaphysica nil aliud sit, quám Logicæ logicis plurimis & theologicis quibusdam sophismatis obscurata: Id enim est, quod præcipué differendum, demonstrandumq́ue mihi proposui.

P. RAMI

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER I.

In primum Metaphysicum.

In titulum, τὰ μετὰ τὰ φυσικά.

Ic titulus videtur factus esse ex parte minima. Nam theologia, quæ physicam sequi debeat, vix millesimam totius hujus operis partem occupat: logica cætera sunt, logicis & apertis nominibus expressa, vel idearum & mathematum specie obscurata. Itaque si á majore parte inscriptio fieri debuit, debuit utique Logica inscribi, non Post-physica, vel (ut vulgus loquitur) Metaphysica. Quód si quis non copiæ, sed præstantiæ rationem hîc habitam existimet; is præstantiam impiarum tantúm fraudum, ubi tandem perceperit, judicium (ut spero) mutabit, & titulum talem temere præscriptum judicabit. Neque veró Logica post Physicam, sed ante Physicam, imó ante quamlibet disciplinam docenda sit. Et Aristoteles hanc qualemcunque matæotechniam meditans, putat esse scientiam, qua reliquarum scien- "
tiarum principia, & caussæ, & affectiones perpendantur. "
quod esse tamen nullo modo possit, nisi ante omnes scientias intellecta perceptaque fuerit: & sic methodus Aristotelis in artium & doctrinarum studiis generalia præce-

derejubet. Quare titulus iste τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, confusionem futuram in vestibulo jam protinus indicat. Neque tamen titulus videtur ab Aristotele, sed ab interpretibus ita factus esse. Ab Aristotele enim ipso in hoc opere appellatur modó σοφία, ut 2. cap. 1. lib. modó philosophia, ut quarto libro sæpius: modó prima philosophia, ut feré aliâs semper: modó θεολογικὴ, ut 6. & 12. lib. τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ in quatuordecim libris nusquam appellantur.

In cap. I.

Agedum, confusio metaphysicorum librorum permagna est: de ipsa tamen nihil confusé disseramus: vitia quæ accusamus, in ipsa in primis accusatione nobis cavenda sunt: distinctio quædam nobis adhibeatur. Tota igitur Metaphysica proœmio quodam duorum primorum librorum rem modo quodam proponit & definit: tertio tanquam distribuit: deinde reliquis libris distributa persequitur. Et sané Aristoteles initio tertii, seriem ordinis hujus quodam modo prætexuit, & τὰ πεφροιμιασμένα, tanquam diceres proœmiata, nominatim appellat duobus primis libris exposita: & duo proximi libri adhuc idem proœmium in re proponenda definiendaq;, ut cum Plinio loquar, proœmiantur. Quare & hanc disputationis viam, scholæ nostræ sequentur. Quid igitur est primum in proœmio? quid secūdum? Definitio Metaphysicæ duobus primis libris adumbratur: duobus proximis erit distributio quædam: sed definitio ipsa duobus primi libri capitibus informatur, reliquis edisseritur. Agedum, Metaphysicæ definitionem attendamus. Quid est Metaphysica?
„ Est (inquit metaphysicus) sciētia de primis caussis & prin-
„ cipiis. Atque in hac definitione, genus est Metaphysicæ, scientia: differentia est in reliquis partibus. Itaque ad declarandum, quomodo scientia comparetur sensu, memoria, phantasia, experientia, ratiocinatione, quæ differentia sit artis & experientiæ, logica præcipué é 14. & 26. cap. 1. Poster. & é 18. c. 2. Poster. huc derivatur: ubi tamen phantasia neque veré, neque alibi Aristotelis doctrinæ congruenter postponitur memoriæ, cúm memoria sit habitus phantasmatis, ut est in libris de Anima. Est autem, cúm de expe-

experientia agitur, citatum é Gorgia Platonis aureum illud Poli dictum é lege κατὰ πανίος· ἡ μὲν ἐμπειρία τέχνην ἐποίησε, ἡ δὲ ἀπειρία τύχην· Experientia quidem artem genuit, inexperientia autem temeritatem: quod sæpe optavi literis aureis in vestibulo philosophicarum scholarum omnium inscriptum esse, ut illuc accedentibus persuasum esset, nullum in artibus documentum recipiendum, quod ab usu & experientia verorum exemplorum observatum & inductum non esset: mille siquidem somnia & deliramenta in liberales artes nequaquã irrepsissent. Perge veró, quid deinde? Differentia experientiæ & artis laté disseritur, quód experiẽtia singulorum sit, ars universalium. Sed experientiæ & artis comparatio pauló plenior revocatur é 21.cap.2.Pr. & 1.cap.1.Post. quód fieri possit, ut generali scientia aliquid sciamus, quod exemplo atque experientia speciali nesciamus. Repetitur etiam é 20.cap.1.Poster. sed pauló secus exponitur, quód universale sit αἰτιώτερον, ἁπλούστερον, ἀρχοειδέστερον, ἐπιστημονικώτερον, magis caussa, magis simplex, magis principium, magis scientificum: hîc autem artifex experto sapientior efficitur. Atque é totis Posterioribus illud præcipué de duobus demonstrãdi generibus (ὅτι καὶ διότι, quia est & quãobrem est) huc etiam revocatur: quód expertus sciat quia est, artifex propter quid est. Quamobrem thesis propositæ demonstratio difficilis hîc nobis non erit, ut philosophorum illorum ante Alexandrum, ut Plutarchi judicium verum probemus. Quid enim adhuc aliud habemus, quám Logicam? & Logicam quidem de logico Aristotelis Organo contra leges καθ' αὐτὸ & καθ' ὅλου πρῶτον, nominatim repetitam? Quid enim attinebat Logicam pro Theologia institui? quid doctrinam generalem sæpius iterari? Veruntamen Logica eadem latiús continuatur, indeque architectus honorabilior efficitur fabro, & sapientior, & θεωρητικὸς πρακτικῶ, contemplativus activo: inde artifex διδασκαλικὸς, aptus ad docendum: expertus autem, ineptus, & sensui similis, singula tantúm sentienti. Magna autem est ista laus artificis; sed multó etiam major sequitur, quód artifex hominibus admirabilis fuerit, quicunque primus artem aliquam, sed præcipué qui liberalem & ingenuam artem invenerit;

quales sunt mathematicæ in Ægypto á sacerdotibus publica vacatione fretis inventæ. Verumtamen artes equidem mathematicas celebrari libenter audio; sed ejus laudis fructum possessoribus injustis attribui, non libenter audio. Harum enim artium inventa, primorum hominũ jam ante diluvium propria fuerunt, ut est apud Josephum: & Aristoteles ipse á Callisthene, non Ægyptiorum, sed Babyloniorum mathematicas artes expetivit. Multóque veriús Cicero 1. de Divinat. Principió Assyrii (ut ab ultimis authoritatem repetam) propter planitiem magnitudinemq; regionũ, quas incolebant, cúm cælũ ex omni parte patens atq; apertum intuerentur, trajectiones motusque stellarum observaverunt; quibus notatis, quid cuiq; significaretur, memoriæ prodiderunt. Sic Plinius é quatuor astrologorum sectis primam facit Babyloniam, secundam Ægyptiam, tertiam Græcam, quartam Romanam. Quapropter ab Aristotele nequaquã recté dictum est, mathematicas artes ab Ægyptiis primó inventas esse. Est tamen illud animadvertendum, de sacerdotibus Ægyptiis, quibus otium & vacatio publicé esset. Id enim etiam testatũ est in Genesi cap. 27. ut á rege Pharaone ager esset illis in stipendium assignatus. Sed certé nostrorum sacerdotum & Ægyptiorum latissima differentia est: Ægyptiorũ otio & vacatione, mathematicæ artes inventæ sunt, ait Aristoteles: quæ otio & vacatione nostrorum sacerdotum tamdiu spretæ in Academia Parisiensi contemtæq; jacuerunt: quin pro mathematicis artibus tot sophismata (contra quæ nobis adhuc disputatum est) sunt in scholas inducta. Verúm pergamus. Sequitur nescio quæ veluti correctio de differentia artis & scientiæ, quod ad Ethicam remittitur; in qua sexto nempe ad Nicomachum, ars efficitur operarum & fabrorum, prudentia actionum, scientia conclusionum, intelligentia principiorum, sapientia primarum caussarum: qualis etiam Logica est 26. cap. 1. Poster. At (inquam) vocabula hęc omnia in vero & communi usu significationem communem & generalem habent; ut Grammatica possit & ars, & scientia, & prudentia, & sapientia nominari: quanquam prudentiæ nomen in rebus agendis sæpius usurpatur: sapientiæ in consiliis & delibe-

ratio-

rationibus: ſic prudentes politici, ſic ſapientes Bias in Græcia, Cato in Italia nominati. Quare verborum iſtorum diſcrimina ab otioſis in ſchola hominibus temere diſtincta ſunt; res, uſus, veritas, alia eſt. Itaque Ariſtoteles excuſandus non erit, quód hîc artem & ſcientiam pro eodem ſumſerit; ſed laudandus, quód verum ſit uſum ſequutus. Quapropter nihil adhuc novæ doctrinæ Ariſtoteles attulit, λογικὰς ταυτολογίας tantúm ταυτολογεῖ. Tandem veró ad extremum capitis, definitio ſapientiæ ponitur, cujus gratiâ ſuperiora omnia anteceſſiſſe Ariſtoteles profitetur, Sapientiam eſſe ſcientiam de primis cauſſis & principiis: « ſummaque ſuperiorum recolligitur; quód ſenſui præſtet experientia, experientiæ ars: ideoque architectus fabro, contemplativus operario.

IN CAP. II.

SEd tamen definitionem Ariſtoteleæ ſapientiæ conſideremus, ſciētiam eſſe primarum cauſſarum. Etenim quænam ſunt iſtæ primæ cauſſæ? utrúm Deus eſt? Sic enim videtur Ariſtoteles ſentire proximo capite. Sed theſis hæc abſoluto capite ſecundo diligētiús agetur: huc igitur tantiſper differatur, dum caput hoc penitus erit expenſum. Quid igitur Ariſtoteles capite ſecundo philoſophatur? Declarat definitionis partem reliquam, *de primis cauſſis:* & primas cauſſas mirificis laudibus ὑπολήψεων, opinionum octo, quæ de ſapiente habeātur, explicat & interpretatur. In his enim magnificis titulis totum feré caput ſecundum conſumitur, repetita è 20. cap. 1. Poſter. atq; « amplificata illa præſtantia generalis ſupra ſpeciale, quód « ſit αἰτιώτερον, ἁπλούστερον, ἀρχοειδέστερον, ἐπιστημονικώτερον. « Itaque cúm hæc ſcientia, generaliſſima & univerſaliſſima « ſtatuatur; ſequitur, eandē eſſe αἰτιωτάτην, ἁπλουστάτην, ἀρχοειδεστάτην, ἐπιστημονικωτάτην. « Verba in hoc capite paululúm immutata ſunt; res, feré eadē. Verumenimvero precioſæ quidem opes iſtæ ſunt & ſplendidæ; itaq; aperiendæ nobis, ꝑpalámq; collocandæ, & ſingulæ ὑπολήψεις expendendæ. Sunt enim Ariſtoteli tanquā hypotheſes, tanquam axiomata & fundamenta univerſæ theologiæ: ideoq; ſtudioſé cōſideranda. Dic igitur ὑπόληψιν primam. Sapientia

» eſt καθολικωτάτη, maximé univerſalis. At, inquam, Diale-
ctica, eſt iſta ſapientia: docet enim cauſſas, efficiētem, ma-
teriam, formam, finem, omnium omnino entium com-
munes: neque cauſſas tantúm, ſed reliqua omnia argu-
mentorum judiciorumque genera, etiam perinde com-
munia. Quid igitur hîc habes, quo Metaphyſicam á Logi-
» ca ſepares? utrúm Dialecticus non novit omnia, ὡς ἐνδέχε-
» ται, quoad fieri poteſt: ſapiens autem novit? Id enim diſcri-
men videtur hîc indicari. Imó veró, inquam, neque diale-
cticus, neque ſophus quiſquam omnia, quæ cognoſci poſ-
ſunt, novit, vel noſcet unquam: neque, non dico Platones
vel Ariſtoteles, ſed ſophi omnes, quicunque unquam ap-
pellati ſunt, milleſimam rerum, quæ ſciri poſſunt, partem
comprehenderunt: utrúm autem noſſe omnia, nunc eſt
Ariſtoteli omnium communem artem tenere? & noſſe o-
mnia, ſit generaliter & communiter noſſe, quatenus entia
ſunt? Nam & Ariſtoteles 1. cap. docuit, artificem in ſingulis
falli poſſe, & hîc idem repetit. Cúm enim ait omnia nota
» eſſe ſapienti, excipit καθ' ἕκαστον ἐπιστήμην, ſingulorum ſci-
entiam: & poſtea, præcipué libro quarto, nominatim diſ-
» ſeret, hanc ſophiam eſſe entis quatenus eſt ens, ſophiq; &
» dialectici eandem facultatem eſſe: ſed facultatis modum
» diverſum: quod tum diſſeremur. Quapropter Ariſtoteles,
veteres illos Alexandri philoſophos approbat; primaq; iſta
qualitas nihil aliud etiam, quám Logicam loquitur: ſola
enim Logica, eſt omnium artium καθολικωτάτη. Ve-
» rumenimvero paululúm hîc conſiſtamus, χαλεπὸν δὲ ἐκ
» μὴ καλῶς ἐχόντων λέγειν καλῶς, κατ' Ἐπίχαρμον· Difficile
» autem eſt ex non bene habentibus dicere bene, juxta Epi-
charmum: ait Ariſtoteles 9. cap. 13. Metaphyſ. Hæc falſa hy-
potheſis prima, univerſi poſtea erroris cauſſa Ariſtoteli fu-
it: Perſuaſit ſibi, theologiam omnium artium καθολικω-
τάτην, maximé univerſalem eſſe: unde á cæteris artibus
præſidium definiendi, partiendi, ratiocinandi, principiaq;
ſua ſtabiliendi peteretur. Sed, heus Philoſophe, philoſo-
phe, inquam, vigilantiſſime, dormis hoc loco, neq; es phi-
loſophus. Theologia, eſt ars ſubjecto nobiliſſima illa qui-
dem & præſtantiſſima: at ordine docendi diſcendique,
ſpecialiſſima omnium & ultima: & ſic in omnibus Acade-
miis

miis postrema omniũ studia sunt theologica: quod etiam titulus operis hujus (á quocunque factus sit) indicat, τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ, & in totis quatuordecim libris, uti thesis nostra pollicetur, nullum omnino documentum generale erit nisi logicum. Quapropter si veré ratiocinari volumus, caussam universæ confusionis Metaphysicæ, ex hac hypothesi profectam reperiemus, *Theologia, est ars maximé generalis & universalis: Ergo maximé generalia & universalia ipsius documenta esse necesse est.* At, inquam, falsum est antecedens: neque theologia est ars maximé generalis, sed cõtrá maximé specialis artium omnium. Ergo prima ὑπόληψις ejusmodi est, ex qua deinde reliquæ septem deducuntur. Recita veró secundam: Sophia est χαλεπωτάτη, difficillima, ait Metaphysicus: quia maximé universalia, sunt á sensibus remotissima. Atqui, inquã, hæc ὑπόληψις altera, consectarium est primæ: & tamen vituperii cujusdã potiús, quám laudis. Etenim laus est artis præcipua, claram perspicuamque esse: Hic enim logicarum legum fructus est non mediocris: ut veritas artium penitus explorata, clarissimé vel ante oculos discentium statuatur. Neque tamen verum est Aristotelis argumentum, Remotissima á sensibus, esse difficillima: imó totum contrá est: Remotissima á sensibus, suapte natura sunt illustrissima & clarissima; & differentia illa nimirum est Aristotelis, de notiore nobis & naturâ, in capite de methodo á nobis accuratissimé disputata: difficultasq; artis universalis est in primo inventore, & in primo collocatore: nõ est in doctore jam constitutæ artis & auditore: qualis módó nobis sophia Aristotelis, tanquam inventa jam & collocata assumitur: inventæ enim & conformatæ artes tantó sunt ad docendum discendumque faciliores, quantó fuerint universaliores: quod etiam tertia quartaque ὑπολήψεις explicabunt. Quapropter opinionis hujus author Pauson & Hegemon fuit. Sapientiam dicere debuit suapte natura omnium artium clarissimam & illustrissimam esse: Neq; hanc alteram logicarum laudum ὑπόληψιν, pro vera Dionysii imagine, pro vero Cleophontis vel Euripidis poëmate vendiderit. Verúm pergamus: Tertia est ὑπόληψις, quód sophia sit ἀκριβεστάτη, quia sit primorum

principiorum, ſcientiaq; pauciſſimis cõtenta: quod etiam primæ eſt ὑπολήψεως. Quantó enim eſt ars univerſalior & antiquior, tãtó breviorem eſſe neceſſe eſt. Species enim ſuperat genus una differentia: & nunc ἀκριβέστερον, jam illud eſt ex Analyticis ἁπλούστερον. Verumenimvero laus iſta Logicæ artis propria eſt, quæ ſuis ipſa facultatibus ſuſtentatur, alienis auxiliis nihil indiget. Cæteræ autem artes ab ea definitionum, partitionum, concluſionum, theorematumq; omnium principia accipiant. Theologię veró quomodo ἀκρίβεια iſta conveniet? Etenim Ariſtoteles ipſe de theologia duodecimo libro differens interrogetur, quam putet ejus accurationem eſſe: quid reſpondebit? Nonne id ſolúm veteris theologiæ teneri, quód dii ſint: cætera fabulis eſſe ſimilia? Ac tum tota iſta theologiæ (quæ modó tam magnificis verbis jactatur) ἀκρίβεια, quám ſit inanis & ridicula, deprehendetur. Quare tertia hæc ὑπόληψις theſin noſtram valde confirmat. Perge veró, quænam eſt ὑπό-
» ληψις quarta? Sophia eſt διδασκαλικωτάτη, ait Metaphy-
» ſicus: quia eſt primarum cauſſarum. Atqui, inquam, διδασκαλικώτατον illud, fuit in Analyticis ἐπιστημονικώτατον, & quidem Logicæ laudis proprium. Eſt enim Logica, ars differendi, ideoq; etiam docendi: Neq; Logica, tantúm eſt omnium artium διδασκαλικωτάτη, ſed ſola eſt διδασκαλική. Nam ſi quid doceat Grammaticus, Rhetor, Mathematicus, non ſuo, ſed logici artificio docebit. Theologia autẽ tantó eſt omniũ artium remotiſſima ab iſta laude, quantó eſt omnium ſpecialiſſima. Quare proximæ duæ laudes Logicam propiús veriúsq; exornant. Quintam ὑπόληψιν
» audiamus: Sophia, ait Metaphyſicus, eſt αἱρετωτάτη, quia
» eſt primarum cauſſarum, quæ maximé ſunt (ut ita dicam)
» ſcibiles. Laus quidem iſta prorſus eſt egregia, ſed illuſtriore poterat argumento diſputari: Omnium enim animæ potentiarum & facultatum, nulla optabilior eſt ratione, cujus ars eſt Logica: Cæteræ artes faciunt animal Grammaticum, Arithmeticum, Geometricum: at Logica facit Logicum, id eſt hominem. Si de theologia Metaphyſicus hanc ὑπόληψιν intelligat, quia Deus prima ſit cauſſa, ideoque maximé ſcibilis: falletur argumento, quia Dei natura minimé ſit homini ſcibilis: & Ariſtotelis theologia id in

id in primis tandem confirmabit, in qua divinarum rerũ nil nisi meram inscitiam, imó ἀθεότητα summam prodidit. At si theologiam optabilissimã philosophus affirmaret, quia de Deo esset, cujus cognitione nihil esset optabilius homini, philosophum equidem audirem: At argumẽtum retulit ad logicum scientiæ sensum: Quapropter laus etiam ista Logicæ est, non theologiæ propria. Perge: secunda, tertia, quarta, quinta ὑπολήψις, sunt consectaria primæ: qualis est sexta? Sophia est ἀρχικωτάτη· quia novit « cujus gratià. Laus est ista permagna, sed argumentũ lau- « dis perexiguum. Logica, & finem & reliquas caussas argumentaque omnino omnia percipit. multó fuerat ὁμηρικώτερον, principatum ex eo sapientiæ repetere, quód cæteris artibus imperet; legesque definiendi, partiendi, & quidlibet arguendi; leges enuntiandi, concludendi, ordinandi præscribat. Id Sophocli tale fuisset, quale esse debuerat. Illa igitur, illa est κυρία πάντων, quæ jam dicta est ex Analyticis. Enimvero quid poterit excellentius arte hác una cogitari? Præclaræ sunt istæ laudes & amplæ: iis tamen Metaphysicus contentus non est: differit sophiam exemplis primorum philosophorum, non manus aliquo opere, sed mentis tantúm contẽplatione occupatam esse: quód primi philosophi, dubitatione & admiratione excitati sunt ad res in mundo mirabiles exquirendum, & considerãdum: διὸ καὶ φιλόμυθος ὁ φιλόσοφος πως ἐστι. Itaq; sapientiæ stu- " diosus, est etiam veluti fabulæ studiosus. fabula siquidem " poëtica, ut sapientia, constat é rebus admirandis. Hinc duas novas ὑπολήψις Metaphysicus exornat, sophiam esse « ἐλευθερωτάτην, liberrimam; neq; sapientiæ possessionem « humanam esse. πολλαχῶς γὰρ ἡ φύσις δούλη τῶν ἀνθρώπων « ἐστι· multipliciter enim natura hominum serva est. Hæc « veró sententia Platonis animadvertenda est, hominũ naturam, cupiditatis & iracundiæ motibus alligatam subjectamq; in Repub. describentis; ut earum bestiarũ vinculis soluti, soli revera liberi sint. Atq; hæc ὑπόληψις, theologiã in primis attingit, si qua possit ex omnibus attingere. Tametsi servitutẽ illam fallacium opinionũ, & sophisticarum fraudum, Aristoteles modó potiús intelligit, quibus hominum natura frequentiús obtemperet, quàm exqui-

sitæ & accuratæ veritati. Ergo solus Dialecticus est Meta-
physico liber: Dialecticæ expertes, multorum sophisma-
tum servi. Septimaque laus ista, Logicæ potiús sit, quám
theologiæ. Sed tamen Aristoteles institutas sapientiæ
„ laudes persequitur: Non est (ait) hæc humana possessio.
„ utrúm veró (ut Simonides ait) dii hominibus sapientiam
„ invident? At Deus (respondet Metaphysicus) minimé in-
„ vidus est: & poëtæ (ut in proverbio est) multa mentiuntur.
„ Attamen sapientia (inquit) res est τιμιωτάτη, honoratissi-
„ ma & nobilissima, quia θειοτάτη, divinissima: & divinissima
„ quidem, vel quam Deus habeat maximé, vel quę sit rerum
„ divinarum: quod utrunque, sophiæ accidit. ὅ,τε γὰρ θεὸς δο-
„ κεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχή τις, καὶ τὴν τοιαύτην ἢ μό-
„ νος, ἢ μάλιστ' ἂν ἔχοι ὁ θεός· Nam Deus videtur esse caussa re-
„ bus omnibus, & quoddam principium, & talem sciẽtiam
„ aut solus, aut in primis obtinere. Atq; hæc ὑπόληψις extre-
ma, theologiæ propria videatur: & hoc solũ de Deo ver-
bum usque ad 6.cap.12.libri, á Theologo nostro audietur.
Plurimis antea locis eloquentiam Aristotelis admiratus
sum, sed tamen in hoc prooemio magis ac magis lubet ad-
mirari: nec in ludo Isocratis majorem declamatione ulla
attentionem unquã excitatam fuisse arbitror. Quid enim
majus expectare discipulus possit, quám disciplinam, non
solúm suæ professionis velut universitate summam, accu-
ratissimam, ad docendum aptissimam, per se optabilissi-
mam, dominamque artium cæterarum; sed liberrimam,
nobilissimamque, divinam potiús quám humanam? Itaq;
pompa ista orationis tã rhetorica, splendore suo perstrin-
get animos, nisi caveatur. Etenim omnes artes, bonaque
omnino omnia á Deo proficisci, Deumq; ipsum non tan-
túm logicum, sed τὸν λόγον libenter profiteor ac prædico,
sed longé alio genere Logicæ. Deo præsentia sunt omnia:
sophismatis Aristoteleæ Metaphysicę ei nihil opus est. Ve-
rúm theologus quonam judicio scientiam universalem
speciali de Deo scientiæ attribuit? Equidem miseret me
tanti philosophi. Dixerit puer aliquis in logico ludo: Ubiq;
est adverbium: Deus est ubique: Ergo Deus est adverbi-
um. condiscipuli, homonymiæ elenchum deridebunt. At,
inquam, festivus iste facetusque puer, in hac longé gravis-
sima

ſſima quæſtione, Theologus noſter eſt. Scientia primæ cauſſæ, eſt maximé univerſalis: At Theologia, eſt ſcientia primæ cauſſæ:. Ergo Theologia eſt maximé univerſalis. At, inquam, magiſter λογικώτατε, fallis hoc argumẽto, vel etiam falleris: In propoſitione, prima cauſſa tibi eſt, quæ in categoria & ſerie generalium cauſſarũ eſt generaliſſima: ſecus, propoſitio falſa ſit: In aſſumtione, prima cauſſa tibi eſt, quæ in ordine efficiẽtium ſingularium prima eſt: aliumq; ſenſum verbi proponis, aſſumis alium. Quapropter, ô metaphyſici, ô theologi, ô ſophi, metaphyſicã, theologiam, ſophiam iſtam adhuc tanquã divinam amplexi, conſiderate quid iſto loco adverſus Ariſtotelem diſputo. Dialecticam Platonis æmulatus eſt Ariſtoteles, ſuperareq; modis omnibus magiſtrũ contendit: Philoſophicã æmulationem probo & laudo: ſed é Logica theologiam unius verbi ſophiſmate valde deridendam cõmentatur. Quamobrem tam fatua tamq; inſulſa impoſtura, tot hominibus & Græcis, & Latinis tot ſecula impoſitum eſſe, quis nõ miretur? Neque tamen defuerunt admonitores, ut dixi: Sed Alexandro, licét profeſſori imperatorio, & Alexandri ſimilibus interpretibus, judicium liberum defuit: Ariſtotelis nomen, pro omni argumentatione ac demonſtratione fuit. Quare faceſſat hinc Pauſon vel Hegemon, deſinantque deteriora nobis pingere vel fingere: Adſit veró Ariſtoteli potiús Dionyſius, vel Cleophon, vel Euripides, qui artes, quales antea in Platonica ſchola fuerant, tales exhibeant: Adſit jam potiús Polygnotus, Sophocles, Homerus, qui rem præſtantiorem melioremq; faciant, qualiſque omnino eſſe debeat, exprimant: imó veró leges Ariſtotelis illas ſingulares, omnes metaphyſici, ſophi, theologi audiant; logicaque logicé, & theologica theologicé, ſeparatis & ſuis artibus inſtituant: doctrinam generalem generaliter tantúm ac ſemel doceant. Hoc ſummo veritatis fundamento bene & accuraté conſiderato, Metaphyſicæ ſcholæ reliquam Metaphyſici ædificii architecturam facillimé conſiderabunt. Verúm hîc pauló fortaſſe diutius in principe ſophiſmate & reliquorum deinceps origine cõmorati ſumus: Hic enim univerſi erroris, ut iterum dicam, fons fuit: *Theologia, eſt maximé generalis & uni-*

versalis, quia est prima caussa: & hæc ambigui verbi captio, quatuordecim librorum materiam ingeniosissimo & copiosissimo philosopho præbuit. Pergamus: quid deinde in secundo capite reliquum? methodi logicæ lex est. Demonstratum est antea primo capite, artem inveniri & induci paulatim & gradatim sensu, phantasia, memoria, experientia, ratione: quomodo & hanc sophiam é dubitatione & admiratione profectam esse, pauló anté etiam di-
» ctum est. At (inquit Aristoteles) δεῖ μέντοι πως καταστῆναι
» τὴν τάξιν αὐτῆς εἰς τοὐναντίον ἡμῖν τῶν ἐξ ἀρχῆς ζητήσεων· O-
» portet equidem constituere ipsius ordinem modo quodã
» contrarium primis inquisitionibus. Omnes enim (ait) ab
» admiratione incipiunt: si res ita se habeat, ut miraculorũ
» pegmatis, ut in mundana Solis conversione, aut diametri
» asymmetria. Mirabile enim videtur esse omnibus, si quid
» minimo non mensuretur. Oportet autem in contrarium
» & in melius (juxta proverbium) desinere, ut in iis ipsis, ubi
» didicerint. Nihil enim magis admiretur geometra, quám
» si diameter esset commensurabilis. Hæc Aristotelis oratio est, rebus quám verbis illustrior: quæ docet, ordinem disponendarum & tractandarum artium, contrarium esse ipsarum inventioni & observationi: cúm hæc á singularibus & specialibus eventis ascendat ad universales & generales caussas; illa descendat á caussis generalibus & universalibus ad eventa specialia & singularia. Citatus autem est á nobis locus iste inter alios Aristotelis eadem de re locos: id esse perpetuum Aristotelis de unica disponendæ artis & doctrinæ ordinandæ methodo judicium. Atq;
» in hoc exemplo intercurrit illud, Esse mirum, si quid mi-
» nimo non mensum sit: Sic enim legit Alexander: & minimum interpretatur minimam lineam: qualis est in numero, unitas. ac quia minima linea nulla sit, quæ metiatur omnes lineas, iccirco diametrum asymmetrum esse. Atqui tamen ratio Aristotelis est ad diametri asymmetriam, quód numerus par, esset æqualis impari. Interpretum autem Euclidis demonstratio est, quód numerus quadratus, esset duplus quadrati numeri. quod utrunque sit impossibile. At numerum quadratum numeri quadrati duplum dari non posse, nusquam in elementis demonstratum

ſtratum eſt: & minima linea ad hanc aſymmetriam nihil attinet. Quare Alexander, ut alibi Philoponus docuit, Geometricis artibus parum videtur inſtructus fuiſſe: in eoque par Simplicio fuerit. neque mirum, ſi Pauſon vel Hegemon aliquando fuerit.

IN CAP. III.

QUid? tertium deinde caput, quam Metaphyſicam interpretatur? Equidem Ariſtotelis excuſandi cauſſa, multa in Scholis aliis ab eo ſtudioſé collecta profeſſus ſum, quæ nunquam poſtea relegiſſet, nunquam æſtimaſſet, aut judicaſſet: & hoc in primis loco neceſſaria fuerit hæc excuſatio. Enimvero ſophia, definita eſt ſcientia cauſſarum primarum, id eſt maximé communium & generalium: ut ſophia, ſit ſcientia communiſſima & generaliſſima omnium ſcientiarũ: quid deinde? Sophia, neſcio cujus ſophiſmatis præcipitio delabitur ad theologiam, id eſt ad ſcientiam cauſſæ ultimæ: atque in ordine artium poſt omnes artes perdiſcendam. Præcipitata eſt, inquam, ſophia é primo logicæ artis gradu verbi unius captione, in ultimum theologiæ gradum: atque ita ex duabus disjunctiſſimis artibus, prima & ultima, putavit Metaphyſicus noſter unam diſciplinam fieri poſſe. Sed tamen á logicis cauſſis delabimur ad theologicam: neq; in ea conſiſtimus, ut theologiæ partes & affectiones é methodica lege deſcribantur, ſed repenté, velut ſomnio aliquo excitatus Metaphyſicus, ſurſum ad Logicam revolat, & initio tertii capitis cauſſam quadrifariam partitur: Quoniam ſcientia « primarum cauſſarum tractanda eſt: Tunc enim ſcimus, « quando primam cauſſam novimus: cauſſa veró quatuor « modis dicitur; eſſentia, & quid eſt eſſe, id eſt forma: tum, « materia, & ſubjectum: tertió, principium motus: quartó, « finis motus. hæc cauſſarum Ariſtotelearum partitio qua- « dripartita eſt: ubi efficiens & finis ab Ariſtotele opponun- « tur, quia de cauſſis, efficiens ſit prima: finis, ultima. & hoc « ordine deſcribitur á nobis in Logica. Atqui, inquam, partitio hæc repetita eſt ex Analyticis, ut Alexãder hîc admonet: repetita eſt é Phyſicis, ut Ariſtoteles ipſemet hoc loco teſtatur. Sed enim leges Ariſtotelis, legiſlatorem veſtrum

monete, & corrigite. Imperat nobis imperio vestro, ne quicquam Logicum sit in Physica, ne quicquam Logicum sit in Metaphysica: imperat ut generalia generaliter, & semel, & suo loco doceantur: Attamen vos, vestraque jussa mandataq; oblitus aut aspernatus, caussarum Logicam in Physicis, caussarũ Logicam in Metaphysicis repetit etiam atq; etiam. Tautologias igitur istas tam molestas & odiosas coërcete. Neq; tam multiplex sophisma Aristoteli imprudenti excidit: Etenim etiam se fecisse profitetur: imó veró physicas veterum physicorũ omnium de logica caussarum doctrina opiniones, toto deinceps reliquo quinque perpetuis capitibus libro persequitur. Atq; tam variam sophismatum & elenchorum misturam, theologiam nominat. Equidem metaphysicarum scholârum pené jam tædet: veteresque Alexandri philosophos, & Plutarchum, veraces de iis libris judices fuisse jam manifestum est: attamen constantiæ caussâ, susceptum opus exequamur. Sententias Physicorum de caussis Metaphysicus persequitur, quia inde (ait) aliquid ad propositam caussarum partitionem profuerit: idque tandem duobus postea locis repetet, historia Physicorum quadripartitam caussarũ partitionem confirmari. Verúm, inquam, quid tam prolixa historia opus erat Physicorum testium, id est in logica civitate peregrinorum & hospitum? Historiam logicorum Philosophorum (ad quos ista caussarum partitio attinet) huc potiús induci oportuit. At enim si fructus aliquis erat á physicis opinionibus, fuisset in Physica: si tamen per legem καθ' αὑτὸ esse id potuisset: alienæ autem theologiæ loco non misceretur. hic igitur Alexander, opiniones istas physicas animadvertens, & elenchum illum persentiens, quamvis Aristoteli servus devotissimus, dissimulare tamen non potuit: Itaque ait, ad excusandum Aristotelem, á veteribus illis non physicas caussas, sed velut entium omnium communes propositas esse: secus (ait) cõmemoratio ista aliena esset á proposito. At, inquam, interpres imperatorie, magister tuus nominatim profitetur hoc loco Physicam, & Physicos: & postea φυσιολογοῦντας appellat, & res ipsa tota id apertissimé loquetur: & certé imperatoria professio, liberiorem & constantiorem de his sophismatis senten-

ſententiam poſtulabat. Quapropter videt Alexander Ariſtotelis errorem;& tamen tam ſerva eſt in Ariſtotelis interpretibus interpretatio,ut errorem non putēt errorem, quo Ariſtoteles errare videatur. Attamen (tanta vis eſt veritatis) etiam Alexander ipſe ineptias ſuæ ſolutionis confeſſus, authores productos, Phyſicos ipſemet hîc appellabit. Quamobrem ſophi,conſiderate ſophiam iſtam,quæ á ſumma Logica deorſum deſcendat ad ultimam theologiam,& ab ultima theologia ſurſum aſcēdat ad ſummam Logicam, & á ſumma Logica poſtremó reſiliat ad intermediam Phyſicam: & judicate, quomodo logica theologia, logica Phyſica ſecundúm leges Ariſtotelis unam poſſint efficere theologiam. Sed tamen audiamus quid veteres Phyſici propoſitæ partitioni conſentaneum dixerint. In ſingulis veró cauſſarum generibus cōmemoratur longo ſermone,quæ cujuſque Philoſophi ſententia fuerit, de materia & efficiēte primúm,deinde de forma & fine:tandem commemoratæ ſententię diſcutiuntur & expenduntur. Ergo commemorentur primúm de materia ſententiæ. Plurimi (ait Ariſtòteles) veterum Philoſophorum, ſolam materiam,aliam putaverūt. Primi generis hujus producuntur novem,Thales,Hippo,Anaximenes, Diogenes, Hippaſus, Heraclitus, Anaximander, Empedocles, Anaxagoras. Thales aquam dixit eſſe principium rerum,quia humor, eſt ſemen alimentumque rerum omnium, quo argumento moti ante Thaletem veteres theologi, Oceanum & Thetyn parentes generationis fecerūt; & Styga,jusjurandum deorum. Atqui hos Theologos,quamvis hîc appellet Ariſtoteles, attamen nominatim ait de natura loquutos eſſe,ut inde commentum Alexandri plané ridiculum deprehendatur. Hippo etiam humorem,principium fecit:ſed hic,quia non definivit, utrúm aquæ, an aëris humorem intelligeret, διὰ τὴν εὐτέλειαν, ob ſimplicitatem & levitatem ab Ariſtotele contemnitur. Anaximenes & Diogenes, aërem principium ponunt: Hippaſus & Heraclitus,ignem: Anaximander etiam tandem ad finē ſexti capitis,inducetur author corporis igne denſioris, rarioris aëre: Empedocles,elementa quatuor: Anaxagoras infinita homœomerea. Itaque veteres illi omnes Phyſici,dicun-

» tur unicam materiam attigisse, de cæteris caussis nihil co-
» gitasse. Atque hęc de materia est antiquarum opinionum
historia, & opinionum Physicarum historia, é primo Ari-
stotelis physico feré repetita: ut jam sophistica plané Ale-
xandri solutio deprehendatur. neq; enim Thales aquam
censuit esse caussam communem Grammaticæ, Arithme-
ticæ, reliquarum rerum. Agitedum, de caussa efficien-
te, qui Physici veteres ab Aristotele proferuntur? Nume-
rus Physicorum testium binario hîc brevior est: novem
» antea nominati sunt, hîc septem nominantur: Parmeni-
» des, Anaxagoras, Hermotimus, Hesiodus, Empedocles,
» Leucippus, Democritus. Parmenides é veteribus sophis
» (ait Aristoteles) solus cogitavit efficientem caussam, cúm
» statuit ignem & terram principia: ignem, pro efficiente:
» terram, pro materia: Anaxagoras deinde mentem, rerum
» efficientem induxit: eoque argumento inter veteres illos
» unus ab Aristotele sobrius modó appellatur, quí tamen
paulò anté inter authores unius principii numeratus est:
qui tamen Physico primo, ut absurdæ mentis author, est
irrisus. Ideoque & nos hunc locum ad Anaxagoræ defen-
sionem primo Physico adversus manifestas Aristotelis
calumnias adhibuimus. Quid deinde? duo jam Physici
physicarum rerum caussam efficientem perspexerũt, Par-
» menides ignem, Anaxagoras mentem: imó veró (ait Ari-
» stoteles) Hermotimus, Anaxagoræ popularis, etiam ante
» Anaxagoram, mentis illius author fuerat.

IN CAP. IIII.

» ATque ante hos etiam omnes, Hesiodus amorem re-
» rum parentem effecerat. Quid tum veró? Empedo-
cles quintus caussæ efficientis artifex appellatur, qui con-
» cordiam bonorum efficientem caussam, igni: discordiam
» malorum aëri, aquæ, terræ tribuerit: primusque omnino
» divisam hanc caussam distinctamque attulerit. Enimvero,
Metaphysice noster, ubi tua memoria est? Empedocles
pauló anté, ut Anaxagoras, inter illos materiarios nume-
rabatur: nunc efficientis etiam caussæ author nominatur:
Et quidem alio vel memoriæ, vel constantiæ elencho, no-
minatur primus; cúm Parmenides pauló anté primus ef-
ficientis

ficientis author nominatus sit: nunc autem prima eadem Empedoclis authoritas efficitur: Quę sané valde arguunt, hæc ab Aristotele nunquam esse recognita. Verúm ab iis sophismatis abeamus: historiam persequamur. In hũc numerum postremi Leucippus & Democritus inducuntur, qui plenum vacuumque rebus tanquam materiam subjiciunt, atomorum autem figura, ordine, situ generant omnia. Quid tum veró? qualis est historiæ hujus exitus? Efficientis quidem caussæ consideratio, septem Physicis sic ab Aristotele tribuitur, ut tyronibus inexercitatis militaris scientia tribueretur. Etenim (ait Metaphysicus) illi jactati, præclaras plagas frequenter imponunt, sed sine scientia: sic neque hi Physici videntur intelligere, quæ dicũt: Caussis enim nihil admodum utuntur. Anaxagoras veró, mente tanquam machina aliqua utitur ad mundi fabricam: atque ubi dubitat de caussa, mentem attrahit: cæteris in rebus quidlibet potiús agit. Hic tamen inter cæteros sobrius appellabatur. Tam varium & incõstans est in hac historia Metaphysici judicium: & tamen judicium rhetorica insolentissimum. Etenim si testibus Demosthenes aut Tullius uti velit, nihil agat, priús quám eorum mores, integritatem, religionem, gravitatem commendet, ut inde veri testimonii persuasio sit: At hîc Aristoteles rhetoricam istam velut oblitus, testes, quibus institutam caussarũ partitionem confirmare cogitat, alios velut opifices materiarios, alios ut effectores atque actores, sed inexercitatos & scientiæ expertes esse disserit: id est, argumento suo fidem detrahit. Sed hæc áltera est Physica de caussæ efficientis historia: tertia de forma, qualis erit? Testes huc inducuntur, Pythagoras, Alcmæon, Xenophanes, Parmenides, Melissus, Plato.

IN CAP. V.

PYthagorëi igitur, mathemata primi ab Aristotele & attigisse & auxisse, in iisque materiam formamq; rerum statuisse dicuntur: At, inquam, Ægyptii sacerdotes de mathematũ inventione cum Pythagoreis quomodo convenient? hic primus est ex hac historia contradictionis elenchus. Dicuntur etiam Pythagorëi numerorũ μιμήσει, imitatione, philosophiam totã explicasse: tãquam res ipsæ

» μιμήσεις essent numerorum: & numerum fecisse non so-
» lúm materiam, sed affectus & habitus, id est (ut Alexander
» ait) caussam efficientem, vel (ut Aspasius) differentiam, seu
formam: quod præsenti historiæ convenientius est, quod-
que ab Aristotele ipso nominatim etiam pauló póst dici-
» tur. Est autem hîc Aristoteles multus in Logica Pythago-
» reorum, denario numero multa tribuentium, indeque de-
» cem globis mundum componentium: octo cælestibus,
» nono terræ: nam terram in orbem moveri etiam arbitra-
» bantur: decimo ἀντίχθονος, velut oppositæ terræ, quæ con-
» trario terræ motu moveretur. Sed denarius idem nume-
» rus statuitur aliter á Pythagoreïs in decem oppositionibus
» κατὰ συστοιχείαν, secundúm conjugationem comprehen-
» sis; quæ sunt; finitum, infinitum; impar, par; unum, mul-
» tiplex; dextrum, sinistrum; mas, fœmina; quietum, mo-
» tum; rectum, obliquum; lumen, tenebræ; bonum, malum;
» quadratum, alterolongum. Hæ veró oppositiones, pro to-
picis quibusdam categoriis & locis communibus vidētur
á Pythagoreïs assumtæ denario numero; quem propterea
sit Aristoteles avidiús imitatus, ut decem ipsius categoriæ,
decem Pythagoreorum categoriis respōderent. sed tamen
decem Pythagoreæ categoriæ sunt ineptæ; cúm ex iis aliæ
sint logicę; ut finitum, infinitum, é fine: quiescens, motum,
ex effectis: dextrum, sinistrum, é loco: unum, multiplex, é
toto: aliæ mathematicæ; ut par, impar; rectum, obliquum;
quadratum, alterolongum: aliæ physicæ; ut mas, fœmina;
lumen, tenebræ: aliæ ethicæ; ut bonum, malū. é cujusmodi
miscellaneis compositas esse Aristotelis Categorias, in lo-
gicis Scholis docuimus. Atque hæc historia ad præsentem
de caussis historiam nihil admodum attinet; sicuti neq; de
» Alcmæone Crotoniata, qui etiam contraria rerum prin-
cipia fecerat. Sed præcipué aliena est historia (ut etiam A-
ristoteles ipse confitetur) de ente uno: quod confusé & in-
» definité primus Xenophanes attulit; deinde Parmenides
» idem revocavit, secundúm rationem & formam: nihil ta-
» men dilucidé: sed in cælum aspiciens, Deum dixit unū esse.
O Philosophū philosophiæ suæ non satis memorem! Hic
locus ad Parmenidis defensionem productus est á nobis
primo Physico adversus Aristotelis calumnias; quód no-
mine

mine unius principii, Deus malitiosé ab Aristotele traduceretur: Sed Parmenides (ait Metaphysicus) plura elemēta « sensu statuit, ignem quippe ac terram: Melissus tertius re- « tulit hoc unum, sed secundúm materiam. Itaque Xeno- « phani & Melisso, velut agrestibus, Parmenides anteponi- « tur: sed Melisso ab Aristotele videtur hîc imponi, qui theologiam (ut Aristoteles ipse primo Physico objicit) potiús quám Physicam tractasset. Atque hîc interea dum res ita permiscetur, Aristoteles ait, á Pythagoreïs de forma & de « ipso quid est, cœptum agi: & illæ nimirum caussæ duę sunt, materia & forma, quas antea in Pythagoreïs secundúm Aspasium notavimus. Alexāder autem multis verbis hîc excusare nititur Aristotelis inconstantiam quādam, quód unum principium Pythagoricis antea tribuerit, nec attribuat finitum, infinitum, unum. Verúm perge: inconstantia, contradictio, repugnantia, Aristotelis laborem produnt, judicium nullum declarāt. Logica Pythagoreorum talis esto. Quid? Platonis philosophia qualis est? Ea suc- « cessit (ait Aristoteles) post illas philosophias omnes: sed pro « variis discipulorum ingeniis varié dissecta. Platonis ser- « mones sunt varii de ideïs & multiplices: videtur interdum « separata quædam rerum exemplaria dicere, ut in Phædro, in 10. de Repub. aliás de industria commenta illa labefactare, ut in Parmenide: quo in libro, sententia Platonis de ideïs exquirenda fuit. Hinc Platonis academia contrariis hæresibus de idearum philosophia descissa est: Xenocrates, & ab eo Academici, spinosiora illa exemplarium idearum figmenta tutati sunt. Aristoteles sectam elegantiorem & Logicæ veritati germaniorem sectatus est: Itaque Platonicas ideas nihil aliud esse ait, quám in Logica, spe- « cies & genera mente animoq; concepta. Hæc veró controversia in scholis Græciæ maximas turbas excitavit, simillimas iis quas superiore sæculo Parisiensis Academia á Nominalibus & Realibus pertulit: cúm alii nomina, alii res in Aristotelis Categoriis & Prædicamentis esse cōtenderent: & quidem contenderent, non verbis tantúm & argumentis, sed sanguine, cæde, civili propé discordia & seditione: ut Regum authoritate fuerit opus ad tantos motus componendum. At res stultissima evanuit, cúm intel-

lectum est, Logicam totam, non Categorias solúm communiter esse omnium seu rerum, seu nominum: Stultitia Græca patronos pertinaciores reperit. Aristoteles de idëis sententiam illam commodiorem & humano sensui usuique aptiorem secutus, duos de iis libros separatim cōscripserat, ait Syrianus 4. cap. 13. Metaphys tum in libris Aristotelis feré omnibus, de idëis locus aliquis est, in logicis præsertim & metaphysicis. Idearum contrá separatarum defensores innumerabiles extiterunt, Pythagorëi & Xenocratici; ut Plotinus, Jamblicus, Porphyrius, plurimique á Syriano appellati. Sed satis prooemii. Aristotelem Platonicæ ideæ interpretem attendamus. Plato (ait) primo Heracliti philosophia imbutus, singularia perpetuó fluere: tum Socratis (qui primus universales rerū definitiones requirebat) statuit, universalia sola semper esse, ideasq; appellavit: Cętera singularia, κατὰ μέθεξιν secundúm participationem, idearum esse, tanquam ὁμώνυμα τοῖς εἴδεσιν, nomine similia idëis ipsis essent: μέθεξιν veró sumsit á Pythagorëis, sed mutavit nomen: quia illi μίμησιν dicebant de numeris, quod Plato μέθεξιν de idëis dixit. Sed neq; á Pythagorëis μίμησιν, neque á Platone μέθεξιν Aristoteles satis expositam esse putat; Pausonasque vel Hegemonas conqueritur. Sed hîc reprehenditur Aristoteles ab Alexandro, quia idearum illa μέθεξις, in Parmenide accuraté sit exposita. Hîc Alexander non plané servus est, sed neque plané liber. Calumniam Aristotelis in Platonem animadvertit, corrigere nō audet: indicat tamen occulté. Sed historiam de Platone Aristoteles longiorem contexit, quód mathematica, media inter ideas & sensibilia Plato statuebat: eaque differre dicebat á sensibilibus, quia essent æterna & immobilia: ab idëis, quia essent varia in sensibilibus: Idea autem cujusque, numero esset una: Itaque cúm Plato faceret ideas, rerum caussas, magnum & parvum pro materia, unum pro essentia & forma; dicitur statuisse magnū, parvum unum. Sic igitur Platonis testimonium de caussis exponitur; tanquam materiam, magni & parvi; formam, unius vel ideæ nomine proposuerit. Sed interea operępretium sit, illud animadvertere, quód Plato dicitur ab Aristotele ob Logicam universalium definitionum in ideas in-

eidisse:idq; rursus apertiús ab Aristotele repetitur, cúm ait: Idearum institutio διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις σκέψιν, propter ra- « tionum considerationem accidit. Priores enim διαλεκτι- « κῆς οὐ μετεῖχον, dialecticæ participes non erant. Ergo hæc « Platonicarum idearum origo notanda diligenter est, ut jam intelligamus, quod Aristoteles perspicué postea declarabit 6. c.4. & 9.c. 13. Metaphys. ideas Platonis nõ aliud esse, quám genera, & species in Logica. Sed tamen in ista idearum Logica, Plato reprehenditur ab Aristotele, tan- « quam duas tantúm caussas noverit, materiam & formam, « cæteras caussas ignorarit. Ab Alexandro autem rursus defenditur; sed ita, ut Aristoteles interea nihil offendatur. Calumnia igitur Aristotelis altera in Platonẽ, ab Alexandro deprehẽditur:sed religio homini fuit, adversus dominum hiscere: Verebatur (credo) ne Aristoteles rescisceret. Et tamen Platonis dominium hîc etiam potiús valuerit, quám veritatis studium. Cur enim tam multa sophismata (si liberum interpretis judicium fuisset) non perinde deprehensá essent? Neque veró ab Alexandro tantúm de calumnia Aristoteles reprehenditur, sed multó acriús urgetur á Pythagoreïs & Xenocraticis, tanquam falsam Platoni magistro sententiam imposuerit. Sed illud certamen duobus postremis libris commodiús certabitur. Quapropter ejusmodi Philosophia de caussa formali nobis esto: qualis erit de finali caussá? Historia brevis & summaria tantúm est; finem, á veteribus quodammodo proposi- « tum esse; sed neque legitimé, neque ut caussæ ipsius natu- « ra postulabat: propositũ, inquam, sed veluti per accidens, « ab aliud agentibus: ut qui mentem & concordiam, ut bo- « num dicunt, hanc caussam proponunt. Hîc Aristoteles ne- « minem nominat; Anaxagorá tamen & Empedoclem definit; quibus antea primó solam materiæ cognitionẽ dedit, deinde efficientis concessit, ac jam deniq; etiã finis authores efficit. Quinetiam ab Alexandro tertia de Platone calumnia Aristotelis indicatur, quód Plato dixerit, penes omnium Regem cuncta esse, & hujus gratiâ omnia fieri. indicatur, inquam, tantúm, non refellitur: Timor nempe fuit, ne renuntiaretur Aristoteli. At, inquã, multó gravius est, Aristotelis legibus renuntiari: Aristotelẽ toties & tam

» vehementer in ipſas leges incurrere. En igitur Ariſtoteleæ hiſtoriæ veritatem, cõſtantiam, fidem! En veró hiſtoriam Ariſtotelis, Ariſtoteli ipſi prorſus adverſam atque contrariam! Pollicetur enim Ariſtoteles ſeſe teſtes daturum, qui propoſitam cauſſarum partitionem cõfirment: & tamen teſtes ipſos rudes & ignaros eſſe cauſſarum profitetur.

IN CAP. VI.

VEruntamen fructus inductionis & hiſtoriæ longioris (ait Ariſtoteles) hic erit, ut quadripartita cauſſarum diſtributio teſtimoniis tam multis approbetur. O-
» mnes igitur (ait) teſtari videntur, recté de cauſſis, quot &
» quales ſint, á nobis eſſe definitum. Atqui, inquam, aſtutiſ-
» ſime orator, teſtibus tuis teſtimonii hujus fidem abrogaſti. Quid deinde? quid poſt hanc hiſtoriam Metaphyſicus philoſophatur? Refutat expoſitas opiniones, id eſt apertiſſimé totam á ſe promiſſam confirmationẽ pervertit. Agedum, quos aggreditur primũm? quos deinceps? Congreſſio prima eſt adverſus primam illam teſtificationem materiariorum; quos hîc Ariſtoteles appellat φυσιολογοῦν-
» τας, contra ineptam Alexandri ſolutionem. Etenim (ait A-
» riſtoteles) corporum tantúm principium ſtatuunt, cúm ſit
» incorporeorum etiam principium: deinde generationis
» authorem cauſſam de medio tollũt, tollunt etiã formam,
» tollunt denique mutuam ex elementis generationẽ. Hæc accuſatio, gravis eſt & acerba; ſi vera ſit: At Philoſophos in mundo architectando ſtultiores, quám in ædificando ædificio fabros fuiſſe, ut materia tantúm opus eſſe crederẽt, vix adducor ut credam. Et Ariſtotelis vel in hac hiſtoria præſenti fidem aperté ſumus experti. Perge igitur: Inferi-
» tur στοιχειωδέστατον, maximé elementum videri, ex quo cõ-
» gregatione primum aliquid ſit, quale ſit μικρομερέστατον
» καὶ λεπτότατον, partibus minimum & ſubtiliſſimũ, ut ignis
» eſt. Itaque terra διὰ τὴν μεγαλομερίαν, ob partium magni-
» tudinem, á nullo Philoſopho ſtatuitur elementum: cúm
» reliquorum elementorum quodlibet aſſertorem invene-
» rit: tametſi terra ſit elementum vulgo & poëtis, & videatur
» elementum fieri debere; cúm ſit ortu poſterior, ideoq; na-
» turâ prior, id eſt perfectior, ut Alexander interpretatur,

quod

quod citavimus 7. cap. 8. Phyſ. Attamen (ait Ariſtoteles) ad illam μικρομερείας rationem elementum nõ fuerit ne- « que terra, neq; aqua, neque aër, neque Anaximandri cor- « pus illud ſubtilius aëre, igne craſſius. Atque hæc reprehen- « ſio eſt adverſus Phyſicos unius elementi authores; quæ ad- verſus Empedoclem eſt eadem: ſed illud proprium Empe- « doclis eſſe dicitur, quód alteratio tollatur, ſi concordia & « diſcordia principia ſint: quod poſtremum Alexandro per- ſuadendum relinquo. Eſt enim valde ἀπίθανον. Sed enim Anaxãgoræ refutationem de homœomeria & mente, vel potiús confirmationem audiamus: homœomeriæ refuta- tio é 4. cap. 1. Phyſ. iteratur: Sed (ait Ariſtoteles) ſi nos non « verba Anaxagoræ, ſed ſententiam & voluntatem ſequa- « mur, videatur Anaxagoras καινοπρεπεστέρως, † decentiús « † dicere, duoque principia ſtatuere, materiam indefinitam, « & finitam mentem, á qua omnia gignantur: quam philo- « ſophiam poſteriores tradidere, id eſt Plato, ait Alexander. Ergo Ariſtoteles Anaxagorę pauló jam factus eſt æquior, quàm fuerat 4. cap. 1. Phyſ. quàm fuerat etiam multis an- tea locis in hac hiſtoria. Alexander veró ad hanc incredi- bilem Ariſtotelis inconſtantiã tegendum, ait, Ariſtotelem Anaxagoræ ſtudio & velut favore motũ, iſta deniq; dice- re. Bellum (ita me Deus amet) tectoriũ, & imperatorii pro- feſſoris bonitate & ſimplicitate digniſſimũ. Oppugnavit Ariſtoteles Anaxagoram: erat tum videlicet alienus & of- fenſus: Propugnat deinde pro Anaxagora: recõciliatùs eſt, (ait Alexander) & factus eſt amicus. At, inquã, interpres Paſiſonis & Hegemonis germaniſſime, mitte perſonarũ & morum concordiam, vel diſcordiam: utrúm eadem res affirmari veré poteſt, & negari? utrúm pars utraque con- tradictionis vera ſimul eſſe poteſt? Atque hæc adverſus Phyſicos, qui tantúm Phyſici eſſent, & qui circa phyſicam « eſſentiam tantùm cauſſas quærerent, ait Ariſtoteles, Ale- « xandri nempe ſolutionem deſpiciens: ſequentia aũt ſunt adverſus eos, qui in omnibus rebus cauſſas exquirunt, & ſenſibilibus & non-ſenſibilibus. quõcirca adverſus iſtos li- beralius certamen Ariſtoteles ſibi conſtituit. Pythagoras & Plãto hi nimirum ſunt athletæ. Oblĩtus eſt porró Ari- ſtoteles tota illa efficientis teſtimonia. Sed Pythagoras

» ſupra Phyſicos elatus, é ſenſibilibus principia nequaquam
» aſſumſit; conſumſit tamen ea & exercuit in phyſicis rebus;
» generatque Cœlum & omnes Cœli affectiones: qui tamen
» de igne, aëre, aqua, terra, nihil omnino dixit: quæ quàm
» conſona ſint, Alexander viderit. Quid igitur cõtra Pythagoram Ariſtoteles argumentatur? Argumentum unum
» eſt ſummum, quód á mathematicis illis Pythagoræ principiis nihil moveri, nihil effici poſſit. ſed id poſtea conſiderabitur 1.2.3.cap.13.lib. Verùm adverſus ideas longé graviſſima & ampliſſima concertatio eſt Ariſtotelis. Recordemur autẽ (quod Ariſtoteles antea jam nos admonuit) Platonis ideas á logica cõſideratione profectas, non aliud eſſe, quàm in Logica, genera & ſpecies: Recordemur etiã é tam multis adverſus Ariſtotelem Scholis noſtris, Ariſtotelis ingenium litigioſum valde & contentioſum fuiſſe; ut adverſus ideas, tot locis & tam multis verbis decertandum, & velut exercendi ingenii cauſſa, declamandum ſibi proponeret: neque tamen tam multiplicis concertationis cauſſam totam Ariſtotelis alacritati tribuamus. Fuit enim Academiæ patrimonium Xenocraticis & Ariſtoteleïs ſectis diviſum, uti dictum eſt: Atque utriq;, tum Xenocratici, tum Ariſtoteleï, Platonis philoſophiam de ideïs ſectari ſe profitebantur. Quapropter Ariſtotelis cõcertatio de ideïs adverſus Xenocratem & Xenocratica idearum exemplaria, præcipué declamatur. Agedum, Ariſtoteleæ declamationis argumenta ſubducamus. Decimo tertio libro quæſtio hæc ex Syriano diſceptabitur ampliús & copioſiús, ubi Syrianus multa conqueritur de Ariſtotele, quód mala fide pleraque recitarit adverſus ἀκȣσματικȣ̀ς & ξενοκρατικȣ̀ς: perverſaq; Logica alias ſententias laudarit, alias accuſarit. Sed hîc hiſtoriã, qualẽcunq; Ariſtoteles contexuit, agamus. Argumenta octo, magna confuſione diſputantur. Nos ea facilioris intelligentiæ gratiâ, diſtinximus. Xenocratici igitur primó ajunt, ideas æquales eſſe rebus, quarum ſunt ideæ. At (inquit Ariſtoteles) ridiculum eſt, cúm pauca numerare non poſſis, ad numeri facilitatẽ, multitudinem rerum conduplicáre. Hoc veró argumen-
» tum leve eſt: generibus enim logicis pariter objici poteſt.
» Secundó, Xenocraticis argumentis aut nihil concluditur,

(ait

(ait Ariſtoteles) aut cõcluditur etiam oppoſitum; ut ideas, non ſolúm eſſentiarum eſſe (quod Xenocraticis placebat) ſed artificioſorum, corruptibilium, malorum, relatorum, non-entium, ut negationum, quod ipſis minimé videatur: tertius denique homo fieret, quia (ut Alexander ait) præter Socratem, & ideam Socratis, erit homo communis ſingulorum hominum. item, cúm dicitur, Aliquis homo ambulat, non eſt idea; quia eſt immobilis: nec Socrates, quia non cognoſcitur: Tertius igitur homo. Quinetiam Phanias in eo libro quem ſcripſit in Diodorum, teſtatur, Polyxenum ſophiſtam arguere, tertium hominem eſſe, ad hunc modum: Si participatione ideæ homo eſt aliquis, homo habebit eſſe ad ideam: Atqui ipſe homo, cúm ſit idea, non eſt participatione ideę: ſed neque homo quilibet: Supereſt igitur aliquem tertium hominem eſſe, qui habeat eſſe ad ideam. Quarto autem modo idem oſtendit Alexander: Homo dicitur de ipſo homine, id eſt de idea, & de Socrate: tertius igitur eſt. Nam quod de multis dicitur, ſeparatum eſt authoribus idearum. Atque eadem ratione homo quartus, & quintus, & ſic deinceps: imó quot genera erunt rei cujuſq;, primũ, medium, ſummum, tot ejus eſſent ideæ, ait Alexãder. Perſequere igitur reliqua Ariſtotelis adverſus exẽplares ideas argumenta. Tertium eſt, quód tollerentur Xenocraticorum quædam placita: quia dualitate numerus prior eſſet: & relatum, eo quod eſt per ſe. Neq; Anaxagorea ideæ cum rebus permiſtio quidquam proficiat, ut Eudoxus & alii quidã commenti ſunt. Quartum, Plures rei ejuſdem eſſent ideæ, ut Socratis, homo, bipes, animal: deniq; idearum eſſent ideę, idemq; eſſet παράδειγμα καὶ εἰκών, exemplar & imago: Idea nempe, exemplar ſenſibilium, & ipſa rurſus imago ſui exemplaris. Quintum argumentum eſt, quód idea nihil cõferat, neq; ad motũ (cúm dicatur immobilis) neq; ad eſſentiam (cúm extra ſit) neq; ad ſciẽtiam, cúm rei nulla cauſſa ſit. Sextum eſt, quód numerorum non ſit idea, ut Xenocraticis placebat: quia numerus, rerum cauſſa eſſe nequeat: Secus, cúm numeri alii conſtent ex aliis, etiam numeri numerorum cauſſæ eſſent: tãdemq; ex numeris numeri, ſic ex idëis fierent ideæ: & unitates idearũ aliæ eſſent, aliæ numerorum,

quibus Arithmetici utuntur. Septimum, quód magnitudinis ideæ non sunt magnum & parvum: ad quæ redigantur principia lineæ, longum, breve: superficiei, latum, angustum: corporis, altum, humile: quæ si differentia sint genera, non subalterna, priora non erunt in posterioribus: & puncta in linea non inerunt. Hoc autem loco punctū Plato (quod 1. cap. 6. Phys. citatum á nobis est) dogma geometricum vocat, quod in rerum natura nihil sit: appellabat autem lineam individuā, ut Alexander ait. Sed Metaphysicus mathemata latiús persequitur, quód rebus caussam nullam præstent: neque ideo homini inde scientiam esse ingeneratam. Quæ argumenta omnia, etsi ad veram thesin conferantur (quód ideæ exemplares illæ nullæ sint) levia tamen sunt, & 3. 13. 14. libris á Syriano refutata. Sed Aristoteles (tanquam iis argumētis magnificé vicerit Pythagoreos & Xenocraticos) victor exultat; affirmatq; nō aliud esse, exemplares ideas affirmare, quám κενολογεῖν καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικὰς, nugari, & poeticas metaphoras loqui: atque ita labefactat exemplares ideas, ut antea 18. cap. 1. Post. labefactavit. illic enim τερετίσματα nominavit: hîc κενολογίας & μεταφορὰς ποιητικὰς. tandemq; ex historia & historiæ refutatione concludit, quadripartitam caussarum partitionem legitimam ac perfectam deprehendi: quia caussæ quatuor illæ quærātur ab omnibus, nec omnino plures tamen esse possint: & tamen omnes partim ab illis expositas esse, partim non expositas. ψελλιζομένη γὰρ ἔοικεν πρώτη φιλοσοφία περὶ πάντων. Balbutire enim de omnibus prima philosophia videtur. Sic Aristoteli primi Philosophi modó sunt rudes & imperiti, modó velut tyrones inexercitati, modó denique tanquam in cunis balbutientes infantuli. Quamobrem in hac palæstra non modó antiquissimi philosophi, sed Plato ridiculé eluditur. O suavem ægrotantibus morbum φιλαυτίαν, & cujus gravitatem pauci ægroti unquā senserint! Miror etiam hîc Organi logici extremum illud additum nō esse, Nihil de tota Logica ante Aristotelem scriptū fuisse: sicuti modó jactatur, de caussarum Logica nihil veteribus ante Aristotelem cognitum fuisse. Sed Empedocles in exēplum balborum istorū adducitur, qui res naturales ratione & for-

ma constituebat: in quo Aristoteles, vel oblivionem, vel collectionis præcipitem quandam celeritatem, incredibilem in modũ prodit. Etenim Empedocles in hac historia dictus est primùm de caussis unicam materiam tenuisse: deinde dictus est primus efficientem caussam distinxisse: dictus est etiam finem in concordia statuisse: tandẽ etiam formam in rerum naturalium explicatione adhibuisse, id est logica omnium caussarum genera tenuisse. Verumenimvero si logici illi, primo Scholarum logicarum libro á nobis cõmemorati, qui ante Aristotelem natum tot de Logica libros ediderãt, excitentur, quid fiet jactatione ista tam insolenti? Alexander jam Platonem hîc obliviscitur, & domini gratiá affirmat ante Aristotelem nullam eorum (quæ in philosophia tractantur) scientiam exacté inventam fuisse: sed omnes veteres philosophos balbos & infantes fuisse. O Philosophum interpretibus tam benevolis, tamque domini sui studiosis, beatum! Imó veró miserum. Hanc enim (sat scio) si reviviscerct Aristoteles, ignaviam & inertiam vehementer á se detestaretur, qui ipse liberrimus in omnes philosophiæ magistros extitisset, & consimiles libertatis leges omnibus suis sectatoribus & æmulis proposuisset. Quamobrem Aristoteles etiam ad extremum ῥητορικώτερος apparuit, totamque istam tot testium fidem prorsus infirmavit, dum eos ignaros, rudes, balbos, deniq; rerum (quibus testificandis & affirmandis inducerentur) imperitos & ignaros. Concludat igitur Aristoteles, quatuor esse genera caussarum, quia testes illi hoc attestentur. At, inquam, id non attestantur, ut ais: sed alii unicam materiam, alii cum materia, efficientem: alii cum materia, formam: nullus aperté finem declaravit: nullus simul omnes affirmavit. Ergo si testes tui audiendi sint, dicent contra te, genera caussarum quatuor non esse. Veruntamen sunto testes isti tui, quales maximé velis esse: sciant quatuor genera caussarum, nesciant, affirment, inficientur, ut lubet: Attamen tam longa historia thesin nostram affirmabit, theologiam primi libri totam esse logicam, de caussarum generibus, licét physicis exemplis & testimoniis applicatam.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER II.

In ſecundum Metaphyſicum.

In cap. I.

Ic liber multó brevior eſt, vel unico ſuperioris libri capite: & (ut ait Alexander) mutilatus, parsq; libri potiús, quám liber: & tandem præfationē eſſe naturalis philoſophię clauſula libri videtur efficere: nec ideo ſecundus liber dicitur á Gręcis, ſed primus minor: res autem ipſa declarabit, cum ſuperiore illa hiſtoria cohærere: ut libri primi pars effici poſſit. Veruntamen quicquid ſit, conſideretur. Statuit igitur Metaphyſicus initió, velut ad excuſandum philoſophiæ veteris errorem, contemplationem veritatis tum facilem, quia univerſi omnino aliquid aſſequantur: cúm velut oſtium ſagittariis, ita philoſophis philoſophię ſtudium propoſitum ſit, res nempe per ſe clariſſima: tum difficilem, quia nemo unquam vel ejus partem pro dignitate conſequi potuit, nedū ipſam totam. quæ ſententia in litera Ariſtotelis pauló confuſior eſt: hæc tamen ſententia eſt, & quidem admirabilis: neq; enim adhuc quiſquam perfectus vel grammaticus, vel orator, vel logicus, vel arithmeticus, vel geometra, vel ullius diſciplinæ perfectus artifex inventus eſt: ut hinc difficultas philoſophiæ vera deprehendatur. Secundum difficultatis argumentum eſt á nobis, quia mentes noſtræ, tanquam veſpertiliones, caligant in clariſſima rerum luce. Quod duntaxat hactenus verum ſit, dum rudes adhuc & imperiti ſumus: & ſenſus tamē iſta difficultas eſt potiús,

quám

quám mentis, cui per se clara, sunt etiam clara: ac mentes eruditæ non jam vespertiliones, sed aquilæ fuerint, intentisque oculis lucem intueantur. Ergo hæc de facilitate & difficultate philosophiæ, tanquam, ut dixi, ad illos veteres balbos excusandũ: quorũ tamen multorum inventa conferent plurimũ, ideoq; illis habenda sit gratia. Nisi enim Phrynis musicus antecessisset, Timotheus tantus nõ esset: ac nisi Timotheus successisset, tanta non esset musicæ scientia. Sic videlicet in philosophia Philosophi laudandi, vel quia veras opiniones attulerint, vel quia quibuscunq; modis posteros excitarint. Itaq; rectum fuerit, philosophiam scientiam veritatis contemplatricem nominare. Hęc Aristotelis sententia est egregia quidem & insignis de primis authoribus philosophiæ, ideoq; ad historiam superiorem accommodata: ne queratur Alexander, præfationem hãc tam alienam esse. Agedum: Philosophia, est scientia veritatis, quæ sine caussa haberi nõ possit: & verissium illud est, quod cæteris, ut sint, est caussa: ideoq; æternorum principia sint verissima: atq; omnino ut quæq; res (ut ita dicam) entitatem, sic & veritatem habet.

IN CAP. II.

HInc igitur Aristoteles institutã quatuor caussarum demonstrationem rursus majore conatu aggreditur: tanquam prima illa quatuor & viginti testium testificatione parum esset effectum. Caussæ igitur (ait) non sunt infinitæ, ὔτε εἰς εὐθυωρίαν, ὔτε κατ' εἶδος· neque secundúm rectitudinem, neque secundúm speciem. Secundúm rectitudinem demõstratio triplex est. prima: Materia materiæ semper alia non est: ut si carnis materia diceretur esse terra; terræ aqua: aquæ aër, aëris ignis, & sic deinceps. itẽ efficientis efficiẽs alia: ut si diceretur fieri homo ab aëre, aër á sole, sol á discordia. Sic in fine, si diceretur, ambulatio sanitatis, sanitas beatitudinis, beatitudo alterius cujuspiam rei gratiã esse. similiter in forma. Verũ (dices) quid habet argumenti hæc prima demõstratio? Certé nihil, quæstionẽ ipsam pro argumento sumit, quód progressio in singulis generibus esset in infinitũ: quæ tamen ipsa quæstio est. Sed infinitas altera demonstratione oppugnatur, quód neque sursum, neq; deorsum ulla sit: Cur, inquam, quia (ait Meta-

„ physicus (in quibus ordine recto dispositis primum ali-
„ quid est, prius est posterioris caussa:& sic in logicis ex Aristotelis etiã Analyticis docuimus genus esse caussam spe-
„ ciei. itaque ut hîc Aristoteles ait, é tribus primum caussa
„ est medii, mediũ ultimi. Deorsum veró, si quis infinitum
„ descensum comminiscatur, reflexio fit necesse est. Itaque
„ neque sursum, neque deorsum, in caussis progressio infini-
„ ta est. Atq; si actu ulla fingatur infinitas caussarũ, caussa o-
„ mnino nulla fuerit; quia quælibet esset media, nulla prior, nulla posterior. Atqui, inquam, sapientissime theologe, demõstratio tua, postulat primum, postulat ultimum; quod infiniti author minimé concederet: Partem veró infiniti quamlibet esse mediam, nequaquam item assentiretur, cúm catenam hic perpetuis annulis contextam fingeret. Verúm tertia adversus infinitatem demonstratio audia-
» tur de materia, fine, forma. Materiæ nulla est infinitas
» quid ita? quia (ait Aristoteles) materia aliqua est prima & æterna. At, inquam, prima esto: æternitas autem nihil ad præsentem infinitatem, quæ possit etiam non æterna co-
» gitari. At neque positis finibus potest infinitas existere. Est
» enim finis aliquis & primus & summus, cujus gratia fiunt
» omnia: secus, tollatur é medio natura boni, neque omni-
» no sit ulla mens: Hæc enim in rebus agendis ultimum fi-
» nem sibi constituit. Atqui neque infinitas in formis ulla
» pariter erit; quia definitionis semper alia definitio fuerit:
» denique scientia omnis tolleretur, quia scientia omnis est
» finitorum. neque enim simile est in linea perpetuó-divi-
» dua: licét enim infinité sit dividua, infinité tamẽ divisa in-
» telligi non potest. Atqui hæc postrema luculentius quippiam habent & splendidius: sed tamen quod de toto genere infinitatis, & secundúm rectitudinem, & secũdúm speciem dici perinde potuerit. & sic 4. cap. 1. Phys. hoc argumentum adversus infinitatem Anaxagoræ usurpatum est: & de infinitate lineæ dictũ est in acroasi, & dicetur postea: atque hîc etiam Aristoteles efficiẽtem oblitus est. Verúm ad rectam infinitatem refellẽdum Aristotelis est ista demonstratio, genere ipso repetita é 15. 16. 17. 18. 19. cap. 1. Post. Quid? infinitas secundúm speciem qualis est? nem-
» pe si certæ ac definitæ species caussarum non essent, ut

quatuor

quatuor aut alio quopiam numero: ut iis placebat, qui ponebant in principiis infinita figurarum diſcrimina: Itaque fieri poſſe dicerent, ut cauſſæ non eſſent in rectum infinitæ: eſſent tamen ſpecie & numero infinitæ: quid igitur adverſus hanc alteram infinitatis ſpeciem Metaphyſicus attulit? Certé novi argumenti nihil; ſed repetivit illud, quod jam dixi, commune; quia ſcientia cognitioq; omnis everteretur. Quamobrem demonſtratio infinitatis & in rectũ & numerum, novi nihil demonſtravit: & tamen ſi veriſſimé demonſtraſſet, cauſſas infinitas non eſſe, quidnam ad propoſitam cauſſarũ partitionem id eſſet tandem? Liceat enim infinitate rejecta, alium quemvis numerum quaternario majorem minoremve ſeligere. Quamobrem, ô metaphyſici, ô ſophi, ô theologi, reputate doctoris veſtri laborem, diligẽtiam, ſolicitudinem, quatuor genera cauſſarum tam laborioſé, tam diligenter, tam ſolicité diſputã tis, ut tandem nihil ad partitionis illius abſolutionem & perfectionem ab eo doceretur. Equidem Ariſtotelis ingenium á labore invictum atq; indefeſſum admiratus ſum: Ergo ut ipſe veterib. gratias pauló anté habuit, quód qualeſcunque ſententias reliquiſſent, quibus vel erudiremur, vel certé excitaremur: ſic Ariſtoteli ipſi ingentes atq; immortales gratias habeo, quód iſtis qualibuſcunq; ſcriptis, ſuum de cauſſis judicium nobis tam impenſé demonſtraverit. Hunc enim fructum ex iis ſpinis percipio, quód intelligam, quanti unam cauſſarum categoriam fecerit, cujus gratiâ tam copioſam, totque libris continuatam philoſophiam ſibi teſtificandam, & poſteritati prodendam putaverit: & Ariſtoteleo iſto amore incenſus, cauſſas magis ac magis amo, quas á tanto philoſopho tam vehementer & ardẽter amatas aſpicio: laborem tamen amoris hujus, ac difficultatem diſcipulis meis non relinquo: leges enim Ariſtotelis id vetant: ſed laborem & difficultatem ad uſum cauſſarum & exercitationem multó meliorem ac præſtantiorem conferendam moneo.

IN CAP. III.

Metaphyſicus adhuc in cauſſarum partitione confirmanda luctatus eſt: cohortatio ipſius quædam ad

» exercitationem ſequitur. Auditor (ait) talis erit, qualis fue-
» rit ipſius conſuetudo & exercitatio: Nam quę contra con-
» ſuetudinem fuerint, diſſimilia, & propter inſolentiam, im-
» probabilia alienaq; videbuntur: Contrá, uſitata & conſue-
» ta erunt nota & probabilia. Sic in legibus licét τὰ μυθώδη
» καὶ παιδαριώδη, fabuloſa & puerilia jubentibus, conſuetu-
» do plus quám veritas ulla poteſt. Mathematicis eruditi,
» μαθηματικῶς doceri volunt: imperiti, exēplis, teſtimoniis,
» poëtis etiam potiús inducentur: illis exacta diſputatio ſit
» moleſta, vel quia ſequi non poſſunt, ἢ διὰ τὴν μικρολογίαν,
» aut propter anxiam in minutulis rebus curam, & tãquam
» hominis minutiſſima quæque ad calculos revocantis: ut
» ſicut in contractibus, ſic in diſputationibus major accura-
» tio illiberalis eſſe videatur. Quæ omnia Ariſtotelis dicta ſingulariter amplector, & omnibus amplectenda ſuadeo. *Adeó á teneris aſſueſcere multum eſt*, ait noſter poëta, philoſophiam hanc videlicet æmulatus: ſed illa doctorum & indoctorum differentia valde notabilis & animadvertenda eſt; á doctis & accuratis omnia docté & accuraté tractari; indoctis, diligentiam eandem & accurationem, ſordidam quandam & illiberalem μικρολογίαν videri. Exercitati ſumus jam multos annos in variis artibus, in quibus τὴν μαθηματικὴν ἀκριβολογίαν exigimus: plerique homines in logicarum legum palæſtra rudes & inexercitati, μικρολογίαν illiberalem quandam eſſe arbitrantur: & ut in pactis & conventis ultra modum rectumque aliquid condonatur ac remittitur, ſic in artibus cenſent non omnia ad illum accuratæ & exquiſitæ veritatis calculum redigenda: ſed magnis & publica præſertim authoritate conſecratis authoribus nonnulla condonanda eſſe: Leges denique quatenus Academiæ fundatæ ſunt, id etiam impetrare exiſtimantur: itaque tantum conſuetudo moribus & legibus inſtituta potuit, ut τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη, pro magnis & arcanis myſteriis adhuc habita ſint. At, inquam, barbariſmus aut ſolœciſmus in Grammatica, peccatulum eſt exiguum, imó (ut Galenus ea de re conſcripto libro docuit) in cæteris artibus nullum peccatum: attamen barbarum Rhetoricæ, Logicæ, Mathematicæ profeſſorem, vix ac ne vix quidem defenſores Metaphyſicæ

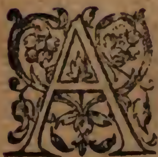
tam urbani tamque belli perferent. Contra leges igitur Aristotelis quicquam vel falsum, vel alienum, vel improprium, vel confusum perferemus? ἀκριβολογία in Grammatica arte artium minima postulatur: in arte artium maxima, imó artium reliquarum principe ac domina, tãquam μικρολογίαν contemnemus? aut leges hominis cujusquam, quantalibet humana potentia præpotentis, pluris quám rationis leges æstimabimus? At Aristotelis præter cætera, hoc etiam beneficium insigne fuerit, quód ἀκριβολογίαν cúm in cæteris omnibus artibus, tum in una Metaphysica præcipué commendavit, atque inter primas Metaphysicæ laudes unam illam statuerit, quód sit ἀκριβεστάτη. Perge veró: quid est hoc in libro reliquum? jubet " Aristoteles, ut metaphysicus acribologiam illam in meta- " physicis sequatur. Absurdum enim sit (ait) simul quærere " scientiam, & scientiæ modum, id est, quomodo scientia " gignatur (ait Alexãder) quod nihil est: vel (ut D. Thomas) " idoneus auditor primæ philosophiæ, debet anté Logicam didicisse, eaque singulis in rebus uti secundúm ipsarum modum; tanquam Logica ipsi scientia sit communis, cujus modus & usus alius sit in aliis artibus atque aliis: ut Logica in mathematicis ἀκριβολογίαν adhibeat; in physicis, quam Physica ferre possit: unde postea metaphysicus fiat accuratissimus: quæ interpretatio verior esse videatur, sed ad Metaphysicam inepta: cúm & illam scientiam, & modum illius scientiæ, Aristoteles Metaphysicæ tribuat. Sed tamen finis hujus libri etiam metaphysicus esse videatur, qui tamen alioqui Physicam redoleat, ut Alexander solicité & initio, & in fine exposuit. Postrema omnino clausula (utrúm unius facultatis, an plurium sit, caussas princi- " piaque contemplari) proprium Metaphysicæ problema " est, proximis libris amplissimé tractatum: ut dubitari non possit, quin hic liber & antecedenti & consequenti apté cohæreat. Quanquam de hac clausula postea dubitabit Alexander. Hactenus igitur primus sapientiæ liber, itemque secundus, penitus exploratus & perspectus, tautologiam de caussis duntaxat habuit. Quamobrem metaphysici omnes, qui hæc legitis, ponite ante oculos thesin illam initió nobis propositam; & æstimate, jam duobus

in libris, utrúm vera ſit. Admonuerunt Alexandrum veteres illi philoſophi, Logicam in metaphyſicis temere permiſceri: Admonuit Plutarchus his in libris, utilitatis novæ nihil eſſe. Admoneo rurſus idem, Metaphyſicę, ſeu ſapientiæ, ſeu theologiæ nomine nobis imponi, neque ullius artis novæ decretum hîc inſtitui: ſolida quæcunque documenta in quatuordecim metaphyſicis libris fuerunt, eſſe logica: Id totis duobus hiſce libris jam obtineo: ſcientia inquirendarum & collocandarum artium, Logica eſt: ſcientia cauſſarum, efficientis, materiæ, formæ, finis, Logica eſt. Atqui hactenus hæc tantúm ſolida fuerunt: documentum adhuc igitur nullum fuit, niſi logicum. An dicet aliquis Logicâ etiam Metaphyſica iſta demonſtrari; & ideo tot capitibus & argumentis, cauſſarum partitionem eſſe demonſtratam? Enimvero ſi quis librorum iſtorum ſophiſmata, metaphyſicæ artis propria putet eſſe, ſolidam doctrinam (ſi qua ſit) Logicæ eſſe propriam; nihil cum eo contendam: nihil enim iſtarum ſpinarum ad Logicam refero: Diſtinctiones alias ſcio contrá comparari, quód Metaphyſica ſubjecto eadem ſit cum Logica. ſed in quartum librum, decertationis hujus palęſtram differo, ubi tum idipſum dicetur: Satis modó ſit, quæ adhuc ab Ariſtotele contrá Ariſtotelis ſummas leges in duobus metaphyſicis libris tradita ſunt, eadem logico ipſius Organo tradi atq; inſtitui; Pauſonemque in hac pictura, Hegemonem in hac poëſi, Ariſtotelem fuiſſe: qui ſi vel Dionyſiū, vel Cleophontem, vel Euripedem, ſed in primis Sophoclem, vel Homerum cogitaſſet, longé alios colores expreſſiſſet, numeros longé alios ceciniſſet.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER III.

In tertium Metaphysicum.

In cap. I.

GE veró, ad tertium librum, ut jam vulgó Latinis distinctus est, accedamus: experiamur judicia & veterum philosophorum, & Plutarchi, quám veracia sint in hoc libro: qualis pictor, qualis poëta, metaphysicus noster sit in metaphysico tertio. Theologia duorum antecedentiũ librorum, logica fuit, de caussis: qualis & quarum rerum theologia erit tertii metaphysici? Capita libri hujus confusiús erant notata, itaque notationem hanc sustulimus: generum gradus sumus sequuti. Theologia, inquam, erit etiam logica feré, de caussis: sed theologia doctrinæ insolentissimæ, quæ toto libro tantúm sine solutione vel explicatione ulla dubitatur. Academicus videlicet hîc factus est Aristoteles, disputat in utranque partem, judicium suspendit. Syrianus dubitationes septemdecim numerat: Alexander minús impensé numerum habuit: Sunt autem octodecim; quarum nonnullarum interpretes & explicatores, libri sequentes erunt. Theologia itaque tertii metaphysici meritó possit inscribi theologia dubitationum. Ac veró ne quis á singulari philosopho tam novi, tamque inauditi nominis librum admiretur, præponitur initió dubitandi utilitas, tanquam sit initium sapientiæ, Recté dubitare: Sapientia autem, solutio sit ipsarum dubitationum. Atque huc septimi de Repub. Platonis vincula nominatim referuntur: & dubitantes, comparantur ligatis: & non du-

„ bitantes, iis assimilantur viatoribus, qui quorsum profi-
„ ciscantur, ignorent: quique dignoscere nequeant, si fuerit
„ inventum, quod quæritur: quæ Platonica sunt omnia. Itaque æmulationem quandam Platonicam in Metaphysicis Aristotelis esse prædixi. Sed ad dubitandi utilitates additur á metaphysico summa illa, quód contrariis utrinque
„ momentis accuraté ponderatis, sophus accuratius judi-
„ cium de singulis sit facturus. Hæc metaphysicarum dubitationum academica species prætexitur: ne quis dubitationum librum temere conscriptum á tanto philosopho existimet. At, inquam, metaphysice divine, quænam ista nova academia est? aut quis unquam liber ab homine dubitationum tantúm descriptus est, ubi nihil decerneretur? Academici quidem in utramque partem disserebant, sed oratione variis argumentis perpetua continuaque. Quænam veró in tota tua Logica leges sunt de hac nova philosophandi via? Equidem, ut verum fatear, nihil unquam stultius atque ineptius legi. nec adhuc reperi ubi Plutarchi sententiam de Metaphysicis veriorem esse cognoscerem. Et tamē hîc sanctæ sophiæ & sacræ theologiæ fundamentum collocatur: ut qui problemata ista dubitarit, qui dubitata dissolverit, divinæ sapientiæ palmam cōsequatur. Verumtamen novitas nihil obsit doctrinæ, si proba sit; jam problemata singula dubitemus: problema
„ primum audiatur. Prima (inquit Aristoteles) dubitatio est,
„ de quibus ἐν τοῖς πεφροιμιασμένοις, tanquam diceretur in
„ procemiatis, dubitavimus, Utrúm sit unius sciētiæ, an mul-
„ tarum, contemplari caussas. Hanc dubitationem negat Alexander antea fuisse, & refert ad libros de Anima. Et certé non videtur Alexander in litera Aristotelis clausulam illam (de qua diximus) habuisse: quin videtur conqueri, á quibusdam temere adscribi. Solutio autem quæstionis hujus ex Analyticis, & é duobus jam anté libris patuit, & patebit postea lib. 4. esse communis & universalis scientiæ, caussarum genera & species cognoscere. Atque in hac prima quæstione, verbum illud (τὰ πεφροιμιασμένα) notatum esse cupio, ad illam metaphysici operis distributionem, quam initió fecimus: ut procemium Metaphysicæ ab Aristotele duobus primis libris terminatum intelligamus:

mus: cum quibus & duos ſequentes eodem proœmio complexi ſumus, ut pro proœmio, propoſita res eſſet ac definita. Sed tamen prima iſta dubitatio, qualis eſt in Metaphyſica? Qualis, inquam, eſſet in Grammatica, Utrúm ſit unius artis, nominum omnium declinationes noſſe? ſimillimum ſiquidem in utraque ſapientiæ initium fuerit. Dic veró jam dubitationem ſecundam. Utrúm una eſt ſcientia demonſtrativorum axiomatum, ut contradictionis, comparationis? At hoc, inquam, nonne eſt quærere, utrúm ſit unius artis, verba conjugare? Quid enim tam Logicis tritum & uſitatum eſt, quám illa oppoſitorum & comparatorum doctrina? Perge igitur: Tertia dubitatio eſt, Utrúm una ſcientia ſit omnium eſſentiarum. Quarta, Utrúm genera ſint eſſentiarum varia. Reſpõdebit, inquam, logicus, Logicam eſſe communem omnium eſſentiarum, cujuſcunque generis ac modi: ſimilemque dubitationem dicet eſſe, Utrúm Grammatica ſit omnium vocabulorum communis. Specialibus autem ſcientiis, ſpecies eſſentiarum ſpeciatim inſtitui: Theologia, eſſentias divinas: Phyſica, ſenſibiles. Utrúm veró mathemata, quæ media finguntur inter divina & phyſica, ſint eſſentiæ, diſſeritur poſtea: & tamen hanc quartam dubitationem de generibus eſſentiarum, logicam eſſe Logicus pernegabit: quia non eſt entis, quatenus eſt ens, cúm ſit entis æterni, mathematici, phyſici. Pergamus: Quinta dubitatio eſt, Utrúm eadem ſcientia ſit etiam per ſe eſſentiis accidentium. Erit (dicet Logicus) & per ſe, & quovis modo accidentium & adjunctorum, neq; tantúm eſſentiis, ſed quibuſvis rebus accidentium & adjunctorum. Ergo hæc etiam dubitatio valde fatua erit Logico, qui Topicum adjunctorum, omnium entium commune eſſe didicerit. Tum veró ſexta dubitatio, qualis eſt? Utrúm eſt unius ſcientiæ, conſiderare de eodem, diverſo, ſimili, diſſimili, priore, poſteriore, cæteriſque omnibus, de quibus dialectici conantur conſiderare, ex probabilibus ſolúm conſiderantes? Ridebit, inquam, & iſtam ſapientiam dialecticus, cúm hęc omnia ſuæ artis eſſe meminerit: & differentiam dialectici á ſopho iſto tam ridiculam judicabit, quám in Logica dicit eſſe ridiculam differentiam Logicæ

apodicticæ á Logica dialectica: cúm sit ars & institutio utriusque generis una & eadem. sed hoc rursus accuratiús quarto libro differetur. Hic veró locus est toties antea nobis appellatus, ubi Alexander significat, non defuisse, qui Aristoteleos interpretes de Aristotelis errore hoc imméso admonerent: Logicam nempe iis in libris nomine sapientiæ, philosophiæ, philosophiæ primæ, theologiæ, importuno sophismate repeti & obscurari. Non est doctrina hæc logica (ait) ut quibusdam visum est, quia philosophi his in rebus alius est scopus, quám logici. Verúm bella & arguta distinctio distinguetur aptiús 2. cap. 4. Metaphys. & captionis immensæ fraus aperietur. Dic igitur septimam dubitationem: Utrúm est unius scientiæ, ejusdem, diversi, & cæterorum proprietates considerare? Affirmabit hoc idem Logicus, esse logicæ artis, genera argumentorum omnium, eorumque proprietates & affectiones cōmunes considerare: ut grammaticus diceret esse Grammaticæ, non solúm nomina & verba, sed nominum verborumque proprietates explicare. Octava veró dubitatio, quænam est? Utrúm caussæ, sunt genera rerum, an elementa? Et hanc etiam dubitationem jucundé dialecticus accipiet, atque utramque ipsius partem affirmabit: Quoties enim potestas est in membra partiendi, partitio illa prima est: quia est in caussas. quoties definiendi demonstrandique é genere fuerit; in definiendo & demonstrando, generis usus erit: quia caussam continet, ut est in Analyticis: quia in eodem ordine consequentium, prius posterioris caussa est, ut patuit 2. cap. 2. Metaphys. Nona dubitatio, octavæ cōsequens est, Si genera sunt caussæ, utrúm prima, an ultima? Hic etiam logicus ridebit; & respondebit amplius quám sit quæsitum; genera omnia, caussas esse specierum; prima primarum primas, media mediarum medias, ultima ultimarum ultimas. Hoc autem loco, & animal, & homo, genera sunt Aristoteli: & sic τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος 1. cap. 1. Metaphys. dictum est. Perge igitur, quænam est decima dubitatio? Utrúm materia sola est caussa? Atqui, inquam, divine dubitator, quorsum Analytici duo libri de quatuor generibus caussarum? quorsum duo Physici libri de quatuor generibus caussarum? quorsum denique

nique duo Metaphysici anté libri de quatuor generibus caussarum? Ecquid igitur tandem dubitas, utrúm unica sit materia? O divinum & supernaturalem dubitationum artificem! Dubitat veró in Grammatica Grammatista aliquis, cúm partes orationis octo esse docuerit, talem dubitationem, Utrúm solum adverbium sit pars orationis: ac sese ideo sapientem esse prædicet, ut sit huic nostro sopho similis. Sed dubitationes reliquas audiamus: Undecima est, Utrúm præter τὸ σύνολον, simul-totum, est aliquid separatum? At, inquam, præter totum commune, nihil est in ea communione essentiale: At extrinsecus adjungi aliquid potest: sic de toto integro: De idea autem jam dictum est, & dicetur postea. Dic igitur, Metaphysice dubitator, dic dubitationem duodecimam. Utrúm caussæ finitę sunt numero an specie? Atqui, inquam, secundo libro docuisti, genera caussarum, specie finita esse; & numero finita esse docuisti. Quid igitur? Quærat Grammatista ille, Utrúm partes orationis specie an numero finitæ sunt? Ecquidnam veró est, philosophiam á philosopho derideri traducique, nisi hoc est? Philosophus tot libris antea hæc omnia definivisse & demonstrasse sibi visus est: & tamen eadem in dubium revocat? Quis igitur superiorem Aristotelis philosophiam dubiam & incertam nunc efficit? Aristoteles. Quæ veró caussa justa sit, ut disciplinam suis elementis abs te contextam, isto modo retexas? Initium (inquit) sapientiæ, est bene dubitare. Ah! callidum artificium, quo ex arte certa, incertam dubitationem efficias. Verúm dubitationes reliquas dubitato. Decimam tertiam quæstionem proponito. Utrúm caussæ caducorum sunt caducæ, & æternorum æternæ? Sunt, inquam, constituentes caussæ caducorum caducæ, æternorum æternæ, ut ex te ipso jam in Scholis physicis disseruimus. & tamen hæc quæstio prę-cipué nihil ad Logicum, nihil ad Metaphysicum attinet: quia non est entis, quatenus est ens. Audiamus deinde decimam quartam. Utrúm unum & ens, sunt caussæ rerum? Hác veró dubitationem omnium maximam & difficillimam dubitator noster esse ait: quia sic Pythagoras & Plato ipsum ens, & ipsum unum, pro caussis ita statuebant. Atqui, inquam, dubitatio ista valde sophistica est, & mul-

torum in metaphyſicis libris ſophiſmatum origo. Perge igitur ad decimam quintam dubitationem. Utrúm univerſalia ſunt principia, an ſingularia? At, inquam, dubitatio iſta modo quodam jam præceſſit, utrúm genera eſſent principia an elementa; & hanc tautologiam Alexander vidit, & valde excuſare voluit. Principia autem generum ſunt generalia & univerſalia: principia ſpecierum ſunt ſpecialia & ſingularia. Quænam eſt dubitatio decima ſexta? Utrúm cauſſæ ſunt actu, an potentia? Sed tamen ſi Grammatiſta dubitaret idem, Utrúm partes orationis ſunt actu, an potentia: quo riſu, quo plauſu exciperetur? Sed hîc diutius immoraris. Perge veró, dic decimam ſeptimam. Utrúm principia ſunt ſecundúm motum? Reſpondebit Logicus, ſi quæſtio de movente intelligatur, unam de cauſſis efficientem & moventem eſſe: ſed materiam, formam, finem præterea cauſſam eſſe. dubitationem hanc, decimæ ſapientia parem eſſe: illic, an ſola materia, eſſet cauſſa: hîc, an ſola efficiens ſit cauſſa. Redeat igitur barbarus idem ille, rogetque, utrúm conjunctio ſola ſit pars orationis: ſapientiæ paris erit initium. Sed ad ultimam dubitationem pervenimus, id eſt decimam octavam: audiatur igitur. Utrúm numeri, longitudines, figuræ, puncta, ſunt eſſentiæ & ſeparatæ? Eſſentias veró, quantitates eſſe; Logicus Ariſtotelis categoriis inſtructus, nequaquam dicet, ſi eſſentiam intelligas adjunctis accidentibus ſubjectam: entia tantúm dicet, quia ſunt numeri in animo, magnitudines in corpore phyſico: neque ſeparabit á ſubjectis ſuis adjuncta. & tamen dubitatio hæc, neque Logica, neq; metaphyſica eſt, ens quatenus eſt ens, cōſideranti: quia non omniū entium cōmunis, ſed propria quantitatū. Hactenus igitur dubitationes octodecim á ſopho propoſitæ ſunt; in quibus non ſolúm difficilis conſecutio veritatis, quia in his caput & ſumma eſt ſapientiæ (ait Alexander) ſed ipſa etiam cum ratione dubitatio, plena difficultatis, Metaphyſico videtur. Sunt veró problemata hæc octodecim, pueris legitima Logica inſtructis ridicula, ut dixi: cúm Topica (exceptis nominis, definitionis, teſtimonii topicis) feré proponant: de methodo etiam prius illud & poſterius aſſumant: Poſtremum autem, logicum nihil

habet

habet: é mathematicis illis Pythagoreïs & Platonicis, de quibus antea dictum eſt, & dicetur poſtea ampliſſimé. At bone Deus (quem pura ſinceraque mente colere, verum ſapientiæ ſit initium) cujuſmodi ſtultitia pro ſapientia in ſcholas noſtras inducitur? Non conqueror, logicas illas ſapientiæ leges á Metaphyſico violari; ſed contra communem ſenſum, tam fatuas ineptias, nomine divinæ philoſophiæ venditari. Veruntamen dubitationes divinæ theologiæ ſingulas metaphyſicus dubitator, vel academicus diſputator repetit: & dubitat, diſputatque variis modis, turbat nonnulla, nonnulla etiam obliviſcitur, ut ſuo loco dicetur. Quid igitur? dubitatio prima, quomodo diſſeritur? Non videtur (ait philoſophus) eſſe una ſcientia cauſſarum: quia cauſſæ, neque contrariæ, neque communes ſint: cúm movens, non ſit in immobilibus, nec finis: cúm nempe ſit principium actionis & motus. Itaque mathematicas (quæ rerum ſunt immobilium) quibuſvis artibus ſordidis viliores Ariſtippus eſſe cavillabat; quia in iis nihil per finem (quó melius ſic eſſet) oſtenderetur. At primum, inquam, argumentum iſtud de contrariis nihil prorſus eſt: Poſſunt enim cadere in eandem artem & contraria, ut feré ſunt partes accuratarum diſtributionum: poſſunt & non-contraria, imó conſentanea, ut formæ, ut proprietates adjunctæ. Secundum autem argumentum eſt falſum, quód efficiens & finis non ſint in mathematicis: Arithmeticus enim numerat: Geometres metitur; & ob eum finem, artes illæ perdiſcuntur. ſed huic argumento poſtea reſpondebitur 2.cap.13. Metaphyſ. ubi nominatim dicetur, Ariſtippum mentiri. Sic igitur negatio primæ dubitationis diſſeritur. Affirmatio obſcuriús agitur: Si variæ ſcientiæ varias cauſſas conſiderent, quænam ex iis potiſſimúm fuerit ἀρχικωτάτη καὶ ἡγεμονικωτάτη, longé princeps latéque domina? cuique cæteras ὥσπερ δού-λας, tanquam ſervas, contradicere non liceat? id eſt, quænam erit ſophia? utrúm veró talis eſt ſcientia finis & boni quia huc omnia referuntur) an formæ? Eſt enim forma naximé ſcibilis. Exemplum veró hîc mathematicum eſt nquam definitionis, quód τετραγωνισμὸς ſit εὕρεσις τῆς σης, inventio mediæ; quæ tamen inventio, definitio non

eſt. Tetragoniſmus enim eſt, cúm quadratum par invenitur dato circulo: inventio mediæ, via eſt ad tetragoniſmũ. „ An denique ſcientia efficientis, maxima illa ſit ſcientia? hoc enim aliud principium eſt, & oppoſitum fini, ut „ jam 3. cap. 1. lib. dictum eſt. Hæc altera diſputatio eſt, negationi tamen ſuperiori germanior, quám affirmationi. Cauſſarum non eſt una ſcientia, quia neq; contrariæ, neq; communes ſunt: & tamen ſi diverſæ ſint cauſſarum ſcientiæ, cujuſnã cauſſæ fuerit ſcientia metaphyſica, ſeu ſapientia? Dicet autem Logicus, logicam ſcientiam univerſalem communiter eſſe cujuſvis cauſſæ, non unius tantúm: & ſic Metaphyſicus reſpondebit 2. cap. 4. Metaphyſici. Secun- „ da dubitatio primúm ſic negatur: Non eſt una ſcientia „ principiorum apodicticorum (quas modó κοινὰς δόξας, „ communes ſententias, modó axiomata Ariſtoteles appel- „ lat) quia neq; videtur Geometria, neque una alia, neque ea „ quæ cauſſas agnoſcit. Utra igitur præſtãtior ſcientia, cauſ- „ ſarum, an axiomatum, quia maximé communia ſunt? Ac „ ſi ſcientia axiomatum non ſit ſophi, cujus erit? Logicæ, re- „ ſpondebit dubitatori Logicus: dicetque axiomata illa, eſſe proprietates oppoſitorum, comparatorum, totius & partis in Logica. Sed in hac dubitatione Alexãder cúm videret, ab Ariſtotele apodictica axiomata tribui primæ philoſophiæ, Omnino (ait) Ariſtotelis verbis ſtatui videtur, apodicticã doctrinam partẽ eſſe philoſophiæ. quod poſtea ꝓximo libro dicet apertiús: ubi capite tertio, ſolutio quæſtionis hujus erit. Ergo hæc dubitatio eſt dubitationis ſe- „ cundæ: qualis veró eſt tertiæ? Non videtur una ſcientia eſ- „ ſe omnium eſſentiarum, dubitat noſter dubitator: quia „ apodictica eſſet una omnium per ſe accidentium. Hæc dubitatio brevior eſt, & ſolutio brevior erit. Una per ſe eſt ſcientia communis omnium eſſentiarum, & una eſt apodictica omnium per ſe accidentium. Quarta deinde & „ quinta dubitatio, ὕστερον πρότερον dubitatur: Non videtur „ una ſcientia eſſe per ſe accidẽtium, quia etiam eſſet eſſen- „ tiarum & definitionum. At apodictica non videtur eſſe „ ipſius quid eſt: eaque ſolutio valde eſt Metaphyſico no- „ ſtro difficilis. ac per ſe hęc accidentia entium, omnia quinto libro differentur in adjunctis. At, inquam, Metaphyſice,

† demon-

†demonstrationem syllogisticam hîc cogitas: de cujus cōmēto dictum est in Scholis logicis: ut ars somniata sit, cujus exemplum per naturam rerum esse non possit. Atque hæc dubitatio fuerat quinta: quæ sequitur, quarta fuerat: Utrúm genera essentiarum tria sunt, ideæ, mathemata, res physicæ. Adversus idearū Xenocratica exemplaria secundo loco movetur Aristoteles, tanquam fingere æternas quasdam essentias, quarum singulares essentiæ sint imagines, perinde sit, atq; deos statuere ἀνθρωποειδεῖς, humana figura. Ut enim idololatris, dii sunt homines æterni: sic Xenocraticis, ideæ fuerint animalia, & nō-animalia quælibet æterna. Ergo τερετίσματα, ποιητικαὶ μεταφοραὶ, jam sunt instar ἀνθρωποειδῶν deorum. Adversus autem mathemata contentio alia est; quæ si sint media inter ideas & res physicas ac sensibiles, alia erit linea mathematica, alia sensibilis: alius erit sol mathematicus, alius sensibilis, & in cæteris similiter. Unde nata est illa differentia, quód geodæsia, sit sensibilium magnitudinum; geometria, non-sensibilium; idemque medicina, & quælibet disciplina fuerit. Itaq; Protagoras mathematicos reprehendebat, quód ab iis ea docerentur, quæ sensibus repugnarent: cúm circulum perpendicularis unico puncto tangere dicatur, quod sensibile non sit. Sed per Deum immortalem, quænam philosophi nostri philosophia ista est? Docuit nos non dubitando, sed affirmando & asseverando 7. cap. 1. Metaphysici, Pythagorea ista & Xenocratica idearum & quantitatum somnia, inanes tantúm nugas esse: & tamen philosopho pulchrum est, argutandi & nugis explendi libri gratiâ, anté-confirmatam philosophiam infirmare. Verúm perge: hæc insana idearum & abstractionum quæstio, insané doctorem nostrum exercuit: Multa jam disputavit, sed multó plura duobus totis extremis libris disputabit. Quid tum veró? quomodo dubitatur sexta dubitatio? Certé dubitator noster hanc dubitationem oblitus est, ut & proximam septimam: de qua tamen utraque, quippiam differetur quinto libro. Nec illi propterea gravius succensendum judico: par enim in cæteris oblivio fuerat optanda. Syrianus id animadvertit, & tamen excusat: quia faciles illæ quæstiones erant. At, inquam, quibus hæ

† demōstrativum syllogismum

quæstiones faciles sunt, cæteræ difficiles esse non possunt.
" Octava autem dubitatio pleniús dubitatur: quód elementa, potiús principia videantur, quám genera: ut literæ, vocum: axiomata, diagrammatum: ignis, aër, aqua, terra, corporum sensibilium. Contrá genera, sunt principia definitionum, unde est scientia: & specierum, unde singula cognoscuntur: & sic unum, magnum, parvuum, principia fierent, quia genera sunt. An veró neque elementa, neque genera, caussæ videantur, quia definitio ex caussis diversa ejusdem esset? Sic igitur dubitatur dubitatio octava: cui respondeat dialecticus idem quod antea; & genera & elementa, esse symbola caussarum: ut cúm hominem definis animal rationale, ex iisdem caussis definis, ac si ex elementis definires, hominem constare é corpore humano, & anima rationali. De hac quæstione dissteretur nonnihil 11. & 12. cap. 7. Metaphys. Agedum, nona dubitatio quomodo dubitatur? Prolixissimé, inquam, & verbosissimé. Genera prima, non videntur esse caussæ; quia tot essent caussæ, quot genera; & unum atque ens, essent genera: sed id absurdum videatur, quia differentia cujusque generis sit, ens & unum: species veró de suis differentiis propriis, aut genus de suis speciebus dici non possit. Sed heus, argutissime philosophe, cujusmodi hæc argumentatio est? Nam si ens & unum, genera ponantur; falsum primó erit, entis & unius, quæ genera ponantur, differentias esse ens & unum: deinde falsum est, genus & speciem de suis differentiis dici non posse. Nam omne rationale est animal: & omne natum ad risum, homo est. & in nonam quæstionem, quamobrem decima quarta de uno & ente permiscetur? Hîc veró Alexander, excusandi hujus argumenti gratiâ, cúm multá commentus esset, ait, hanc argumentationem logicam & probabilem tantúm sibi videri. At, interpres mirifice, nisi Pauson vel Hegemon esse, quám Dionysius aut Cleophon maluisses, dixisses, plané falsum esse: neq; tamen formidares, ne Aristoteles errare videretur; quia dubitator est hoc libro, non affirmator, aut doctor. Hoc igitur argumentum, cúm ita dubitasset Aristoteles, ens & unum non esse genera; concludit, principia etiam non esse. At rursus dubitatur, genera omnino non

esse

eſſe principia; quia & ſumma, & media, & infima, imó differentiæ quælibet, etiam principia eſſent: ideóq; infinita. At quorſum tumultus hic tantus? Logicus enim ſi fueris, reſpondeto: ſi ens & unum, genera ſint, etiam principia eſſe; neque infinita eſſe genera, nec ideo infinita fore principia. Dubitatio reliqua eſt de genere ultimo, quod de individuis dicatur. Genus ultimum, magis principium videtur: primó, quia magis unum: ſecundó, quia magis ens. magis unum; quia magis individuum. Hîc rurſus Ariſtoteles facit hominem, genus ſingulorum hominum, quia ſit γένος ἔσχατον, κατηγορούμενον ἐπὶ τῶν ἀτόμων, ultimum, quod dicitur de individuis. & tamen verbo negat tandem, hominem eſſe genus ſingulorum hominum. Repugnantiæ veró & contradictiones tam frequentes in Ariſtotelis philoſophia, magna me ſæpe Ariſtotelis commiſeratione afficiunt; ut Theophraſto & Ariſtotelis ſucceſſoribus pené ſuccenſeam, qui maculas iſtas é magiſtri libris non exemerint. Atque hîc etiam Ariſtoteles individuum duplex annotavit, ſpecie & quantitate, id eſt numero, ut Alexander interpretatur. Sed genus ultimum, magis videatur ens: Prima autem nō ſint, niſi in ultimis. Hæc utraque eſt pro generibus ultimis ratio: contraria deinde una opponitur; quia principium debeat eſſe ſeparatum; qualia ſunt magis univerſalia; ideoque genera prima, potiús principia & cauſſæ. Quid igitur Logicus ad hæc reſpondebit? nempe nec magis unum, nec magis ens eſſe ultimum genus, quám primum, & magis minuſve ridiculé hîc quæri, cúm genera omnia, (prima, media, ultima, nihil intereſt) ſint æqualiter ſubjectarum ſpecierum principia. Veruntamen quid theologo tam miſerabiliter θεολογοῦντι facias? Hîc enim ἀπορίαν χαλεπωτάτην καὶ ἀναγκαιοτάτην θεωρῆσαι, dubitationem difficillimam, & conſideratione utiliſſimam arbitratur. Nam ſi nihil ſit præter ſingularia, eaque infinita, extinguetur omnis ſcientia. Quod ſi nihil perpetuum ſit, nulla erit generatio. At ſi generatio ſit, & materia erit æterna; multó magis etiam eſſentia & forma. Itaq; erit παρὰ τὸ σύνολον, ſpecies & forma. Quorū igitur erit, & quorum non erit æterna forma? utrúm una forma erit omnium hominum, an ſingulæ ſingulorum?

Atque hæc dubitatio est octavæ & nonæ quæstionis, unáque modo quodam decimæ quartæ: de quibus in sequentibus libris theologia quædam permiscebitur. Agedum, dubitator, quomodo sequentes dubitationes addubitas?
„ Tres primæ, decima, undecima, duodecima, utrúm sola
„ materia caussa sit, utrúm præter τὸ σωώολον sit aliquid: utrũ
„ caussæ, specie an numero sint infinitæ, levissimé dubitan-
„ tur, aut ne dubitantur quidem: τὸ σωώολον nominatur in
„ nona dubitatione, sed pro singulari sumitur. Addubitatur
„ autem deinceps, quod propositum non erat, Utrúm caus-
„ sæ sint unum specie, an numero: Atque hîc unum genere omittitur, quod aliás frequens est Aristoteli. Tota autem hæc litera obscura est, & (ut suspicor) Apelliconis tineis ar-
„ rosa. Si principia sunt unum specie, nihil erit unum nume-
„ ro: neque ipsum unum, neque ipsum ens: neque ideo fue-
„ rit scientia. Si sint unum numero, nihil erit commune. Atque id videatur duodecimæ quæstionis esse. Attamen illic addubitatur, Utrúm caussæ essent finitæ specie, an numero: Addubitatur, Utrúm sit unum specie, an numero: & sic addubitator noster, tres addubitationes istas, id est tria triplicis sapiẽtiæ initia oblitus est, ut antea oblitus sextam & septimam; aut certé, valde negligenter est executus. Atque ita divinæ sapientiæ quinque decimas octavas periisse intelligimus. Agé veró, dubitatio decima tertia, quomodo dubitatur? Molestissimé, inquam, & ineptissimé.
„ primó ad attentionem quandam proponitur, quæstio-
„ nem gravissimam esse præteritam á veteribus & á præsen-
„ tibus, utrúm caducorum & æternorum sint eadem prin-
„ cipia? Nam si eadem, cur alia intereunt, alia permanent? Hîc veró theologus noster jactationem quandam popu-
„ larem in veteres theologos habuit: Itaque deridet He-
„ siodi theologiam, A diis omnia esse facta: sed immor-
„ talia, quæ nectar & ambrosiam gustarint: mortalia, quæ
„ non gustarint. At quænam (ait) perpetuitas esse possit,
„ ubi alimento opus est? Sed neque fabulosis theologis a-
„ podictici rectiús sentire Metaphysico nostro videntur,
„ cúm nullam caussam afferant, ut Empedocles: quem quis-
„ piã μάλιστα ὁμολογουμένως αὐτῷ, maximé sibi congruenter
„ conveniẽterq; dicere arbitretur. Hîc ab Aristotele, alioqui laudis

laudis alienæ nequaquam prodigo, magnus honos Empedocli tribuitur, & inter Physicos principatus. Sed theologus noster, Empedoclis demõstratione occupatus, theologiam obliviscitur, digrediturque in Empedoclis incon- «
stantiam: ne credas ei constantiæ laudem gratis condo- «
natam. Empedocles igitur constans Physicus hactenus A- «
ristoteli videtur, quód concordiam facit authorem ortus, «
discordiam interitus: sed inconstans alibi, dum ait, præter «
ipsum unum, id est Deum, quem Sphærum (ait Alexan- «
der) appellabat, á concordia factum, omnia per discor- «
diam generari. «

—Πάνθ' ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἔσθ', ὅσα τ' ἔσται ὀπίσσω,
Δένδρεά τ' ἐβλάστησε, καὶ ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες
Θῆρές τ', οἰωνοί τε, καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς
Κἄν τε θεοὶ δολιχαίωνες.

Omnia quæcunque erant, quæcunque sunt, quæcunque erunt postea,
Arboresq; germinarunt, & viri, & mulieres,
Feræque, & aves, & aqua-nutriti pisces,
Ac dii longævi.

Hæc prima est Empedoclis inconstantia: altera est, quód ait Deum solum concordia factum esse, universaq; «
unum fore, cúm discordia discesserit. Itaque Deus, ipsius «
sentẽtia (qui εὐδαιμονέστατος, beatissimus esse debeat) non «
satis prudens habeatur, ut qui principia, discordiam nem- «
pe ignoret, cúm ex ea non constet. Ait enim Empedocles, «
simili simile cognosci:

Γαίην μὲν γὰρ † γαίην ἐπώπαμεν, ὕδατι θ' ὕδωρ, † γαῖαν
Αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
Στοργῇ τε στοργὴν, νεῖκος τε δὲ νείκεϊ λυγρῷ.

Terra enim terram cernimus, aqua aquam,
Æthere autem æthera divum: sed igne ignem manifestum,
Et amicitia amicitiam, discordiamq; discordia perniciosa.

Atque ex iis & aliis Empedoclis carminibus, inconstantia ejus convincitur, quód discordia modó generet, con-

cordia modó corrumpat. Atqui repetit hîc ad Empedoclis principatum illum Aristoteles, quód solus philosophetur ὁμολογουμένως. Verumenimvero digressio ista valde verbosa est. Heus, lex καθ' αὑτὸ, revocato in viam legislatorem nostrum. En veró tandem reditum est. Principia caducorum & æternorum, non eadem esse, disputatum est: dubitatur deinde, diversa non videri: Nam si diversa sint, utrúm caduca, an æterna? si caduca, constant é prioribus: quod absurdum est: nec esse poterunt, si principia intereāt. Si æterna: cur ex iis alia æterna, alia caduca? Neq; omnino quisquam dixit unquam, principia esse diversa. Atque hæc dubitatio altera est. Quapropter ejusmodi dubitatio est dubitationis decimæ tertię, tam loquax & odiosa: cujus solutio est eadem, quæ dicta est, quæq; differetur postea. Veruntamen vereor ne in tam longa dubitatione nos ipsi longiores simus. Dubita igitur, Metaphysice dubitator, dubitationem decimam quartā. Utrúm unum & ens, principia sunt? Hîc theologus, ut antea, rhetoricé prooemiatur: χαλεπώτατον, καὶ πρὸς τὸ γνῶναι τ' ἀληθὲς, ἀναγκαιότατον difficillimum, & ad veri cognitionem maximé necessarium, utrúm sint ens & unum, essentiæ caussæque entium, utrúm idem sit utrumq;, ut Plato & Pythagoras ajunt: an aliud quidpiam, ut visa est Empedocli concordia; cúm cuilibet ut sit unū, similiter illud est unum? aut ex elemētis unum? an omnia, quot nempe principia faciunt? Quód si ens & unum, non sint caussæ, neque universalia, quia illa sunt maximé universalia; neque numerus, cúm sint unitates: unitas autem, unum. Atque hæc affirmationis altera schola est: Negationis autem schola consimilis est. Nam si sit quippiam ipsum unum, & ipsum ens, quid præter hæc erit? aut quomodo multa erunt? Redeat enim Parmenidis ratio: Præter ens est non-ens: non unū est præter ens: non unum igitur est nō-ens. Tum veró si unū sit prorsus individuū, nihil ad opinionem Zenonis esse videatur; quia neq; augeat, neq; minuat. Quid igitur? tātum certamen quomodo logicus pacabit? Ens & unū, genera communia esse dicet, ut jam dixit: & Zenonis sophisma deridebit, qui præter magnitudinē nihil putaret esse. Sed Metaphysicus tanti problematis solutionem postea non solúm so-

lúm ſeparatis quibuſdam argumentis, ſed maxima parte quinti libri de modis unius & entis: item maxima parte ſeptimi & octavi: tandem etiã toto decimo tractabit. Perge tamen, Metaphyſice dubitator, addubitationes reliquas addubitato. Enimvero oblivio hîc etiam irrepſit, ſed confuſio multó major: ſextam & ſeptimam, deinde decimam, undecimam, duodecimã indictas præteriit, & nunc decimam ſeptimam præteriit: tantum ſacræ theologiæ detrimentum, theologi oblivio una attulit, ut jam ſex decimas octavas intelligas evanuiſſe: quin velut attonitæ vicino periculo, reliquæ dubitationes perturbantur. Decima octava præponitur: decima quinta & decima ſexta poſtponuntur. Heus tamen eximie Philoſophe, legem methodi ſeveriús hîc nõ exigo: ἀκριβολογία enim iſta, jam μικρολογία videretur. Perge, dubitato reliqua. decima octava igitur dubitatio diſſeritur de numero & magnitudine, quód videantur cauſſæ rerum; ſecus latebit ens & eſſentia: aliis enim maximé videtur eſſentiæ: qualitates autem, motus: relationes & motus minimé. Itaq; corporum cauſſæ, rerum etiam cauſſæ videantur. Sapientioribus veró numerus videtur eſſe cauſſa: contrá magnitudo aliis. Subſtantiæ tamen ſunt, & non ſunt, generatione & corruptione. Magnitudo autem modó eſt, modó non eſt ſine generatione & corruptione. Ergo hæc decima octava addubitatio eſt, in qua Ariſtoteles pro ſancta & cæleſti theologia, incredibilem κακοτεχνίαν (ut locis aliquot) comminiſcitur: Etenim, maxime Philoſophe, ſi 7.c.1. Metaphyſ. philoſophia tua tibi firma & ſolida advers' Pythagoreorũ τερετίσματα viſa eſt, quanam mentis varietate modó inconſtans & dubia videtur? Et veró Logicus tibi reſpondebit, de numeris arithmetici, de magnitudinibus geometræ judicium propriũ eſſe: Metaphyſici, cui ens, quatenus eſt ens, propoſitum eſt, eſſe alienum. Quid tum veró? Interponitur ad extremum de idëis, quæ quartæ addubitationis aliquid fuerunt, quód videantur eſſe, quia ſit aliquid tertium prȩter ſenſibilia & mathemata: quod ſi ſit, & ideas eſſe neceſſe eſt. Etenim quamvis non perſpicué loquuntur idearum authores, id tamen ipſum volunt; & id ipſis ſentire neceſſe eſt, quód idea, ſit eſſentia ſingulorum,

» ac nihil ſit per accidens. Hæc Ariſtotelea idearum inter-
pretatio citata eſt à nobis 7. c.1. Metaphyſ. ſed tamen illic
affirmatum eſt hoc ipſum, quod modò dubitatur: & Ari-
ſtotelis eadem illa miſerabilis inconſtantia proditur. At-
que hæc decima octava addubitatio fuerit: ſequuntur du-
bitationes decima ſexta, decima quinta, breviter addubi-
» tatæ. Si cauſſæ ſint actu, potentia præceſſerit actum: ſin
» potentia, fieri poterit, ut nihil ſit. Tum ſi cauſſæ ſint uni-
» verſalia, nulla erit eſſentia, quia eſſentiæ ſunt ſingulares:
» aut Socrates eſſet multa animalia. Si cauſſæ ſint ſingula-
» ria, nulla erit ſcientia. At Logicus dicet, actu cauſſas eſſe
rei quæ actu ſit, & potentia rei poſſibilis: ut rerum univer-
ſalium cauſſas univerſales eſſe, ſingularum ſingulâres, &
de actu potentiaque præter 12. cap. libri 5. & totus liber no-
nus erit, & ſparſim de generalibus & ſingularibus princi-
piis, quædam agentur. jam decimæ quintæ quæſtionis ſo-
lutio quædam differetur 13. & 14. cap. 7. Metaphyſ. Ve-
rumenimvero conſiſte, qui hæc adhuc animadverteris,
ſummamque propoſitæ tibi theologiæ animo recollige.
Hactenus igitur dubitationum liber ſic addubitatus fuit,
ut intelligeremus, ex octodecim dubitationibus, ſex eſſe
præteritas, ſextam, ſeptimam, decimam, undecimam, duo-
decimam, decimam ſeptimam: Unde jactura gravis illa
facta ſit: alias eſſe confuſas & ordine turbatas; omnes ta-
men inſolentiſſimo doctrinæ genere tractatas, cùm nihil
habeant κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθόλου πρῶτον, nihil Ari-
ſtotelis ad bene docendum legibus conſentaneum. Sed
tamen quid, aut cujuſmodi illud eſt? Metaphyſica, defini-
ta eſt ſcientia cauſſarum primarum, & propterea de cauſ-
ſarum generibus duo primi libri compoſiti ſunt: tertius li-
ber, tanquam octodecim partium partitionem inſtituit,
quarum quædam nullam partem reliquæ metaphyſicæ
efficient. De prima enim & ſecunda, de decima quarta, &
decima octava, præcipua theologia erit: de cæteris, quód
ad Metaphyſicam attineant, aut non attineant, confuſa e-
rit aut prorſus nulla conſideratio. Hæccine igitur eſt ſapi-
entia illa non ſolùm accuratiſſima, ſed etiam diviniſſima,
quæ 2. cap. 1. libri jactabatur? Quamobrem metaphyſici,
ſophi, theologi, conſiderate, quales dubitationes iſtæ ſint,

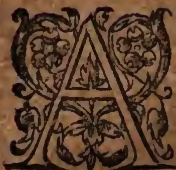
& cujus

& cujus ſapientiæ principia. Hic fons & origo ſacræ ſophiæ conſtituitur ab Ariſtotele, cúm prooemium antea fuerit: caput ſummaque diviniſſimæ ſcientiæ hîc ab interpretibus collocatur, ut qui dubitationes tam reconditas & arcanas ſolverit, non homo, ſed Deus, Deus, inquam, inter homines habeatur. Quid veró eſt diſcipulos ludificari, & ſimplicium animorum auribus abuti, niſi hoc eſt? Et nos idiotæ, huc etiam fatuitatis pervenimus, ut talium ſophiſmatum ſentinam, ſapiẽtiam nominemus: imó veró divinam religionis ſapientiam judicemus? Proh ſancte pudor, cur homines veræ tamen ſapientiæ ſtudiis deditos tam miſeré deſtituiſti, ut tam putidæ ſophiſticæ nihil pudeat? An Pauſonas vel Hegemonas tale quidquam vel pinxiſſe, vel feciſſe judicamus? an deniq; dubium Plutarchi iis de libris judicium, non veriſſimum arbitramur? Sed tamen cõcludamus: Statui theſin initio, nihil quatuordecim libris metaphyſicis ſolidum & utile contineri, niſi logicum: tres primi de cauſſis, adjunctis, oppoſitis, comparatis, toto, parte, priore, poſteriore, theſin noſtram confirmarunt: veteres illos Alexandri monitores, veraces fuiſſe demonſtrarunt.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER IIII.

In quartum Metaphysicum.

IN CAP. I.

DHUC procœmium sophiæ in duobus primis libris, deinde tertio libro dubitationis tanquā distributio quædam fuit: quid deinde? an ad methodicam Aristotelis legem dubitatio prima primo loco, secunda secundo judicatur? imó veró prima, tertia, quinta sexta, septima, simul una solutione comprehenduntur ac permiscentur. Est (ait
" Metaphysicus) scientia quædam, quæ contemplatur ens,
" quatenus est ens, & rei per se adjuncta. Atqui, inquam, definitio ista minús est imperfecta ea definitione, quæ primo libro definivit sapientiam, scientiam primarum caussarum: Hæc enim non solúm caussas: sed adjuncta complectitur: neque tamen satis complectitur: sunt enim ejusdem etiam scientiæ alia pleraque, ut enuntiati, syllogismi, methodi documenta. Itaque scientia ista definienda fuerat, sciētia bene differendi: Laudo tamen Aristotelem hoc loco, & Dionysio vel Cleophonti similiorem, quám Pausoni vel Hegemoni esse gaudeo.

IN CAP. II.

SEd admirabile, & Aristotelis ingenio dignissimū commentum hîc animadverto: Synonyma vel homonyma Aristoteli sunt in categoriis omnia: tertium nihil est. Hîc theologus, Metaphysicam definiens scientiam entis, quatenus est ens, sensit vitiosam & sophisticam definitionem fore, si entis significata homonyma dicerētur: synonyma

nyma dicere non audet, ne ens genus efficere videatur. Quid igitur? inter medium efficit, quód varia quidem ſint ejus ſignificata, ſed quæ referantur ad unum principium, & ad unam naturam, & non ὡμωνύμως. & mox iterum, omnia entis ſignificata referri πρὸς μίαν ἀρχὴν ad unum principium. Denique comparat entis ſignificata ſalubris ſignificatis: concluditq;, ut medicinam ſalubrium, ſic ſapientiam, entium omniũ ſcientiam unam eſſe. Quia (ait) ſcientia eſt una non ſolúm eorum, quæ dicuntur ſecundúm unum, ſed etiam eorum quæ ad unam naturam: hæc enim quodam modo dicuntur ad unum. Hactenus ſubtilitas Ariſtoteleï ingenii fuit, non cum Pythagora & Platone, ens ſynonymum efficientis: neque tamen homonymum, quia definitionis elenchus proderetur, ſed medium. Itaque Metaphyſicam eſſe quidem entis, quatenus eſt ens, ſed proprié tamen entis primi, unde cætera pendeant & appellentur: Hoc autem primum ens, Ariſtoteli eſſentia categorica eſt, cui quantitas, qualitas, & cæteræ accidant. Veruntamen ſubtiliſſime Metaphyſice, ſi præcipué Metaphyſica tua ſit eſſentiæ, non erit entis ars, quatenus eſt ens. Conſimilis autem labor philoſophi noſtri de ente, & angor, locis aliquot apparebit poſtea. Sed proxima Ariſtotelis concluſio pauló accuratior. Itaque (ait) unius generis una eſt ſcientia: utq; Grammatica, vocum. ſic Metaphyſica entium ſpecies omnes conſiderabit. Equidem hoc poſtremum † πολυγνώτερον καὶ ὁμηρικώτερον enthymema valde probo: Unius generis una eſt ſcientia: adde aſſumtionem: At entium unum eſt genus, ens. Itaq; ut vocis, Grãmatica: ſic entis, Metaphyſica, genera omnia generumq; ſpecies cõſiderabit. Deniq; Ariſtoteles hic Pythagoreüs & Platonicus eſt, aitq; ens & unũ, re ipſa idem eſſe, quamvis ratione differant, ut cauſſa & principium: Itaque quot ſunt ſpecies entis, tot ſpecies etiã & unius erunt. Species autem illæ, ſunt idem, ſimile, & cætera talia, iisq; contraria, de quibus ait á ſe dictũ eſſe ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἐναντίων, in explanatione contrariorũ. Hæc oratio, hæc ſentẽtia Ariſtotelis valde egregia, valde Ariſtotelea eſt: Hîc igitur Alexander attonitus ait, partitionẽ entis in genera factã in Categoriis, eſſe Metaphyſicæ. Verúm, inquam, Categoriꝭ

ſunt,ut reliquæ partes,Logicæ Ariſtoteleæ: modó Logicā, intelligas hanc eſſe Metaphyſicam. Deinde Alexander ab Ariſtotelis verbis diſſentit;neque ens eſſe genus,neq; entis ſpecies.At,inquā, Ariſtoteles ita loquitur ; tametſi ſpecies, genera, differentiæ, cauſſæ, principia, elementa, affectiones (his enim vocabulis dicuntur in his libris) ſpecies, inquam,quæ ab Ariſtotele dicuntur entis,non ſunt entis,ſed argumenti ſpecies:ſuntq; etiam non-entis cōmunes; cúm falſorum & non-entium cauſſæ,cæteraq; argumenta tam cōmunia ſint, quám verorum. ἐκλογὴν veró hîc Alexander interpretatur pro libro de Bono, quē Ariſtoteles ſcripſerat. Thomas interpretatur decimum Metaphyſicum, ubi de contrariis agetur. At ego libros Organi logici é re ipſa interpretor, ubi de contrariis tam multa explicantur: In Categoriis enim caput eſt ampliſſimum de oppoſitis: multa ſunt in Analyticis,multó plura in Topicis.Et Alexādri monitores illos jam vel Alexandri cōfeſſione verum monuiſſe perſpicio. Apodictica pertinent ad Metaphyſicam: Categoriæ pertinent ad Metaphyſicam,ait Alexander. At,inquam, Topica tota huc etiam derivantur & derivabuntur. Sed Ariſtoteles perſequitur opus inchoatum: Metaphyſica, eſt oppoſitorum : Ergo erit non unius ſolúm;ſed multitudinis:item negationis,quando ſimpliciter non ineſt:& privationis,quando non ineſt cuipiam generi,cui per naturam ineſſe poſſit. Deniq; Ariſtoteles concludit, hanc generalem & omnium entium communem ſcientiam eſſe Philoſophi:Cujus enim eſſet? ait:Eſſet veró, inquam, ut conſimili quæſtioni antea jam reſponſum eſt, Logici. Atq; hîc & deinceps Metaphyſicus appellatur,non ſophus, ut antea,ſed philoſophus: & Metaphyſica, dicetur philoſophia. Accuſat autem hîc Ariſtoteles quoſdam , qui de oppoſitis,comparatis,& cæteris illis communibus prçciperent, nihil autem de eſſentia intelligerent: & hos ſophiſtas Alexander appellat , qui cúm eſſentiam ignorarēt, de accidentibus eſſentiæ tamen præciperēt. Verumenimvero & Ariſtoteles , & Ariſtotelis interpretes, iſto loco vehementer errant : philoſophia enim hæc communis omnium rerum,præcipuam eſſentiæ doctrinam habere legitimam nullam poteſt: Eſt enim Ariſtotelis ipſius clariſ-

ſimo

ſimo teſtimonio, entis, quatenus eſt ens: eſſentia autem, quæ ab Ariſtotele de Categoriis decem prima efficitur, eſt prima entis ſpecies, ut pauló anté dictum eſt: nec oppoſita, comparata, ſunt affectiones talis eſſentiæ categoricæ, ſed cujuſcunque entis. Non errabant igitur illi philoſophi, qui in Logica nullam mentionem eſſentiæ quantitatibus & qualitatibus ſubjectæ facerent: ſed errat Ariſtoteles, errant Ariſtotelis interpretes, qui eſſentiæ categoricę doctrinam in communi philoſophia, tanquam partem legitimam propriamq; collocant, eſſentia ex cauſſis comprehenſa, id eſt tota, tam de numero, linea, colore, quám de auro, arbore, animante dicitur: & iſta eſſentia tantúm logica & metaphyſica poſſit eſſe. Quare hoc ſophiſma grave & periculoſum eſt, & accuraté conſiderandum. Interea etiam hîc Ariſtotelis non-curantia quędam eſt, cúm numeri affectiones facit æqualitatem, exceſſum, defectũ: Æquale enim & inæquale, tam cõmunia ſunt, quám ſimile & diſſimile, ut melior Ariſtotelis philoſophia nos in Topicis docuit; ut etiã anté docuit, & poſtea docebit. At ſophiſma illud, ut lubet, Alexander excuſato. Enimvero ſophiſma ſophiſmatũ in logicis artibus primum & ſummũ ſequitur, ideoq;, ô Metaphyſici, ô Sophi, ô Philoſophi, adeſte animis, & attenté accuratéq; tantam tamq; periculoſam fraudem mecũ animadvertite. Unum ſophiſma in logico Organo ex una arte Logica tres effecit, Apodicticã, Dialecticam, Sophiſticam: Hîc aũt, nomen apodicticæ mutatũ eſt: philoſophia pro eo placuit. ſed ex eadẽ una arte triplex ars efficitur, Philoſophia, Dialectica, Sophiſtica. Metaphyſicus igitur audiatur, cúm de cõmunibus illis loquitur. Philoſophi (ait) eſt de iis conſiderare veritatẽ. Signum "
veró: nam Dialectici & Sophiſtæ eandem quidẽ figuram "
cum Philoſopho induunt: Sophiſtica enim apparẽs ſolúm "
Sophia eſt, & Dialectici diſſerunt de omnibus: Commune "
autem omnibus eſt ens: diſſerũt enim de iis videlicet, quia "
philoſophiæ hæc ſunt propria. Nam circa idem genus ver- "
ſatur Sophiſtica & Dialectica cum Philoſophia, ſed philo- "
ſophia differt ab hac τῷ τῆς δυνάμεως τρόπῳ, modo fa- "
cultatis: ab illa quidẽ, vitæ propoſito: Dialectica enim, eſt "
de iis πειραστικὴ, tentativa, de quibus ſophia eſt γνωριστικὴ "

„ cognitiva: Sophistica autem apparet, non est autem. Hæc „ verba fideliús de industria quám elegantiús converti, ut res apertiús cernatur. Ergo Metaphysicus Aristoteles triplicē Logicam eādem in Metaphysica repetit, quam instituerat antea in Logica: sed error Aristotelis hîc etiā gravior est. Dialecticā non fecerat apodicticæ æqualē, ut hîc efficit: philosophiæ enim ait esse proprium, cōsiderare opposita, comparata, & cætera: Dialecticæ eandem facultatem tribuit, sed usu diversam. Enimvero Aristoteles ex infinita quadam ac feré perpetua repugnātia rerum & contradictione sententiarū, demonstrat, non solúm hæc sibi nunquam esse recognita, sed ne cogitata quidem satis, ac ne meditata, dum colligerentur: neque leges illas de materia formaque artis ab ipso inventas, sed collectas ex aliis majore labore, quám judicio perceptas & probatas. Nec enim verisimile est, tam gravium legum judicium penitus ei persuasum ac propositū fuisse, cúm toties contra offendat ac labatur. Caussarum, oppositorum, cōparatorum, & reliquorum illorum communium doctrina in Organo logico proponitur, tanquam homogenea & propria: nunc eadem doctrina Philosophiæ huic Metaphysicæ homogenea propriaq; tribuitur. Solvat igitur salvis legibus, hoc ænigma, si possit, Alexāder. Et veró jam solvisse etiam sibi visus est, adversus eos, qui primis illis temporibus de sophismatis hujus inertia monuerant, ut initio libri superioris explicatum est. Veruntamen hoc interea ad ænigmatis nodos adjungatur: doctrinam argumenti, enunciati, syllogismi, methodi, in Organo proponi: hîc argumenti topica quædam permisceri; doctrinam enuntiati, „ syllogismiq; ne attingi quidem. Vult Aristoteles hanc ge„ neralem doctrinam esse philosophiæ, unde repetat Dialectica: Atqui (ô magister) Dialectica etiam tua cōmodare potest de suo patrimonio illud totum Metaphysicę. Metaphysica non habet: quomodo igitur Dialecticæ cōmodabit? Somnia quidem ægrotantium hæc esse videbūtur, & vix de tanto Philosopho credibilia, nisi iis qui penitius inspexerint. Finxerit veró aliquis, Aristotelis exemplo, Grammaticam aliquam de consimilibus quæstionibus in Logica; & glorietur, hæc Logicę esse propria, unde Grammatica

matica repetat:germanissima fuerit gloriatio. Verumenimvero sophismatis hujus tam insulsi originem repetamus:Etenim partitio Organicę Logicæ,unde cõfusio Metaphysicæ nata est,in Apodicticã,Dialecticam,Sophisticã, omnibus Aristotelis de materia artis legibus cõtraria est. Qui enim sic partiẽdo affirmat, totam Logicã Aristotelis esse Apodicticam,Dialecticam,Sophisticam:& Apodicticam in posterioribus Analyticis, Dialecticam in Topicis, Sophisticã in Elenchis institui: falsum dicit etiam de Aristotelis Logica: Sunt enim præterea Categoriæ, ἑρμηνεία, Analytica priora:neque affirmatio illa est κατὰ παντός. Sophistica autẽ,non est pars Logicæ: neq; enim doctrina vitii,pars est in virtutis doctrina. Quare illud nõ est καθ' αὑτό.una autem est doctrina, & inventionis & judicii, communis Apodicticæ & Dialecticæ;& in utraq; eadem inveniendi argumenti doctrina iteratur, ut in Scholis logicis disputatũ est á nobis.Quare ex una arte duas facere,nõ est καθόλου πρῶτον. Quãobrem partitio Logicæ in Apodicticam,Dialecticã,Sophisticam, contra omnes logicas leges conficta est. Atqui ex illa tam fallaci partitione,tota deinde Logicæ artis confusio nata est: & nunc ex eadẽ origine, Metaphysicæ artis cõfusio nascitur: sed etiam tetriús multó fœdiusq;. Apodicticus enim hîc nõ appellatur,sed modó sophus,modó philosophus,modó philosophus primus, modó theologus, modó (ut ab interpretibus) Metaphysicus. At,inquam,nomina missa faciamus,res ipsas comparemus. Philosophus, qui disputat é veris, est apodicticus: Theologus Aristotelis, est philosophus qui disputat é veris:Theologus igitur Aristotelis,est apodicticus. Sed quid pluribus id disputari necesse est, cúm Aristoteles ipse 8. cap.1. Poster. hunc Metaphysicum appellet apodicticum, & á Dialectico separet? Dic igitur, Logice,qui hæc audis, quomodo differunt Logicus ille apodicticus, & philosophus hic Metaphysicus? Ergo logica Organi logici contra legem καθ' αὑτὸ,in Metaphysica alieno loco tractatur: Ergo Logica contra legem καθόλου πρῶτον,cúm sit tota generalis & cõmunis, ex una arte duplex temere & insipienter efficitur.Hæ leges Sophisticã illam refertam tot sophismatis plané conficiunt,planéq; jugulant. An Aristotelis

interpretes ἀκριβολογίαν hanc nostram, quandam μικρολογίαν dicent esse? & á nobis ad calculum omnia nimiúm severé nimisq; exacté revocari? Atqui, inquam, ἀκριβολογίαν istam Metaphysicus Metaphysico ad extremum Metaphysicum secundum impensé commendavit: μικρολογίαν testium, poëtarum, fabularum, imperitis idiotis reliquit. In Grãmatica, *Deus sanctabus* pro *Deus sancte*, non feretur: barbarismũ esse & solœcismum pueri clamabũt: In sapientia, arte artium, scientia scientiarum accuratissima, longé latéq; principe ac domina, divinissima denique, sanctas Logicæ leges non audies? Idiotarum μικρολογίαν quám philosophorum ἀκριβολογίαν pluris esse contendes? Veruntamen excutiamus hanc bellam Philosophi, Dialectici, Sophistæ differentiam. Philosophus differt á Dialectico, non facultate, sed facultatis modo. O philosophicas musas! ô præstantem philosophum Aristotelem! ô beneficium Aristotelis æterna gratia prædicabile! Etenim tam solicité disputo, unam esse Logicã artem, quæ tot Metaphysicis libris, alienis titulis & nominibus obscuratur & confunditur: En Aristoteles ipse id jam nõ confitetur solúm, sed etiã profitetur: Facultas (inquit) philosophi & dialectici est una: uterq;, artifex est cõmunis & generalis; uterq; caussis, oppositis, cõparatis, & reliquis argumentis: uterq; enuntiato, syllogismo, methodo utitur: ars deniq;, & facultas est una. Gratiã hîc igitur Aristoteli immortalem sempiternamq; debeo. At (inquiet interpres aliquis) adde reliquum. Addo, inquam. Philosophus & Dialecticus, facultate & arte conveniunt: sed differunt τῷ τῆς δυνάμεως τρόπῳ, facultâtis modo: quia ille veritatem, hic probabilitatem consectatur. Hęccine igitur duorum artificũ, artem unam habentium, bella est differentia? Atqui, inquam, Grammaticæ facultas & usus accuratior & elegãtior est in Cicerone, quám in Seneca: an duas iccirco Grammaticas artes cõminiscare? Ex iisdem inventionis fontibus necessaria, probabilia, deducuntur: quia ut res sunt, ita rerũ sunt argumenta. mathematica, necessaria sunt; neq; argumentis, nisi necessariis, addicuntur. Cædes Clodii sine necessitate ulla accidit, & ideo probabilibus argumentis agitur: & tamen argumenta tam Milonianæ defensionis, quám

Geome-

Geometræ, sunt caussæ, facta, opposita, cōparata, & cętera; Sequana Lutetiæ unus est (ut alibi disserui) ad varios & diversos usus, vehendum navigia, alimētaq; huic urbi innumeralia comportandum, ad aquandum, lavandum, irrigandum, coquendum, potandum: an igitur flumina tot esse dices, quot erunt usus, quot erunt commoda? Sic, inquam, Logica, seu Dialectica, est una in topicis inventionis & criticis dispositionis, ad varios usus, veritatis, verisimilitudinis, falsitatis: caussæ enim aliæ necessariæ, aliæ probabiles, aliæ falsæ: & sic de cæteris: nec alia partitio est quatuor caussarū pro veris, alia pro verisimilibus, alia pro falsis: sed una est communis: & sic in cæteris argumentis. Quamobrem, ô homines, qui ista legitis (per Deum immortalem) expergiscimini, & attentius aliquando cōsiderate, quæ modó disputantur. Quatuor & quadraginta Aristotelis de argumentis & argumentorū judicio libros in Scholis publicis sophisticé & inutiliter proponi cōfirmo; quia liber unicus, vel minor etiam quolibet eorum, tot librorum doctrinam ad Aristotelis leges complecti possit: imó veró luculenter & perfecté, utiliter & accommodaté interpretari possit, quod infinitis sophismatum tenebris in illa tot voluminum multitudine, non obscuratum modó sit, sed obrutum ac sepultum. Verúm perge: Aristoteles Platonem æmulatus, Dialecticam transformare in speciem nescio quam phantasticæ Metaphysicæ, contra suas leges voluit: persequitur igitur Metaphysicam, eique do- «
ctrinam oppositorum subjicit: ut Metaphysicus conside- «
ret non solúm ens, sed etiam non-ens. Ab hoc igitur Aristotele, Aristoteles ille refellitur, definiens Metaphysicam scientiam entis, quatenus sit ens: cúm sit etiam non entis, ut hîc ait: tandemq; concludit Aristoteles, esse Metaphysi- «
cæ, considerare de caussis, oppositis, comparatis, genere, «
specie, toto, parte, priore, posteriore: id est Metaphysicam, «
Logicam esse confirmat.

IN CAP. III.

PErge veró: videri voluit Aristoteles superiore capite primam quæstionem solutam esse; cúm tamen quinque addubitationes comprehenderit; primam de caussis, tertiam de essentiis omnibus, quintam de per se acciden-

tibus; ſextam de ſimili, diſſimili, & cæteris communibus: ſeptimam de eorum communium proprietatibus. Secunda addubitatio proximo capite tractatur, axiomatum doctrinam eſſe philoſophiæ; quia ſint communia rerum omnium, nō propria mathematum. quod verum eſt, ſi philoſophiam, Logicam intelligas. & nos hactenus Ariſtotelis judicium ſecuti, non modó axiomata, quæ Euclidi dicuntur, ſed quaſdam propoſitiones etiam ab Euclide pro mathematicis uſurpatas, Logicæ reſtituimus. Ariſtotelis hoc loco argumentum ſingulare eſt ad demonſtrandum, axiomata eſſe communia. Itaq; in quoſdam Phyſicos invehitur, qui in Phyſica, cōmunia illa tractaverant. Eſt enim (ait) τοῦ φυσικοῦ τι ἀνωτέρω, Phyſico quiddā ſublimius: Phyſica enim, ſapientia quędam eſt, ſed non prima: Itaq; communis & univerſalis philoſophiæ, cōmunia illa erunt & univerſalia: Atque iis Phyſicis Ariſtoteles τῶν ἀναλυτικῶν ἀπαιδευσίαν, Analyticorum inſcitiam objicit. & ſané Analytica Ariſtotelis, eas leges ampliſſimé promulgatas habent, quas perpetuis ſcholis ad Ariſtotelis philoſophiam corrigendam appellamus; ut logica logicé, ut generalia generaliter doceantur; contra quam utramq; legem Phyſici illi peccaverant. Itaque etiam Ariſtotelos, & Analytica, & συλλογιστικὰς ἀρχὰς, ſyllogiſtica principia, primo philoſopho attribuit. Sed tamen locus de Phyſicis, communem & primā artem in Phyſica tractantibus, ille eſt, quem ſecundo Phyſico citavimus, ad demonſtrandum, totam illam cauſſarum Logicam in Phyſicis alienam, & alieno loco contra legem καθ' αὑτὸ inſtitui. Quamobrem hîc intelligimus, Ariſtotelem obrutum multitudine commentationum, vel imprudentem, vel immemorem eorum fuiſſe, quæ ſecundo Phyſico de cauſſarum communi & generali cognitione tradiderat. Nam cúm Phyſicos illos accuſat, ſeipſum, qui id in Phyſica fecerit, accuſat. Sed tamen pergamus. Ariſtoteles primam philoſophiam dicit, quod antea ſophiam dixerat, & philoſophiam: ſed pauló notabilius iterum eſt illud Alexandri; qui cúm videat, ab Ariſtotele apodictica axiomata tribui primo philoſopho; cōſequens etiam arbitratur, ut apodictica attribuatur. & illud nimirum ſuperiore libro fuit, apodicticam, partem

eſſe

esse philosophiæ. Ergo paulatim totas Logicæ partes videmus ad Metaphysicam traduci: Categorias etiã antea ex sententia Alexandri; tota veró argumentorum Topica locis infinitis de caussis, oppositis & reliquis: nunc iterũ apodictica, Analytica etiam, tametsi Alexander syllogistica principia, apodictica hîc appellat. At cúm de Logicæ partibus Aristoteles axiomata dixit esse philosophi: Categorias, Topica, Analytica posteriora videatur attribuere Metaphysico: quænam religio fuit, de prioribus Analyticis? an illos Logicos verebatur, qui libro tertio é Logica Metaphysicam componi querebantur? Atqui hæc solutio fuit secundæ dubitationis, quód Metaphysica, sit axiomatum cõmunis scientia. Quid? reliquarum dubitationum, quænam explicatio deinceps & solutio ex ordine sequitur? Aristoteles axiomata dixit esse philosophi: Itaque ut se philosophum præstet, reliquam quarti Metaphysici philoso- "
phiam consumsit in cõfirmando axiomate contradictio- "
nis, Quidlibet est aut non est. partemq; ejus esse verã, par- "
tem falsam disputat: non utramq; veram, non utramque "
falsam. Hoc axioma Aristoteli est ἀξίωμα βεβαιότατον, "
γνωριμότατον, ἀνυπόθετον, firmissimum, clarissimũ, suppo- "
sitionis nihil indigens. At, inquam, Philosophe argutissime, id falsum est: Caussarum enim axioma tantó prius & antiquius est contradictionis axiomate, quantó veri confirmatio, quæ fit é caussis, prior & antiquior, falsitatis refutatione, quæ fit é contradictione.

IN CAP. IIII. V. VI. VII. VIII.

TUM veró sit axioma contradictionis firmissimum & clarissimum: cur igitur Aristotelis oratio in axiomatis istius confirmatione & declaratione consumitur? Apodictica (respondet Aristoteles) non erit hæc "
disputatio, sed ἐλεγκτική. neq; adversus stipitem hominis "
& truncum aliquem, neque adversus protervum & perti- "
nacem, sed adversus philosophum veritatis appetentem. "
Audio, inquam, hæc ab Aristotele satis rhetoricé proponi: veruntamen valde sophisticé valdeque inconstanter tractari. Elenchus & refutatio, quæ prætexitur, erit adversus non paradoxa, sed monstra opinionum, tam absurda,

ut thesis ingenii caussâ conficta videatur. Nam si veri cupidus philosophus hîc proponitur, principium ei, principium videri debuit, & principium in-primis firmissimum, clarissimum, suppositionis minimé indigum. Sed tamen capita tantæ disputationis subducantur. Est enim non solúm spinosa & arida, sed prolixitatis molestę, adversus philosophos & poëtas, simillima prorsus illius sophisticæ, quę primo libro fuit de caussis: illic philosophi nescio quot ad inanem sophismatis pompam traducti sunt: hîc ad parem ostentationis speciem, de contradictione, non solúm philosophi, sed etiam poëtæ exercentur. Ergo de philosophis primúm, tum de poëtis agamus. Quid igitur philosophi? quid de cōtradictione sentiunt? Quinque philosophi sunt, variis inter se & discrepantibus sententiis. Heraclitus inter philosophos præcipué ab Aristotele exercetur: Hic cen- » suit, omnia fluere: ut equus bis in eundem fluvium ingre- » di non posset, quin mutatus esset. Atque inde utramq; par- » tem contradictionis esse veram, dicere nonnullis videtur, » ait Aristoteles. Atqui tamen hic philosophus artes & scientias docuit: ut suspicer, hanc thesin Heraclito, elegantioris alicujus theologiæ gratiâ, impositam esse. Nec Aristo- » teles rem affirmat: quinetiam, ait, si Heraclitus verbo id di- » xerit, non propterea mente judicavit. Sed tamen Heraclitus fiat author tam fatuæ sententiæ: quomodo refellitur á » Metaphysico? quomodo contrá declamatur? Si partem » contradictionis utramque veram dixerit esse (ait Aristo- » teles) tolletur usus orationis & rationis, tresque primæ ar- » tes, videlicet Grammatica, Rhetorica, Logica, extinguen- » tur: quia hoc genere sermonis, orationis, enuntiati, cōclu- » sionis, non quicquam potiús, quám cōtrarium verũ judi- » cabis. Tum veró accidentia sola videantur cōsistere; quę » nempe & esse, & nō esse quæq; é falso in verum cōmutari » possint: essentia per se cōsistens nulla erit, nullum erit uni- » versale: sed multó absurdior rerum omniũ confusio cōse- » quetur, ut omnia sint idem: ut triremis, paries, homo, De- » us: cúm quicquid dicatur verum sit: Atque hæc pauló justiús adversus ἄλογον illum stipitem declamantur: sequen- » tia (quód nihil esset verum, quód omnes homines essent » veraces ex pacto, & mendaces é rerum modo) minús valeant

leant

leant adversus thesis illius defensorem. Extremum veró a- «
cutius, quód omnes vitæ actiones é vita tollerentur. Nam «
qui Athenas proficisci statuit, hac opinione, tam quiescen- «
do, quám progrediendo, se huc accessurum putabit: imó «
in puteum se præcipitando, cæteraque similia. Sic igitur «
contra palmam illam Heraclitea thesis dimicatur. At De-
us optime maxime, Heraclitus ille quidem Aristoteli in
generali themate factus sit: nobis autem adversus Aristo-
telis innumerabiles contradictiones differentibus, quo-
ties Heraclitus iste ipsissimus opponitur? inconstantiam
contradicentium sententiarum, repugnantiamque infi-
nitis in Aristotelis philosophia locis ostendo: interpretes
omnia tuentur, veram esse partem utramque defendunt.
Ecquid, inquã, est aliud ἡρακλειτίζειν, aut quæ major amen-
tia modó ab Aristotele reprehenditur? Hunc igitur fru-
ctum é præsenti contentione, licét sophistica, tamen mi-
nimé sophisticum, sed solidum & logicum capiemus: ut
intelligamus, amentis & insani esse animi, contradictio-
nis utramque partem tueri. Perge, quis deinde Heraclito,
furore mentis proximus é philosophis efficitur? Anaxa-
goræ persona bardo nescio cui stupidoque affingitur, af-
firmanti utramque partem contradictionis esse falsam.
At iste philosophus, artes scripsit, & cum eo de physicis A-
ristoteles sæpe contendit. Affirmavit igitur, quædam esse
vera; non putavit, falsa esse omnia. & thesis conficta ad ar-
bitrium & occasionem declamationis, ut in Heraclito, vi-
deatur: Sed tamen thesis Anaxagorea quomodo decla-
matur? breviús refellitur & ineptiús. Contradicentia (ait «
theologus) carent medio: ergo alterum verum, alterum «
falsum, non utrumque falsum. Atqui hoc, inquam, etsi re- «
vera firmum est, attamen adversus thesin nihil admodum
valeat. Ergo hæc de personatis philosophis duobus Hera-
clito & Anaxagora, quibus Aristoteles bellas theses istas
imposuit: tertius est Protagoras, amborũ finitimus; quia «
& veram, & falsam simul utramque contradictionis par- «
tem statuebat; cúm esset verum falsumq; unumquodque, «
prout homini videretur: hominemque ideo esse mensu- «
ram rerum. Atque huic etiam philosopho persona quæ- «
dam videtur imponi: Nec enim, qui dicit hominem men-

ſuram rerum, & pro hominis opinione unumquodq; verum & falſum videri: aſſerit, utramque partem contradictionis ſimul eſſe veram falſamque: Nec enim fieri poteſt, ut idem videatur eidem ſimul eſſe, & nō eſſe: quod tamen neceſſarium ſit, ut pars contradictionis utraque vera falſaque videretur. Quamobrem tres philoſophos videatur Ariſtoteles ad propoſitæ declamationis argumentum inducere. Cæterorum philoſophorum ſententiæ breviús huc aggregantur: Democriti, de pleno & vacuo, tanquam ente & non ente: ut nihil eſſet verum, aut ipſum verum eſſet occultum. Cratylus hîc mirabilior erat, qui res antè mutari putabat, quàm oratione poſſent enuntiari: Itaque cenſebat loquendum non eſſe, ſed digitum tollebat. Hic meritó neque veram, neque falſam contradictionem putabat eſſe, quia nullā faciebat tacendo. Verúm ſingularis ille digitus Cratylo fuerat, ſi motu ſuo omnes ſenſus animi motusq; exprimere poſſet. Et tamen cur digiti motus, linguæ vel orationis motibus celeriores exiſtimaret? Agedum quinque philoſophorum de contradictione inſania mirabilis illa eſt: Sic enim furores amentium opinionum appello, utramque partem eſſe veram, utramque partem eſſe falſam, utramque ſimul eſſe veram falſamque, verum ipſum eſſe occultum, verum nihil enuntiari poſſe. Quid poëtæ? quomodo de contradictione philoſophātur? Tres poëtæ huc inducuntur, tanquam Democriti, vel Cratyli
» adſtipulatores. Empedocles mutato corporis habitu,
» mutari ait ſapientiam: Parmenides ait idem, ut corporis
» temperatura fuerit, ſic eſſe mentis habitum: Homerus fin-
» git Hectorem ex vulnere furentem, alia ſentire. Hæc Metaphyſicus noſter de poëtis, ad propoſitam theſin, quæſo, quid attinentibus? Neq; enim contradictionis veritatem aut falſitatem, qua de agitur, poëtæ illi cogitarunt, ſed apparet é Pyrrhoniis tranſlata hæc eſſe ab Ariſtotele: Erant enim melancholicis illis ejuſmodi propoſita argumenta, quibus non logicam, ſed ἀλογίαν & amentiam ſuam confirmarent. Sed enim cauſſas tam abſurdarum theſium
» tres Metaphyſicus ſuis authoribus objicit, primó ex incō-
» ſtantia & mutabilitate rerum ſenſibilium; quas cúm va-
» rié mutari perſpicerent, propterea nihil teneri, nihil verum,

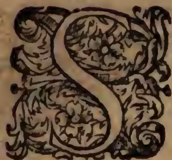
rum, nihil falsum cognosci asserebant. At veró (ait Meta- «
physicus) sensibilia non omni modo mutantur, ut forma: «
& sensibilium pars longé plurima maximaque, ut cæle- «
stium, nullo modo mutatur: Itaque de tota rerum natura «
ex minima parte non recté judicarunt. Hæc prima fuit «
erroris caussa: secunda, fuisse dicitur Dialecticæ ignoran- «
tia, propter quam in his salebris hæserunt, neque se expli- «
care potuerunt: postrema fuit, quód caussam principii «
quærerent: Itaq; necesse fuit, ut optimo melius inquiren- «
tes, deterius invenirent: quod perinde sit, ac si quæreretur, «
Dormimus ne an vigilamus? Quapropter hæc Meta- «
physica Aristotelis est de axiomate contradictionis, non apodictica, vel dialectica, ad ipsum confirmandum, sed elenctica ad refellēdum desperatas prorsus & furiosas opiniones axioma tale negantium. At divine theologe recordare jam magnificas laudes illas theologiæ nobis promissæ: & quatuor superiores libros de Categoriis, de Syllogisticis principiis, de Apodicticis, de Topicis caussarum, oppositorum, & reliquorum categorematum logicorum: an sine rubore, tam longum, tamque perpetuum errorem cogitabis? Theologiam polliceris: nullum facis de Deo aut divinis rebus verbum: Logicam perturbas, & quidem contra tuas leges, sophismate miserando. Etenim si quis ad legem καθ' αὐτὸ provocarit, quam tandem in summa præsertim sapientia alienissimæ & longissimæ altercationis caussam proferes? quid refutationes mille ejusmodi contra caussas, comparata, & reliqua illa communia categoremata: quid, inquam, ad doctrinam disserendi de omni ente & non ente attinebunt? Hîc nihil est κατὰ παντὸς, cúm negentur omnia, cúm falsa refellantur: Nihil igitur καθ' αὐτὸ, καθόλου πρῶτον, nihil deniq; legibus tuis consentaneum. Quare refutatio opinionum de caussis primo & secundo Metaphysico, refutatio opinionum de contradictionis axiomate totis quarti libri capitibus quinq;, parē Sophisticæ laudem obtineto. Ad finem autem libri, quædam physica de octavo Physico repetuntur, quód omnia «
non moveantur, nec omnia quiescant: & quod movetur, «
ab aliquo moveri: quód sit aliquod primum movens, æ- «
ternum, immobile: quæ tamen Alexander tuetur, ut legi- «

tima & propria. Atque hæc bonitas interpretis & ſimplicitas erga Metaphyſicum multis antea argumentis nota eſt. Quamobrem ut theſis noſtra concludatur, quartus hic liber, doctrinam nullam quidem ſolidam habet, ſed ſpeciem tamen quamcunq; habeat: de cauſſis & axiomatis, de ſyllogiſticis principiis, Logicam eſſe perſpicimus: facultatemque philoſophi Metaphyſici, facultatem eſſe Organici logici: Veréq; monuiſſe veteres illos philoſophos, qui Logicam dicerent in Metaphyſica temere permiſceri: veréque Plutarchum de metaphyſico opere judicaſſe, novæ utilitatis neque docenti, neq. diſcenti quicquam theologia iſta contineri: Pauſonas & Hegemonas hîc tantúm volutatos eſſe; Dionyſium, Cleophontem, Euripidem nullum; ne dum Polygnotum, Sophoclem, Homerum.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARVM LIBER V.

In quintum Metaphyſicum.

IN CAP. I.

SED tamen totis antea quatuor libris contentio noſtra fuit, Logicam ab Ariſtotele ſophiſtica metamorphoſi in Metaphyſicam transformari. Res itaque comparavimus rebus, ut obſtinatos interpretes faciliús admoneremus. Cauſſarum doctrina logica eſt, & in logico Organo ab Ariſtotele tradita: de cauſſis tamen totus liber primus fuit, & ſecundus feré totus: totus item feré tertius: utrúm cauſſæ eſſent unius ſcientiæ, an genera, an genera prima, an ul-

an ultima, an elementa, an sola materia, an numero finitæ, an universalia, an singularia, an actu, an potentia, an motu: tot enim problemata de caussis fuere: quartus denique liber, unam caussarum esse sciẽtiam docuit: reliqua feré de reliquis argumẽtorum Categoriis & Topicis fuere. At quintus liber, cõtroversiam hanc in primis dirimet: tota argumentorum (exceptis nomine & testimonio) genera repetendo: & quidem valde absurda tautologia; qua videtur Alexander nonnihil commotus, ut Dialecticam faciat primæ Philosophiæ non prorsus eandem; sed similem. Sacramentum videlicet Aristoteleæ militiæ deserendum non fuit: Itaque distinctione illa, veritatis & verisimilitudinis, sibi satisfacit. Quis igitur erit huic Logicæ Metaphysicę titulus? novus certé & inusitatus: τὰ περὶ τοῦ πολλαχῶς λεγομένου, de multipliciter-dicto, 1. cap. 7. Metaphys. & τὰ περὶ τοῦ ποσαχῶς, de eo quot modis, 1. cap. 10. Metaphys. nominantur ab Aristotele: cujus speciem Alexander eam prætexit, quod Aristot. in libro dubitationũ, & postea proximo proposuit, esse philosophi, præcipere de communibus entium documentis: Itaque hoc in libro communes illorum instrumentorum species & proprietates exequitur. neque tamen omnia, quæ multis modis dicuntur, Aristoteles dividit: unde quidam librum imperfectũ statuebant: sed ea tantúm, quæ communia sunt entis, quatenus est ens: qualia tamen quædam non erunt, ut suis locis dicetur. Est autem infinita in hoc libro tautologia, præsertim de caussis; de quibus adhuc multa caussarum ipsarum nomine iterata sæpius & repetita sunt: quæ eadem iterabuntur ac repetentur subinde nominibus principii, elementi, naturæ, essentiæ: sed in reliquis etiam argumentis elenchus idem erit, cúm variis modis dividantur: quorum tamen alii continebuntur in aliis. aut omnino nihil erunt Logicæ aut Metaphysicæ, id est nec omnino entis commune. Agedum, quot modis principium Metaphysico dicitur? Septem, inquit: primo, ut initium rei, seu longitudinis & viæ: sic principium longitudinis mundi, ab insulis fortunatis est geographo. Hic logicum nihil est, sed arithmeticum potiús aut geometricum; cúm ordinis primũ, secũdum, tertium, & cætera, in numero vel mensura con-

» ſiderantur: Secundo, unde quidlibet optimé efficitur: ut
» μαθήσεως, eruditionis, principium, interdum non primum
» rei principium, ſed unde facillimé quiſpiam perdiſcat. Hîc
Ariſtoteles methodum artis duplicem á methodo alicui, ut ad primum primi Phyſici caput, profiteri videatur: & ſané ſic Alexander, Ariſtotelem ait illic á ſenſibilibus (quia notiora nobis eſſent) incœpiſſe. At res ipſa convincit Alexandrum, cúm Ariſtotelis illa acroaſis, licét multis modis inſulſa ſit & inepta, attamen corporis univerſo habitu á generalibus ad ſpecialia proceſſit, quomodo & perpetuó progredi Ariſtoteles voluit: neque locum hunc magis, quám illum, de totius artis perpetua diſpoſitione intelligi neceſſe eſt, ſed de inductione partis alicujus, quæ primó obſcurior appareret. Atque hæc principii ſpecies logi-
» ca eſt, licét non ſatis logicé expreſſa. Tertio, principium
» dicitur materia: quarto efficiens externa, ut pater: quinto,
» efficiens conſilio, ut magiſtratus: ſexto, ars: ſeptimo, un-
» de res primó cognoſci poſſit, ut hypotheſes demonſtra-
» tionum. Enimvero efficiens cõſilio, & ars, ſpecies efficientis ſunt; neque pro duobus generibus apté numerantur: & ſeptima ſpecies, argumentum omnino & promiſcué ſignificat. Quamobrem ſeptem principiorum modi, tautologiam cauſſarum tantúm continent: quod etiam Me-
» taphyſicus ipſemet hoc in loco cõfitetur, cúm ait, totidem
» modis dici & cauſſam, quot modis principiũ dicitur: o-
» mneſque cauſſas, eſſe principia. & certé Ariſtoteli principium & cauſſa pro eodem ſunt. Sed in hoc ipſo tamen novus Ariſtotelis error, Ariſtotelis judicio deprehenditur: Nam ſi principii & cauſſæ genera communia ſunt, ſophiſticé partitur Ariſtoteles, cúm in principiis enumerandis & partiẽdis duo primaria cauſſarum genera obliviſcitur, formam & finem. Hunc elenchum ſenſit Alexander: Itaq; ad excuſandum dominum ſervus hîc mirificam Logicam expreſſit: Forma (ait) comprehenditur ſub arte: quia ars, eſt forma rei efficiendæ: & finis ſub efficiente, quia in rebus agendis, finis eſt principium. At interpres fideliſſime, quid hîc magiſtri gratiâ comminiſceris? forma tibi eſt ars quædam: at δυύαμις (quo genere poſtea nominatim ab Ariſtotele artes comprehenduntur) eſt in cauſſarum efficientium

cientium genere. & pauló póst sic ars, efficiens caussa dicetur: postea tamen ab Aristotele 9. cap. 7. lib. ars dicetur forma: sed tropus erit, pro specie, artificis animo cōprehensa: ut tum quoq; Alexander explicabit: finis autem in illo efficientis genere (quo pater & mater, principia sobolis dicuntur á Metaphysico) qua ratione comprehendetur? Talia sunt igitur τὰ περὶ τȣ̃ πολλαχῶς, & talia erūt, aut etiam insolentiora reliqua τὰ περὶ τȣ̃ ποσαχῶς.

In cap. II.

VErúm pergamus: Metaphysicam principiorum diximus, Metaphysicam caussarum attendamus: Ecquid (inquies) nonne septem erunt iidem modi (ut Aristoteles ipse affirmavit) caussarum, qui principiorum fuerunt? Minimé, inquam: Id enim Aristoteles derepenté oblitus est. Caussarum itaque genera quatuor enumerat; « materiam, formam, efficientem, finem: ut statuæ, æs, & « artem: æs, ut materiam: artem, ut efficientem: aitque ejus- « dem rei multas esse caussas: ut statuæ, æs & artem, materiā « quippe & efficientem. Aliquando etiam mutuas, ut labo- « rem valetudinis, valetudinem laboris: Aliquando contra- « riorum: ut gubernator, salutis & periculi caussa est, præsens « aut absens. quod verum est: sed illic ridiculus est Metaphy- « sicus, tanquam id non infinité jam testificatus sit. & locus hic est pauló anté citatus, quód ars sit efficiens caussa. Enimvero hæc quatuor genera caussarum suis & propriis & iisdem nominibus antea proposita toties & nunc iterata, Metaphysicum nihil moverunt? certé nihil: neque sophisma stolidum in sophisticis elenchis á seipso descriptū commonuit: quin modos caussarum sex etiam huc é Logicis & é Physicis repetit, quód caussa sit prior vel poste- « rior, propinquior vel remotior; per se, per accidens; actu, « potentia; simplex, composita; generalis, singularis. O « philosophum in cumulandis opibus multó magis avarū, quám in distribuendis & fruendis largum & profusum! Est autem notabile, quód hîc Aristoteles has differentias « ait esse cōmunes etiam effectorum: ut effectorum, sicuti « caussarum, locum etiam in Metaphysicis, licét parciús, attamen repetitum intelligamus.

IN

IN CAP. III.

AGé veró, nondum de caussis tautologiæ omnes animadversæ sunt: Elementum dicitur specie individuum, ut ignis, aër, aqua, terra: Nam unumquodq; horum dividitur in partes homogeneas: similiter elementa dicuntur principia demonstrationum: tum per metaphoram dicitur elementum, quod est pusillum, simplex, individuum: sic genera dicuntur elementa. Hæc Aristotelis metaphysica est de elemento, quod materiali caussæ propriæ videtur attribuere: Attamen principia demonstrationum, & genera, sic esse caussæ non possunt, cúm symbola sint communia multarum caussarum: & elementi nomen non tam generale est, quám principii, quám caussæ: ut infinitis locis Aristoteles usurpavit: tautologia igitur caussarum etiam hîc est, licét obscurior.

IN CAP. IIII.

SEd tamen obscurissimus in hoc sophismate Metaphysicus fuit. repetit eandem Logicam nomine naturæ. Natura (ait) quinque modis dicitur: primo, generatio: secũdo, materia: tertio, principium motus, id est efficiens: Alexander formam hîc interpretatur: attamen Aristoteles secundo capite hoc modo efficientem definivit. quarto, subjectum, quæ materia sit ad hoc aliquid: quinto, essentia rerum natura-constãtium, ut Empedoclis compositio & mistio, ut Aristoteli forma, quæ finis generationis hîc dicitur, & præcipué natura nominatur: unde etiam nomen ad materiam, & ex utraque compositam essentiam traducitur. Atque Alexander, ut pro efficiente formam assumsit antea, sic formam hîc pro toto composito accepit. Sed hæc naturæ Metaphysica, odiosam tautologiam habet (ut dixi) de caussarum generibus toties iteratis, materia, efficiente, forma, & fine, in formæ nomine: refutatum autem est á nobis in Physico secundum commentum illud Aristotelis, de tribus caussis, efficiente, forma, fine, in unum convenientibus: tautologia etiam altera ignavior est, quód hæc naturæ significata pené ad verbum é secundo Physico huc referuntur.

IN CAP. V.

PErge. quæ sequuntur τὰ περὶ τοῦ ποσαχῶς; Circũstantiæ quædam sunt efficientis necessitate, vel immutabilitatis, vel violentiæ. Sed ista á quocunq; authore Aristoteles transtulerit, valde sunt ἄλογα. Necessarium modis quinque dicitur: primo, sine quo non accidit vivere, ut spiritus, cibus: hoc συναίτιον Aristoteli dicitur: Secundo, sine quo non sit bonum, aut non absit malum: ut medicamentũ, sine quo neq; adsit sanitas, neque absit morbus: At hic modus est idem cum primo, neque Aristoteles distinguit: Tertio, violentia contra voluntatem & consilium. itaque hoc necessarium, est molestum, ut Evenus ait:

Omne enim necessarium, res est gravis:——

& violentia, necessitas est quædam, ut ait Sophocles,

Sed violentia me necessitat hæc facere.

Ideoq; videtur necessitas aliquid ἀμετάπειστον, indissuasibile. Hic veró modus, est circumstãtia efficientis per accidens. Quarto, quod aliter esse nõ potest: & hoc proprié, unde alia necessaria dicuntur. & quidem hic modus, est συναίτιον efficientis necessitate immutabili: quomodo ignis urit: Quinto, demõstratio necessariorum & æternorum. At modus hic in quarto continetur. quare de quinq; modis necessarii duo tantúm sunt: necessarium est absoluté, quod aliter esse non potest, id est constans & immutabile: necessarium violentũm, quo (tanquam dicas) agens necessitatur & cogitur ad agendum. Et hunc utrunq; fructum in Logica efficientium retinemus, sicut Aristot. ipse in Organo logico etiam retinuit. Ergo hoc etiam quintũ caput fuit in tautologia caussarum: & adhuc primæ dubitationis explicatio quædam non solúm 1. & 2. cap. 4. sed quinq; primis istis capitibus tractata est.

IN CAP. VI.

QUænam veró dubitatio deinceps tractatur? Certé de uno & ente decima quarta dubitatio sequetur, quæ tertio Metaphysico dicitur χαλεπωτάτη, καὶ πλείστην ἀπορίαν ἔχουσα, difficillima, & plurimam habens ambiguitatem: quæq; tam varié é Pythagora, Platone, Empedocle, Parmenide, Zenone disputata est. Atten-

damus igitur tanti problematis explicationem, & primũ de uno. Quot igitur modis dicitur unum? Si verum & logicum requiras, é primis & simplicibus argumentis, consentanea id ipsum declarabũt: Multa enim, quæ modó dicuntur unum, sunt ipsa in nostris Logicis é consentaneorum categoria. Itaque multa dicuntur unum, vel absoluté caussis & effectis, vel modo quodam, ut subjectis & adjunctis. Id, inquam, modó est unum, quod consentaneum: & sic breviter & perspicué admirabilis illa Aristotelis quæstio explicari poterat. At huc ex Eubulide, Antisthene, & omnibus (credo) sophistis omnia sophismata Aristoteles
" aggregavit: Unum dicitur per accidens, aut per se. Per ac-
" cidens, tribus modis: cúm aliquid accidit, primó essentiæ,
" ut Coriscus est musicus: secundó accidẽti, ut justus est mu-
" sicus: tertió, alteri partium, ut Coriscus musicus, est justus. atque hi tres modi logicum si quid habent, ex adjunctis habent. Dic veró significata unius per se. Alexandrum puduit, aut certé piguit modos istos enumerare: Sunt autem sexdecim, incredibili sophistica confusi: alii enim sunt alieni, alii multa, unum effici nõ docent: alii sunt é caussis, vocabulorum tantúm varietate confusé iterati: alii ex effectis, ex adjunctis, é similibus. Agedum, subducamus hos
" modos unius per se: Primo, τὸ συνεχὲς, continuum: ut fasci-
" culus ligni, linea flexa. At, inquam, hic modus alienus est: est enim id geometricum, non est commune entium o-
" mnium: Secundo, subjectum specie indifferens: ut aqua &
" omnes humores. Atquì hic modus est formæ, unde unitas
" est summa, & huc caussæ adhibentur: Tertio, genere: ut e-
" quus, homo, canis. Hic modus est etiam é caussis, quarum symbolũ est in genere: materia enim, & pars formæ spe-
" cialis, genere cõtinetur: Quarto, definitione. at hic modus est é caussis, & jam cõprehensus secundo & tertio: Quin-
" to, quorum notio individua est tempore, loco, ratione. At hic modus est etiam é caussis, & secundum, tertium, quar-
" tumq; comprehẽdit: Sexto, individuum: ut hic homo, hoc
" animal. At, inquam, hic rursus caussæ omnes confundun-
" tur: Septimo, quód efficiant vel patiantur idem, vel ad ali-
" quid sint. Logica Aristotelis est hîc pauló apertior: multa sunt unum, modó effectis, modó adjunctis, modó relatis

quæ

quæ ipsa sunt adjuncta mutuæ essentiæ. Sic filii ejusdem patris complures, sunt unum. Itaque etiam accidentis unitas hîc iteratur: Octavo, in primis sunt unum, quo- « rum essentia est una, vel continuitate, vel specie, vel ratio- « ne. Atqui, inquam, octavus hic modus continet primum illum alienum: item secundum, quartum, quintum, sextum: ideoque etiam caussarum est: Nono, totum est u- « num, ut peripheria, quæ tota est & perfecta. Hic modus « Alexandro etiam mendosus videtur: In acroasi autem, Aristotelis errorem demonstravimus, de peripheria perfectiore, quàm sit recta: & tamen hic modus unitatis est continuus, nec habet comparationem multorum, quæ dicantur unum, nec aliud hoc unum est, quàm totum & integrum, cui nihil abest. Decimo, principium numeri, quia « prima mensura † & unitas numeri: litera orationis. At u- « † est num hoc etiam solitarium est, comparationis non est. « Undecimo, individuum specie. At hic modus nominatim « secundus fuit. Duodecimo, individuum quantitate, si- « ne situ, ut unitas: cum situ, ut punctum. hic modus est « etiam solitarius. Decimo tertio, secundùm numerum, « quorum materia est una. At nominatim illud individuum « fuit sexto modo. Decimoquarto, secundùm speciem, quo- « rum definitio una. Si verum dicit hîc Aristoteles, hic mo- « dus sextus fuit, ideoque quartus, quintus, sextus caussarum est. Decimoquinto, secundùm genus, quorum eadem for- « ma categoriæ. At, inquam, tres hi modi, omnes alios rur- « sus complectuntur: & tamen in iis vacat illud (numero) quia differentia numeri, est rei specialis contra generalem: & quæcunque enuntiantur, enuntiantur generaliter de universis, aut specialiter de aliquo uno: Numeri differentia illa præterea commentitia est: & si qua propriè dici possit numero differentia, erit Arithmetica: & differentia numero, plura paucioribus aut cõtrà fuerunt. Tum verò unitas speciei & generis non satis accuratè à Metaphysico definitur. Specie enim sunt unum, quæ sunt in una specie: Genere, quæ sunt in uno genere. Decimo sexto, unum dicitur analogia & proportione, ut fons ad amnem, « sic cor ad animal. Modus autem unitatis hic postre- « mus, unum pro simili usurpat: & sic liceat fingere unum

æqualitate,nomine,parte,& cæteris argumentis. Quamobrem modos unitatis sexdecim videmus é tribus modis factos esse, caussis, factis, adjunctis: unitas enim subjecti nusquam hîc significatur. Nam fertilis & fœcunda vitiis, hominum natura est: vel potiús (ut Aristoteles 2.cap.1. Metaphysici loquitur) tot modis serva. O Plutarchum sapientem & verum judicem! O veteres Logicos de Logica in Metaphysicam transformata justissimé conquestos! O Aristotelem,quamvis sæpe liberrimum severissimumq; in alienis sententiis expēdendis, attamen aliquando mollissimum fractissimumque! Hæccine vera est illa de uno difficultas,tantopere tertio Metaphysico jactata? hæccine sophia Deo possessore digna? Perge veró:Addit huc Ari-
» stoteles,modos multitudinis contrarios esse modis unita-
» tis: tres tamen tantúm enumerat, continuitatem, mate-
» riam,definitionem:reliquos utrúm oblitus,an(ut Alexander excusat) præterit,ut jam notos? Verúm socium illud cognatumq; entis problema sequitur, expectatione majore expectatum.

In cap. VII.

HIc siquidem Categoriæ sunt Aristotelis de entis generibus ac modis: sed tamen dissimiliter tractatæ. At divisionem entis, id est categorias antea jam Alexander Metaphysico attribuit: neque jam tota categoriarum Logica deinceps explicata dubitare poterit, quin é Logica facta sit Metaphysica. An veró contentus erit bella distinctione illa, quód philosophus Metaphysicus ex veris, Dialecticus ille ex verisimilibus disserat? hic igitur interpretis hujus bonitatem & simplicitatē excusato, dicito-
» toq; entis partitionem: Ens (ait Metaphysicus) dicitur per
» accidens,& per se: Per accidens, tribus illis modis,quibus
† κηπυm » ens jam dictum est: Per se, quæcunque significant τὰ σχή-
» ματα τῆς κατηγορίας, figuras categoriæ. Quot modis e-
» nim dicuntur, tot modis dicitur ens: ut essentia, qualitas,
» quantitas,ad aliquid,facere,pati,ubi,quando.Hęc Aristotelea est entis divisio,& subdivisio. At,inquā, Metaphysice noster,qualianam sunt ista σχήματα τῆς κατηγορίας; In Organo logico facta est primúm categoria essentiæ,tū factæ

suat

ſunt categoriæ entis novem, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, habitus: At hic accidẽtis, pręterea modi tres illi facti ſunt; neque hic ſitus & habitus repetuntur. & in acroaſi, mirabilem Ariſtotelis inconſtantiã demonſtravimus, de numero categoriarũ. Itaq; ſi Alexander pauló acrior in veteres Logicos illos eſſe voluiſſet, poterat magnam illam Logicæ Organicæ & Metaphyſicæ differentiam proferre: ſed puduiſſet (opinor) ſervum herilis oblivionis vel inconſtantiæ: & Logicam Organicã Logica Metaphyſica pauló tolerabiliorem eſſe. Repetitur huc etiam, ens pro vero, non ens pro falſo accipi: Item quód ſit actu, vel potentiâ: quæ in modis unius Metaphyſicus erat oblitus: cúm tamen teſtificatus ſit, re ipſa unum & ens idem eſſe, generibusq; & modis æqualia.

IN CAP. VIII.

VEruntamen categorias entis per ſe, ſeparatim deinde perſequitur Ariſtoteles, ac primo loco eſſentiam. Ecquid igitur, qualis eſt Metaphyſica eſſentiæ categoria? quotque modis diviſa? Quatuor, reſpondet Ariſtoteles. Eſſentia enim, eſt corpus ſimplex, ut terra, aqua, animalia, dæmonia: quo ſenſu Organica categoria feré comprehenſa eſt. At, inquam, modus hic Phyſicus eſt, non eſt Metaphyſicus: quia non eſt communis entium omnium, cúm quædam ſint incorporea: tollatur igitur hic modus, ut á nobis in Logica ſublatus eſt: Illic enim primæ eſſentiæ, quibuſque accidentia accidant, dicuntur maximé eſſe, & maximé proprié: & primæ illæ eſſentiæ, ſunt nimirum corpora ſimplicia in elementis, dæmoniis, animalibus. Tollatur, inquam, hic modus ut alienus, neque logicus, neque metaphyſicus. Quinam ſunt igitur modi reliqui? Secundó, cauſſa eſſentiæ, ut anima: tertió, quæ ſunt in definitione: quartó, ipſamet definitio. At ſecundus ille modus tertium & quartum continet. Denique (ait Metaphyſicus) eſſentia duobus modis dicitur, materia & forma. O Metaphyſicum elegantem! beaſti veró me: Id enim eſt unum de eſſentia logicé ſeu metaphyſicé λογίζεσθαι, & explicare, quod ſit entis, imó etiam non entis commune. Itaque eſſentiæ iſtius ſenſum in Logica intueor, ſed tamen

notiore & illustriore caussarum nomine materiam, formam, cæteraque ὁσιώδη propono: neque generale contra legem καθόλε πρῶτον infinité repeto. Interea illud etiam magnificum, inania illa sophismata, Non esse in subjecto, synonymé dici, Nil habere contrarium, Non suscipere magis & minús: quibus essentia categorica referta est, nihil huc revocantur.

In cap. ix.

AGedum, logicam essentiæ categoriam Metaphysicus interpretatus est: quales reliquorum generum categorias deinceps interpretatur? Ordo, inquam, rerum valde confunditur: interponuntur categoremata é Topicis & Categoriis repetita, de eodem, diverso, differente, simili, dissimili, contrariis, adversis: tum reditus erit ad totas categorias quantitatis, qualitatis, relationis. Sed tamen interposita hæc interponantur. Idem (ait Metaphy„ sicus) dicitur tot modis, quot modis ens. Verum, inquam, ais Metaphysice: quia unum illud pro eodem, & hoc idem pro uno: item unitas illa pro hac identitate (ut sic loquar) intelligitur. & unitas atque identitas est, cúm multa sint unum & idem caussis: & hæc ejusdem & diversi doctrina septimo Topico é communibus locis conjugatorum, effectorum, generis, comparatorum, oppositorum, λογικώτερον comprehensa fuerat. Itaque ματαιοτεχνία hîc manifesta est. Sed tamen ista Aristotelis præfatio, Aristotelis etiam accusatio est. Sequitur quidem Metaphysicus modum unius & entis: primúm per accidens tripliciter. at modos per se non sequitur: sed de tam multis, quatuor „ tantúm attingit, materiam, formam, numerum, essen„ tiam: quibus multa dicuntur idem: & in iis paucis modis minús ineptus est Aristoteles, quám fuerat in illis tam multis: Hi siquidem modi quatuor sunt ex caussis. Præterea autem, quód ultimus contineat reliquos; & in quatuor Logica sit illi par superiori. Et sic una definitione, modi quatuor comprehendentur. postea c.15. eadem sunt, quorum una est essentia, dicet illic Aristoteles. Sed aliter hîc Aristoteles ineptior est. multitudinis modos antea non recitavit, intelligi tantúm voluit é modis unitatis: Hic autem licét

icét modos ejuſdem expoſuerit, unde poſſent intelligi
nodi diverſorum: attamen ſubtiliter exequitur, diverſa «
lici ſpeciebus pluribus, materia, eſſentia: qui modi tamen «
proximis eorundem modis partim reſpondent nomina-
im, ut materia & eſſentia: partim non reſpondent: ſpe-
cie enim & numero non reſpondent: diverſa pluribus ſpe-
ciebus. Aggregat huc Ariſtoteles διάφορα, differentia «
antúm numero, non eadem, vel quæ genere ſint eadem, «
eſſentiis diverſa: quod novæ Logicæ nihil eſt. Logica bre-
ior eſt ſimilium diſſimiliumque huc adjecta. Similia mo-
lis quatuor Metaphyſico dicuntur: Primo affecta eodem: «
quod eſt Alexandro forma. Secundo, affecta pluribus eiſ- «
lem. Tertio, qualitate una. Quarto, pluribus, quibus al- «
erari poſſunt. Diſſimilia totidem modis oppoſitis dici «
Metaphyſicus ait: At ineptiæ iſtæ valde magnæ ſunt: Si-
nilia enim & diſſimilia, ut materia, ut forma, ſunt o-
nnium entium, neque metaphyſicis vel logicis modis
lividuntur.

IN CAP. X.

EAdem, diverſa, differentia, ſimilia, diſſimilia, ita fue-
runt: ſequuntur quæ vulgò poſtprædicamenta ap-
pellantur, poſt decem categorias in Organo expo-
ſita, de contrariis, de modis prioris. Itaque quia Ariſtote-
s Logicũ & Metaphyſicum arte & facultate facit unum,
iſta videlicet ratio fuit, ut caput etiam illud è Logica in
Metaphyſicam venerit: Illic, poſt categorias, contraria
iſſeruntur: hîc interſeruntur in medio categoriarum:
empe inter categoriam eſſentiæ, & reliquas accidentis
ategorias: nec ullum omnino ſophiſmatis genus eſt, cu-
is infinitam licentiam in Metaphyſicis Ariſtoteles ſibi
on permiſerit. Verùm perge: Contrariorum modi ſex e-
umerantur, contradictio, adverſa, ad aliquid, privatio & «
abitus, terminique ortus & interitus: quæ non accidit ſi- «
nul eſſe amborũ ſuſceptivo. Atqui, inquam, quatuor pri- «
ni modi ex Organo logico ſunt: quintus autem unde eſt? «
ns (ait Alexander) & non ens, illi termini ſunt. Audio, in-
uam, & altro Ariſtotelis teſtimonio non-ens Logico
: Metaphyſico ſubjici adnoto: ſed tamen modus iſte

valde ridiculus est, cúm sit contradictionis exemplum, ut esset, unum, non-unum; caussa, non-caussa; simile, non-simile. Neque in illo Categoriarum capite de contrariis, bellus hic modus fuit. Sextus autem modus, sophismate laborat plané contrario: illic enim species pro genere numeratur: hîc contrá genus pro specie. Est enim definitio quædam cōmunis omnium oppositorum; neq; contradicentia, neq; adversa, neq; relata, neq; privantia simul inesse possunt. Quare partitio hæc sex membrorum, duobus extremis membris supervacua est. Perge, quid deniq; sequitur? De adversis reliqua sunt in hoc capite: quibus cumulus est quinq; definitionum. Ecquid (inquies) definitionibus quinq; opus erat? Lex enim καθόλȣ πρῶτον, una de re unum tantúm præceptum jubet esse: Utrúm quinque authores diversi has quinq; definitiones ediderant, quas Aristoteles collegit, nec postea leges suas æstimavit? Verum-
» tamen audiantur. Adversa dicuntur, quæ differentia gene-
» re, non possunt simul eidem adesse: & in eodem genere
» plurimúm differentia; & in eodem susceptivo plurimúm
» differentia: & in eadem potentia plurimúm differentia:
» & quorum differentia maxima, aut absoluté, aut genere,
» aut specie. Hæ sunt adversorum definitiones: in quibus primúm illud, *eodem vel genere, vel subjecto, vel eadem potentia*, nihil ad naturam adversorum attinet, nec oppositionis consideratio inde ulla sumitur: Maxima autem differentia, quæ quatuor proximis definitionibus comprehenditur, non est propria adversorum: tametsi Aristoteles 4. cap.10. Metaphysic. postea rursus id affirmet: sed communis omnium contrariorum, quia contrarium quodlibet unum uni maximé opponitur. Major dissensio hac una esse non potest: Quare tanta Metaphysici in definitionum istarum cumulo diligētia, logicum, vel metaphysicum fructum nullum habet: neque adversa definit. Sed longé magis Eubulidea sequentia sunt, tanquam
» modis illis proprié adversa, essent definita. Cætera (in-
» quit Metaphysicus) adversa dicuntur, quód adversa, vel
» habeant, vel suscipiant, vel facere, vel pati possint, vel fa-
» ciant, vel patiantur, vel abjectiones, vel sumtiones, vel
» habitus, vel privationes. Denique Metaphysicus huc

addit

addit adversum tot modis dici, quot unum & ens: ut vide-
licet unum & viginti modos adversorum huic divino Metaphysico intelligamus occurrisse. O Sophisticæ copiam & ubertatem, ex hoc uno ingenio redundantem! Atqui tamen Sophistica hæc tam putida, in illo categoriarum capite de contrariis nequaquam fuit. Eubulides postea aliquis his opimis spoliis despoliatus est, quæ divinæ Metaphysicæ consecrarentur. Postrema est in hoc capite Logica consimilis de diversis specie: Diversa sunt specie, quæ cùm sint ejusdem generis, non solùm subalterna, vel differentiam habent, vel in essentia sunt adversa, vel sunt adversa specie inter se, vel omnia, vel dicta primó quorumcunque in extrema generis specie, definitiones diversæ sunt, vel quæcunque in eadem essentia habent differentiam: neque hæc Eubulidea in Categoriis fuere: & ut diversa genere sunt genera diversa, vel in generibus diversis posita, sic diversa specie sunt species diversę, vel in diversis speciebus posita.

In cap. XI.

Sed tamen quis erit tam fatuis ineptiis modus? Durato, inquam, & cætera cōstanter auscultato, ut veterum Logicorum, multóque magis, ut Plutarchi judicium verum esse perspicias. Categoriis interposita sunt illa superiora; deinceps de modis prioris & posterioris interponuntur alia indidem repetita: Capita enim illic duo sunt de modis prioris & simul: Itaque etiam hîc illa postprædicamenta recognoscantur: Prius illic efficitur quinq; modis, tempore, cōsequentia, ordine, potentia, caussa: Hîc dicitur prius omnino, quod sit alicui principio propius: idq; modis bis quinis: Primi quinque modi sunt, loco, ut medium prius fine: tēpore, ut Troica Medicis: motu, ut puer viro: potentia, ut princeps subditis: ordine, ut in chorea, coryphæus prior secundo. Atque ex iis primis quinque modis, tres categoricos recognoscimus: Prius tempore, ordine, potentia: locus & tempus illic non fuere: & loca priora, sunt ordine priora: & motu prius, tempore prius est. Quare Antisthenes postea spoliatus, hāc Logicam nihilo meliorem fecit. Sed iis modis alios prioris modos quinque

Metaphyſicus adjicit:Primo,notione,& quidem κατὰ τὸν λόγον καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν, ſecundúm rationem & ſecundum ſenſum:ſic enim loquitur hîc Ariſtoteles,pro eo quod eſt in Analyticis, τῇ φύσει καὶ ἡμῖν,naturâ & nobis. Secundúm rationem univerſalia ſunt priora:ſecundúm ſenſum, ſingularia.Prius autem illud ſecundúm rationẽ, eſt in Categoriis prius τῇ αἰτίᾳ,cauſa. Secundo, affectiones priorum ſunt priores:ut rectitudo planicie: quia illa eſt lineæ, hæc ſuperficiei. At hic modus in primo etiam eſt. Tertio, κατὰ φύσιν,ſecundúm naturam, quæ ſine aliis eſſe poſsũt. Hic locus fuit in Categoriis prius conſequentia:& hoc κατὰ φύσιν adnotavimus in Logica adverſus interpretes quoſdam Latinos,qui caſum τῇ φύσει interpretarẽtur, naturæ:cúm caſus omnino ſit abſolutus. Atque hanc prioris diſtinctionem (ſecundúm rationem & ſenſum) Ariſtoteles magiſtro Platoni hîc attribuit. Quarto ſubjectũ prius adjunctis. Quinto,potẽtia aut actu, ut pars toto prior potentia,quia fit é diſſolutione totius:totum actu prius. Verúm é tam multis modis prioris, unicus ille notionis modus logicus aut metaphyſicus eſt, qui modũ natura eſſentiaq; prioris etiam comprehendit:logicus,inquam,hic ſolus eſt,qui ad aliquem methodi fructum referri poſſit: cætera Eubulidis vel Zenonis fuerunt. Atque hæc de modis prioris: quibus oppoſiti ſunt modi poſterioris, neq; ab Ariſtotele repetiti. Verúm,inquies,ubi ſunt modi Simul,qui duo facti erant in illis poſtprædicamentis,tempore,& natura? Metaphyſicus,inquam,hîc oblitus eſt,Metaphyſici & Dialectici unam facultatem unamque artem eſſe.

IN CAP. XII.

AGedum, quæ Metaphyſica ſequitur? de efficiẽtibus, inquam,& adjunctis quiddam confunditur: permiſcetur etiam de enuntiati veritate nonnihil, quot modis potentia & poſſibile, impotentia & impoſſibile dicantur. Potentia (ait Metaphyſicus) proprié ad efficientem cauſſam attinet, & eſt principium efficiendi:ut architectura, medicina, & quælibet ars, ut Ariſtoteles ait, ut etiam Alexander exprimit: ſed immemor primi capitis, ubi artem, formam fecerat. Modus igitur hic novæ Metaphyſicæ nihil

nihil habet. Secundus modus eſt, quod poſſit pati. adjunctorum illud eſt. Tertius, quod bene efficere. qui primo continetur. Quartus, eſt habitus, cujus ſubjectum eſt impatibile, ut Salamandræ, ne uratur: adamantis, ne frangatur. hic etiam modus adjunctorum eſt. Poſſibile tribus tamen aliis modis dividitur: Primo, cujus oppoſitum non eſt neceſſarió falſum: Secundo, quod eſt verum: Tertio, quod poteſt eſſe verum. At, inquam, hi modi ſunt enuntiati potiús, quám rei: & Ariſtot. poſtea 3. cap. 6. Metaphyſ. dicet hanc affectionem mentis eſſe, non rei. Quid impotentia & impoſſibile? Contrariis modis dici Ariſtoteles quidem ait, modos tamen valde inſolenter opponit: impotentiæ, ſi non poſſit, vel omnino, vel nondum, vel cúm debeat: Impoſſibile, quod non poſſit vel facere, vel fieri, vel quod ob imbecillitatem patiatur, quod recté neque facere, neq; pati poſſit. At primus & tertius modus latiné non eſſet impoſſibile, ſed impotens: quartus é ſecūdo naſcitur. Quamobrem quid hîc habemus? utrūm potentiam Sophiſticæ, an Logicæ impotentiam?

IN CAP. XIII.

Veruntamen poſtprædicamenta, & oppoſitorum, & priorum, efficientis, & adjuncti quandam Sophiſticam audivimus: Categorias tandem reliquas ſuis etiam nominibus audiamus: Quantitatis primúm, deinde qualitatis, tum relationis. Quid igitur hîc Metaphyſicus de quantitate? Quantum (ait) eſt dividuum in partes inſitas? ſic numerus, eſt quantum numerabile: ſic magnitudo, eſt quantum menſurabile. Heus veró, categoremata é categoriis Organicis repetita video, ſed nihilo meliora video: Mathematicum enim id eſt, non logicum, non metaphyſicum; cúm numerus, cúm magnitudo non ſit entis, quatenus eſt ens. Eſt tamen hîc melius illud de quanto per ſe, tum per eſſentiam, ut eſt magnitudo: tum per affectum, ut multum, paucum, longū, breve, latum, anguſtum, altum, humile, leve, grave: Per accidens, quantū; ut motus & tempus: motus per magnitudinem, tempus per motum. Hæc Ariſtotelea metaphyſicæ quantitatis categoria eſt, in qua ſané leve & grave, quantitates dici, quid audio? qualitates

enim vel Aristoteles ipse postea nominabit. Est tamē paulò accuratius istud de motu & tempore, quám in Organica quantitatis categoria, ubi motus & tempus, sicut locus,
„ oratio, quantitatis species falsò fiunt. Sed alia etiam meta-
„ physicæ hujus categoriæ præstantia est: quód ineptias illas
„ communitatum non repetat ex Organo, Nihil habere
„ contrarium, Non suscipere magis & minus, Æquale vel
„ inæquale dici: Quæ etiam singula sunt altiora mathema-
„ ticis omnibus & communiora.

IN CAP. XIIII.

ENimvero logicum nihil fuit in categoria quantitatis, licét metaphysica minús absurda sit, quám fuit illa Organica: quid erit in categoria qualitatis? Qualitas
„ dicitur quadrupliciter (ait Metaphysicus) essentiæ, quan-
„ titatis, corporum sensibilium, item bonū & malum. Imó
„ dicitur absoluté dupliciter, qualitas essentiæ mobilis, &
„ immobilis. Hæc Aristotelis est metaphysica categoria de qualitate: Verúm partitio modó quadruplex, modó duplex, inconstantiam doctrinæ prodit: & doctrina ista neque logica, neque metaphysica est; quia non est entis, quatenus est ens. & tamen tolerabilior multó, quám fuit Organica qualitatis categoria in quatuor illis commentitiis generibus: habitus & dispositionis, potentiæ naturalis & impotentiæ, patibilis qualitatis & passionis, figuræ & formæ: sed eó in primis, quód vanas communitatum ineptias non repetat, quibus Organica qualitatis categoria, scilicet exornata est: Habere contrarium, suscipere magis ac minús, simile vel dissimile dici: Hæc enim tria sunt omniū entium cōmunia. Sed tamen hoc capite jucundum nobis fuit Aristotelis exemplum illud mathematicum de numeris quoties quotis, & quoties quotis quoties, ὧν μίμημα, τὸ ἐπίπεδον καὶ τὸ στερεὸν, quorum imitatio, planū & solidum; tanquam illi numeri sint geometrici, non autem absoluté numeri: & sic nos in geometricis instituimus eos numeros.

IN CAP. XV.

VErúm tres categoriæ præcesserunt, essentiæ, quantitatis, qualitatis: Categoria relationis sequitur, valde

quidem

quidem illa Antisthenea. Ad aliquid dicitur (ait Metaphysicus) secundúm numerum, ut duplum & dimidium: secundúm activum & passivum, ut combustivum, combustibile: secundúm judicans & judicatũ, ut mensura & mensurabile. Ecquid? primus modus relationis secundúm numerũ nonne similiter infinité variari possit? Nam secundúm magnitudinem, majus minus; secundúm essentiam, pater filius, perinde dicerentur: ut enim numero duplum & dimidium; sic pater & filius, essentiæ accidunt: valdeque ineptum sit, relationis species é subjectis rebus metiri. Reliqui modi non tantúm inepti sunt, sed falsi, ut ex Organica relationis categoria patet. Atq; hîc interea definitio eorundem, similium, æqualiũ, intercurrit: Eadem sunt, quorum essentia est una. qua definitione diximus noni capitis vanitatem refutari: Similia, quorum qualitas una: Æqualia, quorum quantitas una. quæ definitiones veræ sunt & logicæ, ideoque in Logica á nobis adhibitæ. Et tamen æqualium & similium definitiones aptiús nono capite fuissent; ut tota in eodem capite categoria comparatorum, æqualium, inæqualium, majorum, minorum, similiũ, dissimilium esset, non alia species alio capite dissiparetur.

IN CAP. XVI. XVII. XVIII.

QUid? reliqua ποσαχῶς, quam theologiam θεολογεῖ; Sané Grammaticus adhuc inventus est nemo, qui lexico suo nobiles istas Aristotelis significationes dignaretur: de caussis enim quædam permiscentur nominibus τελέυ, πέρατος, καθ' ὅ, καθ' αὑτὸ· finiti, termini, secundúm quod, per se. τέλειον, finitum seu perfectũ dicitur per se, tum cui pars nulla abest seu rei, seu virtutis: sic perfectũ tempus, medicum, furem dicimus: tum cui inest finis bonus, quia finem habent finita: Per accidens veró, quod perficit, ut philosophia: quod habeat perfectũ, ut liber: quod conveniat, ut hasta Achilli. Heus veró, duo priores illi modi in unum conveniunt, & tres postremi, nil nisi rhetoricam metonymiam indicant ex effectis, subjectis, adjunctis. At si quid hîc solidius esset, logicum sané esset é caussa finali: sed verba tantúm video. quid tum postea? quæ Me-

taphysica sequitur? Talis est Metaphysica proximi capitis: πέρας dicitur ultimum, & extra quod nihil primum, & citra quod primum omnia, & forma magnitudinis, & finis cujusque rei, & efficiens, & materia; totidemque modis dicitur quot principiũ, & pluribus. Hæc Græci lexici Grammaticis consideranda propono, qui bellas istas significationes τῦ πέρατος nondum in nostrum Lexicon retulerunt; ut videant, quomodo vel materiam, vel efficientem, vel formam, hæc vox significet. Et tamen, ô Metaphysice ταυτολογώτατε, quid caussas infinité lubet ταυτολογεῖν; καθ' ὁ, secũdúm quod dicitur nunc forma, ut bonus secũdúm bonitatem: nunc secundúm subjectum, ut color est secundúm superficiem: nunc secundúm materiam, omninoque secundúm quamlibet caussam: tot enim modis dicitur, quot caussa: nunc secundúm efficientẽ, κατὰ τὸ παραλελογίσθαι καὶ συλλελογίσθαι, quatenus quæritur caussa paralogismi, & syllogismi. denique secundúm situm, ut secundúm quod sterit, secundúm quod ambulat. Porró autem Metaphysica vel Grammatica hujus orationis ad verbum vix latina oratione eadem & una reddetur: Primis enim exemplis, καθ' ὁ, significat κατὰ τὶ, propter quid: postremis de situ, significat ubi. Hoc autem egregium Lexicon ex Analyticis posterioribus derivatũ est, quód per quamlibet caussæ speciem liceat demonstrare: sed tamen διὰ τὶ καὶ διότι, clarius illic est, quám hîc καθ' ὅ. Indidem etiam sequentia sunt é 4. & 5. cap. 1. Poster. καθ' αὑτὸ per se dicitur, tum definitio, tum quod est in definitione, tum subjectum: ut superficies alba per se: tum cujus nõ est alia caussa, ut homo est homo per se: tum propria, ut risus homini. Atque hæc omnia sunt ex caussis, effectis, subjectis, adjunctis: & illud etiam notabile, quod in Analyticis est etiam notatum á nobis, proprietates inesse rebus per se: propterea que admirabile fuisse Aristotelis commentum in duobus totis Analyticis posterioribus, de demonstratione qua demonstraretur proprietas de subjecto per caussam: cúm caussa proprietatis, cur in subjecto insit, nulla sit omnino. Quamobrem tria hæc capita rursus de caussis ταυτολογεῖ.

IN CAP. XIX. XX. XXI.

SEd tamen logica hæc Metaphyſica, mirabili confuſione τὰ περὶ τοῦ πολλαχῶς, accumulavit. E categoria qualitatis Organicæ derivata ſunt antea pleraq;: nunc etiam quædam alia derivantur, diſpoſitio, habitus, paſſio: ſed repetita verbis tantúm: ſignificata enim horum generum aliter in Organo definiuntur: ut appareat, alios Zenones, vel Eubulides & hîc & illic Ariſtoteli propoſitos fuiſ- «
ſe. Primó igitur diſpoſitio, dicitur ordo rerum differen- «
tium, & quidem tripliciter; loco, ut acies in prælio: poten- «
tia, ut facultates in anima: forma, ut in partibus ſtatuæ. «
Sequitur habitus, dupliciter dictus; primó, actio habentis, «
ut inter togam & togatum: ſecundó, diſpoſitio quædam «
ad bonum & malum. Conſimilis eſt philoſophia de paſ- «
ſione, quód ſit qualitas, qua res alteratur: item ipſa altera- «
tio. quod utrumque falſum eſt: nec calor & frigus, paſſio eſt: nec paſſio alteratio potiús quám quilibet motus. Motus enim in movente, eſt actio: in moto, eſt paſſio, ut 3. cap. 5. Phyſ. Ariſtoteles nos docuit. Quapropter Sophiſticam in hoc primo philoſopho mirabilem agnoſcimus, valdeq; propoſitæ philoſophiæ diſſimilem, quæ præſtantiſſima diviniſſimaque primo libro proponebatur,

IN CAP. XXII.

VEruntamen has tam nugatorias nugas prætereamus. Contrariorum genera quatuor decimo capite propoſita ſunt, & una ſpecies in adverſis expoſita: relata etiam tractata ſunt: ſequitur tertia ſpecies in privatione & habitu. Privationis ſex modos Metaphyſicus enumerat: Privatum, eſt quod caret vel quolibet, vel eo quod «
habere natum eſt, aut per ſe: ut homo viſu: aut per genus, «
ut talpa viſu: vel quando habere natũ eſt, vel vi ſpoliatum «
eſt, vel quod exprimitur per In, ut inæquale: vel quod quo- «
libet caret. O Metaphyſicum Lexicon in ſignificatis enu- «
merandis agreſte & ruſticũ! Primus & ſextus modus hîc idem plané eſt, comprehenditq; quartum & quintũ: ſecundus autem & tertius etiam conveniunt, & tamen cúm de

oppositis dictum est capite decimo, cur ista divina theologia prætetita est? Illic enim locus aptior speciei post expositum genus contrariorum, & speciem adversorum fuisset.

IN CAP. XXIII.

Habitus consimilis sapientiæ sequitur, in quinq; modis. Habere, est ut ducere suo motu, sicut tyrānus subditos: ut materia formam, ut continens contentum, ut totum partes, ut quod sustinet, velut Atlas cælum. Ecquid veró tam miserabili Metaphysica fiet? Omnes enim hi modi, excepto quarto, sunt subjecti ad adjunctum: & tamen inconstanter ex ultimo categoriarum capite traducti: illic enim dissimiles sunt modi habēdi habitum, quantitatem, vestem in parte, partem in vase, uxorem, virum. Et tamen hæc nona categoria fuit in Organo, præterea septimo capite in divisione entis eadem fuit. Addit uno verbo Aristoteles, † Esse, tot modis dici, quot dicitur habere: neque quidquam ampliús de categoria situs, decem categoriarum ultima, á Metaphysico dicitur. Sic igitur é categoriis decem, disputatæ sunt, essentia, quantitas, qualitas, relatio, passio, habitus, situs: silentio autem præteritæ sunt, actio, ubi, quando. O categorias metaphysicas varié & incōstanter discerptas! Hoccine igitur primi philosophi patrimonium tam locuples, tamque opulentum fuit, unde logicus commodato sumeret?

† Situm esse

IN CAP. XXIIII.

Agedum: reliqua prosequere, caussarum tautologia hîc etiam quædam est. Ex quo, dicitur modis quinque. é materia, efficiente,, toto composito materiæ & formæ, é parte, ex eo quod post aliud. Verúm, inquam, illud (ex quo) proprié ad materiam attinet, ut á quo, ad efficientem: per quod, ad formam: & quintus ille modus est primo Physico, quód contraria fiant é contrariis: Omninoq; hoc caput decimo octavo capiti connexum esse debuit: ut ex interrogationibus caussarum nugæ, nugis similes similibus aggregatæ, manifestiores essent. Sed malé sit tautologiæ, sophismati tam sophistico, undecim libri unius capitibus, genera caussarum repetenti: quænam Metaphysica deinde est? quænam τὰ ποσαχῶς;

IN CAP.

IN CAP. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII.

QUatuor capita proxima ſunt é Logica totius & partium, varié in Organo propoſita. Dic igitur, Metaphyſice, Logicam iſtam quomodo repetis? Pars (ais) dicitur quinque modis; tum dividens, tum metiens, tum ſubjecta generi, tum componens, tum in definitione. At, ô beate partium partitor, primus & quartus modus conveniunt; quia pars dividens, eſt etiam componens: & ſextus, ſpecialis eſt ad utrumque. Pars metiens, eſt arithmetica, non metaphyſica. Pars generis, eſt ſpecies. Itaq; pars duobus tantúm modis veré dicitur, membrum & ſpecies: tres præterea inanes modos per hanc divinam theologiam reperiſti. Sequitur de toto, theologia conſimilis: totum dicitur primó cui pars nulla deeſt: ſecundó, continens, vel univerſaliter, vel integré: tertió, quod habet primum, medium, ultimum. At enim theologe divine, ſecundus modus complectitur primum & tertium, totumque duobus tantúm modis dicitur, integrum & univerſale. Sed grammatica in multis ſignificationibus enumerandis adhuc etymologia fuit: ſyntaxis etiam quædam grammatica de cōvenientia duorum adjectivorum τοῦ παντὸς, καὶ τοῦ ὅλου, omnis & totius, á theologo noſtro aggregatur. Omne dicitur (ait Metaphyſicus) de non habentibus ſitus differentiam: ut omnis numerus, omnis aqua, omnis aër. totum dicitur de habentibus ſitus differentiam, ut tota facies, tota manus, totum animalis corpus. At de ſimilaribus, quæ formam recipiunt, & figuram, & omne & totum dicitur: ut omnis & tota cera: omnis & tota veſtis: totus autem numerus, & tota aqua non dicitur, niſi metaphora. *Omnia*, dicitur in partibus ſejunctis, ut omnes unitates: *Omne*, in conjunctis, ut omnis numerus. Hæc metaphyſica grammaticam de ſyntaxi duorum nominum valde ſuſpectam habet; & de qua Ariſtarchū libentiús, quám philoſophum quemvis audierim: præſertim cúm bella hæc Ariſtotelis grammatica, paſſim & vulgó Græcis Latinisq; & poëtis & oratoribus deſpiciatur. Quare grammatica Ariſtotelis de hac ſyntaxi nihilo melior, quám etymologia in ſingulis ſignificatis: *totum* tamen proprié de conjunctis, *omne* de

ſeparatis dicitur. Sed pergamus: Occaſione *totius*, Ariſto-
„ teles interpretatur κολοϐὸν, mutilum, quod eſt dividuum,
„ diſſimilare, ſitu differens, retinens priſtinam eſſentiã, pri-
„ vatum parte extrema, non præcipua, quæve renaſci poſſit:
„ quomodo dicatur homo mutilus, qui vel pede, vel naſo,
vel auribus, vel manibus ſit mancus. Heus diviniſſime phi-
loſophe, hic tuum πολλαχῶς λέγεσθαι, oblitus es: nihil e-
nim dicitur hîc multis modis: unica eſt ſignificatio. Atque
hoc verbum alibi in totis Logicis nuſquam tractatũ com-
memini. Sed reliqua audiamus: de genere, grammatica
„ quadruplex eſt: Genus, eſt vel generatio continua ejuſdem
„ ſpeciei, ut dum genus erit hominum: vel primus genitor
„ familiæ, ut á Pelope Pelopidæ: vel ſubjectum differentia-
rum, vel primum in definitione. At veró primus & ſecũdus
modus, quid habent, niſi poëticum? Nec enim generatio,
nec genitor, genus niſi poëticé dici poſſit: hominum veró
Pelopidarumque genus, pro ipſa multitudine hominum
& Pelopidarum, tam proprié dicitur, & logicé, quám ge-
nus animalium. Genus autem definire, quod primum ſit
in definitione, tam ineptum eſt, quám definire differen-
tiam, quæ ſecunda ſit in definitione. Addidit huc Ariſto-
„ teles differentia genere, quæ materia ita differrent, ut neq;
„ mutuó, neque ipſa in eandem materiam permutari poſ-
„ ſint: vel quę ſint in diverſis generibus. Quid ergo differen-
tia illa materiæ ad generis differentiam? cúm una ſit Ari-
ſtoteli prima rerum materia? Quamobrem metaphyſi-
cam in quatuor capitibus valde ſophiſticã cernimus. Ca-
tegoria iſta de parte, toto, genere, ſpecie, eſt noſtris logi-
cis ampliſſima & utilitatis ampliſſimæ: ſed Sophiſtica tot
ſophiſticarum ſignificationum ſeparata eſt.

IN CAP. XXIX. & XXX.

AGedum: erratum eſt adhuc per varios fluctus, quan-
donam tam ſophiſticũ maris littus atingemus? Bo-
„ no, inquam, animo eſto, terra in conſpectu eſt. Fal-
„ ſum de re, de oratione, de homine dicitur, ait noſter theo-
„ logus. Falſa res dicitur, quæ non entis, aut viſu fallit, ut pi-
„ ctura: oratio falſa, eſt non entis, eaque vel una, quæ eſſen-
tiam: vel multiplex, quæ accidens indicat. de oratione una

& multiplici commentum est ex libro de Interpretatione repetitum. Perge: falsa oratio, nullius est proprié. Itaq; « falsó (ait Aristoteles) affirmabat Antisthenes, ex eo nôn li- « cere cõtradicere: ac propemodum etiam ne mentiri qui- « dem: quia utrumque licet, sed impropria oratione. O delirum Antisthenem, inquam, nec multó sapientiorem Aristotelem! Etenim oratio propria vel impropria grammatico Aristarchi judicio judicetur: si verbis propriis; & bene significantibus construatur: Antisthenis vel Aristotelis Sophistica, nihil ad hoc judicium attinet. Falsus homo « postremũ dicitur, qui fallaciis & mendaciis per se delecta- « tur, aliquãdo qui fallit. Mendax, inquam, illic usitatiús La- « tinis dicitur. Superest accidens, genus quippe novem categoriarum. Sed genus hoc Aristoteles hîc oblitus est: accidens tantúm dupliciter meditatur: primó, quod raró ac- « cidit: ut si quis plantæ gratiâ fossam effodiẽs, reperiat the- « saurũ: hæc in logicis, & secundo Physico caussa fuit per accidens fortuita: Secundó, quod præter essentiã, per se inest « cuique: ut triangulo habere tres angulos duobus æqua- « les. At hoc accidens, novem categorias cõprehendere non possit. & tamen de accidente ipso fuerat ante species accidentis in categoriis agendum. Quamobrem adeste animis, philosophi philosophiæ primæ studiosi, & jam mecum τὰ περὶ τοῦ πολλαχῶς triginta capita subducite: Capita consentaneorum argumentorum reperientur duo, de uno & eodem: de singulis autem generibus consentaneorum, alia aliorum separatorum erunt: sed mentis horror, vel potiús stupor fuerit, meminisse, á summo philosopho, hoc uno in libro undecim capita consumta esse in tautologia quatuor caussarum. Equidem sic opinor de Aristotele; si quando tam horribile sophisma relegendo percepisset, Metaphysicam totam Vulcano alicui, aut Neptuno consecraturum fuisse. Atq; hæc de caussis tautologia longé fœdissima fuit. de effectis admonitio uno verbo fuit brevissima: de subjectis, separatim nullum caput est: est tamen frequens mẽtio toto libro de adjunctis, nomine accidentis; præcipuum caput est unum: & eodẽ referri potest de passione: de oppositis, tria capita sunt: de comparatis separatum nullum, sed membra diversis capitibus discerpta

reperiuntur: de toto, parte, genere, ſpecie, quatuor integra capita: tria argumentorum genera prætérita, ἐν τοῖς περὶ τοῦ ποσαχῶς. de judicio, paucula fuerunt; caput unum ad enuntiati, unum ad methodi doctrinam referri poſſit. Cętera ſex capita, de ente, quantitate, qualitate, diſpoſitione, habitu, habendo, ut propoſita ſunt, generale & univerſale, communeque entis, id eſt logicum aut metaphyſicum nihil habent. Adſit igitur Alexander, & neget adverſus veteres Logicos, Logicam in Metaphyſicis inepté & ſophiſticé iterari. Quin Ariſtotelem ipſum ſuis legibus appellemus: Lex καθ' αὑτὸ, in arte ſophiſticum indicat eſſe, niſi eſſentiale fuerit: Logica igitur in theologiam ſophiſticé traducitur. Lex καθόλου πρῶτον, generale ſpecialiter & ſæpius iteratum, ſophiſticum eſſe indicat. Ecquid hîc, de cauſſis præſertim, Ariſtoteles reſpondeat? Ariſtoteles earum legum ſuaſor & promulgator, author: Ariſtoteles in minore alpha, ἀκριβολογίας, vel in hiſce Metaphyſicis, exactor, ecquid, inquam, de tam miſerandis ſophiſmatis reſpondeat? Imó veró, quid melancholia potiús, quám philoſophia imbuti neſcio qui pertinaces & obſtinati reſpōdebunt? Concludam igitur, quod quatuor anté libris cōcluſi, Logicam in Metaphyſicis tractari, ut veteres ante Alexandrum Logici conquerebantur: & inutiliter tractari, ut Plutarchus admonuit: admoneboque liberales & ingenuos animos, quicunque ad iſta cognoſcenda acceſſerint, vigiliis noſtris unam gratiam habeant, per quas magno fatuæ opinionis errore liberati fuerint.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER VI.

In sextum Metaphysicum.

In cap. I.

ACTENUS longè latéque vagatus Aristoteles, definivit in prooemio duorum primorum librorum Metaphysicam, sciētiam caussarum: tum multis & variis quæstionibus tertio veluti distribuit: quarto definivit ampliús scientiam entis, quatenus est ens, & eorum quæ enti per se accidunt, & principes quæstiones explicavit: sed libro quinto & ens & communia entis accidentia latiús & uberiús exposuit Repetit igitur initio sexti libri definitionem constitutam quarti initio, Sophiam esse scientiam contemplativam entis, quatenus est ens: cúm cæteræ artes aliquam tantúm entis speciem considerent. Sitne autem talis, (ut Alexander ait) postea apparebit. At, inquam, ex argumentis omnium rerum communibus quinto in libro comprehensis, id jam apparuit: & sicubi Alexander servus non fuisset, suspicarer isto loco melius aliquid de ipso ac liberius: sed libero hominem ista suspicione. Veruntamen Metaphysica, contemplativa scientia est: neque tamen sola: Physica enim, contemplativa est: quia res naturalis habet in se principium motus & quietis: secus in factis atque in actis, quorum principium est in faciente & agente. Hoc argumento probat Aristoteles Physicam esse contemplativam, sed levissimé. Est autem differentia artium contemplativarum & activarum vel effectivarum perinde levicula & inanis: Omnis enim ars præ-

ceptis constat, quorum est contemplatio & scientia: sed præterea est πρᾶξις & usus: ut etiam in theologia, non hac sophistica, sed verissima, quin Aristoteli partitionem hanc deridenti, contemplatio ipsa, Dei maxima videtur actio.
» Sed tamen Physica, est contemplativa inseparabilium &
» mobilium: Mathematica item est contemplativa: utrúm
» veró separabilium & immobilium, obscurum nunc est A-
» ristoteli, & postea pernegabit: Mathematica tamen est
» quædam contemplativa velut separabilium & immobilium. Equidem hâc Aristotelis de mathematum aphæresi addubitationem libenter adnoto, ut primo & tertio Metaphysico adnotavi, adversus illud axioma physicę magnitudinis perpetuó dividuæ, contra quod tertio & sexto Physico disseruimus: sed id ampliús agetur postea decimo ter-
» tio Metaphysico. Perge igitur: duæ sunt artes contempla-
» tivæ, Physica mobilium & inseparabilium: Mathematica
» velut immobilium & separabilium. At Metaphysica (ait
» Metaphysicus) est æternorum immobilium & separato-
» rum, denique divinorum: si quid enim est divinum, illic
» esse par est. Itaque Metaphysica, quæ libro primo sophia, quæ quarto philosophia, & deinceps prima philosophia dicta est, θεολογικὴ nunc appellatur: repetitisque é primo li-
» bro titulis exornatur, quód sit maximé & honorabilis, &
» optabilis, & universalis artium omnium. Enimvero de vera solidaque Logica laudes tam illustres perlibenter audio. sed sophisma jam refutatum á nobis libro primo huc revocari sentio; ut á Logica prima omnium philosophiarum philosophia, delabamur iterum verbi ambiguitate ad theologiam, ordine percipiendarum artium artem ultimam & specialissimam. Doctrina materiæ, formæ, & reliquorum dialecticæ artis dogmatum, maximé quidem est universalis & communis ad omnia entia cognoscendum & explicandum: at theologia de Deo, longé alio sensu honorabilis, optabilis, universalis appellatur. Sed Aristotelis hoc etiam in loco argumentum caussam nostram mirabiliter agit & confirmat. Etenim Dialectica est omnis entis, imó non entis: Theologia (ait hîc Aristoteles) est entis æterni, immobilis, separati, divini; de quo in Dialectica vel Aristotelis Organo comprehensa, nullum

prorsus

prorsus documẽtum est. Theologia igitur, subjecto & facultate non est par & eadem Dialecticæ: falsumq; est, theologum & dialecticum subjecto & facultate convenire, disconvenire tantúm subjecti & facultatis modo. Fallitur igitur hîc Aristoteles ambiguitate verbi, sectatoresq; suos in fallaciam & fraudem sophisticã inducit: ut verbi unius errore ex una arte Logica Metaphysicã velut artem aliam confingi posse arbitrentur. Quamobrem Aristotelis captioni, ut antea, sic isto denique loco obsistamus. Metaphysica, est maximé universalis, ait. Concedo, inquã, quatenus abs te permiscentur in Metaphysicis Dialecticę documẽta, omnium rerum communia, & ad omnes speciales artes explicandas attinentia: quatenus autem fingitur contemplatrix esse rerum divinarum, est omnium artium maximé singularis, maximéq; specialis, cujusq; theorematis liberales & ingenuæ artes nihil utuntur: & tamen præcipitia illa primi Metaphysici huc redeũt: Metaphysica delabitur á Dialectica summa ad infimã theologiam: in qua tamen non permanet. Quamobrem logicæ artis in theologiam metamorphosis tam iners & ignava tollatur, logicaque logicis ex Aristotelea lege restituantur.

IN CAP. II.

Metaphysica, est sciẽtia entis: utrúm veró omnis? Ens, (ait hîc Aristoteles) est quadruplex: primó per accidens, secundó verum: tertió secundúm categorias: quartó actu vel potẽtia. Enimvero nullum in terris tam solertem figulum esse arbitror, qui ex eodem luto tam varias figuras efficere possit, quám Aristoteles ex uno ente varias partitiones & in logicis, & in physicis, & in metaphysicis adhuc informavit: Sed tamen esto, in privilegiis Aristoteleæ philosophiæ, philosophum philosophiæ suæ legibus subjectum non esse. Pergamus: Duo prima entis genera Metaphysico detrahuntur, quia ens per accidens sit fortuitum, neq; scientiæ subjectum: estque accidens tale, tanquam non ens, quod Plato Sophisticæ meritó attribuit.

IN CAP. III.

Atque ut necessariorum necessariæ, sic fortuitorum fortuitæ sunt caussæ: Metaphysicus, est artifex entis,

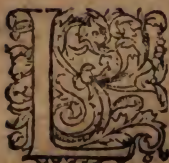
» ſed non entis per accidens. Huc veró inſeritur, principia
» abſque ortu interituq; oriri & interire: quia(ut poſtea di-
» cetur) materia vacant. Et iſtud eſt nimirum quod citavi-
» mus in Phyſicis, quodque poſtea magis repetitur, neque
materiam, neq; formam generari corrumpive, ſed τό σύν-
ολον, ſimul totum ex utraq;. Sed de formis id præcipuè diſ-
ſeretur: unde percipies, formas divinitus á ſummo Deo ex
» nihilo creari. Sed theſin perſequere: Metaphyſicus non eſt
» artifex entis per accidens: nec item entis veri, quia verum
» falſumq;, ſunt in cōpoſitione & diviſione, id eſt in affirma-
» tione & negatione, & inde cōpoſita contradictione, quæ
» mentis ſunt affectiones, non rei. At heus ſophe, heus phi-
loſophe, heus theologe, quid hîc argumentaris? Non eſt
Metaphyſici conſiderare ens verum, quia conſideratio ve-
ritatis & falſitatis, eſt mentis affectio in cōponendis divi-
dēdiſq; entibus? hîc tibi repono ſuperioris libri doctrinam
de veritate & falſitate rei, orationis, hominis. inconſtantia
doctrinę, contemtus legum tuarum, eſt tibi inſtar cōſtan-
tiæ & æquitatis ſummæ: ſed argumētum tuū contemplor.
& eo te de infinito metaphyſicæ cōfuſionis errore admo-
neo: Cōtemplatio cauſſarū, effectorum, ſubjectorum, ad-
junctorum, oppoſitorum, cōparatorum, & reliquorū totis
ſuperioribus libris abs te confuſorum, eſt mentis affectio,
applicaturque non ſolum enti, ſed etiam non enti: ſic con-
templatio enuntiati, ſyllogiſmi, methodi, mentis tota eſt,
non eſt entis Metaphyſico tuo propoſiti. Ergo(ais) cōtem-
platio veri falſique in affirmatione, negatione, contradi-
ctione, eſt mentis, non eſt entis. O theologum ſingula-
rem & divinum! O teſtimonium nobis optabile & jucun-
dum! diſputo jam toties, dialecticam & theologiam Ari-
ſtotelis in Metaphyſica temere permiſceri, quia dialecti-
ca tota ſit mentis & rationis, metaphyſica hæc theologia,
ſit ſeparati unius entis, nempe divini: Hîc Ariſtoteles labo-
rantibus nobis veluti é machina aliqua divinitus adeſt, i-
demque clariſſima voce teſtatur & profitetur; theologiam
non eſſe de vero & falſo, cúm verum falſumq; ſint mentis,
non entis. At, inquam, Dialectica de enuntiatis tota, eſt il-
lius veri & falſi. Heus igitur Metaphyſice divine, qualiſnā
in te complexio hinc efficietur? Metaphyſica (ais) non
eſt

est mentis: At Dialectica, inquam, est mentis, ut locupletissimis ex teipso testimoniis alibi demonstratum est: Dialecticæ igitur & Metaphysicæ non est subjectum unum, non est facultas una: neque modo facultatis duntaxat, sed facultate tota differunt. Quamobrem Metaphysice, sive theologe, ex ore tuo, é testimonio tuo, ex argumento tuo infinitam quatuordecim librorum κακοτεχνίαν judicato: nec unam dialectici & metaphysici facultatem artemque esse, modum tantúm esse diversum prædicato: tandemq; aliquãdo miseros interpretes & sectatores tuos tam fraudulenti sophismatis errore liberato. Agedũ, reliqua exequamur. De quatuor generibus entis logicus Metaphysicus duo non considerabit, ens per accidens, ens verũ. Imó veró si Logicus legitimus fuerit, utrumque considerabit, & artes communes utriusque habere se prædicabit. Sed tamen Metaphysicus noster, quod ens tandem contemplabitur? Entis (ait Aristoteles) reliquum genus contemplabitur, nempe secundúm categorias: item secundúm actum & potentiam. Atque hæc sexti Metaphysici philosophia est, brevis admodum & succincta: attamen duobus argumentis ad totum metaphysicum chaos illustrandum aptissima & opportunissima.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER VII.

In ſeptimum Metaphyſicum.

IN CAP. I.

IBRI tres proximi, duo genera entis reliqua perſequuntur, ſeptimus & octavus de ente per categorias, nonus de entis potentia & actu diſputabunt: Duo autem primi de ente per categorias, ejuſque occaſione, de definitione pręcipué diſquirent: ſed Sophiſtica Sophiſmatum antecedētium Sophiſticam longiſſimé ſuperante. 2.c.7.Top.dictum eſt, τὴν ἀκρίβειαν, accurationem definiendi, ad hanc divinam theologiam pertinere: & pleraq; logico Organo variis in tota Ariſtotelis philoſophia locis ad hæc recondita ſacræ theologiæ myſteria remiſſa ſunt: tanquam hîc prophetia quædam & divinatio occulta eſſet, ad omnium rerum obſcurarũ difficultates explicandum. Agedum, puris animis ſanctiſq; mẽtibus ſub iſta ſanctitatis adyta ſubeamus. Quid igitur agitur præcipué ſeptimo libro? quid præcipué octavo? Argumentũ, inquam, utriuſq; confuſum illud eſt, quid ens præcipué ſit, & cujus præcipué definitio. Capita ſingula ſuã nobis theologiã declarabunt. Quid agitur primo capite? dictum eſt in fine libri ſuperioris, theologiæ eſſe ens per categorias cõſiderare: quæritur igitur de multis entibus, quæ ἐν τοῖς περὶ τοῦ πολλαχῶς (ſic enim loquitur hîc Ariſtoteles) enumerata
„ ſunt, quodnam ſit primũ: Reſpondet Ariſtoteles, eſſe τὸ τί
„ ἐστι, ipſum quid eſt, id eſt eſſentiam: Cætera autẽ entia tan-
„ tùm dici, quia ſunt in eſſentia: quæ tautologia eſt é 2.c.4.
Meta-

Metaphys.essentiamq; adjunctis accidētibus esse priorem « καὶ λόγῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ γνώσει, καὶ φύσει, & ratione,& tēpo- « re,& notione,& natura:Ratione,quia ad definitionem es- « sentia adhibetur. thesis hîc vera est, sed argumentū est fal- ' sum: In definitione enim numeri,lineæ,& cæterorum,nō adhibetur essentia hæc distincta ab accidētibus: Tempore autem utrúm essentia prior accidentibus fuerit, Alexādro credendum relinquo: Notione prior esse dicitur,quia « omnis scientia ex essentia nascitur. hîc item theseos veræ « falsum est argumentum: Neq; enim mathematum scientia,quæ verissima est,ex illa essentia accidentibus subjecta oritur: Naturá veró cur prior esset essentia,nulla ratio ab Aristotele redditur, nec Alexāder videtur φύσει legisse. postremum est Aristotelis de principatu essentiæ supra reli- « qua entia argumentum,é testimoniis veterū philosopho- « rum,qui de ente quærentes,huc feré inciderunt. At de te- « stimoniis jam antea diximus,qua fide ab Aristotele,quaq; religione producantur. Atque hæc primi capitis mysteria sunt, quód essentia sit ens primum: sed mysteria, quæ Logicæ,quæque etiam Metaphysicæ omnium entium communia esse non possint: Considerare enim hoc genus entis,non est considerare ens, quatenus est ens.

IN CAP. II. & III.

DUo autem capita proxima, mirabiles essentiæ partitiones habent. Essentia videtur primó corpus, se- « cundó mathemata,tertió ideæ,quartó unum,quin- « tó numerus,magnitudo,anima.Hæc secundi capitis theo- « logia est dubia tantúm. Deinde tertio capite,essentia qua- « drifariam dicitur: primó est τὸ τί ἦν εἶναι, quod quid erat « esse: secundó universale: tertió genus: quartó subjectum. « Deinde subjectum tripliciter, materia, forma, composi- « tum ex utraque. Enimvero leges Aristotelis legislatorem « vestrum coërcete. Cap.8.Metaphysic.5.essentiæ quinque modi numerati sunt,corpus,essentia,pars definitionis,definitio,materia & forma:ταυτολογεῖν istud quādiu philosophū hunc oblectabit? Et tamen hi essentiæ modi quatuor, toti sunt dialectici, omnis entis communes, imó non entis; ad ens propositum,priús cæteris entibus, proprié non

attinent: & primus ſecundum tertiumq; continet,ſecundus etiam tertium.Ecquid veró aliud eſt,Logicæ leges deſpicere,niſi hoc eſt? Eſt etiam huc repetitum é Phyſico pri-
» mo & ſecundo, quód forma magis eſſentia videatur,quia
» formet hoc aliquid:imó quód materia,quia formis extin-
» ctis permaneat. Idem enim primo ſecundoque Phyſico fuit,ſed nomine naturæ: quód forma magis eſſet naturâ, quám materia. At veró indigna hæc erant,non dico quæ refellerentur, ſed quæ legerentur.

IN CAP. IIII. V. VI.

» AGedum, eſſentiæ ſignificata ſunt illa quatuor. pri-
» mum eſt,τὸ τί ἦν εἶναι. Id theologus ſibi differēdum
» proponit, intereaque viam ſibi progreſſioniſq; for-
» mulam præſcribit, á notioribus nobis ad ea quæ ſunt na-
» turâ notiora:ἡ γὰρ μάθησις ὕτω γίνεται πᾶσι, diſciplina e-
» nim ſic fit omnibus per ea quæ minús naturâ nota ſunt,ad
» ea quæ magis naturâ ſunt nota. & hoc opus eſt, ut quem-
» admodum in actis & effectis,ex iis quæ cui bona ſunt, o-
» mnino bona decernuntur:ſic ex iiſdem notioribus,naturâ
» nota,ipſi ignoranti nota fiunt:Singulis veró nota & prima
» perſæpe modicé nota ſunt,modicumque habent entis:ſed
» tamen ex iis quæ leviter nota ſunt, modó ignorātibus no-
» ta,tentandum eſt omnino nota cognoſcere.Hic Ariſtotelis locus videatur imperitis methodum doctrinæ univerſæ á ſingularibus ad univerſalia & generalia præcipere. At id Ariſtoteles nequaquam modó ſibi propoſuit: Sed cúm de eſſentiis, tum materiæ conjunctis, tum ſeparatis diſſerere ſtatuiſſet,id eſt de phyſicis & divinis, á caducis illis ad
» æterna ſibi progrediendum ſtatuit. Fortaſſe erit manife-
» ſtum etiam de illa eſſentia, quæ eſt ſeparata á ſenſibilibus eſſentiis, ut Ariſtoteles ipſe nominatim dicet ad finem decimi octavi capitis in hoc libro.Nihil hîc igitur Ariſtoteles de totius artis univerſa methodo & collocatione cogitavit: & tamen exemplo meliore utitur quám præcepto. Nam qui á Phyſica procedit ad theologiam,procedit á naturâ clarioribus & magis communibus ad obſcuriora & remotiora. Sed hæc in capite de methodo cum pleriſque aliis accuratiús á nobis diſputata ſunt: Redeamus igitur:

τὸ τὶ

τὸ τί ἦν εἶναι (ait Aristoteles) est quo quidque dicitur, id est ipsa rei natura: estque essentiæ primò & per se, deinde accidentium, denique eorum, quorum definitio haberi potest: tum repetitur idem τὸ τί ἦν εἶναι, esse essentiæ vel maximé vel primò atque simpliciter. At inquam, Metaphysice λογικώτατε, quid rem tam absurdam tamque falsam toties repetis? essentia ista, quam quantitate, qualitate, & reliquis entibus priorem meditaris, est entium divinorum, & præcipué physicorum: At quoties per totam philosophiam testificatus es, mathematum scientiam, quæ quantitatis sit, in numero & magnitudine accuratissimam esse? Falsum, inquam, falsum, & á teipso locis infinitis improbatum sophisma est, quod modó pro sacra & cælesti theologia venditas. Sexti capitis philosophia admirabilis est, τὸ τί ἦν εἶναι cujusque & ipsum quodque, idem esse: Subjectum autem non esse idem accidenti. At bone Deus, quid Sophistica tam prolixi capitis opus erat ad hoc intelligendum? An quisquam homo, qui modó homo esset, hac de re dubitavit? Quamobrem Logici, quibus ab Aristotele plenior definiendi, uberiorque doctrina in metaphysicis promissa est, considerate divinam hanc de definiendo Logicam, & vos turpiter fœdéque delusos & irrisos agnoscite. Ens præcipué est essentia, & definitio præcipué est essentiæ.

In cap. VII. VIII. IX.

Veruntamen (inquies) quomodo tantus liber & tam prolixus in his nihili nugis consumi potest? Ad producẽdum, inquam, tanti sermonis Sophisticam, tria deinde capita prolixa de physico motu interseruntur. Naturâ gignitur homogeneum ab homogeneo. Esto, quis negat? effectus (ais) artis & casus, dicitur ποίησις naturæ, γένεσις. Commẽta, inquam, sophistica hæc sunt, vel in hoc etiam capite abs te refutata: τῶν δὲ γενέσεων, καὶ κινήσεων, ἡ μὲν νόησις καλεῖται, ἡ δὲ ποίησις generationũ & motuum, alius est intellectus, alius est effectus: Hîc enim genesis tam generale nomen efficitur, quàm motus, & mentis motus appellatur: quem locum etiam citavimus in physicis adversus physicam illam de motu matæotechniam.

» Repetitur huc etiam dictum 3. cap. 6. Metaphys. neq; ma-
» teriam, neque formam gigni, sed τὸ σύνολον, simul totum:
» ita etiam nunc neq; materiam, neque formam gigni, sed
» utriusq; τὴν σύνοδον, concursum. Et hîc iterum adnoto, nō
dici nominatim quidem ab Aristotele, sed re confirmari,
» formas rerū ex nihilo fieri. Nono autem capite, illud etiā
» est é septimo repetitum, ἐξ ὁμωνύμων, id est ἐξ ὁμοειδῶν unū-
» quodq; gigni: utque artifex, operis speciem, sic semen sua
» potentia formam exprimat: ut materia, qualis est in se-
» mine, jam formæ suæ author esse videatur: quod iterum postea 5. cap. 8. Metaphys. dicetur. Attamen 7. cap. 12. Metaphysici dicetur pauló constantiús, semen non esse caussam generandi hominis, sed hominem.

IN CAP. X. XI. XII.

VErumtamen á Metaphysica in physicam acroasin tribus capitibus totis Metaphysicus noster, & quidem ab essentiæ quæstione, digressus sit, domum redeat. imó veró, quia de essentia, cujus esset definitio, propositū erat totis tribus proximis capitibus, de definitione duas admirabiles quæstiones, suoq; ingenio dignissimas (ut hîc Alexander adnotavit) edisserat. Heus Metaphysici, attentos & erectos animos hîc advertite: Quæstionū ad-
» mirabilium prima est, Utrúm partes in definitione totius
» comprehendi oporteat. Enimvero (inquies) ubi est quæstionis hujus admirabilitas? Certé in eo est Aristoteli, quód totum putat prius esse partibus, quia in partium definitione adhibeatur, & sine parte esse possit, non contrá. At Metaphysice, tam mirabilium problematum architecte, hoc totum partibus ipsum constituentibus quomodo tandem prius esse tibi videatur, si caussæ componentes sint priores composito? Falsis definitionum quarundam exemplis de semicirculo, & acuto angulo huc inductus es. Nam semicirculus per diametrum & semiperipheriam comprehensum planum, definiri potuit: & angulus acutus per genus illud, quo obtusus & acutus contineretur: Et veró totum sine parte quod cogitas, totum non cogitas, sed mutilum: & partes quædam sine toto multó justiús constabunt. Sed
» magnifica distinctio hîc opponitur, de parte materiæ, quæ

non

non insit in totius definitione, tũ de parte formæ, quæ insit. Enimvero fabulosa est & sophistica partitio: Nam si legitima definitio sit, omnes caussas rei naturam constituentes complectitur. Ideoque partes & materiæ & formæ complectitur. Quare admirabilis ista quæstio, & Aristotelis ingenio dignissima (ut loquitur Alexander) est admirabilis elenchus, & Aristotelis quidem ingenio dignissimus: tametsi, si per Alexandrum liceret, Eubulidi vel Antistheni potiús cuivis, quám Aristoteli, tanti sophismatis laudem tribuerem; præsertim cúm Aristoteles ipse vel cōtrarium postea 8.cap.13.Metaphys.dicturus sit, totum esse posterius parte. Sed tamen admirabile problema continuatur toto capite undecimo, de differentia partium in materia & forma: quibus ignoratis, definitio constitui nō possit: quia definitio est universalis & formæ. Partes veró materiæ sunt in specie diversis, id est in diversis speciebus, ut Alexander interpretatur: ut circuli ænei, lignei: quo cōmento nihil insipidius & inertius fingi possit: Partes enim materiales, ut in corpore hominis, caput, venter, pedes: partes formales, ut in anima facultates vitæ, sensus, rationis. Sed tamen quæstionum admirabilium hæc altera fuerit: secunda germanissimæ admirabilitatis sequitur, Propter quid definitum sit unum. Etenim ut altera quæstionis alterius admirabilitas appareret, etiam jactatum est hoc loco, tantam quæstionem in Analyticis esse prætermitam; ut apodictica videlicet Analytica, per hanc admirabilium quæstionum sacram theologiam perficeretúr. Quamobrem metaphysici accurrite, & hunc alterum admirabilis sapientiæ fructum percipite. Problema est, propter quid definitum sit unum. Veruntamen, inquam, hæc maxima quæstio fuit 10.cap.2.Post. quód definitio immediata esset una, unitate essentię: definitio autem nominalis esset una συνδέσμῳ, conjunctione, ut Ilias: quod etiam repetitum est in his Metaphysicis 29.cap.5.lib. & pauló anté quarto capite libri hujus, & repetetur 6.cap.8. Metaphysici: & de definitione per divisionem conficienda, quæ hîc præcipiuntur, præcepta anté sunt 14.15.16. c.2. Post. Quapropter tanta hæc tamque admirabilis quæstio toties jam proposita, toties etiam soluta, quid aliud, quám nostri

Metaphysici vel oblivionem, vel inconstantiam, vel in libris accumulandis animi morbum nescio quem admirabilem exhibent? Sed reliqua conjunge: quomodo admirabilis secunda quæstio á theologo nostro dissolvitur? certé tam obscuré, ut Alexander adnotarit, non videri dissolutam: Interpres tamen ipse é verbis Aristotelis (ut potuit) impensé & operosé dissolvit, per analogiam physicæ rei. Quemadmodum (ait) forma copulatur materiæ, & inde res physica efficitur una: sic differentia ultima, tanquam forma, superioribus differentiis & generi, tanquam materiæ, conjungitur in definitione: unde definitum unum efficitur. Sic enim Alexander ex Aristotelis verbis studiosé docet, genus cum generalibus differentiis respõdere materiæ, differentiam ultimam formæ. In quo attingitur aliquid quæstionis é tertio libro octavæ, Utrúm caussæ sint genera. Verumtamen Metaphysice divine, verumtamen Metaphysicæ interpres eximie, quid vobis in ista analogia generis & differentiæ cum materia & forma voluistis? & quam dissimilitudinẽ pro similitudine induxistis? Etenim definitio (ut jam dictum est) si accurata sit, omnes caussas rei naturam cõstituentes duobus symbolis generis & differentiæ seu formæ complectitur: genus generales, differentia propria proprias caussas interpretatur: Itaque cúm definitur homo, Aristotelis & Alexandri definitione, Animal rationale mortale, capax disciplinæ: necesse est hac definitione comprehendi non solúm materiam corporis humani, sed etiam formam, qua corpus humanum ita figuratum formatumque est, ut ex utraque compositum, sit particeps & vitæ & sensus, quæ sunt animalis: item mortalitatis ac capacitatis artium ac disciplinarum, quæ sunt in reliquis differentiis: Itaque in genere, & differentiis generalibus comprehenditur materia formaque generalis: in differentia propria comprehenditur materia formaq; specialis & propria. Quapropter & philosophi & interpretes philosophi, fallacem analogiam hic commenti sunt. Quapropter etiam Porphyrius hunc & philosophum & philosophi interpretem secutus, captiosam & sophisticam analogiam eandem postea in Isagoge docuit. O Metaphysicam in quæstionibus admirabilibus divinam! Hæccine

cine recondita theologia erat, cujus possessio vel divina, vel Dei propria videretur? O Alexandros & Porphyrios de coloribus judices cæcos! Hæccine sophismata tam ignava, vobis etiam cælestia divinaque φιλοσοφήματα visa sunt?

IN CAP. XIII. & XIIII.

SEd tamen hæc sophismata saltem é quæstione deducta essent: Thesis enim Aristoteli fuerat de essentia, quod præcipué esset ens. At sex totis capitibus proximis superioribus Aristoteles quęstionem suam oblitus est, ut tales nugas é Physicis etiam & Analyticis iteratas nugaretur. Quid ergo? digredi á proposito, inutiles & inertes elenchos argutari, quando tandem desinet? Sensit, inquam, philosophus noster á propositis essentiis sese longiús digressum & pervagatum: πάλιν ἐπανέλθωμεν, rursus redeamus, ait. Agedum, inquam, speremus meliús de futuris: non fuit oblivio perpetua: de essentia tibi proposita dicito, si quid habes. Decima quinta quæstio tertii libri fuerat, Utrúm caussæ essent universalia: huc igitur revo- «
catur, tandemque dissceritur duobus proximis capitibus: Audiamus igitur hanc solutionem. primó disputatur, uni- «
versale, esse similitudinem é singularibus expressam: es- «
sentiam autem non esse separatam: id est Xenocraticam «
ideam nullam esse. quod verum quidem est, sed argumentis parum validis arguitur, & quidem repetitis é 1. & 3. Metaphysico, ut tertia contra ideas ejusdem disputationis tautologia mirum sit philosophũ nostrum nihil moveri. Quatuor hîc argumenta sunt: primó, quia tale uni- «
versale separatum, neque omnium esset, neque unius: se- «
cundó, quia diceretur de subjecto: tertió, quia in Socrate «
alveare quoddam esset essentiarum; ut hominis, anima- «
lis, viventis, scientis, corporis: quartó, quia é multis essen- «
tiis esset essentia una, tertiusque homo rediret: cúm tamen «
Democritus neget, é duobus unum, aut ex uno duo fieri: «
ut ex duabus atomis unam, aut ex una duas. At, inquam, «
disputator in solvendis quæstionibus acutissime, Platonica μέθεξις (si quis Xenocraticus tueri ista velit) his omnibus argumentis satisfaciet: & ridiculum est abuti nunc

Democriti testimonio, in atomis præsertim, quas Aristoteles sexcentis locis labefactarit. Sed ad finem capitis sin-
,, gulare est illud Aristotelis problema: Cúm essentia neque
,, ex universalibus, neque é singularibus actu essentiis con-
,, stare possit; omnis essentia erit incomposita, ideoque defi-
,, nitionis expers: cúm tamen antea dictum sit, esse definitionem essentiæ, vel solius, vel maximé: nunc autem nullius esse, conclusum sit: ideoque definitionem prorsus esse nullam. Hoc, inquam, singulare Aristotelis est problema, unde efficitur, ut nulla sit omnino definitio. O Sophisticam vanis & inanibus sophiæ & theologiæ vocabulis appellatam! Huc undique ex infinitis Aristoteleorum librorum partibus remissi sumus ad omnium difficultatum solutionem expetendum: & tamen hîc tandem perdiscimus, nullius rei definitionem esse. At postea 3. cap. 8. lib. id sophisma Antistheni objicietur. An igitur Aristoteles isto loco Antisthenes esse voluit? An divina ista definiendi theologia totam definiendi doctrinam abolebit? Certé Aristoteles laqueos istos modó non explicat, sed tantúm
,, interrogat, an modo quodam definitio futura sit, modo
,, quodam non sit: solutionem in posterum pleniorem pollicetur. Et Alexander ait, hanc quæstionem partim hoc libro, partim proximo explicatum iri: in quo fallitur ipse primúm, deinde credulos fallit: Nihil enim præcipué hac de re dicetur septimo & octavo, imó nihil reliquis Metaphysicæ libris. O verum & integrum Plutarchi judicium! nihil in Metaphysicis libris utilitatis esse doctori, neq; auditori. At id satis non est: in rebus non tantúm inutilibus, sed falsis & fallacibus ἀκριβολογίαν dialecticæ artis, & veluti perfectionem quandam Metaphysica pollicetur: at nihil præstat, nisi anilia fatuitatis inauditæ sophismata. Sed tamen Aristoteles decimo tertio capite ita disseruit,
,, universale essentiam non esse. Decimo quarto specialis
,, inde quæstio concluditur, Nullum universale est essentia:
,, Idea est universale: Non igitur essentia. Sed hîc etiam præ-
,, cipuum est, ideam á rebus separatam nullam esse: & tau-
,, tologia adversus ideas Xenocraticas quarta est, quia esset
,, eadem numero aut diversa: si eadem, esset in diversis spe-
,, ciebus idem numero: & contrariæ species essent in eo-

dem:

dem: si diversa, esset & infinitorum, & multa, & tam multiplex, quotuplicia sunt genera: & homo esset præter animal: eademque absurda etiam majora acciderent, si ideæ dicantur esse sensibilium. Sed hic thesis vera est de ideis illis exemplaribus & Xenocraticis: argumenta tamen hæc omnia τῇ μεθέξει pariter eluderentur. & tamen, heus philosophe, quamvis in nugis cumulandis attentissime & occupatissime, tamen legibus tuis dormis, neque es philosophus: discipulos & auditores tuos enecas. quorsum enim tautologiarum istarum acervus?

IN CAP. XV. XVI. XVII.

VErúm perge: thesis huc repetitur ex Analyticis, definitionem & demonstrationem nō esse singularium sensibilium, quia oriuntur & occidunt: neque iccirco idearum, quia singulares finguntur, & nominibus carent, quibus definiri possint: nec item astrorum, quia singularia & sensibilia sunt. Verumtamen totum hoc caput valde falsum est: Etenim Logica definiendi, est omnis entis & non entis: ideoque & universalis & singularis, & perpetui, & caduci: generaque sunt & differentiæ tam singulorum, quám universalium. Et tamen, heus divine Metaphysice, memoria his totis in rebus præstantissime, nonne disputasti antea, essentias singulares, solas essentias esse? universales, generales, ideales nullas esse? Nonne etiam disputasti, definitionem, essentiæ vel solius, vel maximé esse? Ubi veró est acumen tanti ingenii? ubi interpretum solertia? quomodo tam fœda antiphasis aciem hominum effugit? Definitio est tantúm, vel præcipué singularium: definitio non est singularium: An hæc etiam sophistica pro theologia nobis erit? Verúm persequere reliqua: De ideis exemplaribus & Xenocraticis assentior: Astrorum veró definitiones non esse; cúm Astrologia doctrina sit, & inter præcipuas ab Aristotele tot locis numerata; quám stupidus error erit affirmare? De commento autem demonstrationis jam sæpe dictum est. Et hic locus bellus est videlicet in hoc libro, quo problema de nulla definitione solvendū sit: ac cúm disseritur, essentiam

nullam eſſe, neque univerſalem, neque ſingularem, quia incompoſita eſſet, ideoq; nullam definitionem fore: quænam (obſecro) nodi hujus enodatio erit, ſi dicam, definitionem eſſe duntaxat univerſalium? Aut quæ potiús erit involutio, cúm univerſalem eſſentiam nullam eſſe diſſerueris, cujus tamen ſolius nunc affirmes definitionem eſſe? En igitur ἀκριβεστάτη definiendi doctrina, quó analytica & topica, quó artes omnes remittantur. An poſthac ſine pudore, ſine impudentiæ manifeſta profeſſione, quiſquam in ſcholas ſtultitiam iſtam inducere pro ſapientia audebit? En arcana adyta ſacerdoti ſacrorum ipſi, ut videmus, ignota prorſus & abſcondita. Decimo ſexto capi-
» te ſequitur, partes eſſentiæ, partes non eſſe, niſi potentiâ: quod in Phyſicis adverſus Zenonem jam uſurpatum commemini: manum in corpore partem non eſſe, niſi poten-
» tiâ. Nam quod actu poteſt apprehendendo, ſignificando,
» ſcribendo, poteſt forma totius, non ſua: Amputata veró &
» mortua manus non ampliús dicatur, niſi ὁμωνύμως, quia
» muneribus illis defungi non poſſit: Actu autem manus eſ-
» ſet, ſi ſeparata poſſet ea munera obire. Verúm, inquam, id ſubtiliter & acuté dici audio; ſed quám veré, conſiderandum fuerit: Etenim potentia iſta, quæ fingitur, actum nullum eſt unquam habitura: & ſi totum dicitur actu aliquid, certé partes actu etiam aliquid exiſtimare neceſſe eſt: Relata enim iſta ſunt. Si pater eſt actu, eſt pater filii actu: & ſi filius eſt actu, eſt etiam patris filius actu. Denique ſi relatorum alterum eſt potentiâ, & reliquum erit: ſi alterum eſt actu, & reliquum. At totum & partes, relata ſunt; neque alterum, niſi alterius reſpectu, totum parſve dicitur. Quin 8. cap. 13. Metaphyſ. dicetur ab Ariſtotele poſtea, totum parte prius eſſe ſecundúm rationem & eſſentiam: poſterius, ſecundúm materiam atque tempus. Quare valeat ſubtilitas iſta, utque inanis & nugatoria ha-
» beatur. Sequitur, unum & ens, eſſe communia quædam
» categoremata, ut ſunt & principium, & cauſſa: ideoque eſſentias nõ eſſe, quæ ſolutio quidem videatur eſſe quæſtionis in libro tertio decimæ quartæ, ſed vana & ſophiſtica. Nam cúm dicantur genera entis, non ideó non ſunt, aut nullius ſunt eſſentiæ: imó contrá totum eſt: Si genera ſunt

com-

communia, ſunt in unaquaque ſpecie. Atque huc etiam
de ideis quædam revocantur, quód cúm fiant á ſuis autho- «
ribus eſſentiæ, recté ſeparentur, non recté autem com- «
municentur pluribus: neque recté fiant perpetuæ, ſpecie «
tantúm differentes á caducis. Atqui, inquam, iſta æterni «
& caduci hominis differentia antea fuit, & inſulſa de ideis
tautologia quinta inſtituitur. Sed Ariſtoteles hoc loco
idealia nomina proponit, ἄνθρωπος, αὐτοάνθρωπος, ἵππος, «
αὐτοΐππος, homo, ipſe homo, equus, ipſe equus. Sic enim «
verbum (αὐτὸ) addebatur (ait) ad ideam ſignificandum. «
Quapropter Ariſtotelis elenchus ille deprehēditur, quód
ideæ nominibus careant: quot enim nomina rerum ſunt,
tot etiam nomina fient idearum, præpoſito verbo, αὐτό.
Atque (ut hîc Alexander ait) cúm idearum authores roga-
rentur, ubinam ideæ eſſent, collectis multis ſingularibus,
Callia, Calippo, Phædone, ſolitos dicere, hîc univerſalis
homo eſt: In quo logicé quidem loquebantur, ſed (ait A- "
riſtoteles) iſta univerſalis per multos ſingulos uná colle- "
ctos demonſtratio, minimé authoribus idearum neceſ- "
ſaria fuit: Nec enim ſi non cernantur á nobis ideæ, iccir- "
co ſequitur nullas eſſe: non certé magis, quám de aſtris "
aſpectui noſtro occultis. Perge veró, capitis hujus clau- "
ſula eſt, Univerſale eſſentiam nullam eſſe, neque eſſen- "
tiam ex eſſentiis conſtare: quo problematis illius, defini- "
tionem omnem tollentis, ſolutio ſcilicet exornatur. Sed
capitis ultimi metaphyſicam attendamus: Sexdecim to-
ta capita de propoſitis eſſentiis nihil docuerunt, decimum
ſeptimum magnum aliquid & dignum tanta explicatio-
ne præſtabit. Eſſentiam (inquit Ariſtoteles) quid & qua- «
lenam dicere conveniat, rurſus ab alio principio ordia- «
mur: Fortaſſis enim ex illis erit manifeſtum, & de illa eſ- «
ſentia, quæ ſeparata eſt á ſenſibilibus eſſentiis. Hîc veró A- «
lexander ſui valde diſſimilis mihi viſus eſt: uno adhuc tan-
tū loco rhetor apparuit, cúm duas illas admirabiles quæ-
ſtiones, & Ariſtotelis ingenio digniſſimas admiratus eſt.
At iſto loco mihi videtur non tantúm rhetor eloquens,
ſed vates quidam numine Dei afflatus: Sic enim ad hunc
locum loquitur, Hoc in loco (ait) admirari licet, quám cō-
pendiariam viam ingenioſiſſimé divinus hic vir excogi-

taverit, ad primæ substantiæ cognitionem feliciter ac variè pulchrève investigandam: illius, inquam, omni honore dignissimi, & cunctis votis expetendi, ac omnium parentis Dei: Inquirit enim hoc in loco, quidnam illud sit, quod materiam ad formas recipiendas moveat, quod primam formam esse docet, quam substantiam quoque licet appellare. At si forma est, quod in singulis materiam movet, ipsamque in ordinem redigit: haud dubiè aliqua forma est, quæ moveat, ordinet, ac in eo statu, quo sunt, hæc nostratia constituat: quæ, quidem est Deus optimus maximus. Hactenus Alexander, quem non ut interpretem Aristoteli fidelem, sed ut vatem divino aliquo spiritu exultantem complector & suspicio: Hic enim locus nobis fuit primo Physico, de Deo formarum naturalium authore & parente. Ergo fructus septimi libri permagnus hinc nobis constiterit, quòd intelligamus, non ab Aristotele (obscuriùs enim id agit) sed tamen ab Aristotelis interprete, Deum formarũ naturalium authorem, opificem, creatorem esse. At, inquam, quid septemdecim capitibus erat opus, ut unius hujus versiculi theologiam, & præsertim tam obscuram, ab interprete Aristotelis potiùs, quàm ab Aristotele ipso audiremus? Quid tum verò? quid reliqua capitis hujus afferent? Ex Analyticis quædam sunt temere huc relata, » quòd quæstio propter quid, non sit entis: Neq; enim » quærit an est, aut quid est, sed entis de ente, cur hoc insit in » illo: estque interrogatio caussæ, modò formæ, modò effi» cientis, modò finis: temere, inquam, imò verò inconstan» ter huc repetita. Negaverat enim Metaphysicus noster 2. cap. 6. Metaphys. veri & falsi considerationem ad Metaphysicam pertinere, quia non esset entis simplicis, sed compositi: At nunc ista compositio eadem Metaphysico tribuitur. Quare si septemdecim capitum nugæ tam insulsæ, tam nugatoriæ subducantur; quis non indignabitur, tam putidam sophisticam altissimis & clarissimis sapientiæ & theologiæ titulis exornari?

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER VIII.

In octavum Metaphysicum.

IN CAP. I.

RECEPERAT Aristoteles in extremo sexto, de essentiæ duobus generibus sese dicturum, secundùm categorias & secundùm potentiam actumq;: De essentia initio libri hujus transitio quædam est, primò per epilogũ quendam quatuor capitum primi, quòd essentia sit pręcipuè res physica & sensilis: deinde mathematica tũ forma, deniq; materia: quæ tamen 6. lib. dicta erant tam ineptè, quàm modò repetuntur: Secundò, quòd universalę & genus, magis sint essentiæ, quàm singulare & species. Heus verò Metaphysice, quid repetis? contrarium enim antea disputasti, & mox repetis. Hîc verò Alexander, excusandi gratiâ, ait, hæc Aristotelem non dicere ex animi sententia. O singulare & interpretis hujus simplicitate dignissimum tectorium! hoc enim tectorio tegentur omnia mendacia, quæ quisquam usquam mentiri possit. Tertiò, quòd universale, genus, idea, res sint affines. At id primo & tertio libro dictum est potiùs, quàm septimo. Atque hîc quarto loco memineris, Platonis ideas ab Aristotele logicas fieri: Sic enim 6. & 7. cap. 1. & 6. cap. 3. Metaphysici, Aristoteles ideas contra Xenocratis commentum interpretatus est. Quartò, quòd gratiâ essentiæ de definitione tractatum sit. Atque hic est epilogus: Deinceps verò de essentiis materiatis & sensilibus agendum esse proponitur, quarum duntaxat est ortus & interitus: quod tamen

etiam dictum priùs est. Verùm de essentia sensibili dein-
» ceps agitur, cujus partes sunt materia & forma. materiam
» itaq; primam essentiam esse disseritur; eamque omnibus
» motuum generibus subjectam, ortui, interitui, accretioni,
» diminutioni, alterationi, lationi. Enimvero Metaphysicus
hic noster valde obliviosus est. Quoties enim obliviscitur,
Metaphysicam sibi definitam esse entis, quatenus est ens?
At quænam physica de sensilibus seges, & quanta totis hisce campis seritur? ac ne nos nescii essemus, alienam rem
hîc agi, Aristoteles ipse nominatim Physicam hîc appellat, in eaque sibi his de rebus disputatum prædicat. Quid
vis igitur fiat homini toties extra propositos sibi cancellos
egredienti? quid eadem toties iteranti?

IN CAP. II.

» PHysica Democriti deinceps reprehenditur, qui com-
» prehendebat rerum physicarum materiam corpore,
» formam differentia fluxus, conversionis, contactus,
» id est figuræ, situs, ordinis. At (inquit Aristoteles) differen-
» tiæ formam facientes, multó plures sunt; ut compositio,
» vinculum, glutinum, clavus, situs, tempus, locus, affectus
» sensibilis, excessus, defectus. Sed enim Logica hæc Aristotelis ex iis tam multis differentiis ad essentialem formam constituendum tam inepta est, quám Democriti
forma é differẽtiis figuræ, situs, ordinis: & eadem Democritica tamen fuere tum primo Physico, tum primo etiam
Metaphysico: ut Aristotelis gravissimus ille tautologiarũ
infinitarum morbus perpetuus appareat. Perge veró,
» quid deinde sequitur? Aliud est materia (ait Metaphysi-
» cus) aliud forma: & hanc utramque definitio complecti
» debet: easque definitiones meritó Archytas probabat: Atque, inquam, eas equidem probo, & Logicam illam Archytæ veterem tam accuratam fuisse, valde gaudeo: ut ni-
hil alienum sit, ab eodem conscriptas fuisse Categorias illas decem, de quibus 5.c.1.Metaphys.

IN CAP. III.

THeologia capitis tertii dissoluta est admodum, quatuor diversis in rebus: Prima, quæritur utrúm no-
men

men signum sit compositi, an formæ: neque dissolvitur á « theologo: quia facilis erat (ait Alexander) cúm pateat, si- « gnum esse formæ, non compositi. At, inquam, interpres eruditissime, falsum id est: Aristoteles enim non Aristotelis animam tantùm, sed é corpore animaque compositum Aristotelem significat: Et tamen (ut hîc Alexander ex Aristotele ipso interpretatur) hæc quæstio ad propositam Aristotelis de physicis essentiis quæstionem nihil attinet. Sic elenchus in Aristotele simplex feré nunquam est. multiplicari sophisma, Logica videlicet egregia est Aristoteli. Quid tum postea? quid habet pars altera? Syllaba, non est « elementa: nec domus, lateres: nec homo, animal bipes: nec « omnino compositum, sua materia, sed forma. At, inquam, « verum quidem est, compositum é materia & forma, non « esse materiam: At non est verum, hominem non esse animal bipes: Nec genus illud cum differentia generali, sola materia est, ut antea deceptus Aristoteles affirmavit: nec tamen est verum, compositum, suam esse formam. Enimvero Aristoteles isto loco πλατωνίζει, sed non satis Aristotelicé: Platonis ea philosophia est in Alcibiade, hominem esse mentem, mentisque organum esse corpus. Sed Aristoteles (cui sæpe aliás commodum fuit Platonis tropos istos cavillari) sermonis † proprietatem & simplicitatem, præsertim in acribologia Metaphysico proposita, imitari minimé debuit. Atque hac etiam in parte repetitur 3. cap. 6. Metaphys. propositum, formas sine generatione & cor- « ruptione nasci & interire, instar contactuum, momento- « rum, punctorum. In quo rursus de nihilo physicas formas « fieri theologus noster profitetur, ut antea. Tertia pars ca- « pitis est adversus Antisthenis Logicam. Hic Cynicus inverecundé antea negaverat, homini ullam esse facultatem contradicendi, ac pené mentiendi: nunc negat eadem verecundia, rem ullam definiri posse: quia definitio longa « oratio esset, compositisque partibus plerisque constaret, « quæ singulæ anté definiendæ essent: Ut in longa oratione, « animal rationale, mortale, mentis ac disciplinæ capax, « multa esse composita: animal rationale, compositum esse « quiddam é materia & forma: ex animali, ut ex materia: ex « rationali, ut é forma: mortale item esse compositum, tan- «

† *impropri etatem.*

" quam mortale animal intelligatur, & ſic deinceps. Itaque
" nihil accuraté poſſe definiri, ſed deſcribi utcunq; : ut, quid
" eſt argentum, neque definieris abſoluté, ſed deſcripſeris, ut ſtannum. Hoc Antiſthenëum problema Alexander docet ab Ariſtotele ex eo diſſolvi, quód omnes orationis illius longæ, ſeu definitionis partes, ſint formales, non materiales: formales autem, ut demonſtratum priús ſit, in definiendo adhiberi: At, inquam, id Ariſtoteles hoc loco non dicit; ſed ait, prima illa, é quibus definitio cõſtat, perpetuó definiri non poſſe: aut ſi diceret, diceret inconſtanter: quia pauló ante in definitione genus cum generalibus differentiis analogum materiæ, differentiam ultimam formę dixerat. Ergo & hoc prioribus ſophiſmatis novum ſophiſma aggregatur. Pars ultima capitis eſt ἀναγωγὴ, relatio
" & comparatio, quia utrumq; tum dividitur in partes indi-
" viduas, tum mutatur additione & detractione, tum unita-
" te quadam eſt unum, tum neque magis neque minús ſuſcipit. At, inquam, ἀναγωγὴ iſta cúm inepta eſt, tum quid eſt ad quæſtionem de eſſentiis ſenſibilibus accommodata? Denique quid hoc totum caput, quam Metaphyſicam, niſi ſophiſticam inſtituit?

In cap. IIII. & V.

Caput autem quartum, quæſtionis licét á Metaphyſi-
" ca alienæ, tamen non eſt á vero prorſus alienũ; quód
" materia cujuſque rei ſit propria proximaque, diver-
" ſorum diverſa: ut ſerræ ferrum, veſtis lana: ex eadem ta-
" men á diverſis artificibus diverſa fieri poſſint, ut á lectica-
" rio lectica, ab arcario arca: neque tamen materia ſola, ſed
" quælibet etiam cauſſa debeat eſſe propria: qualis in homi-
" ne ſit ſanguis menſtruus pro materia, ſemen pro efficien-
" te, forma, quidditas, finis (ut eſt in phyſicis rebus) idem
" cum forma. At hæc, inquam, vera ſunto, ſeu logica, ſeu phyſica: quoties autem in Logicis, in Phyſicis, in his etiam Metaphyſicis propoſita? Elenchus etiam ille, quód forma & finis ſit idem, quoties objectus? quoties refutatus? Neque veró quinti capitis metaphyſica multó elegantior eſt, formam in individuo ſine generatione fieri, ſine corruptione extingui, quod quoties jam iteratum & reiteratum

eſt?

est? & tamen quoties ab Aristotele iteratum est, lubet etiam toties adnotare, formas rerum naturalium ex nihilo fieri. Perge tamen, quid sequitur? materiam capacem esse « contrariorum: neque tamen animal esse subjectum vitæ « & mortis, sed hoc fieri illud: ut dies sit post noctem: quæ « item tautologia, quàm perpetua adhuc fuit?

IN CAP. VI.

PErge, quidnam tam nobilis Metaphysicæ superest? Quæstio, inquam, quomodo definitio sit una; quæ bis « proposita, nunquam tamen soluta, tandem solvitur, ait A- « lexander. Et tamen nō prorsus idem antè actum est; sed quæsitum, quomodo definitum, esset unum. Attendamus igitur tam magnifici problematis solutionem. Unum va- « riis modis dicitur (ait Metaphysicus) ut tactu, ut visco: de- « finitio autem, est oratio una, non conjunctione, ut Ilias; « nec item τῇ μεθέξει idearum, quia tum esset definitio tam « multiplex, quàm multæ ideæ: sed est una, quia est unius. « Nam tametsi constet é partibus quarum altera est mate- « ries & potentia, altera est actus & forma: attamen ut arti- « fex ex utraque unum opus efficit; sic id quod facit, in gene- « ratione naturam unam cōstituit. Hîc valde solicitus & ex- « ercitus est Aristoteles, ut nihil aliud disputet, quàm antea tam multis verbis disputavit: neque quæstionem illam, nunquam antea solutam, dissolvit aliter, quàm antea dissolverat. Sed singularia sunt de unitate, quæ sequuntur: « genera illa entis summa, quæ dicuntur, essentiàm, quanti- « tatem, qualitatem, & cætera esse propriè unum: quia non « sunt in uno & in ente, tanquam in genere: nec ideo habēt « materiam ullam, neq; intelligibilem, neq; sensibilem. O singularem Metaphysici logicam! Ens & unum genera fecerant Pythagoras & Plato, ut tertio Metaphysico patuit: Ens & unū, synonyma non fuerunt Aristoteli quarto Metaphysico. neq; tamē homonyma: metuebatur enim categoriarum quædā ruina, si summa decem genera continerentur uno genere entis & unius: hîc etiā metus idem permanet, sed inanis & vanus. Decē enim genera illa, quęcūq; sint, obtinebunt sanè statū λογικώτερον, si genere uno tanquā capite cōtineantur. Sed tamen quale est istud, genera

hæc decem proprié unum esse, quia neque genus, neque materiã habent? quia formæ sunt (ait Metaphysicus) simplices & incompositæ? At sapientissime theologe, quamvis nullo genere alio tibi contineantur; attamen genera tibi sunt; ideoque subjectis speciebus, materiam (ut docuisti) prꝫstabunt. Quare totum problema tam laté jactatum, valde ridiculum fuerit, valdeque ridicula ipsius solutio. Atq; hìc iterum μέθεξις irridetur, & Lycophron sophistes ille primo Physico appellatus, qui caussam rogatus, cur scientia & anima esset una: copula id effici, respondebat: Sic alios quærentes caussam unitatis, similia dicere, ut vitam esse copulam animæ cum corpore: valetudinem, copulam animæ & corporis. Quibus irrisis, concludit Metaphysicus nullam esse caussam unitatis in rebus, prꝫter eam quæ ad actum in potentiam movit: Quam sententiam Alexãder etiam rhetoricé extulit. Hoc in loco (ait) divinum viri hujus artificiũ admirari licet, quo á posterioribus (neque enim aliter hoc fieri posset) nobisque notis viam ad Deum optimum maximum ac omnium parẽtem & conditorem cognoscendum nobis cum ratione aperit, docẽs, ut faber ærarius caussa est ut æs & globus unum sit, sic facultatem motricem ipsius ac effectricem caussam esse rerum omnium, ut sic habeant, quemadmodum sese habẽt. Hæc Alexandri rhetorica tertia est consimilis secundæ, in qua hominẽ hactenus laudo, quód de Deo religiosé pieq; sentire videatur: tametsi postea theologia horum philosophorum valde impia erit: progressum autem illum á posterioribus nullum hìc video: Physica enim, cognitionis ordine, theologiam, Aristotelis judicio, præcedit. Quamobrem subducito, qui hæc audis, vel legis, sex hujus libri capita; & Aristotelis vim quandam admirabilem, vel potiús incredibilem contemplare, qui de nihili nugis ac sophismatis sapientiam primam divinamque nobis cõmentetur. De physicis essentiis thesis erat instituta: liber integer sex capitum factus est, ut de iis nóvi nihil prorsus intelligeretur; nisi Democritos & Antisthenes absurdos esse; sed Aristotelem partibus infinitis absurdiorem esse. Et tamen annorum duo millia sartum tectumq;, imó sacrum & inviolabile sapientiæ, philosophiæ, theologiæ nomen

his sordibus tam sordidis permansit. En igitur, veteres Logicos vera dicere negato: Logicam in Metaphysicis de materia formaque, de definiendo temere permisceri: Plutarchi judicium falsum prædicato: nihil his in libris neque docenti, neque discenti, commoditatis futurum.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARVM LIBER IX.

In nonum Metaphysicum.

IN CAP. I.

EQUIDEM quid deinceps consilii capiam, nescio. Pergam tot nugas tam sophisticas, tamque lectu audituq; indignas persequi? quis enim leget hęc? quis audiet? an parte operis ampliore disceptata: reliquum auditori per se considerandum, & ex analogia præcedentium judicandum relinquam? Sed modus potiùs quærendus est, ut omnia breviùs & succinctiùs amplectamur. Agitedum: partitio fuerat in extremo sexto de ente: duoque ipsius genera futuræ metaphysicæ proposita erãt. alterius per categorias: alterius per potentiam & actum. Metaphysica entis per categorias tractata adhuc est duobus integris libris, septimo & octavo: tractabitur deinceps noni libri capitibus decem, ens per potentiam & actum. Sed de potentia totus liber est: de actu separatim absque potentia, nihil est. Itaque liber hic, potentiarum liber inscribi possit: & quidem liber admirabilis, reputanti, è potentiæ significatis antea jam etiam declaratis, tantũ ter-

monem institui potuisse. Sed capita subducamus. Primo capite de potentię modis repetuntur dicta priús ad 12. cap. 5. Metaphys. de impotentia, quia privatio potentiæ esset, repetuntur dicta priús ad 22. cap. 5. Metaphysici. Sic eadem fidelia duo parietes dealbantur. Et nos fortasse non satis Aristotelis ingenium novimus: qui tautologiæ sempiternos in his Metaphysicis elenchos toties arguimus. Beneficio enim hujus sophismatis, videmus, ex uno unius capitis vix argumento, tot libros produci. Sed interea Aristoteles geometricam potentiam, ut antea, rejicit velut impropriam: Alexander autem, theorema Arithmeticum ad potentiæ illius explicationem huc attulit: Quadratum dupli est quadruplum ad quadratum dimidii, ut in 3. & 6. quadrata sunt 36. & 9. quorum prius, posterioris est quadruplum.

IN CAP. II.

Quid tum veró? Potentia est ἄλογος, sine ratione, ut visus videndi, & alterius tantúm contrarii est: vel cum ratione, ut artium & scientiarum, & est utriusque contrarii: alterius per se, alterius per accidens. Atqui differentia hæc ut vera sit, non tamen est Metaphysici, qui de ente, quatenus est ens, disserere debeat: potentia autem rationalis, sit hominis propria, non autem communis omnis entis. Atque hîc Alexander artem & scientias in facultate & efficiendi principio numerans, non meminit, artem in genere formæ á se collocatam esse.

IN CAP. III.

Megarici censebant, actum & potentiam idem esse: idque solúm esse possibile, quod esset. Hic error arguitur per omnia genera potentiarum, & Protagoræ errori comparatur: statuētis, quidlibet esse tale, quale homini videretur. Hîc veró Megaricos meminerimus Logicos fuisse ante Aristotelem, ut in Logicorum historia notavimus. Verúm quávis properanti, non est tamen prætereundus insignis locus ille citatus á nobis tertio Physico adversus motus definitionem inanem: Energiæ nomen (ait Metaphysicus) ad entelechiam pertinet, & maximé ad

cætera

cætera é motibus alia: Videtur enim energia, maximé " motus esse. Hæc Aristotelis verba Alexander pauló clariús " interpretatur: Quoniam autem (ait) actus bifariam dicitur, uno modo fines ipsi: ut finis dealbationis, qui quidem est ipsum album, in quo cessat & consistit dealbatio, actus dicitur: & pari ratione cæterorum motuũ fines, actus nuncupantur: quos quidem fines ipse proprié nominat entelechias. uno igitur modo, actus ita dicitur: alio veró, actus dicitur ipse motus: exempli gratiâ, dealbatio, ne ab hoc exemplo discedamus. Hęc igitur Alexander congruenter Aristotelis sententiæ: unde intelligimus, ἐνεργείας & ἐντελεχείας nomine duo significari, primó finem motus & formam: secundó motum ipsum: quorum neutro motus definiri potest. Itaque (ne conqueramur fructum in Metaphysicis nullum esse) magnum ex hoc loco magni prorsus argumenti beneficium ab Aristotele percepimus.

IN CAP. IIII. V. VI. VII.

CApitis quarti Metaphysica, tautologiam continuat: Possibile id esse, quod accidere possit, quamvis neq; " sit, neque futurum sit. item quinti, sed ineptiús mul- " tó: Repetit enim de secundo capite potentias rationales, & addit, comparari cõsuetudine vel doctrina: ideoq; mul- " tis antecedentibus actionibus: irrationales autem mini- " mé. Sexti capitis tautologia multó est ineptissima: cúm e- " nim proponatur, de actu dicendum esse, tamen possibilis definitio repetitur é quarto capite, quód possibile sit, illud " quod est, vel quod quamvis non sit, possit tamen esse: ut di- " midia linea est in tota: & Mercurius in ligno. Sed Meta- " physica Aristotelis ex ἐνεργείας definitione, in primis est animadvertenda. Hîc Aristoteles energiã definiri non pos- " se profitetur, qui tamen voluit tertio Metaphysico motum " ἐνεργείας speciem definire: quin satis esse ait, si ἐπαγωγῇ καὶ " ἀνάλογον adhibeatur. Huc igitur præteriens animadverte. " Septimi capitis Metaphysica, non tantúm tautologiam, sed falsitatem habet, é 1. cap. 8. Physici repetitam, quód potentia dicatur, quando propé ad actum accesserit: ut terra, " non potentia homo, sed semen. At, inquam, differentia est " omnis caussæ cõmunis, propinquum, remotum: Cur igitur potentia non & remota & propinqua dicetur?

IN CAP. VIII.

SEd metaphysica sublimior deinceps erit, ut tautologias tam multiplices abundé compensatura videatur: „ quód actus antecedat potentiam λόγῳ, χρόνῳ, ὐσίᾳ, ratio„ ne, tempore, essentia. Enimvero etiam in his mercibus decipimur, é 7. cap. 8. Phys. repetitis: sic enim illic disputatum est, lationem reliquis motibus priorem esse. Sed tamen ce„ do, quænam hæc argumenta sunt? Actus præcedit in ho„ mogeneis potentiam (ait Metaphysicus) ratione, tempore, essentia. At, inquam, quęstio de ovo & gallina apud Macrobium lib. 7. Saturnaliorum, ejusmodi fuerit, Utrúm ovum gallinam, an hæc illud antecesserit. Hæc argumenta Aristotelis, ἀκριβολογίαν expetēti nihil persuadebūt: Quin postremum de essentia superiora refellent. Actus antece„ dit (ait Aristoteles) potentiam essentiâ, ut vir puerum: quia „ posteriús genita, sunt essentiâ priora. Enimvero illud idem 7. cap. 8. Physici fuerat. Nam si actus ita præcedit potentiam essentiâ, præcedit sané excellentia & perfectione: sed ratione atq; tempore in primis posterius erit. Ita bellæ disputationis hujus antecedens refelletur cōsequente, totaque actus ista præstantia nugatoria deprehendetur: cumulus denique sophismatum duntaxat erit, ad sapientiæ & theologiæ nomen prætexendum. Pleraque veró insignia & illustria hîc interserūtur, á nobis in logicis Scholis appellata. Ædificator esse nemo potest, qui nihil ædificarit: neque citharista, qui nihil anté cecinerit: Pausonisq; Mercurius in lapide sic á Pausone cælatus, ut spectator nesciret intusne an foris esset. Est præterea locus ille appellatus ab Aristotele secundo Physico de fine duplici, forma, & usu formæ: sed obscurus est locus, ut tūm quoque dixi„ mus: quód ἔσχατον, extremum, modó sit usus, modó opus. & tamen hîc Alexander usum interpretatur actum. Po„ strema capitis hujus tautologia est, actum in æternis esse, „ non potentiam: quia potentia sit contradictionis & cor„ ruptionis, quæ æternis non cōveniunt. Potentiam tamen „ motus ex loco in locum solam illis convenire: at quia æ„ terna tota sunt actus, iccirco sine labore motum continuant. At, inquam, placitum id est Aristotelis. Potest Sol

multa generare,corrumpere,movere denique, quæ nunquam tamen movebit: & modó ſyderibus attribuere motum æternũ ſine labore,quia potentia careant, argumentum eſt leviſſimum,non in eadem quæſtione octavo Phyſico adhibitum: Illic enim motus æterni ſuis motoribus ſine labore ſunt attributi; non quia potentia carerent, ſed quia moverent tantúm,non moverentur. Hîc veró phyſicos irridet Ariſtoteles, qui finem mundi pertimeſcerent: quos tamen 1.cap. 8.Phyſ.adverſus Platonem, nullos fuiſſe confirmabat.

In cap. ix.

NOno capite continuatur eadem actus præſtantia; quód actus bonus, potentia boni melior;malus autem, potentia mali deterior. quæ res obſcuriſſimis verbis ab Ariſtotele proponitur, & Apollinẽ interpretem (ut ait Alexander)requirentibus:Ideæ etiam hîc collocantur: & in diagrammatis geometricis potentia, licét anté 12.c.5.lib.& 1.cap.9.lib.repudiata, tamen tractatur: ſed ænigmatis potiús,quám exemplis,ut etiam Alexander profitetur, de trianguli angulis æquantibus duos rectos, deq; recto in ſemicirculo: quorum potentiam Ariſtoteles illic ad punctum unum, hîc ad tres rectas æquales refert. Res é primo & tertio elemẽtorum Euclidis perſpicua eſt: At potentia (quam modó interpretatur Ariſtoteles) mathematicis eſt inaudita: potentia enim vel numeri,vel magnitudinis,dicitur illis quadratum: potentiam linearum angulos dicere, tametſi verum ſit, erit tamen in elementis novum & inutile.

In cap. x.

VErúm potentiarum tam mirabiles potentias, quando tandem expedies? Expeditæ,inquam,ſunt.potentiarum liber clauſula ſingulari concluditur, Ens & nõ ens dicuntur per figuras categoriarum, per actum & potentiam. ſed præcipué verum & falſum. modó ſingulis in rebus, ut ſimplices intelligentiæ: modó in compoſitis & diviſis: intelligentiarumque & orationum veritas pendet é rerum veritate: In rebus ita neceſſariis & impoſſibilibus neceſſaria & impoſſibilis, in poſſibilibus poſſibilis: deceptioq; ſecundúm quandoque in poſſibilibus tantúm ver-

„ ſatur: denique verum & falſum, tanquam ens & non ens „ efficiuntur: Hęc enim capitis hujus eſt philoſophia. O philoſophiam inconſtantem, & decretorum ſuorum immemorem! In ſexto Metaphyſico, ens verum & falſum rejectum erat; quia mentis eſſet, non entis: & modó repudiatum improbatumque, in Metaphyſica eadem inſtituitur & probatur. O veraces Logicos Alexandri monitores! quid novem totis adhuc Metaphyſicę libris Alexander vobis, niſi é Logica confuſum & obſcuratum objiciet? quo argumento monitionem veſtram refellet? Quid enim, cúm ſuperiores libri alii, tum proximi tres, niſi logicas ex Organo logico tautologias habuerunt? O Plutarchi judicium de ſtulto & falſo ſophiſmate ſapiens & verum! Ens per categorias, ens actu & potentia, tribus metaphyſicis libris, ſeptimo, octavo, nono, tam inſolentibus tamq; anilibus nugis amplificatum, quid aliud eſt, quám judicii hujus argumentum & authoramentum?

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARVM LIBER X.

In decimum Metaphyſicum.

IN CAP. I.

PERGE veró, vel propera potiús (cruciatus enim eſt audire hæc, aut legere) Quid habebit liber decimus? certé tautologias in ſuperioribus libris ante- dictorum, & quidem etiam ſæpius jam pleriſque locis repetitorum: ut tautologæ tautologiis in contemtum logicæ omnis accumulatæ

latæ vidantur. Alexander (opinor) hîc erubuit: Parmenidem Platonis de ideïs ipsoque uno prætexit, tanquam Aristoteli adversus Platonem æmulatio fuerit. Verum est:

Jungentur jam gryphes equis:

ut ait poëta noster. Quid enim tam dissimile, quám Parmenides Platonis, & decimus hujus Metaphysicæ? Repetuntur primo capite modi unius é 6. cap. 5. lib. sed pro omnibus, quatuor sunt; continuum, totum, singulare, universale: & hi quatuor modi illam videlicet modorum multitudinem vanam fuisse & sophisticam convincunt: sed metaphysica prorsus hîc egregia est de uno, quód sit mensura rerum omnium, ut unitas in numero: pes unus in magnitudine: sic deniq; unum in quoq; genere minimum est mensura, ut in ponderibus pondus, in motibus motus, in vocibus vox. Secundo capite, Pythagoræ, Platonis, & reliquorũ philosophorum sententię de uno repetuntur; Prothagoræq; sententia illa é quarto libro repetita deridetur, hominem esse mẽsuram rerum omnium: quo cúm egregium aliquid dicere videatur, nihil tamen dicat. Ecquid, inquã, de uno præterea dicetur? modi unius repetiti sunt, repetitæ de uno sententiæ: quid repetetur amplius? Tertio capite disseritur, unũ & multa esse adversa: imó adversorum omniũ principia, quó ipsa referantur, ut idẽ, æquale, simile ad unum: diversum, inęquale, dissimile ad multa: quam ἀναγωγὴν Aristoteles in libro illo de bonis descripserat, ut hîc Aristoteles & Alexander ostẽdunt. Dic veró tautologias reliquas, quám brevissimé poteris: defessus enim sum hæc audiẽdo. Totum, inquam, 10. c. 5. libri de eodem, diverso, oppositis, differẽtibus huc revocatur. Sed interea generis illa vera definitio cõprehenditur, quam nos in Logica sumus sequuti. Genus, est quo utraq; differentia, sunt eadem secundúm essentiam. Additur etiã illud, quæcunq; differunt, differre genere, aut specie: genere, quorũ materia est diversa: specie, quorũ genus idem. quem locũ ad tollendam numeri differentiã in Logica citavimus. Quarto capite continuatur elenchus idẽ, sed incõstantia mirabili. Speciei cuilibet æqualiter genus cõmunicatur: attamẽ Aristoteles quærit sophisticé admodum de quatuor oppositorum speciebus, quæ maximé sit opposita. hoc sophisma

" tamen hîc præcipuè non arguo. Adversis tribuitur hîc ma-
xima oppositio, ut antea 10. cap. 5. lib. tributa est: deindè
" eodem capite per oblivionem vix credibilem, maxima il-
" la oppositio cõtradictioni attribuitur. Quo in loco (igno-
scite mihi, qui hæc legetis) obstupui: Quid enim tantis in
nugis facerem, & apud me ipsum cogitavi, quomodo hãc
repugnantiam defensurus esset Alexander: Ad eum ita-
que me contuli: equidem reperio solutionem interprete
imperatorio dignissimam: Contraria his (inquit) non hoc
tantùm loco, sed in libro de Interpretatione philosophus
dicit: sed dicit gratiâ exercendi auditoris. O me simpli-
cem, & legibus Aristotelis valde simpliciter addictum!
Etenim si quis in mendacio deprehensus sit, docuit antea
Alexander culpæ solutionem. Affirmes enim, te non ex a-
nimi sententia dixisse: vel (quod etiam elegantius est) ex-
ercendi auditoris gratiâ te loquutum esse. At ar:certé illud
est in primis in Metaphysica palmarium: id Romanus o-
rator ille præsidio sibi habuit, cùm vituperaret pro rostris
Crassum, quem ibidem pridie illius diei laudasset. Appel-
latus enim de inconstantia, respondit, exercendi ingenii
gratiâ vile illud argumentum sibi declamatum esse. O fa-
tuas Aristotelis leges: de veritate, de affinitate, de proprie-
tate! nihil profectó sapitis: duæ Alexandri solutiones plu-
ris sunt, quàm vestra omnis quantalibet prudentia. Ve-
runtamen redeamus. Alia est etiam hoc in loco metaphy-
" sica, de contrariis, nobilior: Genera contrariorum antea
" quatuor facta sunt, relata, adversa, contradicentia, privan-
" tia. Hîc Aristoteles docet, adversa in privantibus, privantia
" in contradicentibus contineri. Eat nunc igitur Alexander,
& Plutarchum mendacii arguat: utilitatem hanc tam lu-
culentam opponat. Veruntamen hîc diutius immoramur.
" Capite quinto iteratur ἀναγωγὴ contrariorum omnium
" ad unum & multa: interseritur illud, quod πότερον, Utrùm,
" interroget opposita: ridiculamque esse interrogationem,
" Utrùm homo sit, an albus: nisi ex hypothesi: ut uter acces-
" sit, Cleon an Callias? si pactum fuerit, alterutrum ventu-
" rum esse. Deinceps theses sunt, quales ab elementariis
Dialecticæ in schola disceptari solent: Dictum est, contra-
ria unum uni opponi: contra doctrinam illam objiciuntur
magnum

magnum & parvum, quæ opponuntur æquali: Item sexto capite, multa & pauca, quæ opponuntur uni. De primo res videtur Aristoteli facilior, quód magnum & parvum, relata sint inter se: æquale autem inæquali sit adversum. At magnum & parvum non relata sunt, sed potiús disparata quædam mediocri: ut magnum sit majus quám deceat, & parvum, minus quám deceat. De uno, paucis, multis, sophisma prolixius est: Quidquid est multum, est multa, & paucum pauca, paucaque multa: At duo sunt multa, unum pauca: unum igitur multa. Tam gravis igitur quæstionis solutio est, pauca & multa, relata esse inter se: duoque pauca simpliciter esse, multum autem primum, id est binarius est ultima paucitas & multitudo prima; unum & multa esse adversa. Nec igitur uno oppositionis genere plura opponentur uni. En philosophiam, theologiæ nomine tituloque dignissimam: In quo ambiguitas est in verbo multitudinis, quæ modó numeri simplicis nomen est, modó opponitur paucitati; multumque & paucum sic opponuntur, ut magnum & parvum; multum, plus quám deceat; paucum, minus quám deceat. Atque hîc exultans in solutione tam arguta philosophus, Anaxagoram docet, quomodo loqui debuerit, cúm dixit, Omnia simul erant multitudine infinita & parvitate. Parvitate (inquit) dicere non debuit, sed paucitate: tum enim errorem infinitatis animadvertisset: Atque hîc etiam multitudo, numeri genus efficitur. Id igitur Alexander videat, quem reliqua libri hujus capita interpretari puduit: aut certé interpretatio periit: pudoris autem é proximo libro conjectura quædam erit. Septimo capite docemur, contradictionem carere medio. quod verum est. item relata, non adversa, medio carere, ut scientia vel scibile. Quod & præcepto, & exemplo falsum est. Octavo capite repetitur definitio generis illa anté posita, sed verbo uno deterior: Genus, est quo differentia sunt eadem, non secundúm accidens: tum pleraque de contrariis repetuntur, genusq; rursum speciei materies efficitur, sed falsó, uti docui. Nono capite thesis est superiorum duarum consimilis, quód mas & fœmina specie non differant, sed accidentia sint animalis propria, & accidentia materialia: Speciei autem differẽtiam tantúm

faciant contraria in ratione & forma. Quo in loco Ariſtoteles ait, ſingulos homines, ſpecies hominis non eſſe: neq; ſpecie differre, ſed carne tantúm & oſſibus, materia denique. Cujus impietatis ſophiſmate nullum capitalius ab Ariſtotele unquam ſomniatum eſt: detractis enim materiæ differentiis (ut poſt mortem accidit) animæ noſtræ, aut nihil eſſent, aut unica ex omnibus futura ſit: omniaq; illa redeant, quæ adverſus Porphyrium Scholæ logicæ diſſeruerunt. Multó veró fuit illud elegantius tertio libri hujus capite: Quæcunque differunt, differre genere aut ſpecie: tertia hæc impii numeri differentia nulla fuerat. Caput decimum theſin etiã diſſerit præcedentium affinem: Adverſa ſunt diverſa ſpecie: Corruptibile & incorruptibile, ſunt adverſa: Sunt igitur diverſa ſpecie. Quod ſi ſit, idem poterit eſſe, ut album & nigrum, ſic corruptibile & incorruptibile. Solutio autem difficultatis eſt, quód contraria quædam ſint accidentia, ut album & nigrum corpori: quędam eſſentialia, ut corruptibile & incorruptibile ſuis ſubjectis. Atque inde vellicantur ideæ: quia homo eſſet modó corruptibilis, modó incorruptibilis. Quapropter quid ad decimi libri epilogum veteres Logicos, quid Plutarchum, advocari neceſſe eſt? Alexander Ariſtoteli miles licét devotiſſimus, tamen ſanctiſſimum illud militiæ ſacramentum, quomodo in tot & tantis tautologiarum non cumulis, ſed præaltis montibus præſtiterit? quos Pauſonás, quos Hegemonas huc retulerit?

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARVM LIBER XI.

In undecimum Metaphysicum.

In cap. I.

Ristoteles superioribus libris é Logica, é Physica, é Metaphysica etiam ipsa, importunissimas tautologias habuit: attamen ad præsentis libri sophisma, logicæ videantur: Etenim de primi, secundi, tertii, quarti, sexti Metaphysici, deque quinti Physici sophismatis, prorsus iisdem, unum sophisma perpetuum toto Metaphysico undecimo continuatum est. Patientiam equidem Aristotelëi ingenii tolerantiamque sæpe aliás admiratus sum: admirationis tamen hujus argumentum nullum adhuc tam locuples & illustre fuit: Apelliconis tineæ, ænea pila, & alia nescio quę excusationis genera in acroasi physica fuerunt. Tineæ veró quidlibet híc arroserint. Decidat pila, altissimo sono perstrepat, philosophum tam fœdæ tautologię indormiētem exuscitet: & tamen tautologiæ, quam ipse confitetur, quam Alexander interpretatur, quam etiã collaudat postea. Non abhorret (ait) tautologia ista ab Aristotelis ingenio, qui omnibus quidem in locis, sed in hoc potissimum opere solet ad veritatis confirmationem bis eisdem de rebus meminisse, ac toties quæ ad ipsas pertinent, disputare. Heu me miserũ, qui solutionem istã adhuc nescierim! tautologiæ sophisma Aristoteles ipse docet tam multis in Logica locis, esse fœdissimũ: & duabus Logicæ præstãtissimis legibus καθόλυ πρῶτον, & doctrinæ methodo oppositũ: id quia veré & catholicé doceretur, credidi, & ab his tautologiæ sordib. liberales artes vindicare cõtendi. At Alexãder

contentionem nostram deridebit. Abhorreat (dicet) tautologia quantumlibet á legibus Aristotelis: at non abhorret ab ingenio Aristotelis: quin eãdem rem millies ad veritatis cõfirmationem repetat. Sic Aristotelis vitia ab hoc interprete excusantur: excusantur, inquam? imo veró laudãtur & prædicãtur. Vęh tibi caussidice, qui tam infamem caussam, tam vel impudenter, vel inscienter defendis: & in philosophia interpretanda tam insolẽnter philosophiæ leges contemnis. Quid veró est ἡρακλειτίζειν καὶ ἀναξαγορίζειν, nisi hoc est? Equidem duos in omni vita libros tautologiarum odiosissimis cumulis ita refertos legere me commemini, Alcoranum Mahomedis, & hanc Aristotelis Metaphysicam: mors enim est acerba, in illo pseudopropheta, rem eandem scriptam & rescriptam legere: & mors in isto pseudotheologo perlegendo, si par & eadem judicandi libertas ad lectionem adferatur, acerbior erit. Verúm pergamus. Capita saltem tautologiarum breviter indicemus, nec eadem sophismata in eodem opere denuo refellamus. Quæstiones Metaphysico tertio propositas hactenus Aristoteles persequutus est, eo modo, quo didicimus: quæstiones easdem nõnullas repetit: quamobrem, inquam? Quia (ait Alexander) vel omnino non fuere solutæ, vel non satis explicatæ. Hanc igitur Alexandri responsionem videamus, utrúm vera, utrúm tanti sophismatis excusationi idonea. Enimvero tertio Metaphysico problemata prorsus eadem proponuntur: Primó, utrúm sapientia sit una de caussis, axiomatis mathematicis, essentiis, essentiarumque generibus & accidentibus: quæ sunt quinque addubitationes primæ: utrúm eadem scientia sit elemẽtorum, an generum, & eorum quidem primorum, an ultimorũ: quæ fuerunt octava & nona: Deinde utrúm sola singularia sint, an idem principium æternorum & caducorum: an ens & unum principia sint: an nihil præter simul totũ: an principia eadem specie & numero: quæ fuerunt addubitationes 15.13.14.11.12. Ergo nonnullę sunt addubitationes, istæ videlicet, quas Alexander de plurimis paucas repeti credidit: Et cæteræ sex tamen, quæ nominatim non iterantur, re ipsa tantúm sunt comprehensæ: Fallit hîc igitur & fallitur Alexãder: & quidem ut tautologia

igna-

ignavior appareat, addubitationum εἰς ἑκάτερον argumẽta feré etiam repetuntur. Sed addubitationes illæ, licét eodem modo repetitæ & disceptatæ fuerint, attamen (inquiet Alexander) non satis antea solutæ & explicatæ fuerant: postea solventur & explicabuntur accuratiús: imó veró solutio & explicatio prorsus eadem, vel etiam alicubi deterior erit: tertio siquidem capite iteratur é quarto Metaphysico metaphysica capitis primi & secundi, quód philosophia sit entis, quatenus est ens, primæque differentiæ similium, dissimilium, contrariorum, & reliquorum philosophiæ similiter subjiciuntur enti & uni, quia ens & unũ reciprocantur: utque mathematica abstractis, pondere, levitate, duritie, mollitie, frigore, calore, & cæteris sensibilibus qualitatibus, per se considerantur, sic ens á philosopho, quatenus est ens. Sed comparatio philosophi, dialectici, sophistæ hîc facta est deterior, quia dialectica & sophistica dicuntur considerare tantúm accidentia entium, non tamen ut entia sunt, sed (ut Alexander ait) Utrúm subjecto accidant, an non, inquirunt. At ô beatissime interpres, tibique facillime, quomodo tibi solutione ista satisfacis? Doctor tuus dixerat quarto Metaphysico, philosopho & dialectico ens communiter subjectum esse: philosopho etiam & dialectico eãdem facultatem esse, sed modum facultatis diversum. Nunc ait quidem versari circa accidentia entis, sed negat circa ipsum ens, quatenus est ens, versari: id est, ut interpretaris, considerat Dialectica, utrúm accidentia illa similium, contrariorum & reliquorum accidunt enti. Ecquid igitur, ô noster, aliud philosophus considerat? O fœcundum solvendis omnibus elenchis ingenium! Sed reliquas solutiones consideremus. Quarto capite iteratur tertium caput quarti Metaphysici de mathematicis axiomatis, quód eorum consideratio sit philosophi. Sed additur, Physicam & Mathematicam, partes esse metaphysicæ sapientiæ: quod Alexander approbat, quia Physica & Mathematica demonstrationibus utuntur. Agé veró: quidnam huic interpreti tandem difficile possit esse? Dixerit Aristoteles, aquam ignem esse, nivem atram esse: probabit Alexander, & cujuslibet, & quamlibet absurdæ falsitatis rationem reperiet. At vir divine, tua me-

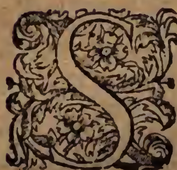
taphysica est entis, quatenus est ens: non est specialis entis, ut physici, ut mathematici. quod etiam doctor Aristoteles antea docuit 1. cap. 4. Metaphys. & postea 7. cap. 10. hujus docebit. quomodo igitur tandem erit entis physici, & entis mathematici? quomodo Physica & Mathematica, partes erunt Metaphysicæ? Equidem viri boni & intelligentis vix esse arbitror, in tanta nugarum indignitate animo nō commoveri. Uerùm perge reliquas tautologias indicare. Quarto capite repetitur quarti Metaphysici tertium caput: Sed illud interea additur ampliús, Physicam & Mathematicam partes esse Metaphysicæ: quod antea tamen nominatim quarto illo Metaphysico negatum est ab Aristotele, & postea negatur septimo Metaphysici hujus capite. Interroga de hac antiphasi Alexandros: quid respondebunt? Heracliti personam induent, & utramq; contradictionis partem veram facient. Quinto capite tautologia valde grandis est quinque reliquorum quarti Metaphysici capitum, de contradictionis axiomate. Sed hæc omnia nobis animadversa sunt: Aristotelis tautologias non imitemur. Septimo & octavo capitibus tautologia est totius sexti Metaphysici: septimo enim repetitur caput primum sexti, de tribus scientiis contemplativis, physica, mathematica, theologia: & hîc, ut antea, θεολογικὴ appellatur metaphysica. Octavo repetuntur sexti Metaphysici capita secūdum & tertium, de ente secundúm accidens, & secundúm verum: item caput trigesimum quinti de accidente, tum secundi Physici, de fortuna & casu, 4. 5. 6. 8. capita. Qua postrema é secundo Physico tautologia offensus est Alexander, quamvis valde simplex, quamvis Aristoteleorum sophismatum quorumlibet ordinarius servus: Offensus, inquam, est ista tam inquinata tautologia: calamum abjecit, fidemq; perpetuæ servitutis ejuravit. Cæterúm (ait) sit modus hujus libri enarrationi: Nam quę ab illo loco (fortuna autem est, cúm quippiam horum fuerit per accidens ortum) ad finem usque libri pertinent, eadem sunt & illis simillima, quæ in opere de physico auditu traduntur. horum igitur interpretatio ab iis commētariis petatur, quibus illa sunt enarrata. Hæc interpretis nostri ejuratio est. Aristoteles (ait) scripsit eadem & simillima secundo Phy-
sico,

ſico,& nos interpretati ſumus: Ariſtoteles ſuam Phyſicam undecimo Metaphyſico repetit:ego phyſicam interpretationem undecimo Metaphyſico non repetam. Heus igitur noſter,laudo,perdoluit,vir es: Atque utinam pari animo in cæteras Ariſtotelis tautologias fuiſſes! An oblitus eras, tota octo ſuperiora capita nõ longinquo loco é Phyſicis,ut ſequentia ſunt,ſed proximo é Metaphyſicis eſſe repetita?an memoria tibi non defuit,cúm pares vel ampliores tautologias videres, ſed virilis & liber animus defuit, ut ſaltem tacendo, & non approbãdo indicares & improbares? Agedum, quænam poſtrema iſta de phyſicis tam putida tautologia eſt, cujus Alexandrum puduerit? Nono capite ſunt tertii Phyſici tria prima capita, de motus definitione illa nihil definiente, de motus quatuor falſis generibus,de motus actione in movente,paſſione in mobili. Decimo capite ſunt quinque reliqua tertii Phyſici capita de infinito. Undecimo & duodecimo eſt tota illa ſophiſtica quinti Phyſici de motu per accidẽs,per partem, per ſe, deque cæteris partitionibus illis nugatoriis,de oppoſitione,deque toto illo quinti Phyſici tam grandi ſophiſmate. Quamobrem quis animi generoſi, lectione libri hujus,é perpetuis tautologiis tam inſulſé,tamque ſtupidé conſarcinati, non moveatur? non indignetur, indigniſſimis rebus digniſſima non philoſphiæ tantúm, ſed ſophiæ, imó theologiæ nomina imponi? Equidem hominum quamlibet ſummorum authoritati in artium judicio quid tribuendum ſit, ſi nunquam antea expertus eſſem, neque didiciſſem,Metaphyſica Ariſtotelis experimentum nobis & documentum longé ampliſſimum ſuppeditaret.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARUM LIBER XII.

In duodecimum Metaphysicum.

IN CAP. I. II. III. IIII. V.

SEd tamen decimus & undecimus liber insulsissimam tautologiarum Sophisticam pro divina sapientia emptori simplici & idiotæ vendiderint; nunquãne homo iste ταυτολογώτατος ταυτολογεῖν desinet? imó veró labor idem dolorq; quinque primis duodecimi Metaphysici capitibus tautologias tautologiis accumulando continuat: Alexander tamen ad sese & ad mores rediit, neque ταυτολογεῖν Aristotelem, ἢ ἀδολεσχεῖν cogitavit, sed ταυτολογίαν καὶ ἀδολεσχίαν tolerabiliorem putavit. Quapropter celeriter ista sophismata percurrantur. Caput primum tautologias habet é septimó præcipué Metaphysico, quód essentia sit ens primum: imó (quod antea dictum non erat) solum. Quantitates enim, & qualitates, & cætera, dicuntur non esse entia, nisi ut non album, non rectum. At heus Philosophe, dormis hoc loco, neque es philosophus. docuisti antea, ens ad essentiam, quantitatem, qualitatem, & cætera, non esse synonymum, non esse homonymum, sed velut á principio & ad principium: nunc ais, plané solam essentiã ens esse: reliqua, tanquam negationes entis: Utrúm veró Mathematica de quantitatibus, utrúm Physica de qualitatibus, scientiæ tibi erunt non entium? Hypothesis veró ista valde est dura & acerba: neq; admodum possit, nisi ab Heraclito sustineri. Cætera in hoc capite, de generibus & ideis, de essentia mobili, partim æterna, partim caduca, ut

in

in cęlo subjectis rebus, tum immobili & separabili, ut mathemata sunt, atq; ideæ, quid nisi crambe repetita, audienti mortem afferat? Caput secundum multó ineptiús ταυτολογεῖ, é primo Physico, principia tria esse, contraria duo, & materiam subjectam: é tertio Physico, motus genera esse quatuor: motum esse á potentia in actum: Illud veró novi additum est, ut materiæ differentia in entibus ostenderetur. νοῦς εἷς, mens una est opifex rerum: ergo si materia esset una, universa essent unum. At, inquam, ex lapide uno possit Pauso fingere Apollinem & Mercurium: neque si materia una sit, ut artifex unus, ideo sit opus, idem esse unum: valdeque mirum est, Aristotelem Aristoteleæ doctrinæ tam immemorem fuisse: Etenim quoties vel in his Metaphysicis prædicavit, præcipuā rei differentiam á forma esse? Tum veró mens Anaxagoræ jam rerum opifex efficitur, quæ 4. cap. 1. Phys. & hoc in secundo capite adversus Anaxagoram differenti Aristoteli absurda videbatur. Tertii capitis tautologiæ consimiles sunt, quód materia & forma non gignantur. de forma fuit illud 3. cap. 6. & 8. cap. 7. Metaphysici, ubi monuimus illud Aristotele jam teste atque authore, formas rerum divinitus ex nihilo fieri: materia Aristoteli ingenita modó dicitur, nō quia putet eam ex nihilo fieri, sed quia æterna sit, neq; ex alia materia antiquiore fieri possit. At, inquam, Philosophe divine, existimas, rerum physicarum formam ex nihilo divinitus fieri. Ecquid tibi mirabilius est, ab eodem opifice materiam ex nihilo fieri, á quo formā ex nihilo factam profiteare? tautologia proxima est é 7. & 9. cap. 7. Metaphys. Illic dictum est, omnia fieri ex homogeneis & homonymis: nunc dicitur fieri é synonymis: Ita tautologia triplex nominibus differentibus idem significavit. Tertia tautologia est é secundo Physico, item é 9. cap. 7. Metaphys. quód omnia fiant natura, arte, casu: sed hîc præterea additur, casum esse privationem artis vel naturæ: id est peccatum, ut Alexander interpretatur. Unde deprehenditur Aristotelis error, in secundo Physico confirmantis, in rebus physicis nullum esse casum. Quarti capitis tautologia infinité jam ταυτολογεῖ, principia secundúm analogiam esse entium communia: sed generum generalia, specierum specialia: item,

illud, tria esse elementa, materiam, privationem, formam: caussas quatuor, materiam, privationem, formã, efficientem: neque hîc tautologia tantúm est, sed infantia aut deliratio ejusmodi, ut nihil infantius, nihil inanius cogitari possit. Sed tamen hîc etiam repetitur é secundo Physico, & antea in Metaphysico hoc opere dictum, formam & efficientem plerunque eandem esse: quem errorem Physico secundo refutavi. Pergamus igitur: Quinti capitis tautologia prima est, essentias esse caussas rerum. quod tam falsum est, quám pauló anté falsum fuit, essentias solas, entia esse: reliqua, negationes entium. ut non album, non rectum. Secunda de actu & potentia infinité repetita, quód materia sit potentia: forma & compositum, actu: privatio autem hîc tenebris cõparatur, pauló secus quám primo Physico. Tertia, quód efficiens rerum caussa sit Sol & obliquus orbis. quod é Physicis est iteratum. Quarta etiam é primo capite est, principia secundúm analogiam esse eadem universalia universorum, singularia singulorum. Ita quinque capita de principiis tautologiarum tam fatuarũ divinæ Aristoteli sapientiæ famam apud Alexandros, Ammonios, Porphyrios pepererunt.

In cap. VI.

EQuidem Virgiliani illius Æneæ labores atque errores laboribus Aristotelis & erroribus vix comparandos esse existimo:

Septem errant annos, volitantque hæc littora circum,

ait poëta. At Philosophus noster totis undecim libris adhuc erravit: de proposita initió theologia nihil exposuit. Ecquid Alexander (inquies) ad illam tam longam sustentationis rhetoricam, quam tandem excusationem molitur? Nullam excusationem cogitat (inquam) qui culpam nullam arbitretur: cúm de theologia, paucula nescio quæ dicturus sis, undecim totos alienarum rerum libros prætexere. Quin hoc loco perspicué de Aristotele ait: Jam hinc ad disputationem aggreditur de prima caussa primaque essentia. & pauló póst, De primo principio (ut diximus) hinc incipit disputare. Quid igitur his interpretibus facia-

faciamus, qui ſine lege, ſine judicio, ſine logico ſale ullo, Ariſtotelem nobis interpretantur? Veruntamen legem καθ' αὑτὸ huc appellemus; quæ jubet, in Arithmetica nihil eſſe niſi arithmeticū: in Geometria nihil eſſe niſi geometricum: in Theologia nihil eſſe niſi theologicum? ἀκριβολογίαν ſecundo Metaphyſico Metaphyſicæ diſcipulis præſcriptam huc advocemus. quid undecim, ac pené jam duodecim libri de Logica aut Phyſica inſaniſſimé aggregati, vel illi juſtitiæ legi, vel huic acribologiæ ſeveritati reſpondebunt? Veruntamen ſacram illam theologiam, & tam longinquis receſſibus abditam adeamus. Erit fortaſſe divinitatis alicujus inſperatæ fructus ſingularis: neque nos tot errorum pœnitebit: Imó veró theologia pauculis exceptis eadem illa erit, quæ fuit in Phyſicis, quamque illic etiam Ariſtoteles 1. cap. 8. Phyſic. profitebatur ad hanc primam philoſophiam pertinere. Comparaví antea aniles tautologias Mahumedicæ theologiæ, cum futilibus tautologiis Ariſtoteleæ theologiæ: Hic veró ſi res confe-ras cum rebus, Arabem quidem pro Platone aliquo ſtatueris, philoſophum autem hunc noſtrum neſcio cui cōpares. Veruntamen tautologias adhuc tot librorum audivimus: quid obſtabit, quó minús & iſtam audiamus? Agedum, auſcultemus. Cúm tres eſſentiæ ſint, ait Ariſto- “teles, duæ phyſicæ, tertia immobilis: de hac diſſerendum “eſt, quód eſſentia quædam æterna ſit, & immobilis. Atqui, “inquam, & tres illæ eſſentiæ, & tertia æterna & immobilis, dicta eſt in Phyſicis, & in Metaphyſicis anté repetita: Nec Ariſtoteles adhuc ταυτολογεῖν deſinit. Theſis quidem hæc vera eſt, Eſſe Deum nempe æternum, & immutabilem: argumēta autem æternitatis, ab Ariſtotele ſophiſmata eadem ſunt, quæ octavo Phyſico fuerunt. Etenim ſic argumentatur hoc loco: Si eſſentia omnis ſit caduca, o- “mnia perinde caduca erunt, cúm eſſentia ſit ens primum, “& reliquis entibus ſubjectum: ſecundū autem falſum: quia “motus æternus eſt, & tempus æternum eſt: Non omnis i- “gitur eſſentia eſt caduca, ſed aliqua eſt æterna. De motus “æternitate nihil hîc amplius philoſophus argutatur, contentus eſt ſophiſmate octavi Phyſici. ad temporis æternitatem profertur ipſius affectio, prius & poſterius: tāquam

si quis dicat tempus cœpisse,& desiturum esse,confiteatur ante tempus,fuisse prius aliquid: & post tempus,futurum aliquid posterius: tanquam ante & post tempus dicatur tempus aliquod & fuisse & futurum esse. At,inquam,isti captioni similiter occurratur, atque occursum est consimilibus octavo Physico. Tempus enim, ipsa duratio rerum est;cujus universitas,æternitas appellatur:non est autem numerus motus cælestis,ut falsó putavit Aristoteles: Itaque ante mundum conditum,& post mundum destructum, verum illud & logicum æternitatis tempus & fuit, & erit: neque quidquam contrá Aristoteleï sophismatis calumnia valebit. Quapropter thesis Aristotelis vera est: sed duo illa ad confirmationem assumtionis argumenta, de motus ac temporis æternitate, sunt falsa. Perge veró, theologia adhuc nulla nova est:physica est é 1. & 2. cap. 8. Physici. Proposuit Aristoteles essentiam aliquã æternam & immobilem esse,de æternitate disseruit: quid ait de immobilitate? nihil hoc capite: pauló póst septimo capite nonnihil erit.Pergamus. Est aliqua essentia æterna.credo: Est etiam immobilis physico motu, id est constans & immutabilis. credo id quoque. Quid deinde sequitur in A-
» ristotelis theologia? Motus (ait Metaphysicus) est conti-
» nuus, & tempus est continuum: quia tempus est motus
» vel affectio quædam motus:& motus continuus non qui-
» libet,sed latio: neque latio omnis,sed conversio. Tautologia,inquam,etiam hîc est: Sophistica enim illa fuit 7. 8. 9. cap. 8. Phys. de lationis & conversionis cõtinuitate: & tempus,esse motus affectionem,repetitur é fallaci definitione temporis quarto Physico: unde Metaphysicus noster sibi falsó persuasit,tempus esse numerum motus cælestis,cúm mensuram temporis pro tempore ipso usurparet. Quare theologia nova hîc adhuc nulla est: Quid tum postea? Est aliqua essentia æterna & immobilis: duæ qualitates illæ
» primæ sunt: tertia est, quód essentia ista sit actus purus &
» expers potentiæ. Secus,si motivum nihil actu movens ali-
» quando esset,motus non esset: qui tamen æternus positus est. Eadem Aristotelis sophistica est,ad docendum,Deum expertem omnis esse potentiæ, quæ fuit ad docẽdum Dei æternitatem. sed hîc non solúm argumentum falsum est,

sed

sed etiam thesis ipsa prorsus impia. Etenim qualenam est opinionis hujus prodigium? Deum actu agere movereq; quod agere ac movere possit: nihil præterea posse vel agere vel movere? Theologia fuit 7. cap. 9. Metaphysici eadem, quód æterna tantúm essent actu, non potentia: quiá non possint non esse. At illa potentia erat passiva: & veré dicitur, immortale & sempiternum corrumpi non posse: & secunda illa qualitas fuit, quód essentia æterna, esset immobilis. Potentia igitur ea, quæ passionis est, æternis non convenit. nisi forté qualitate aliqua externa, aut loco, ut Luna semiplena, potest effici plena: ut Sol in Geminis, ad Taurum moveri potest. At hîc Aristoteles longé secus philosophatur, de potentia nempe activa: & sic δυνάμις ἐνεργεῖν nominatim hîc ab eodem dicitur. Ecquid, inquã, istud prodigii monstrique est? Id enim satis admirari nequeo: & accuraté consideranti, furiosum mentis insanæ deliramentum videri necesse sit. Sed tamen ipsa philosophi vestigia persequamur: Essentia æterna & immobilis, est actus purus, potentiæ omnis expers: secus, motus nõ esset æternus: deinde additur á philosopho perobscuré; quód nihil ꝓfuerit huc ideas afferre, licét immobiles fin- "
gantur: quia actus non sint, quia nihil moveant: quemad- "
modum Democriticis videbatur, qui ideis immobilita- "
tem; & omnis muneris vacationem tribuentes, defluvia "
quædam ab ipsis delabentia in hanc materiam defluere "
ajebant: & ad hunc modum singula quæque generari. Sic "
Alexander locum Aristotelis de ideis interpretatur. Verũtamen, inquam, valeant Xenocraticæ ideæ, & Aristotelea de ideis infinité tam cumulata in Metaphysicis tautologia: nihil enim ad theologiam: Quid deinde sequitur? Si "
qua essentia agat (inquit Metaphysicus) potẽtia autem sit, "
nihil etiam erit: quia motus cessaret, & accideret tali po- "
tentia præditum non esse. At, inquam, divine theologe, de "
potentia activa cœperas agere, nunc de passiva loqueris: verbique ambiguitate discipulos tuos decipis: Essentia æterna non habet eam potentiam, ut possit non esse. Ecquid hîc philosopharis? aut quid potiús nugaris, cúm æternitas jam primo loco tibi constituta sit? Pergamus veró: Concludit Metaphysicus, essentiam illam æternam, im- "

,, mobilem, esse ἐνέργειαν, id est formam: & quartam quali-,, tatem adjungit, quód sine materia sint tales essentiæ. Sic enim plurali numero loquitur: & Alexander jam non primam & inerrantis sphæræ motricem animam, sed animas planetarũ motrices intelligit, primæ illi animæ subjectas. Quarta veró hæc qualitas, quód illæ æternæ essentiæ sint expertes materiæ, simpliciter & nudé sumitur, nõ ap-,, probatur. Perge: Aristoteles revertitur ad tertiam illam ,, qualitatem, quód æterna essentia sit expers potentiæ: & ,, prolepsin contrariam statuit: Diceret enim aliquis poten-,, tiam esse priorem actu. Quicquid enim agit, potest agere: ,, at non quicquid potest agere, etiam agit: Potentia itaque ,, prior actu. Hæc est prolepsis: Solutio sequitur, tanquam ,, negatio antecedentis: quia si quicquid agit, potentiam ha-,, beret, posset etiam non agere: tum denique fieri posset, ut ,, nulla essent entia. Hæc Aristotelis est solutio: unde cõclu-,, dit, tum errare theologos, ut Hesiodũ, qui é nocte: & Phy-,, sicos, ut Anaxagoram, qui é rebus initió confusis omnia ,, generant: tanquam potentia fuisset ante actum. Heus, inquam, philosophe, dormis, & philosophus non es: Hesiodus enim & Anaxagoras tuo ipsius testimonio, actum quendam motu priorem, ille amorem, hic mentem statuerunt, 4. cap. 1. Metaphys. & de Anaxagora duodecimo postea versu id ipsum affirmabis. Veruntamen perge: Aristoteles Heraclitum aliquem reperiat, qui hanc antiphasin, distinctionis alicujus sophismate tueatur. Aristote-,, les deinde Leucippum laudat perpetui actus authorem: ,, deinde etiam Platonem, qui perpetuum motum faciat: ,, sed inscienter & temere, nihil definiendo. Nec animam ,, tamen mũdi, principium talis motus esse posse: quam po-,, steriorem ipso motu, & cum cælo genitam faciat. At ista contra Platonem calumnia, nimis aperta est: Plato enim in Timæo animã mundi, antiquiorem ortu & virtute nominatim profitetur. Veruntamen qualis deinceps theologia erit? Concludit theologus noster solutionem pro-,, lepseos pauló secus, quám antea, potentiam nempe actu ,, priorem esse modo quodam, quodam autem non esse: di-,, ctum autem est quomodo. Hæc solutio est Aristotelis, sed valde involuta: Alexander interpretatur, in uno & eodem

cadu-

caduco potẽtiam priorem esse actu: ut Socrates anté musicus esse potest, quám sit musicus: in toto tamen hominũ genere, actus est prior. Locum autem Aristotelis, ubi de iis actum sit, ait esse in libris de Anima: nono tamen Metaphysico id videtur indicatum esse. Sed Aristoteles thesin persequitur, docetque testimonio Anaxagoræ, Empe- " doclis, Leucippi, actum potẽtia priorem esse: quia Anaxa- " goras mentem, Empedocles concordiam & discordiam " creandis rebus adhibuerunt: Leucippus perpetuũm mo- " tum censuit esse. Ergo, inquã, Metaphysice, cur pauló anté " Anaxagorã reprehendebas, quód potentiam fecisset actu priorem? hæccine est ἀκριβολογία; Imó in eodẽ loco memoria Metaphysici nostri? Et tamen ex testibus in eadem quæstione modó improbatis, modó probatis cõcluditur, infinito tempore, neque chaos, neque noctem, id est ma- « teriam antecessisse: sed eadem, id est mundum semper fu- « isse, aut periodo, aut alio modo. Hinc Metaphysici nostri « digressio est in Astrologiam obscurissima, de caussis finalibus cælestium motuum: Si mundi status semper esset i- « dem, caussa efficiens perpetuó similiter haberet: At quia « modó ortus, modó interitus rerum est, alia & aliter effi- « ciens erit: Primus orbis uno modo supra infraque terram « movebitur: Solis autem cursus, modó in Aquilones, modó « in Austros, gignendis corrumpendisque rebus obliqua- « tur. Atqui, inquam, é libris de Cælo, de generatione & corruptione, de meteoris, etiam tautologia illa est: & tamen theologiæ nostræ aliena: ut nihil adhuc, nisi tautologias, easque alienas in Metaphysicis agnoscamus: Ideæ interim etiam vellicantur, quód eorum motuum autho- « res esse nequeant.

IN CAP. VII.

Sed tamen theologia nostra, quando ab Astrologia discedet? Nondum, inquam. Motus cælestes sunt æ- « terni: primum igitur cælum est æternum, & essentia « eadem est. Ecquid, inquam, primum potiús, quám secun- « dum? Perge: Aliquid movetur, & movet, ut stellifer orbis: « aliquid movetur tãtúm, ut orbes planetarum: aliquid igi- « tur movet tantúm, ut essentia prima. Hanc ex Astrologia «

ſemitheologiam in Ariſtotelis litera Alexander divinavit: Verba enim Ariſtotelis id nequaquam ſignificant. Sed tamen primum movens iſtud immobile, quid attinet & in phyſica acroaſi, & Metaphyſica toties iterari? Ariſtoteles veró, quód primum movens ſit immobile, propoſuerat
„ ſexto capite, ſeptimo tandem diſſerit: ſed exemplis tan-
„ túm, quibus intelligamus fieri poſſe, ut aliquid moveat,
„ quamvis ipſum nihil moveatur: Sic enim ſenſibile ſenſum,
„ appetibile appetitum, βουλητὸν (tanquam diceres volibile)
„ voluntatem, intelligibile intellectum, amabile denique a-
„ mantem. Hinc philoſophus concludit, eſſentiam illam æternam movere tantúm. At, inquam, his ſimilibus poteſtas tantúm rei, non veritas cõcluditur: & tamen ſi ſic moveret, nõ ideo moveret in orbem: illorum enim motuum in ſenſu, appetitu, voluntate, intellectu, nulla converſio eſt: Phyſica igitur iſta comparatio ad theologiam tranſlata, in ſpeciem magnifica eſt: re ipſa & inanis & aliena. & tamen tautologia eſt é 5. cap. 8. Phyſ. ubi prægrandis illa ſophiſtica fuit, quód primum movens, neque á ſeipſo, neque ab alio moveatur. Quapropter tautologia hîc eſt: tauto-
„ logia tamen aliena: Cætera tamen audiamus. Primũ mo-
„ vens movet neceſſarió: neceſſitate tamen non violẽta, ſed
„ æterna & immutabili. Falſum, inquam, de motu mundi, quem hîc cogitas. Nihil enim mundum hunc aliquando movit, neq; movebit aliquãdo: ut enim cœpit, ita deſinet.
„ Primum movens, ævo ſempiterno vitam jucundiſſimam
„ & optimam degit: quod humanæ beatitudinis exemplo
„ Metaphyſicus explicat. Hominum vita (ait) vbi ſenſus, vi-
„ gilia, ſpes, memoria, ſed præcipué intelligentia incolumes
„ ſint & valentes, jucundiſſima & optima judicatur. At id perexigui temporis in homine eſt, quod perpetuum ſit in Deo: qui κατὰ μετάληψιν, ſecundúm aſſumtionem, ſibi ipſi ſit intelligibilis, & á ſeipſo intelligatur. Hic θεῖον καὶ θεὸς, ὁ νοῦς appellatur: concluditurque, ſi vita illa tam mira-
„ bilis ſit in homine, multó mirabiliorem in Deo fore: Deũ
„ denique eſſe animal æternum, optimum, vitamque & æ-
„ vum continuũm ſempiternumq; Deo convenire: qui locus valde traducit categoriam Porphyrij de eſſentia corporea & incorporea: corporea animata inanima, animatæ
anima-

animali, planta: tanquam omne animal Aristoteli corporeum sit: cui tamen Deus hîc animal est. Quid tū postea? Pythagoreorum & Speusippi error arguitur, negantium optimum & pulcherrimum principio convenire, ut semini in viventibus: cúm res é principio profecta longé melior esset & pulchrior. Quid igitur hi philosophi peccarūt eadē philosophati, quæ Aristoteles & in Physica, & in hac etiam Metaphysica profitetur, cúm docet, ortu posteriora, esse perfectiora præstantioraque? Non est (ait) semen principium hominis, sed homo. At, inquam, tu antea 9. cap. 7. 4. cap. 8. Metaphys. eadem nominatim docuisti: & sophistica nescio qua perpetuó delectaris: ut sexcētis Heraclitis, & Alexandris tibi sit opus ad perpetuas contradictiones istas excusandum. Pater & mater, sunt principia hominis efficientia. Concedo: & semen est etiam principium, ut nos docuisti: sed hoc principium proximū appellabas: & certé insitum est: illa sunt non magis in re, quám architectus in domo. Quis igitur hîc ab Aristotele reprehenditur? Aristoteles, inquam, qui toties sibi ipsi adversatur. Tandem concluditur, essentiam esse aliquam æternam, immobilem, separatam á sensibilibus: & (quod tautologia superioribus simili repetitur é 10. cap. 8. Phys.) sine magnitudine, parte, divisione, passione, alteratione. Quapropter definitio Dei é genere, é differentiis, tam multis recolligatur: Θεὸς ἐστὶν οὐσία ἀΐδιος, καὶ ἐνέργεια ἄνευ δυνάμεως καὶ ὕλης, ἀμεγέθης, ἀμερής, ἀδιαίρετος, ἀπαθής, ἀναλλοίωτος, καθ' αὑτὴν νοητός, πρῶτον κινοῦν, ἀκίνητος, διαγωγῆς ἀρίστης καὶ ἡδίστης· Deus est essentia æterna, forma expers potentiæ, materiæ, magnitudinis, partis, divisionis, passionis, alterationis, per se intelligibilis, primúm movens, immobilis, vitæ optimæ & jucundissimæ. Hæc theologia est vel tautologia potiús de physicis iterata.

IN CAP. VIII.

VEruntamen Deus adhuc ita nobis definitus est: quæsitum est autem 6. cap. 8. Phys. utrúm unicus Deus esset, an multi: disputatumque est, unum satis futurum: qui cúm sit æternus, & immobilis, proximū sit prin-

cipium motus, proximumq; deinceps reliquis. Hæc Physica in theologiá modó revocatur, aut theologia in Physica permiſcetur: ſophiſtica denique tautologia eſt, ſed iſto capite mirabiliter explicata: Aſtrologia (inquit Metaphyſicus) eſt οἰκειοτάτη τῆς φιλοσοφίας τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, é mathematicis ſcientiis germaniſſima philoſophiæ: quia arithmetica & geometria de nulla eſſentia ſunt: aſtrologia de eſſentia eſt illa quidem ſenſibili, ſed æterna. Hæc Ariſtotelis ratio eſt de ſimilitudine theologiæ & aſtrologiæ: quę tamē diſſimilitudo potiús eſt. Omnes enim ſcientiæ, ſunt æterni ſubjecti: ſed aſtrologia eſt ſenſibilis, theologia inſenſibilis. Verúm id Alexander meditetur, & aliam germanitatem reperiat: dicatq; affinitatem hanc in tautologia una eſſe, quód Ariſtotelis theologia nihil aliud ſit, quám aſtrologia. Veruntamen tautologia ſit Ariſtoteli jam logica, quoniam ei perpetua eſt. Quid igitur híc ait? Tot (inquit) ſunt dii, quot ſphęræ cæleſtes: quia ſingulæ reguntur á ſingulis: non quód dii ſint animæ ſeu formæ corporū cæleſtium, ſed tanquam rectores, & aurigæ: Numerus autem ſphærarum petendus ſit ab aſtrologiæ peritis, qui ſingulis planetis, præter globum proprium, ſphæras ἀναλιττούσας, deferentes, varias attribuunt: Eudoxus Soli & Lunæ ternas, reliquis quaternas: omninoq; ſphæras planetarū viginti ſex efficit. Tot deos igitur illos minores Eudoxus ſex & viginti, ad Ariſtotelis theologiā feciſſet. Atq; hic Platonis diſcipulus, fuit primus falſarū hypotheſium in Aſtrologia machinator: Calippus deinde ſequutus, ſingulis planetis ſingulares ſphæras adjecit. numerum igitur deorum ad Ariſtotelis theologiam ſeptenario multiplicavit: Sed Ariſtoteles utriq; ſuperſtes, religionis auguſtus amplificator fuit, duabus & viginti ſphęris additis, deos iſtos minorum gentium quinque & quinquaginta conſecravit. O theologum, inquam, admirabilem, qui ſophiſmatis unius commento, tot deos commentus ſit! Attamen hic locus Alexandro perturbatus videtur, & antea Soſigeni videbatur á librariis depravatus. Bene autē rectéq; judicantibus, tota hæc é falſis hypotheſibus aſcriptiva deorum multitudo, ſophiſtica prorſus planéq; falſa eſt. Neq; enim ſæculo primúm noſtro, hypotheſium iſta falſitas deprehenſa eſt,

ſed

ſed jam olim á Proclo cõvicta. Ratiocinetur igitur Ariſtoteles, tot eſſe minores deos, quot ſunt planetarum ſphæræ: & aſſerat, planetarum ſphęras eſſe modó viginti ſex Eudoxo, modó triginta tres Calippo, modó ſibi ipſi quinquaginta quinque. Pythagoręi primó totas iſtas & Eudoxi, & Calippi, & Ariſtotelis hypotheſes, omniaque deinceps ad noſtram uſque ætatem ſecuta, Pythagoreos ſæcula, refutabunt, deosque Ariſtoteleos irridebunt. nec tamen é falſis hypotheſibus numerabunt deorum numerum. Veruntamen theologe noſter, deos iſtos præter planetas ſeptem (quos ἀνάςρυς diſcipulus tuus Theophraſtus appellavit) qua tandem poteſtate, quo numine conſecrabis? Sed enim Sibyllinus hic quidam theologi noſtri novus etiam furor eſt. Deus antea definitus eſt eſſentia inſenſibilis. Hîc minores illi planetarum dei, eſſentiæ ſenſibiles appellantur: quin tota religio ſacerdoti ipſi deorum inventori valde dubia eſt, ad eosque certius judicium remittit, qui majorem Aſtrologiæ peritiam nacti ſint. O philoſophum philoſophiæ ſuæ vel negligentem, vel immemorem! Etenim ubi ſunt illa primi libri magnifica encomia, quód hęc ſacra theologia eſſet ἀκριβεςάτη, accuratiſſima, ideoque non communis hominum, ſed deorum propria? At quis unquam in ulla doctrinæ parte doctorem tam hæſitantem, tam dubium, tam vacillantem ullum cognovit? Veruntamen perge: unus deus placuit Ariſtoteli in phyſico auditu: jam placent quinquaginta quinque minores, præter illum maximum regem principemque cæterorum: unum tamen cælum placet: ſecus ſi multi eſſent, ipſorum principia erunt numero plura: ideoque materiâ differentia. Ecquid, inquam, argumento iſto, quinquaginta quinq; deos, ut antea ſenſibiles, ita poſtea materia differentes efficies? Ecquis Heraclitus tot antiphaſes ſimul eſſe veras tueatur? Agedum, ſacræ & cæleſtis theologiæ de numero deorum clauſulam attendamus: Artium omnium, ſicuti « rerum naturalium, certi ſunt ortus interitusque: ut mo- « dó exiſtant, modó occultentur. Veteris theologiæ reli- « quiæ ſunt quædam, deos eſſe, qui dicti ſunt: cætera omnia, « quód dii ſint ἀνθρωποειδεῖς, humana ſpecie, aut alia quali- « bet animalis forma, fabuloſa ſunt, inventaque ad perſua- «

" sionem vulgi, ad usum legum, ad humanæ vitæ utilitatem. Hæc Aristoteleæ theologiæ, de numero deorum philosophia est. Quod autem attinet ad illos deos ἀνθρωποειδεῖς, pauló tolerabilior est pagani hujus philosophi, quám multorum Christianorum theologia, qui suis in templis insana quadam impietate talia ἀνθρωποειδῶν numina venerãtur. Fabulosa veró illa, quæ hîc appellat Aristoteles, eadem sunt μυθώδη καὶ παιδαριώδη ad 3. cap. 2. Metaphys. quæ plerique athei ad omnem religionis contemtum conferunt, parvi ducentes cæteris in rebus alia philosophi hujus nostri sophismata, dum hoc illis integrum sit.

In cap. IX.

Deus definitus est capite septimo, distributus est pro sua multitudine capite octavo: quid deinde sequitur? Quæstiones sunt de mente divina quinque. Pri-
" ma, utrúm Deus intelligat: Nam si nihil intelligeret, simi-
" lisq; sit Endymioni dormienti, quidnam grave aut egre-
" gium divinum ipsum esset? Secunda est, utrúm intelligat
" actu, an potentia. Nam si potentia intelligat, non fuerit
" utiq; essentia illa optima, cúm illud honorabile sit ex ipso
" intelligendi actu. Tertia est: Si Deus intelligat, & intelli-
" gat actu: utrúm seipsum, an etiam aliud? Quarta: Si aliud
" intelligat, utrúm idem semper, an diversum? Quinta, u-
" trúm intelligat pulchrum, an quodlibet, ἢ καὶ ἄτοπον τὸ
" διανοεῖσθαι περὶ ἐνίων; an absurdum sit de quibusdam cogi-
" tare? Hæ sunt igitur quæstiones quinque, quarum solutio
" deinde sequitur. Manifestum igitur (ait theologus) quód
" divinissima & præstantissima mens illa intelligat, & actu
" intelligat, neq; mutetur: quia in deterius omnis sit muta-
" tio. At, inquam, ratio ista falsa est: Nec enim ortus, vel accretio, vel iis consimilis alteratio, latioque, est in deterius.
" Verúm pergit theologus: Si potẽtia intercurreret, intelli-
" gentiæ continuatio esset ipsi menti laboriosa: Nam si es-
" sentia mentis esset ipsa intellectio, ut antea dictũ est, non
" magis Deo laboriosum sit ipsi intelligere, quám homini
" esset hominem esse. At contrá, ut homini ambulare labo-
" riosum, quia non est illa hominis essentia: sic Deo grave es-
" set molestumque intelligere, nisi intellectio ipsa Dei esset
essen-

eſſentia: Sic enim Alexander hunc Ariſtotelis locum ariolãdo interpretatur. Id enim eſt augurari potiús, quám philoſophari, cúm Ariſtotelis verba id minimé ſignificent. Similis ænigmatis eſt conſequens argumentum, quód divina mente, ſi potentia intellectus eſſet, non actu, aliquid præſtantius eſſet, nempe τὸ νοούμενον, quod intelligitur. Hîc iterum Alexander inſtar Apollinis, auguratur, Ariſtotelem dicere, præſtantius intelligibile futurum, á quo intellectus potentia educatur in actum. At, inquam, falſum id eſt de præſtantia argumentum; neque color viſú, neque ſonus auditu, neque omnino ſenſibile præſtantius eſt ſenſu: Quare theologi noſtri theologia talis, inepta eſt. Quid tum veró? Deus intelligit, & intelligit actu. ecquidnam intelligit? Solutio hæc deinde ſequitur, communis quæſtionum reliquarum, ſed cum ſuperiore permiſta: Si Deus potentiâ intelligat, (ait Metaphyſicus) accidet, optima quæq; intelligenti, ut peſſima quoque intelligat: quod fugiẽdum eſt. καὶ γὰρ μὴ ὁρᾶν ἔνια κρεῖττον, ἢ ὁρᾶν. Etenim præſtat nõ videre quædam, quám videre. Seipſum igitur intelligit ipſum optimum, & eſt intelligentia intelligentiæ intelligentia: id eſt (ut ait Alexãder) idem eſt intellectum intelligenti, intelligensq; intellecto. Verumenimvero cõſiſtamus in iſta ſolutione, & theologiam veræ theologiæ valde contrariã & repugnantẽ attẽtiús animadvertamus. Quid enim eſt, quod theologus iſte θεολογεῖ; Deus (ait) non intelligit omnia. ἄτοπον τὸ διανοεῖσθαι περὶ ἐνίων. Abſurdũ.n. ſit de quibuſdã cogitare. Item, καὶ γὰρ μὴ ὁρᾶν ἔνια κρεῖττον ἢ ὁρᾶν. Etenim melius eſt quædam nõ cernere quám cernere. Hîc veró Alexander ſedulus eſt: ſedulitatis igitur locũ adſcribam: Quemadmodum (ait) in nobis abſurdum eſt, nec quiſquam recté vivens de quibuſdam rebus conſiderare ſuſtineret: ut de concubitus modo commodiſſimo: ſic nefas eſſet affirmare, diviniſſimam; eandemque optimam ſubſtantiam, quævis abſque delectu etiam deſpicatiſſima quæque contemplari: ut dubium eſſe non debeat, ab ipſo non malum aut vile quidpiam, ſed quod diviniſſimum eſt, & ſummo honore dignũ, intelligi: hujuſmodi aũt eſt ipſe intellectus. Sic igitur ſeipſum intelligit, nec á ſe intelligendo ad aliud intelligendum avertitur. Si enim á ſui cõtem-

platione transeat, vel quidquam omnino melius intelliget, vel aliquid deterius: melius autē nihil est: superest igitur, ut ad deterius: at hoc motus esset, ab eisq; optima secessio. quarum rerum argumentum ex iis sumi potest, quæ hominibus usuveniunt: homines namque boni, cúm mala contemplantur, seipsis ob hanc intellectionem deteriores efficiuntur: quod pœnitentia consequens declarat: tunc enim pœnitentia subit, cúm malus quisquā fuerit effectus. Hæc igitur Alexandri interpretatio est, consentiens plané cum doctoris intelligentia ac mente. Quo loco lubet omnes nō dico Christianos, sed homines tantúm non Epicureos, sed patres in primis de liberorum institutione solicitos appellare: Etenim per Deum immortalem, de cujus natura modó agitur, qualisnam Deus nobis á philosopho describitur? Epicurus (ait Tullius de natura Deorum) Atheniensibus, ne in eorum offensionem caderet, verbis reliquit Deos, re sustulit. Itaq; in illis selectis brevibusque sententiis, quas appellat κυρίας δόξας, hæc prima sententia est, Quod beatum & immortale, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Atque hæc Epicuri theologia, quid nam habet á doctoris nostri theologia diversum? Metuebat Epicurus, ne Deus rerum humanarum procuratione & cura obrueretur, & ideo aliquid é voluptate imminueret: Aristoteles cúm Deo vitam optimam & jucundissimā antea attribuisset, veritus item est, ne cōtemplatione & intelligētia aut vilium, aut ipso leviorum rerum fœdaretur. Deus igitur Aristotelis supra cælum mundumq; positus, nihil eorū intelligit, quæ cælo mundoq; toto continentur: Sed pavonis alicujus instar, pulchritudinis suæ contemplatione delectatur. Ergo verus ille Deus, cui capilli cujusq; nostrûm etiam numerati sunt, cui sortiū eventus ante provisus est, cui omnia denique toto mundo maxima, minima, mediocria, curæ sunt, Aristotelis ista theologia miser erit. O monstrum impietatis atq; portentum! Deus verus te ex animis hominum penitus eradicet. Etenim theologe theologiæ inanissime, imó veró inimicissime, os erige, solemq; intentis oculis aspice. Stella hæc, sua luce mundum cōplet universum, nec palatia regum, & amœnos hortos tantū, sed cloacas (& si quid his fœdius esse potest)

potest) radiis suis illustrat: an propterea fœdatur ipsa quidquã aut maculatur? Quantó veró luculentius tu, tu, inquã, de pudẽdis animaliũ partibus acturus, philosopharis? Etenim (ais) Heraclitus cúm forté ad ignem in casa quadam furnaria sedens, animadvertisset, adeuntes ad sese timidé subsistere, Accedite (inquit) animo fidenti: quoniã ne huic quidem loco dii immortales desunt. Quamobrem equidem miseret me Aristotelis, aureos theologiæ montes initio pollicentis, & tandem tam miserabilem ἀθεότητα præstantis. O theologi Christiani, considerate jam, quanta Christianis moribus pestis, theologiæ nomine in scholas inducta sit. Philosophus iste pro deo pené nescio quot sæcula cultus est, & omnino sic acceptus, ut theologiæ etiam Christianæ fundamentum & firmamentum cẽseretur: Id enim criminis contra nos secũdo & vicesimo ab hinc anno intentati caput fuit; enervata Aristotelis authoritate, Christianæ quoque religionis authoritatem enervari. At Mahomedes tale in sua theologia fundamẽtum á se aversaretur & detestaretur. Enimvero deus Aristotelis, nõ modó hominum generi nihil cõsulit, sed ne cogitat quidem, vel intelligit præter se, aliud quidquam. Et certé Aristotelis impietati de animorum mortalitate, consequens impietas hæc altera fuit, ut Deus nulla generis humani cura tangeretur. En caussas illas in physicis despecti dei Melissëi, contemti dei Anaxagorëi, repudiati dei Platonici, ut Aristotelëus iste deus omnibus præponeretur, non colendus quidem ille, quoniam homines nihili faciat: neque laborem hunc Aristoteles Aristolëis imposuit, ut deum illum de rebus humanis nihil cogitantem colerent, aut ab eo quidquam precarentur: non colendus, inquam, sed tantúm suspiciendus & admirandus. En Epicureæ dicam, an Aristoteleæ theologiæ κυρίας δόξας. An veró bonus quisquam, me nimis vehementem in summum philosophum potiús, quám in summam philosophi impietatem non satis severum existimabit? Credant igitur Alexandri, Procli, Porphyrii, Ammonii, Simplicii, superbos illos titulos huic Aristotelis philosophiæ convenire; jactentq; sapientiam istam esse αἱρετωτάτην, τιμιωτάτην, θειοτάτην. Equidem si Fauni Satyriq; bestiarum dii hac lege statuerentur;

credo, bestias istam Satyrorum Faunorumq; theologiam execraturas esse. Quid enim bestiis eo Deo esset opus, à quo nihil bestiarum generi consuleretur? O Platonē idiotam! ô simplicem Zenonem, qui tam solicité divinam erga hominum genus providentiam, pietatem, beneficentiam prædicastis! Hanc theologiam vestram Aristoteles deridet, fabulosamque judicat; inventamque tantùm ad persuasionem vulgi, ad usum legum, ad humanæ societatis cultum: nihilque veteris ac veræ religionis teneri, nisi Deum unum summum in sola suæ divinitatis admiratione occupatum, cæteris de rebus nihil prorsus intelligentem, nihil exercitum: fabulosa & puerilia esse reliqua. Veruntamen studio atque amore verioris sapientiæ, puriorisque theologiæ longiús progredior. Agedum, reliquam
„ theologi nostri theologiam attendamus. Deus (ait) seipsum intelligit, nec præterea quidquam: estque tum in-
„ tellectum intelligenti, intelligensque intellecto unum &
„ idem. Quid tum veró? Philosophus prolepsin artis, sensus,
„ opinionis, cogitationis contrariam sibi objicit, quę sunt a-
„ liud quám idipsum, quod scitur, sentitur, existimatur, co-
„ gitatur: sui veró modicum sunt admodum. Quid igitur? hæc prolepsis quomodo á Philosopho solvitur? Non pro-
„ tinus, inquam, solvitur, sed quæritur aliud: cúm Deus sit i-
„ dem intelligens, & intellectum, utro tandem beatus est? eique quæstioni nihil respondetur. Caussam igitur comminiscatur Alexāder, facile videlicet id esse. sed tamē quo-
„ modo prolepsis dissolvitur? In nonnullis (ait Philosophus)
„ idem est scientia & scibile: ut in scientiis quidem effecti-
„ vis, essentia sive materia, idem est quod scientia ipsa: tan-
„ quam forma domus abstracta, sit idem quod architectu-
„ ra. In contemplativis autem, ratio, res & intellectio: ut in
„ Arithmetica & Geometria, ubi formæ simplices absque
„ materia considerantur. Itaque tum intellectum & intellectus, non sunt res diversę. Sed heus Philosophe, non es hîc, ut antea, theologus ἄθεος: sed certé logicus vehementer ἄλογος. Aliud enim est ars & scientia quęlibet, aliud materies arti ipsi proposita: soliusque Dei singulare privilegium est, ut sit idem intelligens, intellectumque: solusq; Deus κατὰ μετάληψιν seipsum intelligit. Perge veró, quid reliquū est in hoc

in hoc capite? Quæstio est, inquam, illa reliqua, quód Deus « seipsum non per partes tractuque temporis, sed totum si- « mul eodemque momento intelligat. quod pauló est tole- « rabilius superiorib. illis tam barbaris tamq; immanibus.

IN CAP. X.

DEus est definitus septimo capite variis differentiis & qualitatibus: exornatus est nono impensiús, & velut in regali supra mundum solio procul ab externarum & mundanarum rerum cura collocatus: ut neque sibi, neque alteri quidquam negotii exhiberet: aut si quid moveret, moveret utique ut amabile amantem, sensibile sensum, appetibile appetitum, intelligibile intellectũ. Verúm perge: Charitas Dei erga homines fortasse, pietasque major, in sequentibus apparebit. Certé quidẽ species quædam theologiæ melioris initio decimi capitis ostentatur, quód mundi præstantia sit ab ente illò primo, & á disposi- « tione partium, ut exercitus ab imperatore & ordine: sed ab « imperatore in primis, quia ordo etiam propter eum est: « Veruntamen comparatio ista summi Dei cum imperatore summo, ut bella sit verbo & eximia, certé re ipsa valde dissimilis est atque aliena. Etenim imperatoris virtus, labor est in negotiis, industria in agendo, celeritas in conficiendo. Veni, vidi, vici, ait triumphans singularis imperator ille. Cujus quid tam dissimile, quám Aristotelis ille Deus, omnis laboris, actionis, confectionis non modó fugiens, sed fastidiens ac despiciens: qui neque rebus adest, neque videt quid agatur: tam longé abest, ut in prima acie prælietur? Sardanapalis veró Babyloniorum & Persarum satrapis comparetur Aristotelis Deus: similitudo respondebit. Imperatori in omnes imperii partes attento, & vigilanti, pacis tempore, jus reddenti civibus, non pro tribunali tantúm, sed in via, in lectica, in triclinio, in cubiculo: in bello autem dies noctesq; laboranti, modó in castris, modó in agmine, modó in prœlio omnes omnis virtutis actiones obeunti, ne comparetur: dissimillima tota res erit. Verúm perge: quid erit deinde? Ordo mũdi declaratur á the- « ologo comparatione amplæ & locupletis familiæ; in qua « alia liberis & ingenuis munera accuratiús, alia servis & pe- «

coribus cõfusiús explicata sunt: sic in mundo alia constantioris esse ordinis: alia minús rati atq; firmi. Hęc cõparatio tolerabilior est superiore. Cętera veró, quæ sequuntur reliquo capite, nullam novam theologiam interpretantur, sed tautologias accumulant, de principiis veterum theologorum & physicorum. Omnes (inquit Metaphysicus) omnia ex contrariis faciunt. Et tu, inquam, in Physica nonne ex contrariis facis omnia, quæ toto mundo fiunt? Impatibilia sunt (ais) contraria á contrariis. At contraria contrariorum corruptiva primo Physico fecisti, & facies rursus 4.c.14. Metaphys. Quis igitur hîc reprehẽditur? Aristoteles. A quo reprehẽditur? ab Aristotele? Ecquid (malum) philosophus, philosophiæ suæ tam contrarius & infensus est? Plato (ut Alexander interpretatur) arguitur hîc, quód materiã é duobus principiis cõtrariis alterum fecerit. At, inquã, ista calumnia é primo Physico deprehenditur. Empedocles accusatur, quód concordiam modó efficientem, modó materiam: discordiam aũt incorruptibilem faciat; cúm eam adveniente cõcordia corrumpi necesse sit. Anaxagoras arguitur, quód mentem pro efficiente caussa statuat, taceat de fine. At, inquam, si vera hęc essent, quamobrem tamen in physicis & metaphysicis, & nunc in theologia deniq; toties iterantur? Talis est reliquo capite theologia de numeris Pythagoræ, de Platonis idëis: quæ principia rerum esse nequeant, sed præcipué dissipata, miniméque cohærentia velut ἐπεισόδια, sic universi naturam velut ἐπεισοδιώδη fabulam efficiant. Tum veró innumerabilis illa & idearum & numerorũ multitudo, nequaquam conveniat, τὰ δὲ ὄντα οὐ βούλεται πολιτεύεσθαι κακῶς· entia nolunt malé gubernari. Itaque Homerico é 2. Iliados versu thesis commodé concluditur:

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

Non bona res multorum principatus, unicus rex esto.

Clausulã hanc tam insignem equidem cõplector & laudo: Unus Deus princepsque esto: sed longe alio divinitatis principatu, quám Aristoteles nobis definierit: Deus nobis unicus esto, cujus nõ solúm intelligẽtia cõprehendamur, sed benignitate & pietate, & in hoc mortali curriculo, & in illo beatæ immortalitatis circo maximo perfruamur.

P. RA-

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARVM LIBER XIII.

In decimum tertium Metaphysicum.

In cap. I.

NIMVERO quæ reliqua nobis theologia est? Equidem duos ſequentes libros libẽter omiſiſſem, cùm theologia ita concluſa ſit, neque feré quidquam hîc dicatur, quod non ſuperioribus libris anté dictum ſit: neque Alexandri, neq; Thomæ interpretationes in eos extent libros, ut ſuppoſititii videantur. Veruntamen ſophiſtica in his pręſertim libris nova non erit, dicere aliena, aut eadem repetere. Sed ne quis ſcrupulus ſupereſſe poſſit, Alexãder citat in ſuperioribus libris etiam hos poſtremos, & ultimo capite libri ſuperioris: de numeris & idëis (ait) in primo majore a demõſtratum eſt, & in proximis duobus oſtenditur. Sed Syrianus dubitationem hanc penitus ſuſtulit, qui & Græcus & antiquus interpres fuit, & Alexandri multis & variis horum duorum librorum locis interpretationem protulit. Veriſimile autem eſt, Thomæ duos poſtremos libros ignotos fuiſſe, vel quód Latiné converſi non eſſent, vel quód Græcé (ut apparet ex ejus variis interpretationibus) neſciret. Quare duo hi ſunt etiam Metaphyſici libri, in quos extat Syrianus, de mathematis Pythagoreorum ſomniorum, & Xenocraticorum de idëis commentorum adverſus Ariſtotelem patronus: cujuſque judicio nihil Ariſtoteles totis duobus libris fide dignum profitetur. Sed multa comminiſcitur ad omnia illa Pythagorea cum Xenocraticis conjungendum, unoque patrocinio tuendum: tanquam Xenocraticæ ideæ fuerint

idem, quod Pythagoreorum mathematum essentiæ: aliæ intelligibiles, aliæ cogitabiles, aliæ sensibiles. Sed controversia disceptanda diligenter est; comparandus Syrianus Aristoteli, adversariæq; rationes accuratiús considerandę. Quid igitur? Aristoteles his duobus libris quam theologiam θεολογεῖ; Nullam: sed tautologiam inanem perpetuó ταυτολογεῖ. Veruntamen per Deum immortalem; quamnam caussam Aristoteles prætexere potuit, ut duobus libris nihil traderet non antea traditum? Caussa veró tantæ tamque inanis tautologiæ Aristoteli sophistica non
„ defuit quód sententiæ veterũ de essentiá intelligibili, con-
„ suetudinis gratiâ, considerandæ ideo sint, ne (si quid non
„ rectè dicant) simus conscii: tum si quid commune sit, id
„ probemus & sequamur. Hæc Aristoteleá tautologiæ tantæ excusatio plus quám legitima Aristotelis interpretibus videbitur. At enim interpretes admirãdi, barbarismi & solœcismi apud Grammaticos excusatio nulla fuerit: ecquid igitur? contra duas logicæ artis summas leges καθ' αὑτὸ & καθ' ὅλου πρῶτον; excusatio ista qualis erit? Theologiã profiteris, & logicam de ideis, mathematicam de numeris, & magnitudinis quæstionem disputas? neque disputas tantúm, sed infinité antea disputatam repetis, non solúm argumentis, sed plerunque etiam verbis iisdem molesté & odiosé inculcas? Attamen quoniam Metaphysicæ libros; Aristoteles tautologiarum cumulos esse voluit, etiam tautologiarum cumulos discutiamus, meminerimusque tamen interea, ideales realibus aut nominalibus nihilo sapientiores fuisse. Duæ sunt his de rebus opiniones, altera de mathematis, altera de ideis; quomodo intelligibiles essentiæ sint, & quomodo principia sint.

IN CAP. II.

AGedum, singula, ut occurrẽt, animadvertamus. Tribus proximis capitibus disseritur de mathematis;
„ quód non sint essentiæ separatæ, sed mathematum
„ talis abstractio, sit πλασματίας ὁ λόγος, fabulator sermo, ut
„ hîc Aristoteles & logicé & perspicué loquitur. O Aristotelem lepidum & elegantem! Etenim sententia Aristotelis verissima ista quidem est, & adversus Aristotelem tertio & sexto Physico, à nobis appellata, quód Aristoteles in Physica ma-

cta magnitudine tanquam semper dividua, falsum impietatis summæ fundamentum collocaret; indeque motum, tempus, mūdum infinitum, æternum judicaret. Quapropter bono animo estote, lectores vel auditores, qui ad istā theologiam vel legendam, vel audiendam acceditis, neq; putetis prorsus inutilē futuram: Magnum hoc erit á theologo theologiæ tribus totis capitibus pretium, quo intelligamus, abstractionem mathematicā, unde physica magnitudo semper dividua fingitur, fabulatorem & nugatorem sermonem esse. Agedum, Aristotelis argumēta retexamus, quód mathemata non sint essentiæ separatæ: sunt aūt septem numero. Primó, quód duo solida simul esse nequeant: secundó, quód cæteræ potentiæ ac naturæ similiter in sensibilibus insint, neq; separentur: tertió, quód corpus divideretur secundúm superficiem, superficies secundúm lineam, linea secundúm punctum: quartó, quód corpus esset duplex, superficies triplex, linea quadruplex, punctum quintuplex: ἄτοπος δὲ ἡ σώρευσις, absurda veró coacervatio sit ejusmodi, eademq; de numeris ratio, quorum infinita genera fierēt: quintó, quód Astrologia, Harmonica, Optica, similiter & reliquorū sensuū sensibilia abstraherentur: sextó, quód mathemata separata priora sensibilibus essent: septimó, quód magnitudo non esset una. Hæc Aristotelis argumenta sunt adversus Pythagoreorum & Xenocraticorum abstractionem mathematicam, quam Pythagoreorum & Platonicorum nonnulli ex præsenti Aristotelis sententia interpretantur, ut Severus Platonis interpres: alii autem mathematum abstractorum phantasticas illas essentias mordicus tuentur, ut Plotinus, Jamblicus, Nicomachus, Numenius, Cronius, Amelius, & similes homines á Syriano citati, qui scholasticis Academiæ contentionibus potiús, quám solida Platonis philosophia imbuti, multa de his nugis nugantur. Sed tamen Pythagoreorum vel Xenocraticorum apologia adversus hæc Aristotelis argumenta, qualis est? qualia sunt illis Aristotelis argumenta? partim ridicula, partim falsa. Etenim duo corpora illa phātastica, quid absurdius sit illis simul esse, quám lumina duo? Secundum quintumq; argumentum, quód non solúm Arithmeticæ & Geometriæ, sed Astrologiæ,

Musicæ, Opticæ, cæterorumq; mathematũ, imó omnium artium atq; facultatum consimiles sint abstractiones, neque refellunt admodum, neque satis animadvertunt. Hoc enim argumento mathematica illa abstractiva præcipué labefactatur, cúm intelligitur, abstractionem nihil esse aliud, quám generalem rerum considerationem á singularibus abductam: Etenim logica lex nostra nimirũ illa est κατὰ παντὸς, ut primo & tertio Metaphysico antea jam monuimus. At in tertio argumẽto pauló sunt alacriores: deridentenim & cavillantur, id ab Aristotele velut animi gratiá confictum, cúm nihil contra quæstionem faciat. Atq; equidem absurdum, quod hîc Aristoteli videtur, admiratus plané sum: cúm geometricum theorema sit, corporis communem sectionem esse superficiem, superficiei lineam, lineæ punctum. Quod si Aristoteles intelligat absurdum de corporis sectione in superficies, & superficiei in lineas, & lineę in puncta, ut denique puncti esset sectio divisioq;, aliter loqui debuit, ut rem tam diversam significaret. Veruntamen in quarto argumento refellendo, ἀφαιρέτικοὶ nostri regnum possident, Aristotelisq; manifestam calumniam vanitatemq; meritó exprobrant: liceat enim vel de logicis generibus similiter argutari. Sextum autem & septimum, vix digna sunt, quibus á Syriano respondeatur: & in sexto iteratur illud theorema jam aliquoties in Metaphysicis usurpatum, imperfectum prius esse ortu, essentia posterius. Quamobrem Aristoteli vera quidẽ thesis proposita est: sed é tot argumentis secundum & quintum notabilia & logica sunt, nec tamen satis aperté proposita, ut intelligeretur πλασματίας ὁ λόγος, constaretq; ἀφαίρεσιν non esse propriam mathematici generis, sed omnis artis communem.

IN CAP. III.

Verúm perge, communis ista artium omnium ἀφαίρεσις dicetur pauló pleniús capite tertio: tametsi ἀφαιρετικοὶ hoc loco malitiosé aut imperité Aristotelis totá in hoc capite sententiam interpretantur: tanquam sentiat Aristoteles, mathemata esse entia, non in sensibilibus, sed præter sensibilia, quãvis á sensibilibus abducta sint: Neq; enim Aristoteles ita loquitur, sed ait nominatim, rationes

tiones & demonstrationes sunt de magnitudinibus sensibilibus: non tamē quatenus sensibiles, sed prout tales sunt: Repetitq; argumentum illud secundum & quintum capitis secundi, abstractionem esse non solúm in arithmetica & geometria, sed etiam in astrologia, harmonica, optica, sed in physica & medicina, & qualibet omnino disciplina: iteratq; illud infinité propositum, abstrahentem geometram non mentiri. Nec enim cúm in terra describitur aliquid, aut non pedalis pro pedali sumitur, falsum sumi, quia hypothesis est, quæ menti aliud ex qualicunque exemplo concipiendum proponit. Magnitudines igitur actu sunt in sensibilibus, potentia autem seorsum considerantur, ut hîc Aristotelem pauló obscuriús loquutum Alexander interpretatus est, teste Syriano: quód idem similiter de universalibus decimo capite cōfirmabitur apertiús. Hæc igitur Aristotelis philosophia est in hoc capite nobis in primis observanda & amplectenda, ad illam impietatis fraudem de mundi æternitate, æterna vindicta vindicandum. Quapropter magnitudines abstractæ abstractarumque magnitudinum patroni valeant. Quid deinde sequitur? Aristippus 2. c. 3. Metaphys. mathematicas artes calumniatus est, quód nihil per efficientem & finalem caussam agerent: id est (ut Syrianus hîc interpretatur) nihil utilitatis afferrēt. Mentiuntur (ait Aristoteles) qui dicunt mathematicas scientias nihil de bono & pulchro dicere. Pulchritudinis enim species maximæ sunt τάξις, συμμετρία, ὡρισμένον· ordo, symmeria, definitum, quæ tractantur & explicantur á mathematicis. Itaq; etsi verbo non appellant bonum & pulchrum, factis tamen & operibus profitentur.

IN CAP. IIII.

ATque equidem ex animo philosophiam istam Aristotelis complector & laudo: propterea que Aristoteli gratias ingentes habeo: in his tamen tribus capitibus tautologiam video é 7. cap. 1. Metaphysici, majore parte repetitam. Quid deinde Metaphysicus, quid ταυτολογεῖ; Tautologiam, inquam, de idëis, septem totis capitibus reliqui libri, & toto decimo quarto libro ταυτολογεῖ· quartū & quintum capita proxima, sunt de idëis in universum:

reliqua erunt de idëis numeralibus: Sed quartũ & quintum capita, non argumenta solúm, sed verba etiã plerunque ταυτολογεῖ. Quapropter tautologias istas audiamus. Prima est é 6.cap.1. Metaphysici, de origine idearum. Heraclitus cẽsebat omnia fluere: Socrates universales rerum definitiones exquirebat, cúm διαλεκτικὴ ἰσχὺς, dialectica facultas nondum esset, Democritusque paucula in physicis definivisset, calidum & frigidum: Pythagorëi item nõnulla per numeros explicassent. Atque hîc Aristoteles So-
» crati tres summas logicæ laudes attribuit, ἐπακτικοὺς λό-
» γους, καὶ τὸ ὁρίζεσθαι καθόλου, καὶ τὸ συλλογίζεσθαι, inductio-
» nem, definitionem universalem, syllogismum: quibus lo-
» gicæ artis magna vis cõtinetur: imó judicio quorundam, tota, qui Dialecticam statuunt esse artem definiendi, dividendi, ratiocinandi. Itereaq; διαλεκτικὴ verbum notatur á nobis pro tota arte, non facultate probabili, ut vulgus ar-
» bitratur. Sed Socrates (ait Metaphysicus) universalia illa
» non separabat, nec exẽplares ideas cõminiscebatur. Et illę
» sunt nimirum logicæ Platonis ideæ 6.c.1.& 6.cap.3. Metaphys. propositæ, Aristoteliq; probatæ: imó Platonicis nonnullis, ut Plutarcho, Attico, Democrito, Boëthio, Cornuto. Verumenimvero in hâc logica idearum interpretatione Aristoteles accusatur ab idealibus, tanquam falsi, quód Socrati imponat; nec Platoni, neq; Socrati, Dialecticę partes quasdam, sed totam penitus Dialecticam notam fuisse. in quo illis facilé assentiar: neq; Platonis eam de idëis sententiam fuisse, ut conantur productis é Phædro, Phędone, decimo de Republica locis ostendere. Verumenimvero ut Aristotelem philosophiæ & logicarum legum gratiâ liberé moneo, sic Aristotelis judiciũ de Platonis idëis constans & grave á fanaticis istis idearum somniatoribus violari, æquo animo ferre non possum. Est enim pertinacia hominum, vel impostura. Plato siquidẽ in Parmenide (ubi quæstio de idëis præcipua est) exemplaria idearũ separata perspicué & aperté refellit; & loci illi Platonis reliqui, aut similiter explicari possunt: aut Platoni certé arguent aliquando accidisse, quod infinitis locis perspicimus Aristoteli contigisse, ut contraria & repugnãtia scriberet: deniq; Aristoteles in eo solidiús & cõstantiús philosophatur, ideas nullas

nullas esse, nisi logicas & mente comprehẽsas. Cogitationes rerum omnium sunt in mente divina, plurimarũ sunt in mentibus hominum: ideæ sunt illæ logicæ, aliæ præterea nullæ sunt, sicuti 7. c. 1. Metaphys. jam patuit: nec aliam nobis cantilenam isto capite Metaphysicus cantabit. Sed tamen istam de idearum interpretatione tautologiam, quænam tautologia alia sequitur? Argumentorum, in-
quam, eorum, quæ septimo cap. 1. Metaphys. fuerũt, quód «
ideas inducere non est aliud, quám numerum ampliorem «
facere, exemplariumque syllogismis nihil effici: ideas fore «
non solúm essentiarum, sed rerum earum, quarum esse «
minimé ideales velint, ut artificiosorum, relatorum, cor- «
ruptibilium, negationum: huc etiam tertius homo redit, «
ut contraria idealium principiis, quia dualitate numerus «
prior esset. Quid tum postea? «

IN CAP. V.

TAutologia continuatur eadem; repetunturque illa,
quód ideæ nihil conferant rebus, nec ad motum, nec «
ad essentiam, nec ad scientiã: quamvis Plato in Phæ- «
done res inde & esse, & fieri dicat: Essent enim in rebus: at «
separatæ dicuntur, & caussæ essent; nec ideo Anaxagorea «
mistione rebus permisceri possunt, ut Eudoxus censuit: & «
plures ideæ essent ejusdem rei, ideæque idearum: denique «
τερετίσματα illa iterantur: τὸ δὲ λέγειν, παραδείγματα εἶναι, «
καὶ μετέχειν αὐτῶν τἆλλα, κενολογεῖν ἐστὶ, καὶ μεταφορὰς λέ- «
γειν ποιητικάς. Quamobrem nihil adhuc quinq; totis capitibus, nisi primi libri tautologias, nullam auũt prorsus Metaphysicam novam agnoscimus. Et tamen Aristotelis argumentis omnibus Xenocratici perinde respondent, Aristotelemq; falsum fallacemq; esse, é suis principiis disputãt. Et certé multiplicatio illa simillima est τῇ σωρεύσει magnitudinum; & tam promptum est illis, Aristoteli reponere, ipsum vel nihil cõcludere, vel sibi contraria concludere, & essentiarum ideas tantúm esse: sicut Aristoteli placuit, & definitionem, & demõstrationem, καὶ τὸ ὂν essentiis attribuere. de motu, essentia, scientia, responsio cõsimilis est; quia ideæ, caussæ sunt illis efficientes & æternæ. Sed hæc é falsis principiis responsio parata illis est: Verúm illa recri-

minatio in Aristotelem multó justissima illa est Xenocraticis, Aristotelem in hac quæstione longé omnium mortaliũ ταυτολογώτατον esse duobus totis de idea libris; tum in logica, in ethica, in physica, sed in metaphysica tam multis locis easdem argumentatiunculas argutantem; modó latiús dividendo, modó subtiliús & minutiús dissecando, modó verbis iisdem rescribendo, manum deniq; de tabula, imó de pictura eadem, nunquam & nusquam tollendo: qua sané apologia, nihil in Syriano adversus Aristotelem elegantius & luculentius deprehendi. Quãobrem bona caussa est Aristotelis, ideas exemplares improbantis: sed á rhetore non satis probabili rhetorica instructo agitur. thesin laudamus & probamus, cõfirmationem theseos non perinde laudare & probare possumus.

In cap. VI.

Atque hæc generalis in ideas Aristotelea theologia esto. Quid deinde sequitur? reliquo libro & toto ꝓximo, Metaphysica prorsus est admirabilis de idëis numeralibus. Enimvero Plutarche πολιτικώτατε, judicii tui πολιτείαν nobis hîc demum cõprobato. judicasti, metaphysicum opus, & doctori & auditori inutile prorsus esse: an etiam patientia ingenii tui postrema ista perpẽdere & examinare potuit? Dixi sæpe antea, libros Metaphysicæ cumulos esse tautologiarum: an igitur orationem retexam? sequentiaque non omnia anté dicta esse confitear? Pythagorëi enim & Xenocratici his de rebus nondum videntur interrogati. Ecquid igitur (inquies) novi jam profertur? Certé equidẽ patronus ipse Aristoteles, in nugis copiosissimus alioqui rhetor, parũ tamẽ diserté explicavit, sed summa rei tamen hæc est: Numeri, non sunt essentiæ separatæ, id est ideæ, neque entium primæ caussæ. Prius illud agitur præcipué reliquo decimo tertio libro: posterius autem decimo quarto. Quare audiamus adversus ideales numeros concionantem, triplicique concione declamantem theologum. Prima est concio sexto capite in recensendis tredecim numerorum modis, ad quæstionem nihil admodum attinentibus. Etenim Metaphysicus noster proponit modum triplicem unitatũ, quód sint specie differentes,

ferentes,& inter ſe incomparabiles: aut ſint eædẽ, & comparabiles, ut in numero mathematico: aut utrumq;, ut in partibus numeri cõpoſiti, unitates numeri compoſiti ſint eædem inter ſe,& cõparabiles,diverſæ aũt cum partis alterius unitatibus, & incomparabiles. Atq; hi tres primi numerorum ſunt modi. quarto & quinto, numerus dicitur ſeparatus, aut non:ſexto, numerus eſt aliis principium & elementum: ſeptimo & octavo, aliis é priori & poſteriori conſtans, tum idealis, tum præter ideas mathematicus & ſeparatus:nono, aliis ſolus mathematicus ens primum & ſeparatum:decimo,aliis non ſeparatus, ſed in eſſentia:unde totum cælum é numeris conſtare dicitur: undecimo, aliis unitates habentes magnitudinem: duodecimo,aliis primus eſt idealis: decimo tertio,aliis primus idem & mathematicus. Atque hi ſunt tredecim modi á Metaphyſico in numeri conſideratione inventi. O partitionem elegantem,& cum pleriſq; in hoc opere aliis partitionibus comparabilem! τὰ ποσαχῶς λεγόμενα, hac partitione caruerunt, ut hoc tam ſingulari ornatu cætera conſimilia libri illius ornamenta ornarentur. Verúm perge, hæc ad quæſtionem fruſtra ſint, ut Pythagorëi & Xenocratici cavillantur. Quid deinde? Magnitudinum modi ſimiles accumulantur quatuor, quód aliis ſint mathematicæ, aliis poſt ideas, aliis mathemata mathematicé, nec ideæ: aliis mathemata non mathematicé, nec omnis magnitudo dividua in magnitudines perpetuó dividuas. Atq; hoc de magnitudinum modis, veluti corollarium eſt: Tandem pro clauſula capitis additur, numerum omnibus monadicum videri, præterquam Pythagorëis, numerum facientibus primum entium. Atque hæc omnia impoſſibilia eſſe, alia magis, aliis minús, Metaphyſicus ait.

IN CAP. VII.

SEd tredecim numerorum modi quamvis ineptiſſimi, & indigniſſimi tanti nominis authoritate, tamẽ quorſum tandem evadent? Certé tres primi ſeptimo capite repetuntur:primus & tertius refelluntur: unitates nõ ſunt incomparabiles, quia numerus nullus eſſet, cúm fiat omnis additione unitatum: Unitates igitur comparabiles: neq; ideo partim comparabiles, partim incomparabiles,

" quia unitates eædem essent comparabiles & incompara-
" biles: ut in denario, decem unitates sunt cõparabiles. At si
" spectetur in duobus quinariis, partibus denarii, essent etiã
" incomparabiles. E quibus omnibus concludit Aristoteles;
" numeros, ideas non esse, quia sunt unitates comparabiles.
" Et quia numerus sit μοναδικὸς, fiatq; additione unitatis ad
" numerũ præcedentem. Cæteri decem modi, Pythagoreo silentio prætereuntur. Quapropter Alexander, si pudore ullo possit, refellat hîc non Pythagoreos vel Xenocraticos, sed Plutarchũ; dicereq; audeat, in tam hamatis sentibus, in tam acutis paliuris, ullum tritici granũ esse. Sed heus? nunquid hîc erro? micam nescio cujus generis in hoc spineto micantem conspicio, qua constet, numerationẽ non esse numerandi speciem diversam ab additione, ut vulgó Arithmetici existimãt, sed primam speciem additionis: cúm nempe unitas antecedenti numero additur. Attamen fructus hic quantuluscunq; est, Arithmeticæ est proprius, non Theologiæ: & paginis tribus amplissimis continuare tam importunum sophisma, quæ Logica tandem permiserit?

IN CAP. VIII.

Atque hoc primæ concionis sophisma tam odiosum fuit: secunda concio sequitur, pari vel potiús eódem
" sophismate: ubi promiscué disseritur, mathematum ideas
" neq; esse, neque rerum caussas esse. Prooemium concionis
" hujus est in differentia unitatis & numeri. Ecquænam (inquies) & quorsum ista differentia? Eadem, inquam, quæ partis est & totius, & ad eundem finem, ad quem sexti & septimi capitis nugæ relatæ sunt. Deinde disputatur dispu-
" tatũ proximo capite superiore, Unitates inter se nihil dif-
" ferre, neq: quantitate; cúm alia neq; major, neq; minor sit,
" quám alia: neque qualitate, cúm nulla his insit passio; sed
" comparabiles inter se esse: neque ideas vel rerum princi-
" pia: secus binarius esset principium binariorum, & terna-
" rius ternariorũ. At si prima unitas differret á cæteris, & pri-
" mus item binarius differret á cæteris binariis, neq; unita-
" tes essent cõparabiles. Neq; corpora é numeris constant:
" cõstarent enim ex individuis: neq; unitatum alia est é par-
" vo, alia é magno, nec quælibet ex utroque: quia non esset
" quidlibet ex omnibus elementis: & unitates differrent.
imó

imó veró cúm magnum & parvum contraria ſint, tertia «
in ternario unitas qualis eſſet? Hæc logica Ariſtotelis eſt, «
quód unitas, non ſit idea: conſimilis item eſt de numero,
quód non ſit idea; neque infinitus; cúm neque par, neque «
impar habeatur: neque alicujus ſenſibilis eſſet: neque fini- «
tus uſque ad denariũ, ut finitur á ſuis authoribus. At ſi ter- «
narius eſſet idea hominis, quaternarius equi; homo, pars «
eſſet equi: & abſurdum ſit, ideam eſſe denarii, non eſſe au- «
tem undenarii deniq; multa ſunt, quorum idea nulla po- «
nitur. Atque hîc interea philoſophus πάρεργον illud addi-
dit, Totum parte prius eſſe ſecundúm rationem & eſſen- «
tiam: poſterius ſecundúm materiam & tempus, in quo A- «
riſtoteles Ariſtotelem illum in 10. cap. 7. Metaphyſ. veré
correxit & emendavit. Sed Ariſtoteles é tam multis cõtra
unitatem, contraque numerum propoſitis argumentis
concludit, idealem numerum nullum eſſe: cauſſamq; inde «
profectam: quia Pythagorëi & Xenocratici univerſalia & «
mathematica præpoſteré accepiſſent: ideo ut unitas eſſet «
illis ςιγμὴ ἄθετος, ςίγμα ἄθετον, punctum ſine ſitu. «

IN CAP. IX.

Atque hæc concionis ſecundæ declamatio fuit: ter-
tia tandem declamatur, rhetorica prorſus nova &
antehac inaudita. Liber tertius, fuit addubitationum ſin-
gularis liber: caput nonum, erit addubitationum ſingula-
re caput. Et quibuſnam tãdem addubitationibus tam chi-
mæricum ſophiſma continuatur? Attende conſtanter, ne-
que terreare: Addubitationes ſex ita ſunt, Utrúm unitates «
ſunt deinceps, magnitudines é magno & parvo? lineæ é «
longo & brevi? ſuperficies é lato & anguſto? corpus ex alto «
& humili? Utrúm ipſum animal eſt in animali? an magni- «
tudo eſt é materia? an é puncto? Utrúm unitas eſt una? U- «
trúm numerus finitus eſt, an infinitus? Utrúm punctum, e- «
lementum magnitudinis, ut unitas numeri? Hæ ſunt ad- «
dubitationes in hoc capite, fatuæ, ita me Deus amet, atque
inſulſæ, meritóq; á Syriano deriſæ, tãquam alienæ á theſi;
quibuſque tantus Logicus problema nihil arguat, ſed mi-
ſerabiliter petat, quod in principio fuerit. Illud enim eſt
αἴτημα τȣ̃ ἐν ἀρχῇ, quod Syrianus Ariſtoteli repoſuit. Sed

tamen ex his addubitationibus neq; diſputatis, neque ſolutis, concionator noſter Logica inſolentiſſima concionẽ
» concludit, neque numerum, neque magnitudines ſeparari, neq; ideas eſſe: indeque confuſionem ſomniorum iſto-
» rum natam eſſe ſtatuit, quód inter ſe authores ipſorũ diſ-
» ſiderent, cúm alii numerum mathematicum ſolúm pro-
» barent, alii facerent eundem idealem, falſaſq; hypotheſes
» aſſumerent: χαλεπὸν δὲ ἐκ μὴ καλῶς ἐχόντων λέγειν καλῶς·
» Difficile autem eſt, é non bene habẽtibus bene dicere, ait
» Epicharmus. O poëtam theologo noſtro ſapientiorem! Etenim falſa hypotheſis una Ariſtoteli propoſita, quód ad theologiam ſpectarent communia entium omnium, videmus qualem ſophiſticam, quamque Lernæam, adhuc tredecim libris exornarit: qui ſi ſecundúm logicas leges theologica á logicis ſecernenda, & theologicé tractanda ſibi ꝓpoſuiſſet, ſcholis metaphyſicis ad infiniti ſophiſmatis explicationem opus nihil eſſet. Sed tamen his numerorum modis, his unitatis & numeri differentiis, his addubitationum nugis, Ariſtoteles demonſtraſſe ſibi videatur, ideas mathematicas nullas eſſe. Perge, proſequere reliqua: imó veró, inquam, ſiſte gradum, aut retro regredere: de ideis enim fuerat antea generaliter explicatum, deinde deſcenſum ad ſpecialem de mathematicis ideis quæſtionem. At theologus noſter ad illam de ideis generalẽ the-
» ſin revertitur: repetitque tautologia tertia logicam idea-
» rum Platonicarum originem. Fuit enim antea 6.cap.1. & 6.cap.4.& 4.cap.13.Metaphyſici. ſed contra legem καθόλου πρῶτον, eandem rem millies iterare, logicæ ſunt Ariſtotelëi ingenii apud Alexandrum laudes.

IN CAP. X.

» Quid tum veró? Decimo capite diſſeritur primúm,
» quód magna ſit de ideis in utramque partem quæ-
» ſtio: Nam ſi nullæ ſint eſſentiæ ſeparatæ, abole-
» bitur ſcientia: Sin aliquæ ſint, tot erunt entia, neque ſcibi-
» lia, quia ſcientia eſt univerſalium: tandemque componi-
» tur tam prolixa diſcordia, quód ſcientia & ſcibile ſit du-
» plex, aliud actu, aliud potentia: potentiaque, velut materia
» univerſalis & indefinita ſit univerſalis indefiniti: actus au-

tem

tem definitus ſit,& definiti cujuſdam. Per accidens autem videt oculus colorem univerſalem, eó quód hic color, quẽ videt, color eſt: ſic Grãmaticus hoc alpha ſpeculatur, quod alpha eſt. Quamobrem nihil erit ſeparatum, ne eſſentia quidem: ſcientiaque modo quodam erit univerſalis, modo quodam non erit. Hæc tantæ controverſiæ diſceptatio Ariſtotelea, Syriano vehementer improbata eſt. Dicere (ait) univerſalium quidem potentia eſſe ſcientiam, ſingularium veró actu, & artifices principaliter quidem noſſe individuum, per accidens veró univerſale, eſt palám ἀποδεικτικὰ omnia ſubvertere: in quibus Ariſtoteles ipſe docuit, univerſale ſolúm eſſe ſcibile. Hæc Syrianus hypotheſi quidem ſuæ conſtanter, inconſtanter tamen veritati: ut enim animal actu conſiſtit in ſingulis & individuis animalibus; ſic ſcientia de animali, actu quidem eſt, cúm ſingulis accommodatur, potentia veró eſt in generali & univerſali. & quæſtio præſens eſt de hypoſtaſi, & tanquam ſubſiſtẽtia, utrúm actu ſeparatum ſit aliquid á ſingulis: non autem eſt de modo ſcientiæ, utrúm præcepta artium ſingularia ſint, an univerſalia. Quapropter Ariſtotelis tautologias & ſophiſmata reliqua liberé quidem refellamus, ſed pari libertate philoſophiam puriorem defendamus: Ideæ exemplares, τερετίσματα tantúm ſunt, & poëticarum metaphorarum commenta. Id ratum nobis probatumque eſto. Scientiæ ſunt univerſalium quidem theorematum, ſed res tamen ſingulares complexorum; quorumq; actus, eſſentia, veritas in ſingularibus cõſiſtat: nec univerſalia ipſa uſquam ſeparata ſint: Id nobis logicum & catholicum eſto.

P. RAMI SCHOLARUM METAPHYSICARVM LIBER XIIII.

In decimum quartum Metaphyſicum.

In cap. 1.

T fœcundiſſime philoſophorum, & ſolertiſſime hominum, qui unquam fuerunt, quandonam problema hoc mmenſum infinitumq; concludetur? Decem capita libri ſuperioris de ideis & generaliter & ſpecialiter diſputarunt: Ecquid ſex decimi quarti deinde capita de ideis diſ-
» putabunt? Diſputabunt, inquam, alterũ caput illud, quód
» ideæ non ſint rerum principia & cauſſæ, licét 8. cap. 13. Metaphyſ. utrumq; diſputatum ſit. Ariſtotelis theſis illa prior certa fuit, ideas nullas eſſe, diſputatio incertior: theſis etiã iſta certa eſt, ideas, non eſſe principia rerum: Imó veró ſi theſis prior accuraté & demonſtrata & cõcluſa eſſet, etiam hæc ipſa demonſtrata & concluſa eſſet: Nam quod in natura rerum nihil eſt, principium cauſſaque rerum eſſe non poteſt: Sed tamen quoniam Ariſtoteles Logicæ ſuæ tantúm diffidit, novæ confirmationis ſecunda ſubſidia conſideremus. Cur igitur ideæ, non ſunt rerum principia? Argumenta Ariſtotelis in ſex capitibus, quinque erunt: Pri-
» mum argumẽtum eſt, Principia ſunt contraria: ideæ non
» ſunt contrariæ, cúm ſiant eſſentiæ: nec ideo ſunt in ſubje-
» cto. Hoc argumentum repetitur é 5. cap. 1. Phyſ. & Ariſtoteles hîc ait, iſta ἐν τοῖς φυσικοῖς anteceſſiſſe: Tautologiam tamen Syrianus hîc non reprehẽdit, ſed falſitatem: & certé falſum eſt, principia eſſe contraria, eſſentiæ nihil eſſe contrarium, ut in Scholis phyſicis patuit. Quid deinde ſequitur?

quitur? Enumerantur de contrariorum ordinibus, septem « opiniones variæ: primó, alterum contrariorum est mate- « ria: secundó, æquale & inæquale: tertió, unum & multa: « quartó, magnum & parvum pro materia, unum pro for- « ma: quintó, multum, paucum: sextó, superans, superatum. « Atque hos sex contrariorum modos Aristoteles ad logicas δυχερείας refert: in quo (λογικὰς) verbum pro tota arte generaliter acceptum notavimus, ut 3. cap. 4. Metaphys. septimó, alterum & aliud opponuntur uni, opinione quidẽ « probabili, ait Aristoteles, non tamen vera; quia unum esset « paucum, cúm multitudo paucitati opponatur. Unum ve- « ró, deinde mensura fit: longaque verbosi sophismatis tela « texitur, de multo, pauco, magno, parvo, affectionibus nu- « meri & magnitudinis, affectionibusque relationis: quæ « ideo nec essentiæ sint, nec essentiarum elementa. ἄτοπον « ὖν, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον τὸ ὐσίας μὴ ὐσίαν ποιεῖν στοιχεῖον καὶ « πρότερον· Absurdum igitur est, vel potiús impossibile, essen- « tiæ non essentiam facere elementum. Qui locus demon- « strat, materiam physicam, essentiam esse; item formam physicam, essentiam esse: cúmque forma formæ opponitur, essentiam opponi essentiæ: indeque falsitatem á Syriano justé reprehẽsam, pateat. Addit Aristoteles, paucum « & multum de numero dici, nec ideo esse elementa. At unũ « est paucum, si binarius sit multa. Enimvero Aristoteles ad- « mirande, nunquam tautologiarum modum finemq; facies? Sextum caput decimi libri fuit in hoc de uno & multis sophismate: utrúm id oblitus es? an potiús tam putidam Sophisticam, Logicam esse censes? Sed quid tautologiam hîc Aristotelis potiús, quám repugnantiam animadverto? Illic enim contrarium unum multis efficitur: ideoq; meritó objicit Syrianus Homericum illud Aristoteli, tãquam de industria nuganti, Scio fabulam ista meliorem. Et tamen sophismatis tam prolixa oratio, quid attinet ad thesin, quód ideæ non sint principia rerum? Equidem multis antea locis morbum illum librariũ in Aristotelis ingenio suspicati sumus, & cogimur hîc in primis confiteri, πολυγραφίαν Metaphysico nostro in primis charam fuisse: ipsiusque judicio, philosophorum neminem fore summũ, nisi πολυγραφώτατον.

IN CAP. II.

VErúm perge: primum caput diſſeruit, ideas non eſſe
rerum principia, quia non eſſent contrariæ: cætera
nugarum alienarum ſupplementa tantúm fuere:
Quid ſecundum caput? quid agit? Nugas certé feré per-
» petuas, & á quæſtione prorſus alienas. Primó namque diſ-
» ſeritur, nullum æternum conſtare ex elementis, quia factũ
» eſſet, ideoque corruptibile: & materiam haberet potentiæ
» conjunctam: ubi rurſus dici videtur á philoſopho, id ſolũ
æternum eſſe, quod ſit actus, expers potentiæ. Atque hinc
conjectura quædam eſt (locus eſt enim obſcuriſſimus) á
philoſopho concludi, numeros ideales æternos non eſſe,
quia ex elementis componantur: quod Syriano ridicu-
lum eſt, ideas ex elementis quidem componenti, ſed ele-
» mentis immaterialibus. Verúm Metaphyſicus noſter er-
» roris illius cauſſam refert ad elenchum Parmenidis, quód
» ens ſit unum: de quo & 2.cap.1.Phyſ. & 5.cap.1. Metaphyſ.
» Huc etiam ſophiſma illud de unius & multorum oppoſi-
» tione, verboſé revocatur: Verúm in refutanda Ariſtotelis
totis quatuordecim hiſce libris tautologia minimé nos
» deceat ταυτολογεῖν. Interea etiam novum illud Empedo-
» cli objicitur, tanquam geometrarum more falſum ſuppo-
» nendum dixerit. At (inquit Ariſtoteles) exemplum illud á
» geometra fictum, non eſt propoſitio geometrici ſyllogi-
» ſmi. Verúm, Deus bone, qualemnam theologum & qua-
nam Logica inſtructum animadvertimus? Heus philoſo-
phe, dormis: miniméque es philoſophus: quæſtio tibi pro-
poſita eſt, quód ideæ non ſunt principia rerum: quænam
tandem carmina nobis concinis? Dic Poſthume, dic quæ-
ſo, de tribus capellis. Et veró ne perpetuó vagari errareque
videatur theologus noſter, redit tandem in viam, & ad fi-
nem capitis expromit argumentum adverſus ideales nu-
» meros, omnium meo judicio primum, quód nullius rei
» cauſſæ ſint, planéque ſint inutiles: quandoquidem ari-
» thmeticorum theoremata ſint de ſenſibilibus, nullum au-
» tem de numeris idealibus. Hoc, inquam, argumentum
primarium & palmarium eſt: Tametſi Syrianus id per-
neget, diſputetque, nil niſi numeros ideales, Arithmeti-
cæ præceptis inſtitui. Et ſané falſum eſt, theoremata ari-
thmetica

thmetica eſſe de numeris ſenſibilibus, quāvis in exemplis ſingularibus exèrceātur. Eſt enim Arithmetica tota mentis. Argumentum tamen Ariſtotelis illud eſt facilé omnium princeps, licét non ſatis diſerté explicatum: Nullum theorema eſt de numeris idealibus in Arithmetica: Ergo arithmeticorum judicio, ideæ numerales, rerum cauſſæ nullæ ſunt. Hoc argumētum ſecundum eſt adverſus idearum principia ſecundo capite comprehenſum, ne omnia in toto capite nugatoria fuiſſe videantur.

IN CAP. III.

SEd tamen quód ideales numeri principia non ſint, primum caput argumentum unum habuit, quód ideæ numerales contrariæ non eſſent, nec ideo principia: ſecundum item unum argumentum habuit, quód de ideis numeralibus nullum eſſet in arithmeticis theorema, nec ideo numerales ideæ principia eſſent. tertium caput quid habebit? nihil, inquam, novi, ſed meras nugas nugabitur. Pythagoreorum triplex opinio memoratur: Primi ſtatuunt, numeros, ſimilitudines & affectiones eſſe rerum, nec ideo ſeparant. Ac ſic videantur de alio cælo, deq; corporibus aliis cogitare. Secundi ſeparant, quia ſecus nullam ſcientiam fore arbitrantur. At hujus ſolutio jam præceſſit 10. cap. 13. Metaphyſ. Tertii faciunt ideas é terminis, puncto, linea, ſuperficie. At hi quoque eo falſi dicuntur, quód ſine numeris termini illi queant eſſe. Verúm, inquam, tot ſunto Pythagoreorum opiniones: quid ad quæſtionem, Utrúm ideæ rerum principia ſint? Et certé ne nos quæſtionis immemores eſſemus, Ariſtoteles in hac tertia opinione nos admonet: Nulla ab ideis (inquit) cauſſa rebus, vel utilitas ſit ulla terminorum: neque Natura inſtar pravæ tragœdiæ ſit ἐπεισοδιώδης. Hîc Ariſtoteles metaphoram é decimo cap. 12. Metaphyſici repetivit. Atque iidem illi magnitudines é materia & numero componunt, ex binario lineam, é ternario ſuperficiem, é quaternario corpus. Perge: Utilitas á Metaphyſico, & his de rebus theorema in mathematicis ex illo & ſuperioris capitis argumento repetitur, quód his de rebus mathe-

maticum theorema nullum ſit. O concionatorem de cõcionis argumento ſolicité & anxié cogitantem! Sed illud in primis in ſomniatores iſtorum inſomniorum Ariſtotelis lepidum eſt: Omnia (inquit) hæc abſurda ſunt: neque ſibiipſis tantúm, ſed bene judicantibus repugnantia. in his ſiquidem videatur ὁ σιμωνίδου μακρὸς λόγος, Simonidis longus ſermo, tanquam ſervorum ſani nihil dicẽtium. Quapropter in iſto Simonideo ſale, Syrianus Ariſtotelem veluti ſcurram velitem meritó remordet. & certé ſicubi ὁ σιμωνίδου μακρὸς λόγος veré dici poſſit, ubinam veriús, quám in quatuordecim Ariſtoteleæ theologiæ ſophiſmatis dicetur; in quibus maximé ſervilis, omniumq; nugarum genere maximé refertus ſermo, tam verboſé ſophiſticéque productus eſt? Verúm pergamus: Nullum adhuc adverſus idealia principia argumentum in hoc capite fuit: Quid erit deinceps? Reprehenditur á Metaphyſico in Pythagoreïs & Xenocraticis geneſis & ortus numerorũ é magno & parvo: quia nullus generari numerus poſſit, niſi ab uno duplicatus: quia numerus omnis, ipſorum judicio, ſit æternus, nec ideo generetur. Heus, metaphyſice, numerus ab unitate duplicatus par fuerit pariter par tãtúm; qui tamen in elementis mathematicis generatur é duplicatis, non ab unitate, ſed á binario: neque pares pariter pares tantúm: ſed variorum numerorum geneſis variis propoſitionibus docetur, ut quadrati, ut cubi, ut medii, ut tertii, ut quarti proportionalis: omnia denique arithmetica problemata continent inventionem & generationem numeri. Et ineptum eſt objicere, æternorum geneſin inquiri. Mathemata enim univerſalia vel mathematicis theorematis æterna ſtatuuntur: & tamen geneſis ipſorum in ſingularibus exẽplis exquiritur. Quamobrem caput tertium contra idealia rerum principia argumentum nullum habuit; quæſtionem diſputationis ſuę diſputator, quamvis acerrimus, attamen oblitus eſt.

IN CAP. IIII.

PErge veró, reminiſcetur fortaſſe proximo capite, & ad cauſſam revertetur. Imó, inquam, geneſin illam perſequitur, diſſeritque, parem numerum generari non

poſſe

posse ex inæqualibus parvo magnoque æquatis, quia præcessisset inæqualitas. Id veró Syrianus viderit, cujusmodi sit argumentum, qui numerum imparem, deorum ait esse, ideoq; æternum: parem autem proportionalem compositis é materia formaque: ideoque materiam ejus esse binarium é magno & parvo, formam æquabilitatem. Verúm somnia Pythagorea Aristoteli displicent, neque mihi placent. Verũenimvero philosophus noster vagatur erratque longiús: redeat tãdem, si lubet, in viam. En veró redit: Longa capite reliquo Simonidis oratio est: Principium esse boni & pulchri: Numerum neutrius esse: quia sit essentiæ: ideoque numerum, principium non esse. Ad propositionis illustrationem theologi, & poëtæ, & philosophi, dissimilibus sententiis producuntur; quód theologi & poëtæ faciunt bonum & pulchrum posterius genita, deosq; noctem, chaos, cælum, Oceanum, denique Jovem regem fuisse. Sed hæc Aristotelis theologia Syriano falsa est, theologiam veterem opponẽti; quia primúm regnavit Eriscepæus, deinde nox, tum chaos: Jovem denique, regem non primum, sed quintum esse. Ergo hæc theologorũ & poëtarum testimonia, propositionem illam nihil adjuvent: Quid philosophorum testimonia, qualia sunt? Pherecydes primum statuit optimum: item Magi: sic Empedocles concordiam, Anaxagoras mentem: alii unum. Atqui philosophi isti sunt aptiores, quám theologi & poëtæ. Quid tum postea? Aristoteles ipse primo perpetuo seipso maximé contento, bonum ipsum pulchrumque censet esse, quod sit primum perpetuum, seipso maximé contentum. Verúm jam ista á theologis, poëtis, philosophis, ab Aristotele etiam ipso exornatio tã bella sit Aristoteli, quám ipsi videatur, quid tum? Assumtio illa (Numerus non est boni, neque pulchri, quia sit essentiæ) qualis erit? Syrianus hîc distinguet exemplaria sua divina á caducis imaginibus, & quidlibet somniabit. At id modó nil laboro: Aristippum antea refutatum Aristoteli potiús repono: Nihil de bono mathematica profitentur, ajebat ille. Imó veró, respondit Aristoteles, tametsi nomine bonum & pulchrum non appellent, re ipsa tamen profitentur, cúm τάξιν, συμμετρίαν, ὡρισμένον instituant. Esto igitur Heraclitus aliquis Aristo-

teli in contradictionis hujus solutione,& utramq; partem tueatur: Numerus est boni & pulchri, dicitur adversus Aristippum: Numerus nō est boni & pulchri,dicitur adversus Anaxagoram.Perge veró. Reliquiæ capitis hujus ad ejusdem assumtionis affirmationem, tautologiam habent é 5.cap.1.Phys.item é 1.cap.14.Metaphys.de cōtrariis principiis. „ Si unum bonum sit,multitudo erit malum: itaque „ numerus,malum. φθαρτικὸν γὰρ τοῦ ἐναντίου τὸ ἐναντίον· „ corruptivum enim contrarii contrarium. Sed heus,consiste,& argumentationis hujus logicam expende. Si unum sit bonum,multitudo erit malum. Quāobrem, inquam? quia(inquis)corruptivum est cōtrarium contrarii? Quid tum veró? quidnam id est argumenti? Expectabam ut diceres potiús, contraria contrariorum esse consequentia: quod tamen abs te in Topicis improbatur. Et tamen magnam tibi pro axiomate isto,licét præsentis quæstionis alieno, gratiam habeo: ut falsitas illius tui axiomatis ad 5. cap.1.Physici appareat: Illic enim affirmabas,contrarium contrarii effectivum esse. Sed hîc Alexander Aristoteli ἠ- „ ρακλειτιζέτω.Cætera audiamus. Affertur huc á Metaphy- „ sico,malum ipsum potentiâ bonum esse: concluditurque, „ tot absurdis rebus Pythagoreos urgeri, quia faciunt tum „ idem principium & elementum,tum cōtraria:tum unum „ principium,tum numeros,essentias separatas & ideas. At divine Metaphysice,tu hæc omnia,excepto quarto,etiam profiteris. An tot contradictionum pudor tandem nullus erit? Veruntamen tria adhuc argumenta sunt Aristotelis; ideales numeros,principia non esse; quia non sint contrariæ, quia nullum de iis arithmeticum theorema sit, quia non sunt boni & pulchri. Quænam erunt reliqua?

IN CAP. V.

„ ERrāt Pythagorei (ait theologus noster) quia princi- „ pium non faciunt bonum. errant etiam iidem,cúm „ principium universi comparant principio animaliū, „ ut imperfecto & imbecillo semini: quia hîc etiam princi- „ pium est animal perfectum. Sed contrá Syrianus culices & vermes cæteraque ex putrefactione genita objicit. Attamen ista de principiis imperfectis est tautologia é 7.

cap.12.

cap. 12. Metaphys. Sed tautologias Aristoteles amat, & sua jam perpetua authoritate honorat: Locus non est in mathematicis, ait Metaphysicus: quia sit proprius singulorũ: & ab eo separabilia sunt mathemata, nec in loco sunt: de quo toto sophismate, quarto Physico disputatum est accuratiús: & hic Syrianus locum alium physicis, alium materialibus, alium mathematicis, alium rationibus ipsis attribuit. Verúm quid ista ad quęstionem de principiis idealibus? Nihil, inquies: At sequentia rem diligentiús agunt: Ideales numeri (ait theologus) caussæ rerum nullæ sunt, neq; mistione, neq; compositione, neq; semine, neq; contrario, neq; termino: ut Eurytus quidam faciebat punctũ principium magnitudinũ: qui (ut Archytas in Theophrasti metaphysica ait) dispositis calculis dicebat hũc esse hominis, illum cujusvis rei numerum. Sed hoc argumentum quartum est in idealia principia é modis quibusdam generationis, quos Syriano examinandos relinquo: Pergit veró theologus rem etiam diligẽtiús multó & accuratiús agere: Numeri (ait) non sunt caussæ formales, quia forma est ratio, numerus est materia: ut in carne & osse, tria ignis, duo terræ: in quo (ut Syrianus ait) alluditur ad illam Empedoclis physicam,

Terra voraginibus geminas sortitur in amplis
Splendoris fluidi bene mista e partibus octo:
Quattuor ast ignis: ossa hinc sunt candida dicta.

Nec quia tali mistione talis essentia fiat, numerus, forma est, sed ratio mistorum numerorum corporalium. Quid multa? theologus noster problema jam plané conficit, logicéq; admodum concludit: Numerus (ait) neq; efficiens, neque materia, neque forma, neque finis est rerum: Non igitur caussa. Hæc Aristotelis conclusio est illustrior & locupletior; sed in materia inconstans; quia numerum non esse formam disseruit, ex eo quód materia esset: deinde tamen negat esse materiam. Heraclite porró, adesdum, ἀντίφασιν defendito.

IN CAP. VI.

SEd argumenta propositæ quæstionis adhuc quatuor fuerunt: Quodnam præterea est futurum? Nullum

,, prorsus novum, sed iterabitur tertium de bono, quod ἐν ὐ-
,, δενὶ λόγῳ, in nulla ratione numerorum consistat: & quód
,, ratio mistionum sit in additione numerorum, non in nu-
,, meris: denique genus esse in multiplicationibus, melicra-
,, tumq; fore melius fortasse, quod temere permistū fuerit.
Verum á Syriano hæc theologia severé graviterque casti-
gatur, quód ratio & prudentia omnibus in rebus temeri-
tati præstent. Et sané Aristoteles hoc loco dissimillimus A-
ristotelis illius meritó videatur, qui antea præstantissimas
pulchri bonique species in mathematicis laudarat, τάξιν,
συμμετρίαν, ὡρισμένον. Ecquid igitur λόγος καὶ ἀναλογία,
quamobrem nunc é bonorum finibus exterminātur? Se-
,, quentia autem pauló sunt Aristotele digniora: Numera-
,, tarum rerum potentias numeris tribuendas non esse. Nec
,, enim septem vocales, & harmonię, & Pleiades, & duces ad
,, Thebas, propter septenarium fuerunt: neque septenarius,
,, caussa est, cur septimo mense dentes animalibus oriantur:
,, quia secus aliquando accidit. Hæc, inquam, Aristotele di-
gniora sunt: tametsi Syrianus Pythagoream de numeris
denario comprehensis mirificam theologiam prædicet,
etiam ab Aristotele ipso primo de Cælo in ternario præ-
dicatam. Sed inconstantia Aristotelis ea est, qualis etiam
in Christianis quibusdam superstitiosa theologia fuit, de
cujusque numeri potentia atque perfectione. Philosophia
,, tamen Aristotelis in eo solidior est, quód rerū vis aut na-
,, tura sit, nō numerorum: authoresq; talium nugarum me-
,, ritó Homericis interpretibus comparantur, parvas simili-
,, tudines intuentibus, prætereuntibus illustres & amplas, ut
,, inter 12. & 6. esse media duo 8. & 9. quia carmen 17. sylla-
,, bas habeat. quæ plané anilia deliramenta esse confiteor:
,, sicuti illud est, Comparare tibiarum foramina, totamque
,, mundi melodiam elementis literarum. Philosophia, in-
quam, Aristotelis ista solidior & gravior est: sed deinceps
obscurior, ut contrarium superioribus illis proximis dice-
,, re videatur. Attamen philosophia (opinor) cōtinuatur ea-
,, dem: suas numeratis & figuratis rebus potentias & facul-
,, tates esse, verúm non esse numerorum aut figurarum, sed
,, numeros figurasque, rerum accidentia esse. quod quidem
verum est, sed verendum tamen sit, ne Aristoteles mathe-
matum

matũ vires nimiúm extenuare videatur. Calor & humor, accidentiæ ſunt, ſed accidentiæ multarum eſſentiarũ opifices: ita numerus & figura, non numerant tantúm figurantque, ſed ratione, proportione, conformatione multos & mirabiles animis & corporibus motus afferunt. Sed ipſum ἀνάλογον, quod initió aſpernatus philoſophus noſter eſt, retinet etiam ad extremum: idq; in omnibus entis generibus & categoriis eſſe profitetur: Utque rectum (ait) in longitudine, ſic planum in latitudine: in numero impar, in colore album. Atque hic locus Ariſtotelis, analogiam multó præſtabiliús interpretatur, quám Euclides, qui videtur ad unicum genus revocare, ut comparabilia tãtúm ſint homogenea: tametſi & Ariſtoteles aliquando etiam Euclidi ſimilis eſt. Poſtremum argumentum eſt, Idealium numerorum differentes eſſe unitates, in numeris conſonantiarum non eſſe differentes: Itaq; conſonantias á numeris idealibus minimé conſtitui. Quid plura? ὁ σιμωνίδου μακρὸς λόγος abſolvitur, concluditurque, mathemata neq; ſeparari, neque cauſſas eſſe principiaque rerũ. Contra quæ Syrianus perorando Ariſtotelem accuſat, perverſó quodam cõtradicendi ſtudio, nihil probabile, nihil firmũ ſtabileque, ſed multa falſa pluraq; aliena protuliſſe. Quare deos philoſophiæ authores deprecatur, ut veriora, Deoque gratiora tandem vincant. Quam deprecationẽ tametſi in ſomnis Pythagoreorum & Xenocraticorum commentorum, attamen perlibenter audio: idemque alacri animo de contentionibus noſtris omnibus ſtudiiſque, valde philoſophiæ authorem illum parentemque unicum, Deum, deprecor. Etenim Deus æterne, quam theológiã adhuc quatuordecim libris ſumus experti? Itera-dũ theologe noſter, & ad extremum theologiam tuam recordare. Polliceris initió ſapientiam, non tam divinã, quám Dei ipſius intimam propriamque: & appellas ſciẽtiam primarum cauſſarum: indeq; libri duo de cauſſarum generibus, tanquam divinitus afflati: Hæc enim ſacra πεφροιμιασμένα, ex inertiſſimo ambigui verbi ſophiſmate lippis neſcio quibus oculis purpuraſcunt. Quid deinde? adyta religionis panduntur, ſed inſolentiſſimis dubitationum nubibus circũfuſa: ut vates in antro aliquo bacchari potiús, quám

Aristoteles in Lyceo philosophari videatur. Enimvero quænam theologia est tertio quartoq; libro de primis entis differentiis, caussis, adjunctis, oppositis, comparatis, cęterisq; logicis categorematis? quinto quot modis horum unumquodque dicitur? sexto in iisdem iterandis? septimo octavoq; de entis categoriis? nono decimoq; de entis actu potentiaque? quænam, inquam, theologia ista fuit? undecimó toto & quinque primis capitibus duodecimi, repetitur sophistica ingens illa, quæ in physicis & metaphysicis prorsus eadem fuerat.

—Heu vatum ignara mentes.

Theologia mirificis laudibus initió ostentatur: At duodecim libri adhuc incredibilia logicorum sophismatum insomnia tantúm fuerunt. Ecquid veró tandem?

Ventum erat ad limen, cúm vates, Poscere fata
Tempus, ait: deus ecce deus.—

Ecquisnam igitur Aristoteleus iste deus?

—Foliis tantúm ne carmina manda:
Ipse canas oro.—

Enimvero vates noster

— Afflatus numine quando
Jam propiore Dei,

mirabilia mysteria sanctaq; sanctorum vaticinatur:

Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obscuris vera involvens.—

» Deus (inquit) est essentia æterna, expers materiæ, magni-
» tudinis, partis, divisionis, passionis, alterationis, vitam ju-
» cundissimam optimamq; degens. Hæc pro veris ferri po-
tuerunt: At falsa deinde atque impia, quæ permiscentur &
» involvuntur, qualia sunt? Deus est animal: Deus tam mul-
» tiplex est, quotuplices globi sunt cælestes: Deus est expers
» potentiæ, nec agere quicquam aut movere potest, quám
» quod æterno tempore egerit moveritque: Deus est primũ
» movens æterni mundi, non consilio providentiave rerum
» futurarum ulla, sed movens tale, quale est sensibile sensus,
» appetibile appetitus, βουλητὸν voluntatis, intelligibile intel-
» lectus, amabile amantis: nullo quippe vel sensu sentientis,
» vel appetitu appetentis, vel intellectu intelligentis, vel a-
» more amantis affectus: Deus (quod est arcanæ theologiæ

summum

ſummum Ariſtoteli ſacramentum) ſeipſum tantummodo " contemplatur, cætera omnia ſive hominum, ſive non hominum, aſpernatur, & indigna judicii ſui majeſtate judicat. " At hæc, inquã, tam fera, tam barbaræ theologiæ portenta, quis bonus æquo animo audiat? Deus Ariſtotelis neq; procreavit mundum, neq; providentia omnes mundi partes maximas & minimas adminiſtrat, ſed æternum mundum, inſtar Magnetis ferrum, movet: Deus Ariſtotelis neq; optimus, neque maximus eſt (hos enim divinitatis titulos velut ad imperitum vulgus coërcendum confictos theologus irridet) quia Deus de hominũ genere nihil cogitet, neque ulla caritate, beneficentia, pietate rebus humanis conſulat: quia potentiæ omnis expers, novi quicquã ſuſcipere aut agere nihil poſſit. Ergo quid iſta tam nequiter ἄθεος theologia aliud quàm adverſus Deum gigantomachia videatur? Verùm theologiam theologus, ut elenchis duodecim antecedentium librorum præmunit, ſic ad extremum duobus tautologiarum indidem repetitarũ libris, tanquam cumulis aggregavit. Tanti tamque admirandi ſophiſmatis fuit, atheïſmum tam perditum undiq;, tanquam foſſis altiſſimis, circumvallare. Quamobrem theologi, Chriſtianæ religionis

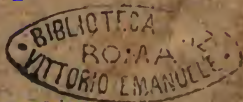
—talem terris avertite peſtem:

ſanctum Chriſti Euangelium Chriſtianæ juventuti proponite: deſinite ab hiſce tenebris lucem, ab hac impietate pietatem repetere: Neque ſinite, ut ſceleratus atheorum morbus, philoſophi hujus decretis per vos inconſideratè confirmatis, diutius alatur. Hæ nimirum ſunt impiorum voces: Chriſtiani theologi in ſcholis theologicis diſputantes, in templorũ cathedris concionantes, Ariſtotelem authorem aſſiduum habent: quid mirere, ſi prudentes & politici homines, Ariſtotelis theologiam, ut in primis prudentem & politicam amplectantur? Voces igitur ejuſmodi tam ſceleratas impiasq; reprimite: faciteque, ut in ſcholis & in concionibus theologicis in poſterum non paganus & atheus philoſophus, ſed Moſes, ſed Chriſtus author audiatur.

INDEX IN SCHOLAS METAPHYSICAS.

Anaxi-

F I N I S.

ERRATA.

Pagina 20, *versu div.* lege ὅτι γὰρ θεὸς δ. *Pag.* 35, *vers.* *παρ.* παράδειγμα. *P.* 39, *v. tat.* verissimum. *P.* 62, *v.* *cat.* quinta, sext. *P.* 70, *v. sici*, Aristoteles. *P.* 87, *v. sita*, Aristoteles. *Ibidem vers. penult.* altero. *P.* 116, *v.* *sent.* esse. quæ. *P.* 122, *v. ca*, alienæ, tam. *P.* 125, *v.* *duoq.* erant, alt. *P.* 128, *v.* 7. *cap.* potentiam. *P.* 130, *v. penult.* tautologiæ. *P.* 135, *v. mi*, Metaphysici. *P.* 151, *v. nostr.* secura Pythag. *Reliqua si quæ sunt, tua, lector, diligentia emendanda relinquuntur.*

